

T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET DOKTORA PROGRAMI

AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRESİNCE SOSYAL DEVLET
ANLAYIŞININ SOSYAL HİZMETLER BAĞLAMINDA
KARŞILAŞTIRILMASI: TÜRKİYE, ALMANYA VE İNGİLTERE ÖRNEĞİ
DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
KADİR AYDIN

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. VEHBİ ÜNAL

ADİYAMAN-2019

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Vehbi ÜNAL danışmanlığında, Kadir AYDIN tarafından hazırlanan “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Süresince Sosyal Devlet Anlayışının Sosyal Hizmet Bağlamında Karşılaştırılması: Türkiye, Almanya ve İngiltere Örneği” başlıklı çalışma 27/12/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Doç. Dr. İshak AYDEMİR

İmza:

Danışman : Doç. Dr. Vehbi ÜNAL

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Veda BİLİCAN GÖKKAYA

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Handan KARAKAYA

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAKİR CEYHAN

İmza:

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Murat Gökhan DALYAN

BEYAN

Doktora tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Süresince Sosyal Devlet Anlayışının Sosyal Hizmetler Bağlamında Karşılaştırılması: Türkiye, Almanya ve İngiltere Örneği” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

27/12/2019
KADİR AYDIN

ÖZET

Doktora Tezi

Avrupa Birliği ile Bütünleşme Süresince Sosyal Devlet Anlayışının Sosyal Hizmetler Bağlamında Karşılaştırılması: Türkiye, Almanya ve İngiltere Örneği

Kadir AYDIN

Adıyaman Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Aralık, 2019

Danışman: Doç. Dr. Vehbi ÜNAL

İnsanlık tarihinin neredeyse tamamında adı geçen yoksulluk kavramı, insanın günlük temel ihtiyaçlarının tamamı veya önemli bir bölümünü karşılayacak seviyede bir gelir düzeyine sahip olamama durumudur. Özellikle, gıda, barınma, giyim, ısınma gibi temel ihtiyaçlara ulaşmada zorluk yaşamak veya ulaşamamak, yoksulluk durumunu oluşturmaktadır. Yoksulluk sorunu bireyleri ve toplumları sosyo-ekonomik olarak olumsuz yönde etkileyen önemli sorunlardan biridir. Bu kapsamda günümüz anlayışında devlet, sosyal sorun haline gelmiş bu konuyu çözmede öncelikli otorite olup, vatandaşın karşısındaki en önemli muhataptır. Bu nedenle sosyal bir nitelik alan devlet için yardıma muhtaç vatandaşların korunması ve onlara gereken yardımın yapılması artık bir lütuf değil, zorunluluktur. 21. yy. devletlerinin en önemli niteliklerinden olan sosyal devlet, sosyal yaşamın sağlıklı işlemesi için sosyal adaletsizlik, eşitsizlik, yoksulluk, muhtaçlık, işsizlik vb. her türlü sosyal sorunu önlemeye dair kurum ve politikalar geliştiren ve bunları uygulayan devlet türüdür. Sosyal devletin en önemli tezahür etme şekli ise sosyal politikalar ve sosyal hizmetlerdir. Sosyal politikalar, sosyal devletin pratiğe dökölme aracıdır. Sosyal devlet kapsamında incelenen sosyal hizmetler, yardıma muhtaç birey veya gruplara devlet tarafından yapılan nakdi yardımları, malzeme yardımlarını ve her türlü hizmetleri kapsar. Sosyal refahın artırılmasını ve yoksullukla mücadeleli hedefleyen sosyal hizmetler, değişen koşullara uygun olarak şekillendirilmeli ve ihtiyaç sahiplerini sosyal dışlanmaya yönelik olarak koruyucu tedbirler alarak, onları sosyal yaşama dâhil etmelidir.

Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde Türkiye’de sosyal hizmet uygulamalarının Almanya ve İngiltere ile karşılaştırıldığı bu araştırmanın amacı, Türkiye’de sosyal devlet anlayışı, sosyal hizmet uygulamalarının tarihsel gelişimi ve bugünkü uygulamaları ile AB’nin gelişmiş iki ülkesi olan Almanya ve İngiltere’nin sosyal devlet anlayışları, sosyal hizmet uygulamalarının tarihsel gelişimi ve bugünkü uygulamalarını karşılaştırmak, sosyal hizmet bağlamında Türkiye’nin iki ülke arasındaki yerinin analiz edilmesi ve sonuçlarının ortaya konulmasıdır.

Anahtar kelimeler: Sosyal devlet, Sosyal hizmet, Türkiye, Almanya, İngiltere

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Comparison of Integration With the European Union Standards in the Context of the Social State Social Work Services: Example of Turkey, Germany and England

Kadir AYDIN

Adiyaman University

Graduate School of Social Sciences

Department of Social Work

December, 2019

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Vehbi ÜNAL

The concept of poverty, which is mentioned in almost all of the history of the human, is the lack of sufficient income to cover all or a significant part of the daily basic needs of a person. Especially, having a difficulty in reaching the basic needs such as food, shelter, clothing and warming constitutes the situation of poverty. The problem of poverty is one of the important problems that negatively affect individuals and societies in socio-economic terms. In this context, the state is the primary authority in resolving the issue that has become this social problem and is the most important counterpart to the citizen. For this reason, for the socially qualified state, the protection of the helpless citizens and the necessary assistance is no longer a grace. The social state, which is one of the most important characteristics of the 21st century states, is the type of state that develops and implements institutions and policies to prevent social injustice, inequality, poverty, neediness, unemployment etc. for all kinds of social problems. The most important manifestation of the social state is social policies and social services. Social policies are the means of putting the social state into practice. Social services within the social state are the in-kind and cash assistance and services provided by the state to individuals or groups in need of assistance. Social services aiming at increasing social welfare and combating poverty should be shaped in accordance with changing conditions and should include those in need in social life by taking preventive measures towards social exclusion.

The aim of this study, which compares social work practice between Turkey, which is in the process of integration with the European Union, and Germany and the

UK, which are the members of the EU, is to compare social state in Turkey, its historical development and current practices of social work practice and to compare social state in Germany and England, the two developed countries of the EU, to compare the historical development of social work practices and its current practices, and to analyze the location of Turkey between the two countries in the context of social services.

Key words: Social state, Social services, Turkey, Germany, England

ÖNSÖZ

Doktora öğrenciliğim süresince, bana vermiş olduğu desteği, rehberliği, sabrı ve anlayışı için hocam ve danışmanım Doç. Dr. Vehbi ÜNAL'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Kendisinden çok şey öğrendim. Bu tezin her aşamasında değerli hocamın ilgi, emek ve çabası çok büyüktür. Tez İzleme Komitesinde yer alarak görüş ve önerileri ile rehberlik eden, katkıda bulunan değerli hocalarım Doç. Dr. Veda BİLİCAN GÖKKAYA ve Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAKİR CEYHAN'a ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Tez savunma jüri üyesi olan Doç. Dr. İshak AYDEMİR ve Dr. Öğr. Üyesi Handan KARAKAYA'a verdikleri öneri ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Doktora çalışmam süresince karşılaştığım her zorlukta desteğini ve güler yüzünü esirgemeyen canım eşim Sümeyra AYDIN'a ve çok sevgili oğullarım Muhittin, Ömer ve Osman'a da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Adıyaman, 2019

Kadir AYDIN

İÇİNDEKİLER

Sayfa no.

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	6
1.2 Araştırmanın Amacı.....	10
1.3 Araştırmanın Önemi	10
1.4 Araştırmanın Sınırlıkları	11
1.5 Tanımlar.....	11
BİRİNCİ BÖLÜM	13
SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI	13
2.1 Sosyal Devlet (Refah Devleti) Kavramı	13
2.2 Sosyal Devlet (Refah Devleti) Anlayışının Ortaya Çıkışı	19
2.3 Türkiye’de Sosyal Devletin Gelişimi	25
2.3.1 Osmanlı’da Sosyal Devlet	25
2.3.2 Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyal Devlet	31
2.5 Sosyal Devlet (Refah Devleti) ve Sosyal Devletin Değişen Rolü	41
2.5.1 Küreselleşme ve Devletin Dönüşümü.....	42
2.5.2 Neo-liberal Düşünce ve Sosyal Devletin Dönüşümü	43
2.5.4 Sosyal Devlette Küçülme, Sosyal Hizmet ve Yardımlarda Yerleşme Eğilimi ..	46
2.6 Sosyal Devletin (Refah Devletinin) Araçları Olarak Kamusal Hizmetler.....	49
2.6.1 Sosyal Sigortalar	50
2.6.2 Sosyal Yardım.....	51
2.6.3 Sosyal Hizmet	52
2.6.4 Sosyal Tazmin.....	53
2.6.5 Sosyal Teşvik.....	54
İKİNCİ BÖLÜM.....	56

SOSYAL POLİTİKA, SOSYAL YARDIM VE SOSYAL HİZMET	56
3.1 Sosyal Politika	56
3.1.1 Sosyal Politika Tanımlamaları	57
3.1.2 Sosyal Politikanın Kurumsal ve Hukuksal Dayanakları	61
3.1.2.1 <i>Sosyal Politikanın Ulusal Düzeyde Kurumsal ve Hukuksal Dayanakları</i>	61
3.1.2.2 <i>Sosyal Politikaların Finansmanı ve Kamusal Niteliği</i>	62
3.1.2.3 <i>Sosyal Politikanın Refah Devletiyle Bağdaşan Niteliği</i>	63
3.2 Sosyal Yardımlar	64
3.2.1 Kavram Olarak Sosyal Yardım	64
3.2.2 Sosyal Yardım Rejimleri	66
3.2.3 Sosyal Yardım Uygulamaları	67
3.2.3.1 <i>Aile Yardımları</i>	68
3.2.3.2 <i>Sağlık Yardımları</i>	69
3.2.3.3 <i>Eğitim Yardımları</i>	69
3.2.3.4 <i>Yaşlılara ve Engellilere Yapılan Yardımlar</i>	70
3.2.3.5 <i>Diğer Yardımlar</i>	70
3.2.4 Sosyal Yardım, “Yoksulluk” ve “Yoksunluk”	71
3.2.5 Sosyal Yardımın Yapısal Tahlili	73
3.2.5.1 Sosyal Yardımın Temel Nitelikleri	73
3.2.5.2 Sosyal Yardım Uygulamalarının Hedef Kitleleri	74
3.3 Sosyal Hizmetler	78
3.3.1 Sosyal Hizmetlerin Çeşitleri	82
3.3.2 Sosyal Hizmetin Rol ve İşlevleri	87
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	89
SOSYAL DEVLET ANLAYIŞININ SOSYAL HİZMETLER BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI: TÜRKİYE, ALMANYA VE İNGİLTERE ÖRNEĞİ	89
4.1 Türkiye	89
4.1.1 Kamu Kurumları	90
4.1.1.1 <i>Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü</i>	90
4.1.1.2 <i>Vakıflar Genel Müdürlüğü</i>	96
4.1.1.3 <i>Sosyal Güvenlik Kurumu</i>	98
4.1.1.4 <i>Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü</i>	101
4.1.1.5 <i>Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü</i>	109
4.1.2 Yerel Yönetimler	110

4.1.2.1 İl Özel İdareleri	112
4.1.2.2 Belediyeler	113
4.1.2.2.1 Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri	113
4.1.2.2.2 Çocuk ve Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri	114
4.1.2.2.3 Engellilere Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri	114
4.1.2.2.4 Kadınlara Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri	115
4.1.2.2.5 Yoksullara Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri	115
4.1.2.2.6 Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Sosyal Yardımlar	115
4.1.2.3 Köyler	116
4.2 Almanya	116
4.2.1 Aile ve Çocuklara Yönelik Yardımlar	118
4.2.2 Yaşlı ve Engellilere Yönelik Yardımlar	121
4.2.3 İşsizlere Yönelik Yardımlar	125
4.2.4 Sağlık Yardımları ve Diğer Yardımlar	127
4.3 İngiltere	130
4.3.1 Aile ve Çocuklara Yönelik Yardımlar	133
4.3.2 Yaşlı ve Engellilere Yönelik Yardımlar	135
4.3.3 İşsizlere Yönelik Yardımlar	138
4.3.4 Sağlık Yardımları ve Diğer Yardımlar	139
4.4 Türkiye, Almanya ve İngiltere’de Uygulanan Sosyal Yardımları Karşılaştırması .	145
Tablo 1. 2018 Dünya Refah Sıralaması	145
Tablo 2. Türkiye, Almanya ve İngiltere’de Sosyal Yardım Miktarlarının Yıllara Göre Dağılımı (milyon Avro)	147
Tablo 3. Kişi Başına Düşen Sosyal Yardım Miktarı	148
Tablo 4. Sosyal Yardım Miktarlarının GSYİH’ya Oranı	149
Tablo 5. Sağlık Yardımlarına Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)	150
Tablo 6. Engelli Yardımlarına Harcanan Miktarlar (milyon Avro)	151
Tablo 7. Yaşlılara Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (milyon Avro)	152
Tablo 8. Dul ve Yetimlere Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (Milyon Avro) .	153
Tablo 9. Aile ve Çocuklara Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)	154
Tablo 11. Sosyal Dışlanmaya Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)	156
SONUÇ ve ÖNERİLER	158
KAYNAKLAR	168

ÖZGEÇMİŞ.....	185
---------------	-----

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa no.

Tablo 1. 2018 Dünya Refah Sıralaması	147
Tablo 2. Türkiye, Almanya ve İngiltere’de Sosyal Yardım Miktarlarının Yıllara Göre Dağılımı (milyon Avro).....	147
Tablo 3. Kişi Başına Düşen Sosyal Yardım Miktarı	148
Tablo 4. Sosyal Yardım Miktarlarının GSYİH’ya Oranı	149
Tablo 5. Yardımlarına Harcanan Miktarlar (milyon Avro)	150
Tablo 6. Engelli Yardımlarına Harcanan Miktarlar (milyon Avro)	151
Tablo 7. Yaşlılara Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (milyon Avro)	152
Tablo 8. Dul ve Yetimlere Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (milyon Avro) ..	153
Tablo 9. Aile ve Çocuklara Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (milyon Avro). 154	
Tablo 10. İşsizlere Yönelik Yapılan Harcanan Miktarlar (milyon Avro).....	155
Tablo 11. Sosyal Dışlanmaya Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (milyon Avro)	156

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
akt.	: Aktaran
ANAP	: Anavatan Partisi
DDK	: Devlet Denetleme Kurulu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EuroStat	: Avrupa İstatistik Ofisi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: International Labor Organisation-Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: International Money Fond- Uluslararası Para Fonu
İŞKUR	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NHS	: National Health Service-Ulusal Sağlık Hizmeti
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TYÇP	: Toplum Yararına Çalışma Projesi
UNESCO	:United Nations Educational Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
vb.	: Ve benzeri
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
YURTKUR	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Sosyal devlet, vatandaşların refahı için asgari seviyenin ötesinde birincil sorumluluğu kabul eden, vatandaşlarının sosyo-ekonomik korunmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynayan devlettir. Bu kapsamda devlet, sosyal niteliğini kullanmak için sosyal politika aracını kullanır. Devletin toplum içinde refah ve sosyal korumayı temin etmesi için uygulamış olduğu politikalara sosyal politika denilmektedir. Sosyal politika, genel olarak sosyal devlet kapsamında devletin sağlık, eğitim, barınma, istihdam, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler alanında uyguladığı kamusal hizmetlerdir. Sosyal devlet anlayışının tezahür etmesinde sosyal politika uygulamaları kapsamında ele alınan en önemli uygulamalardan biri de bu araştırmanın konusunu oluşturan sosyal hizmetlerdir. Sosyal hizmetler, sosyal devlet uygulamaları kapsamında kurumları, başta yaşlı, engelli gibi dezavantajlı gruplar olmak üzere; aile ve çocuk eğitimi, işsizlik gibi alanlarda topluma sosyal refah hizmetlerinin sunumunda bir araç görmektedir.

Devlet, insanların yaşadığı toplumun belirli bir aşamasından sonra ortaya çıkan, insanların toplum hayatında başvurduğu siyasi örgüt biçimidir. Karmaşık ve çok yönlü bir sosyal olgudur. Bu siyasi örgüt, siyasi toplumun kaderi hakkında temel kararlar alabilen, kapsayıcı ve merkezi bir toplum içinde en yüksek güç olarak tanımlanan organize bir siyasi güç halidir. Bu bağlamda, devlet; varlık olarak tanımlanan örgütlü insan topluluğu tarafından oluşturulan kalıcı ve tüzel kişilik, üstün bir güce tabi olan ve bunu oluşturan ulus, ülke ve egemenlik unsurlarına dayanan belirli bir ülkede yaşar.

Bu çalışmamızın giriş bölümünde problemin durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlar ele alınmıştır.

Araştırmamızın birinci bölümünde ise sosyal devlet anlayışı her açıdan incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle sosyal devletin tanımı yapılmış buna bağlı bir şekilde sosyal devlet anlayışının ortaya çıkışı ele alınmıştır. Sosyal devlet anlayışının Türkiye’de gelişimini daha net bir şekilde inceleyebilmek için öncelikle Osmanlı’da sosyal devlet anlayışı araştırılmıştır. Sosyal devlet anlayışının tanımı ve ortaya çıkışı detaylı bir şekilde incelendikten sonra sosyal devlet anlayışının temel

özellikleri incelenmiştir. Son olarak sosyal devlette kullanılan kamusal hizmetlerin aracılığı araştırılmıştır.

Sosyal harcamalar dolayısıyla sosyal yardım kavramını, tarihsel olarak 19. yüzyılın sonlarına doğru, kar ve zarar hesabı üzerinden katlanılan masrafların sosyal sigorta anonim ortaklığı kurulması ile doğduğu özel bir şekilde göstermeye başlamıştır. Sosyal harcamaların kar ve zarar hesaplarına yansımaları o dönemde bir tepki ya da protestoya neden olmuştur. Günümüzde ise bu harcamalar, işletmeler için bir prestij ve gösteri aracı haline gelmiştir. Bu nedenle işletmeler artık, sadece kanunen uygulanan sosyal harcamaları değil, aynı zamanda bilançolarında yaptıkları gönüllü sosyal harcamaları da göstermektedir.

Toplumun barış ve refahını, ulusal dayanışmayı ve adaletin gerçekleşmesini sağlamak devletin ana hedefleri arasındadır. Ülke sınırları içinde yaşayan toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamayı benimseyen devlet, bu amaçlarını kamu hizmetleri ile gerçekleştirmektedir. Devletin görevi, 1982 Anayasasının 5. maddesine göre; bireylerin ve toplumun refahını, huzurunu ve mutluluğunu sağlamak; bir kişinin temel hak ve özgürlüklerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri ile uyumsuz bir şekilde sınırlayan siyasi, ekonomik ve sosyal engelleri ortadan kaldırmaktır.

Vatandaşlarına insan yaşamına layık asgari bir yaşam standardı sağlamaya çalışan ve bu hedefleri insan hakları ilkelerine uygun olarak sorumluluk bilinci içinde en kısa sürede ihtiyaç sahiplerine ulaştırmayı amaçlayan bir devlet, sosyal devlettir.

Tarihsel bir yapı olarak sosyal devlet, toplumun refah koşullarını iyileştirmek için sosyal güvenlik kurumlarının kurulması ve adaletin yaygınlaştırılması temelinde oluşturulmuştur. Devleti farklı bir açıdan ve yeniden tanımlayan bu yaklaşım, gelir, vergi, istihdam ve maaş politikalarının dağılımını düzenleyen, dar gelirli sınıfları koruyan, eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanmayı kolaylaştıran bir içeriğe sahiptir.

Türkiye'de sosyal devlet ilkesi, 1961 Anayasasında ilk kez yer almış olup 1982 Anayasası ile korunmuştur. 1982 Anayasasına göre Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir (Madde 2). Vatandaşların sosyal durumuyla ilgilenen sosyal hukuk devleti, insanlık onurunu koruyup sosyal adaleti gerçekleştirmeye çalışır; zayıfları güçlülere karşı korur, eşitlik ve sosyal adalet sağlayıp sosyal dengeleri korur.

“Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme dönemine tekabül eden yıllarda bir ‘toplum projesi/modeli’ olarak Türk toplumuna, Batı uygarlığına giriş (çağdaşlaşma) önerilmiş ve bu toplum modeli uygulamaya başlanmıştır” (Kızılcelik, 2002: 321).

Araştırmamızın ikinci bölümünde ise; genel olarak sosyal devlet politikalarının tanımları, hukuk ve finans sistemleri, sosyal politikanın refah devletiyle bağdaşımı, sosyal, aile, eğitim, yaşlı ve engelli yardımları ayrıntılı olarak farklı başlıklar halinde incelenmiştir.

“Sosyal politikanın kuramsal olarak varlığı ve kökleri tarihi açıdan bakıldığında Sanayi Devrimi’ne dayanmaktadır. Sanayileşme ile birlikte fabrikalarda işçilere yönelik farklı sorunların ortaya çıkması, sosyal politikanın modern anlamda ortaya çıkmasının ilk temelini oluşturmuştur. Sosyal politika; Sanayi Devrimi ile birlikte kitlesel işsizliğin başlaması, ücretlerin düşürölmesi ve oldukça ağır çalışma koşullarının ortaya çıkması, durumların ağırlaşmasından sonra sosyal politika reformları ile devreye girmiştir. Böylece Sanayi Devrimi’nden önce kavramsal olarak olmasa da mahiyet itibarıyla aile ve akrabalık zemininde sosyal yardımlaşma ve dayanışma mantığı ile işleyen sosyal politikalar, Sanayi Devrimi’nden sonra ilk defa aile dışı faktörlerin de devreye girmesine sebep olmuştur. Bu çerçevede birçok mücadele sonucunda kamu sosyal politika aktörü olarak devlet, 19. yy. sonunda devreye girmiş; 20. yy.’ da ise diğer sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlara çözüm bulma anlamında ‘sosyal devlet’ halinde varlığını göstermeye başlamıştır” (Taşçı, 2017: 9). 1970’li yıllardaki petrol krizinin etkisi ve sonrasında 1980’li yıllarda ise sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve özel sektörler sosyal politika sahasında ayrı aktörler olarak varlık göstermeye başlamışlardır.

Sosyal yardım, yoksulluğun azaltılması, ekonomik ve sosyal yaşamda yoksul ve muhtaç insanların katılımı için etkili bir uygulamadır. Sosyal yardımın anlaşılması, kapsamı ve uygulamaları ölkeler arasında farklılık gösterse de sosyal yardımdaki temel sorun yoksulluk ve zenginlik kaybıdır. Yoksulluğun farklı tanımları, sosyal yardım uygulamalarının içeriğini değiştirir; ancak yoksulların ihtiyaçlarını gidermek için sosyal yardımın amacı sabit kalır. Devlet, sosyal yardıma muhtacın hakkını savunmak için adil bir aktör olduğunu kabul edip, sosyal yardım uygulayıcısı olarak dünya çapında birçok ölkede kamu görevini üstlenir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 70). Bu nedenle, bireysel ve sosyal refah ortamını iyileştirmeye çalışan ve kamu harcamalarının artmasından

öncelikle sorumlu olan hükümet, kamu harcamalarını bu görevi yerine getirmek için bir araç olarak kullanmaktadır. Kamu harcamalarını çoğaltarak, yoksulların tek başına ulaşamadığı mal ve hizmetler veya erişimde fırsat eşitsizliği, kamu harcamaları ile hedef kitleye sunulur.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde genel olarak devletlerin sosyal hizmetlerinin seviyeleri mukayese edilmiştir. Türkiye'deki kamu kurumlarının sosyal hizmetleri, devlete bağlı kurumlar, çocuklara, gençlere, yaşlılara ve kadınlara yönelik hizmetler ile belediyelerin hizmetleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Türkiye'nin yanı sıra Almanya ve İngiltere'deki hizmetlerden de bahsedilmiştir.

Tarihte yaşanan savaş, kriz, afet gibi olaylardan sonra ortaya çıkan olumsuz tablo dünyanın gidişatını değiştirmiş; dünyanın gidişatı değiştikçe de devletler, toplumsal ve sosyal konularda önemli rol ve fonksiyonlar üstlenmiştir. Böylece sosyal devlet ortaya çıkmış ve devlet, sosyal refahı en üst seviyeye çıkarmak amacıyla, sosyal ve ekonomik yaşam kalitesine müdahale ederek, bahsi geçen bu olumsuz durumlarla gelen yoksulluklara, gelir dağılımı adaletsizliklerine ve toplumların refah seviyelerinin azalmalarına karşı ciddi bir rol almıştır. Sosyal devlet, 19. yüzyılın sonlarından itibaren özellikle Batının sanayileşmesiyle görülmüş ve 20. yüzyılın son çeyreğine kadar hızlı bir genişleme göstermiştir (Koray, 2007: 31). Dünyadaki sosyal devlet anlayışı doğrultusunda oluşan gelişmelerin benzerinin yaşandığı Türkiye'de de sosyal devlet anlayışa her zaman önem verilmiştir.

Türkiye'de sosyal devlet anlayışını değerlendirmek için; Türkiye'deki ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeleri incelemek ve bu gelişmelerin arka planında olan aktörleri irdelemek gerekmektedir. Şüphesiz, bu doğrultuda Türkiye'deki gelişmelerin hem kendine özgü kısıtlamalardan hem de Batıdaki sosyal devlet doğrultusunda oluşan gelişmelerden çok etkilendiğini görülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de her konu, niyet ve kısmet arasında büyük farklılar ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'nin yaşadığı demokrasi tecrübesi bunun en güzel örneğidir. Benzer bir düşünce devletin sosyal niteliği ve sosyal politika uygulamaları için de söylenebilir. Örneğin, Türkiye Devletinin, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana 'kendine özgü' bir sosyal niteliği ve sosyal boyutunun olduğunu söylemek mümkündür; ancak Türkiye bir sosyal devlet olma olgusunu daha tamamlayamamıştır. Bu çelişkili ve karışık durum, şüphesiz, Türkiye'de yaşanan gelişmeler hem iç hem de dış dinamiklerin etkisinden

kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’de sosyal devlet anlayışını incelemek için dikkat etmemiz gereken ikinci önemli konu, tüm toplumsal gelişmelerde devletin oynadığı egemen roldür. Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili yaşama, modern bir toplumundan ekonomik kalkınmaya kadar birçok alanda ve birçok konuda rol oynayan aktör, büyük ölçüde devlet olmuştur (Koray, 2005: 132-133).

Batıda kapitalizm, globalleşme ve ulus devlet üçlüsünde okumuş olduğumuz sosyal devlet kavramının ülkemize özgü farklı bileşenleri bulunmaktadır. Söz konusu bileşenleri anlayabilmek açısından İslam devlet ve düşünce sistemi, geleneksel Osmanlı devlet sistemi ve Osmanlı modernleşmesi devlet sistemi, Tanzimat dönemi, Cumhuriyet dönemi uygulamaları detaylı bir biçimde irdelenmelidir. Esasında Batılı çağdaş devlet sistemi içindeki devlet şekli, totaliter bir temeldeyken İslam devlet geleneği totaliter bir temelden daha farklı bir yapıdadır. İslam devleti toplumu, kendini halk olarak nitelendirip onların üstünde hükmeden bir kuruluş değil, topluma hizmet eden ve her türlü onların güvenliğinden sorumlu olan, onların refah ve mutluluğu için gerekli olan ihtiyaçları gerçekleştirme görevini üstlenen bir kuruluştur. Batılı modern sosyal devlet içinde kesin surette tüm toplumsal sorumluluk tamamen devletin sosyal bir zaruriyetin üstündedir. Mülke ve içinde olan kişiye sahiplik kanısındaki bir devletin sosyal güvenceyi de kesinlikle üstlenmesi gerekmektedir. İslam sistemi içinde, eşdeğer risklerin giderilmesi açısından devlet ve toplum birbirlerinden net bir şekilde ayrılık yaşayamamaktadır (Özdemir, 2008: 37-42). Toplumsal yapı normlarıyla devlet, ortak bir sürecin farklı rol sahipleri olarak işlemektedirler. Bu kapsamda geleneksel Türkiye toplumu içinde tüm kurumların birbirlerinden ayrı bir işleme biçimi, geçmişi ve ontolojik değeri bulunmaktadır.

Türk toplumsal ve politik süreci, altı yüz yıllık bir geçmişten sonra Cumhuriyetin gelmesiyle birlikte yeni bir tecrübe sürecine girmeyi seçmiştir. Söz konusu yeni süreç, eklektik yapısı ile özel bir nitelik teşkil etmektedir. Bazı sosyal bilimciler, kodlarını farklı bir boyuta taşıyalar da kendisinden daha evvelki tecrübelerden detaylar aracılığıyla etkilendiğini düşündüğü yeni Cumhuriyet Türkiye’si, ayrıca Batılı modernleşme politikasına da uyum sağlamayı seçmiştir. Cumhuriyet dönemi ve sonrası açısından gerçekleştirilecek araştırmalarda önem arz eden birtakım konular bulunmaktadır. Bu konulardan önde geleni, Cumhuriyet dönemi öncesi çok güçlü bir kurumsal tecrübe olan Osmanlı tecrübesinin çağdaş Türkiye’ye ait toplumsal

ve politik etkilerinin araştırmanın haricinde bırakılmamasıdır. Bir diğeri geçiş sürecinin bütün sosyo-demografik unsurlarının hepsiyle incelenmesi, sürecin uluslararası ve ulusal şartlarının ön planda tutulması, sürecin politik tarafında meydana gelen kısa aralıklı sistem temelli politik geçişlerinin iyice dikkat edilmesidir. Cumhuriyet dönemi araştırmasını gerçekleştirirken bu temel konulara özen gösterilecek bunların devletin sosyal yapısına etkisi ve çağdaş sosyal devlet süreci ifade edilmeye çalışılacaktır.

1.1 Problem Durumu

Devlet, insanlık tarihinin en eski ve en köklü kurumlarından biridir, tüm sosyal kurumların dinamik bir oluşum sürecinin ise sonucudur. Devletin tarihi oluşumu araştırıldığında, insanlığın var olmasıyla başladığı görülmektedir. Devletin, sosyal bir devlete doğru yaklaşması sanayi devrimini müteakip meydana gelmeye başlamış ve zamanla bu gelişmesini sürdürmüştür. Sosyal devlet, toplumunda yaşayan insanların refah durumlarını arttırmayı ve daha iyi yaşam koşullarında hayatlarını devam etmelerini sağlamak üzere oluşmuştur. Sosyal devletin meydana gelmesinin asıl nedeni ise; sanayi devriminin bütün dünyada yarattığı olumsuz sonuçların, insanlığın yaşam kalitesini bozmasıdır. Oluşan bu olumsuzlukları minimize etmek için, sosyal güvenlik sistemi oluşturulmuştur. İnsanların yaşamlarında ve çalışma hayatlarında birtakım değişikliklerin meydana gelmesi, sosyal güvenlik alanında yapılan bazı düzenlemelerle desteklenerek sağlanmıştır (Toprak, vd., 2001: 15-20).

Devletin tarihsel geçmişine sosyolojik açıdan bakıldığında, devleti meydana getirecek toplumsal ilişkilerin çağdaş dönemlerde nitelik ve nicelik açısından güçlendiği görülmektedir. Bu fikrinden hareketle devletin dönüşümünde çağdaş olana denk gelen olgular, tarihin bir anına ait olmadığı için çağdaş devleti oluşturan etkenler geniş bir tarihi kapsam içinde ele alınarak çağdaş devletin tarihini detaylıca açıklamış oluruz. Ancak bu noktada karşılaşılan en dikkat çekici sorun, modern kavramsallaştırmasının bir tarihsel dönüm noktasına dek ayrıca bir tasavvur dönüm noktası da meydana getirdiği yönündedir ki, modern devletin anlaşılması açısından bütün gayretlerimiz bizi modern Batı devletlerine ulaştırmıştır. Bu husus modernlik, terakki, ileriye gitme unsurlarının belli bir tarihsel ve ulusal kaynaklarla ifade edilmesinin zaruri bir neticesidir. Bu noktada devletin işleyişi bakımından daha sosyolojik bir muhayyile (hayal etme gücü) ortaya çıkardığımızda, insanlığın dünden bugüne belli başlı

dönemlerinde batıya uyum sağlama konumlarında da fonksiyonel ve dinamik idari olguların mevcut olduğu gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır (Özdemir, 2008: 1-2).

Modern devlet, küreselleşme fenomenlerinin bileşeninde ele alınıp, incelenebilir. Çalışmanın bu boyutu, Rönesans, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nden başlayarak, kapitalizm sürecini ve ulus-devlet sürecini, bu kapitalist ülkelerin ürettiği ürün ve hizmetlerin tüm dünyayı sınır tanımadan nasıl kucakladığını dikkate almaktadır. Modern devletin yapısı ve karakterindeki bazı değişikliklerin ortaya çıkışı, dünyadaki yeni düzeni kapitalizmin küresel etkileri ile kurmak ve pekiştirmek için kurulmuştur. Bu değişiklik sosyal devleti zorunlu kılmıştır. Sosyal devlet, kurumsal varlığını Sosyal Politikalar aracılığıyla sürdürmektedir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 72-73).

Rönesans, Fransız Devrimi ve Sanayi devrimi gibi olayların sosyal devlet olgusu üzerinde ciddi yaptırımları olmuştur. Dünyada ki bu gelişmeler, yeni düzenin temel amaçlarından biri olan ve çalışanlar için önemli bir adım olarak görülen sosyal güvenlik sistemini oluşturmuştur. Yeni yönetim anlayışın sosyal güvenlik sisteminin ilerleyişi, gelişmesi ve günümüzdeki halini alması, toplumların ekonomik ve sosyal yapılarındaki değişmelerle birlikte hareket eden ve aynı uzantıdaki Sanayi Devrimi'nden günümüze gelen oldukça uzun bir zaman dilimi içinde meydana gelmiştir. Bu dönemde 19. yy. Avrupa'sında, sosyal ve ekonomik alandaki bu gelişmelerle beraber üzücü ve yıkıcı bir yoksulluk başlamış, bunun nihai sonucunda emek ile sermaye arasında oldukça tartışılan çatışmalar deneyimlenmeye başlamıştır. Sosyal sigorta uygulamalarının gündeme gelişi ise; toplumda yaşanmakta olan çatışmayı en aza indirmek ve hayatlarını sürdürmek için çalışma hayatındaki işçileri yakalandıkları hastalıklara ve iş kazalarına karşı korumak amacıyla ortaya çıkmıştır (Akyıldız, 1999: 197). Buna bağlı olarak sigorta işleyişlerinin yaygınlaşması da sosyal sigorta kavramının oluşmasını sağlamıştır. Devlete bağlı sosyal sigorta uygulamalarının ortaya çıkması, yaşanan bu gelişmelerin sonucudur (Ulutürk ve Dane, 2009: 120-121).

Sosyal devlet anlayışı, 20. Yüzyılda görülen en önemli gelişmelerden biridir. Yirminci yüzyılda iki dünya savaşı geçiren Batı ülkeleri, yeni arayışlara yönelmiş ve yeni uygulamaları hayata geçirerek, sosyal devlet anlayışına yönelmişlerdir. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Krizi, gelişmiş ülkelerin sosyal anlamda reformlar yapmalarına yol açmıştır. Keynes'ci ekonomik sistemin önem kazanmasıyla birlikte sosyal devlet

anlayışı, 1929'dan sonra gelişme göstermiş ve 1974-1975 petrol krizine kadar geçen süreçte ise altın çağını yaşamıştır (Yanık ve Kaya, 2014: 16-17).

Liberal devlet anlayışının sistem dâhilinde kendini gerçekleştirme çabası, sosyal devlet anlayışı ile mümkün olmuştur. Serbest piyasa ekonomisinin ve sosyal hakların da gelişmeye başlaması ile sosyal devlet politikasına geçiş gerçekleşmiştir.

Sosyal devlet kavramı, gelişmiş ülkelere göre az gelişmiş ülkelerde sadece hedef olmaktan öteye gidememiştir. Gelişmiş devletlerde farklı model ve uygulamalar ile sosyal devlet uygulamaları yapılmıştır. Sosyal devlet anlayışının kurumsallaşması ve genişlemesi büyük bir tarihsel perspektif içermektedir. Bu perspektif ele alındığı zaman ise kapitalist modellerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Sosyal devlet anlayışı irdelendiği zaman, Keynesci iktisat yaklaşımı ve Fordist üretim modeli temel hatlar olarak göze çarpmaktadır (Aydın ve Çakmak, 2017: 13).

Türkiye'de sosyal devlet anlayışı, Osmanlı'ya kadar geri götürülebilir. Osmanlı döneminde din ve geleneğe bağlı olarak sistematik olmamakla birlikte sosyal devlet anlayışı halk içinde gelişme göstermiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı'da da XIX. yüzyıldan sonra sosyal devlet anlayışına ilişkin uygulamalara geçilmiştir (Kesgin, 2012: 114).

Türkiye'de sosyal devlet anlayışı, Cumhuriyet döneminde savaştan yeni çıktığı için pek başarılı olmamıştır. 1929 Dünya Ekonomik Krizi bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye'de hükümet değişiklikleriyle birlikte anayasa değişiklikleri, yapılan sosyal politikaların değişimine sebep olmuştur. Tek parti döneminde ülke savaştan çıktığı için genellikle devletçilik modeli uygulanmıştır. 1945 senesinden sonra çok partili sisteme geçiş ile beraber özellikle 1950 senesinden sonra sosyal politikalara hız kazandırılmış ve Türkiye'de sosyal devlet anlayışı da yavaş yavaş gelişmeye başlamıştır (Akkor, 2018: 136-137).

Sosyal hizmetler, devletin fakir vatandaşlarına devlet tarafından sağlanan para, mal ve hizmetler şeklindedir. Sosyal yardım programları, modern anlamda sosyal güvenlik sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak sosyal koruma sisteminde yer almaktadır.

Bireylerin kendi kendine yetebilirliği, yaşadıkları çekirdek aile ve toplum bağlarının güçlendirilmesi, sosyal aktivitelerin en etkin şekilde yerine getirilmesini sağlayan programların tamamı, Sosyal Hizmet kavramını kapsayan tanımlamalardır. Sosyal politikanın en önemli hedeflerinden biri, sosyal hizmetlerin gelişmesine ve daha da ilerlemesine katkı sağlamaktır. Muhtaçlık kavramı ve muhtaç olma durumunun kaynağı her zaman maddi yetersizliklerle yani bir başka deyişle yoksullukla ilgili olmayabilir. Muhtaçlık, aynı zamanda tek başına kalarak yalnız yaşama, yaşlılık, hastalık, engelli ve/veya sosyo-kültürel bakımdan yoksunluk gibi maddiyatla alakası olmayan sebeplerden dolayı da oluşmaktadır. İşte tam da bu noktada sosyal hizmetler devreye girmektedir.

Günümüzde yoksulluk hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin kaderi olarak görölmektedir. Yoksulluk yönetilebilir ve kontrol edilebilir bir konu olarak algılanmaktadır. Gelişme ve değişim, kamusal işletmecilik düşünce sisteminde baş gösteren yoksullukla mücadelede, yeniden değerlendirilmeye tabi tutulmasına neden olmuştur. sosyal yardım kurumlarının yapıları ve bu yapıların enstrümanlarının da aynı paralelde çalışması bunun önemli göstergelerinden biridir. Bu kapsamda sosyal hizmet kavramı, devletin sosyal niteliğini ön plana çıkarmakta ve yoksullukla mücadelede devletin görevlerini gösterir nitelikte tezahür etmektedir.

Bir başka ifadeyle sosyal yardım, yoksul ve muhtaç kişilere ya da ailelere devlet tarafından yapılan aynı veya nakdi şekilde yapılan desteklerdir. Sosyal yardım düzeyinde yapılan bu desteklerin amacı; refahın artırılması ve o ülkedeki vatandaşların en azından yaşayabileceği en asgari yaşam düzeyine sahip olmalarının sağlanmasıdır. Aile, sağlık, eğitim yardımları olmak üzere sosyal yardımlar bazı kollara ayrılmaktadır. Bu kapsamda aynı zamanda, yaşlılara, engelliler, işsizlere de maddi, manevi yardımlar yapılmaktadır.

Araştırmanın problemini, AB ile bütünleşme süresince sosyal devlet anlayışının sosyal hizmetler bağlamında karşılaştırılması oluşturacaktır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin sosyal hizmet durumu göz önünde bulundurularak Avrupa'nın öncü ülkeleriyle mukayese edilecektir. Eksiklerin karşılanması için neler yapılabilir? Sosyal hizmetlerde Avrupa ülkelerine yetişmek veya global rekabette ülkelerin önüne geçmek için neler yapılabilir? Türkiye'nin sosyal hizmet alanında geri kalmasının nedenleri

nelerdir? Gibi soruların çözümü için neler yapılabilir? Çözüm önerileri tespit edilecektir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde Türkiye’de sosyal hizmet uygulamalarının Almanya ve İngiltere ile karşılaştırıldığı bu araştırmanın amacı, Türkiye’de sosyal devlet anlayışı, sosyal hizmet uygulamalarının tarihsel gelişimi ve bugünkü uygulamaları ile AB’nin gelişmiş iki ülkesi olan Almanya ve İngiltere’nin sosyal devlet anlayışları, sosyal hizmet uygulamalarının tarihsel gelişimi ve bugünkü uygulamalarını karşılaştırmak, sosyal hizmet bağlamında Türkiye’nin iki ülke arasındaki yerinin analiz edilmesi ve sonuçlarının ortaya konulmasıdır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Günümüz sosyo-ekonomik şartlarında yoksulluğun göz ardı edilemez bir gerçek olması, toplumlarda yoksulluk ve eşitsizliğin yüksek seviyelere ulaşması, devletleri sosyal sorunların çözümünde en yetkili aktör durumuna getirmiştir. Bu nedenlerden dolayı devlet, sosyal devlet niteliği kazanmıştır. Bu kapsamda devlet, sosyal sorunların çözümü için sosyal devlet anlayışı kapsamında sosyal politikalar üretmeye başlamış ve sosyal politikaların tezahüründe sosyal hizmetler kavramı devreye girmiştir. Günümüz toplumlarında, sosyal refahın artırılması ve vatandaşların yaşam koşullarının yükseltilmesi amacıyla önemli bir yerde bulunan sosyal hizmetler, bu kapsamda çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde bulunan Türkiye’de sosyal devlet anlayışı, sosyal hizmetler kapsamında incelenmiştir. Türkiye’nin Almanya ve İngiltere ile karşılaştırıldığı bu araştırma, AB adayı Türkiye’de sosyal hizmetler konusunda ne seviyede olduğunun araştırılması, AB’nin en güçlü iki devleti Almanya ve İngiltere’de sosyal hizmetler ile mukayese edilmesi ve üç ülke arasındaki ortaklık ve farklılıkların ortaya konulması bakımından önemlidir. Türkiye’de sosyal hizmet alanında yapılan yardımların eksiklikleri ortaya konulmuştur. Bu eksiklerin giderilmesi için neler yapılması gerektiği tespit edilerek, çözüme katkı sağlaması açısından da önemlidir. Söz konusu bu üç ülkenin ele alınıp incelendiği araştırmaların yok denecek kadar azdır. Araştırmanın bu özelliği sonraki araştırmalar için yol gösterici olacağı için araştırmanın önemini daha da artırmaktadır.

1.4 Araştırmanın Sınırlıkları

- Araştırmada analiz edilen ülkeler AB üyesi Almanya ve İngiltere ile AB'ye aday olan Türkiye'yle sınırlıdır.
- Araştırma verileri EuroStat resmi sitesinin güncel verileri 2010-2018 yılları ile sınırlıdır.
- Araştırma verileri Avrupa Birliği para birimi Avro ile sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Devlet: Devletin bir kavram ve kurum olarak varlığı, nitelikleri, kökleri, şekli ve sınırları tartışılmıştır. Bu tartışmalar devletin tanımını içeriyordu ve bu sebeplerle değişik tarihsel dönemlerde devletin farklı tanımları kabul edildi. Devletin genel olarak iktidarın kaynağı, siyasi toplumun çatısı olduğu söylenmektedir. Tarihsel olarak, devlet bir sembol, siyasi birleşme ve entegrasyonun sembolü haline gelmiştir (Kapani, 1983: 18).

Modernleşme: Modernleşme teorisi, “kapitalist toplum dışı toplulukların, yani geleneksel yapıların modern yapılara dönüşeceğini öne sürer. Başka bir deyişle bu teorinin merkezi sorunu, geleneksel toplumların modern toplumlara dönüşeceği iddiasıdır.” (Kızılcelik 2002: 153-154).

Sosyal devlet: Sosyal devlet, tüm vatandaşlarını ekonomik ve sosyal refaha ulaştırmak için çeşitli faaliyetler gerçekleştiren, muhtemel sosyal ve ekonomik risklere karşı koruyucu tedbirler alan, toplumun topyekûn gelişmesini ve kalkınmasını amaçlayan ve bu amacı görev edinen devlettir (Batur, 2011: 8).

Sosyal yardım: Sosyal yardım, beklenmeyen veya kendi iradesi dışında oluşan nedenlerden dolayı maddi olarak olumsuz bir şekilde doğan veya sonradan yoksul olan ve bu nedenle yardıma muhtaç duruma gelen vatandaşlara, insanlık onuruna yaraşır bir seviyeyi sağlamak için, çoğunlukla devlet bütçesinden tek taraflı olarak yapılan karşılıksız yapılan ayni ve maddi yardımlardır.

Sosyal hizmetler: Sosyal hizmet, sosyal değişme ve kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlendirilmesi ve özgürleşmesini hedefleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve

farklılıklara saygı, sosyal hizmet için temeldir. Sosyal hizmet mesleği, insan ve toplum bilimleri ve yerel bilgiden oluşan eklektik bilgi temeli aracılığıyla insan refahını iyileştirmek için bireyleri ve sistemleri bir araya getirir (IFSW ve IASSW, 2014). Sosyal hizmet mesleğinin kúresel tanımı; “Sosyal hizmet, uygulamaya dayalı bir meslek; sosyal değişimi ve gelişmeyi, sosyal uyumu ve insanların gúçlendirilmesini, ózgúrleřmesini teşvik eden akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve çeşitliliğe saygı ilkeleri sosyal hizmetin merkezinde yer alır. Sosyal hizmet, sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerli bilgi teorileri ile desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarını ele almak ve refahı arttırmak için insanları ve yapıları birleştirir. Yukarıdaki tanım ulusal ve / veya bółgesel seviyelerde yúkseltilebilir. ” (IFSW: 2019).

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI

2.1 Sosyal Devlet (Refah Devleti) Kavramı

Toplumunun belli bir aşamasından sonra ortaya çıkan karmaşık ve çok yönlü bir sosyal kavram olan devlet, insanların sosyal hayatta başvurduğu bir örgüt [teşkilat, yapı (bu üç kavramdan birinin kullanılması daha uygun olur, kelime tekrarını önlemek için)] ve politik organizasyon biçimidir. Bu organizasyon, politik toplumun geleceği hakkında temel kararlar alan, kapsayıcı ve merkezi toplum içinde en yüksek güç olarak tanımlanan kurumsallaşmış bir siyasi güç halidir. Bu bağlamda devlet, ulus, vatan ve egemenlik unsurlarına dayanan belirli bir ülkede yaşayan, üstün bir güce tabi olan örgütlü insan topluluğunun oluşturduğu kalıcı ve tüzel bir varlık olarak tanımlanmaktadır (Bozkurt, 2006: 4).

Bir diğer ifadeye göre devlet; “belirli bir toprak üzerinde, sözlü veya yazılı olarak belirtilmiş norm, kaide ve değerlerle ya da gerektiğinde cebren, uyruk ya da vatandaş sıfatı ile tanımlanmış bireyler üzerinde direkt ve dolaylı olarak denetim kuran ve bu denetimi meşru araçlarla kullanan, bu kişiler üzerinde tanımlı hakları olan” ve “aynı zamanda bu kişilere karşı belirli ödevleri olan, siyasi varlığı diğer siyasi varlıklarca tanınan en üst yönetim aygıtı”dır (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 215).

Toplumsal huzur ve refahın oluşturulması, ulusal dayanışma ve adaletin sağlanması devletin temel amaçlarından. Milli sınırlar dâhilinde bulunan insanların, ortak gereksinimlerinin karşılanmasını temel amaç olarak benimseyen devlet, bu amacını kamu hizmetleri doğrultusunda sağlamaktadır (Bayraklı, 2009: 191-192).

T.C. Anayasanın 5. maddesinde devletin görevi, “kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır (T.C. Anayasanın).” şeklinde belirtilmiştir.

Benimsemiş olduğu ideolojiler kapsamında devlet; sosyalist, kapitalist, faşist ve sosyal devlet olarak sınıflandırılabilir (Altunya, 2003: 45). Sosyal devlet kavramı ile ilgili literatürde birden fazla tanım bulunmaktadır. Yapılan tanımlamalar

arasında genel olarak fark, yapılan tanımlamaların sosyal devlet tanımının amaç ya da araçlarına göre yapılmalarından ortaya çıkmaktadır. Hem araç hem amaçlarına göre yapılan tanımların, sosyal devlet konseptini yeteri kadar açıkladığı kabul edilmektedir.

Günümüze kadar uygulanan ve uygulanmakta olan devlet sistemlerinin tek amacı, ülkede yaşayan insanların daha fazla mutlu olmalarını sağlamaktır. Devletin, vatandaşların gerek yaşamlarında mutlu olmaları, gerekse devletin sorumluluklarını yerine getirmelerinde en önemli ve belki de tek şartı, sosyal barış ve adaletin toplum içinde sağlanmasıdır. “İşte bu bağlamda sosyal barışın ve sosyal adaletin sağlanması amacıyla devletin sosyo-ekonomik yaşama aktif olarak müdahalesini gerekli ve meşru olarak gören bir anlayış” (Özbudun, 2005: 22), olarak tanımlanan sosyal devlet kavramının önemi daha iyi anlaşılabilir.

Ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için devletlerin sorumluluk alanı, sosyal devletin ana alanlarından biridir. Ekonomistler arasında güçlü düşünce okulları vardır. Bazı “neoklasikçiler” ekonomi mekanizmalarının çoğunun kendi aygıtlarına bırakıldıklarında kendi kendini düzenlediklerini, bazıları ise (Keynes'den sonra) ekonomik sistemlerin istikrarsız kaldığını bazı sistemlerin istikrarsız olduğunu ve yönetimin gelişim için çok önemli olduğunu belirtmektedir. Tarihsel olarak, modern refah devletlerinin gelişimi, son görüş açısından güçlü bir biçimde bağdaştırılmıştır (George and Wilding, 1994: 67).

Sosyal devlet veya refah devleti, devletin tüm vatandaşlarını ekonomik ve sosyal refaha ulaştırmak için çeşitli faaliyetler gerçekleştiren; muhtemel sosyal ve ekonomik risklere karşı koruyucu tedbirler alan ve toplumun topyekûn gelişmesini, kalkınmasını amaçlayan ve bu amacı görev edinen devlet olarak tanımlanabilir (Batur, 2011: 8).

Sosyal devlet, konsept olarak birey ve aileler asgari seviyede gelir garantisi sağlayan, kişilerin, belirli sosyal risklerle başa çıkmalarında onlara yardım eden, sosyal refah hizmetleri ile tüm yurttaşlara iyi bir yaşam standartları sunan kurumu ifade etmektedir.

Her yurttaş, yaşama eşit şartlarda başlamaz. Doğumu ile edinilen dil, din, ırk, renk, anne babanın sosyo-demografik seviyeleri gibi nitelikler, her kişi için farklıdır. Bununla birlikte yine kendisi dışında gelişen, ama bireyi yoksulluk, işsizlik gibi tehlikelerle karşılaştıran bazı iktisadi faktörler de bulunmaktadır. İşte sosyal devlet,

bireyin sahip olduğu bu avantaj ve dezavantajları dengede tutmaya çalışan, iktisadi ve sosyal eşitsizliği, güçsüz olanların lehine tutan devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. “Bu amaçla devlet tarafından alınması gerekli maddi ve gayri maddi önlemler bütünü olarak vasıflandırılır. Kişiyi ekonomik hayatta yalnız bırakmaz” (Sözer, 1998: 5).

Sosyal devlet, genellikle yurttaşların sosyal durumu ve refahı ile ilgilenen, yurttaşlara minimum bir yaşam seviyesi sağlamayı görev edinen devlettir. Sosyal devlet, yurttaşların kişilik ve onurlarını zedelemeyen, onların insanca yaşamaları için ortam sağlamayı kendisinin görevi olarak kabul eden devlettir.

Refah devlet, halkın huzuru ve rahatı için kullanılan bir devlettir. Başka bir deyişle, öncelikle halkın “refah”ını amaçlayan bir devlettir. Refah devleti, vatandaşlarının sosyo-ekonomik huzurunu yükseltmeyi amaç edinen bir yapıdır. Refah, halka sağlanan faydaların veya farklı yardım yöntemlerinin ifa edilmesidir. Bu yöntemler para veya hizmetler şeklinde olabilmektedir. Nakit ödemeler, sübvansiyonlar, imtiyazlar, hibeler ve halkın dağıtımını refah terimiyle karşılanır. Bütün bu refah önlemleri, hükümet gelirinin muhtaç kişilere yeniden dağıtılması anlamına gelmektedir.

Wedderburn (1965: 188)’a göre sosyal devlete verilen çeşitli anlamlar kendi başına bir deneme değerinde olacaktır ve refah devletinin kapitalist toplumda köklü bir değişime sahip olup olmadığına dair tartışmaların bir kısmı, tanımlar hakkında anlamsal bir anlaşmazlıktan ibaret değildir. Bununla birlikte, refah devletinin herkes için asgari bir gerçek gelir sağlamak için piyasa güçlerini değiştiren bir dereceye kadar bir devlet taahhüdünü ima ettiğinin anlaşılması için merkezi bir anlayış bulunmaktadır. Açıkça belirtilmedikçe, sosyal devlet uygulamaları; bireyleri hastalık, yaşlılık ve işsizlik nedeniyle ortaya çıkan iş göremezlik tehlikelerine karşı korumak için yapılmaktadır. Ayrıca, sosyal devletin amaçlarının, hastalık ve yaralanma için tedavi, fayda garantisi ve eğitim sağlanması dahil olacağına dair genel bir mutabakat vardır.

Sosyal devlet, toplumdaki refah düzeyi açısından oluşan farklılıkları gidermeyi amaçlayan devlet olup vatandaşların refahlarıyla ve sosyal durumlarıyla ilgilenir (Soysal, 1993: 149). Sosyal devlet, sosyo-ekonomik olarak güçsüz durumda olanları, güçsüzler karşısında koruyan, sosyal adalet ve dengeyi sağlamakla sorumlu devlettir.

Eğer devletler vatandaşlarının menfaatine hizmet ederse, vatandaşların kendilerinden isteyecekleri veya vatandaşların yararlanacağına inandıkları şeyleri

yapacaklardır. Bu faaliyetler genellikle sosyal koruma ile ilgili eylemleri içerecektir. Sosyal koruma, refah için gereklidir, toplu eylem gerektirir ve piyasada yeterince sağlanmamıştır. Sonuç olarak bu, ekonomik olarak rasyonel, kendinden menfaatli bir vatandaş grubunun muhtemelen isteyeceği bir şeydir (Spicker, 2000: 116).

Sosyal devlet, çeşitli haklara sahip vatandaşların fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimlerini, anayasa tarafından korunan hakları, eşit bir birey olarak, tüm vatandaşların cinsiyet, din ve ırk farklarını kullanmaları için gerekli yasal, politik ve sosyal çevreyi sağlayıp, maddi refah ve yaşam düzeylerini göz ardı etmeden arttırmak için sosyal eşitsizliğe karşı aktif olarak mücadele eden bir devlet olmalıdır. Bu sebepten dolayı vatandaşların tüm yeteneklerini geliştirmeleri için gerekli altyapıyı sağlamalıdır. İdeal bir sosyal devletin aktif sosyal eşitsizliklere karşı, refah oluşturulmasında diğer yapılar ile yapıcı ve kalıcı bir etkileşim oluşturmalıdır. Dolayısıyla devlet sadece belli oluşumlara değil, tüm vatandaşların hakları için savaşıp korumalıdır (Serter, 1994: 33-37). Bu şekilde sosyal bir politika üretmek için diyalog ve demokrasi kültürü kullanılmalıdır.

Literatürde sıklıkla başvuru alan tanımlardan birinde refah devleti, piyasa güçlerinin işleyişini en az üç yönde değiştirmek için siyasi iktidarın politika ve idari teşkilat aracılığıyla bilinçli bir şekilde kullandığı devlet olarak tarif edilmektedir. Bunlardan birincisi, birey ve ailelere, sahip olmuş oldukları mülklerin değeri göze alınmaksızın, asgari bir gelirin garanti edilmesidir. İkincisi, meydana geldiğinde bireysel ve ailesel sorunlar oluşturması olası olan bazı beklenilmeyen sosyal olayları (hastalık, işsizlik vb.) karşılayabilecek güce kavuşturmak suretiyle güvensizlik alanını daraltmaktır. Son olarak ise, bütün yurttaşlara mevki veya sınıf ayrımı yapılmadan, üzerinde anlaşmaya ulaşılmış bir takım sosyal hizmetlerin var olan en iyi şartlarda uygulanmasını sağlamaktır (Okur, 2008: 29).

Sosyal devlet ile ilgili yapılan bir diğer tanım, Kleinman (2006) tarafından The Encyclopaedia Britannica'dan aktarılandır:

Devletin, vatandaşlarının ekonomik ve sosyal refahını korumak ve sürdürmek için anahtar bir rol üstlendiği yönetim kavramı. Bu kavram, fırsat eşitliği, toplumsal zenginliğin adil dağılımı, iyi bir yaşam için gerekli asgari koşulları sağlayamayacaklara karşı kamusal sorumluluk gibi ilkeler üzerine kurulmuştur. Refah devleti, müdahaleci, düzenleyici ve geliri yeniden dağıtıcı nitelikler bulundurmaktadır. Müdahalecidir; zira pazarın başarısız olması

durumunda harekete geçerek oluşan sorunların yok edilmesine dair önlemler almakta ve düzenlemeler yapmaktadır. Düzenleyicidir; çünkü çalışma piyasalarında bulunan düşük ücretlerin çalışanları yoksullukla karşılaşmamaları için asgari seviyede bir ücret saptar, sosyal güvenlik ve yardım uygulamalarını üstlenmektedir. Gelirin yeniden dağıtıcısıdır; çünkü, gelir paylaşımına müdahale edilmediğinde, sosyal ve ekonomik sınıfların arasında bir gelir dengesizliğinin oluşacağı, dolayısıyla huzursuzluklar oluşabileceğinin farkındadır (akt., Okur, 2008: 31).

Sosyal devletin sorumlulukları içinde önemli etkinlik alanları bulunmaktadır. Sosyal devlet, toplumun tamamını kapsayacak şekilde tüm geri kalmış kesimlerin sosyal bütünleşmelerini gerçekleştirmek, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimlerini sağlamak için her türlü tedbiri almak zorundadır. Sosyal devletin kapsamı Avrupa Sosyal Şartı'nda şu şekilde belirtilmiştir:

Sosyal devletin görevi; sosyal adalet, refah ve güvenliğin sağlanması olarak belirlenmiş olup geniş anlamda, sosyal yapıdaki çeşitli konularda sorunları olan ve muhtaç bireylere, maddi ve manevi nitelikte destek ve danışmanlık hizmetleri sunulması, sosyo-ekonomik yapıları zayıf bireylerin sosyo-ekonomik vaziyetlerini sürekli iyi duruma getirmek, sosyal barışı ve adaleti temin etmek, sosyal gelişmeyi gerçekleştirmek, akla gelebilecek her türlü sosyal risk ve bunların neden olabileceği bütün zararlardan korunması için toplumun her üyesini sosyal güvenlik kapsamına almak, toplumda sosyal bütünleşmeyi ve sosyal tekamülü oluşturmak, sosyal ahlak ve sorumluluk duygusunu geliştirmek, toplum içinde sosyal dayanışma anlayışını hayata geçirmek ve sivil toplum kuruluşlarına katılımcı olanaklar tanımak olarak da sayılmıştır. Nitekim Avrupa Sosyal Şartı kapsamında öngörülen politikalarla, çocuk ve gençlerin, kadınların, ailenin, engellilerin korunması gerekliliği, yeterli kaynaklara sahip olmayan bütün bireylerin çeşitli sosyal yardım haklarına sahip olduğunu ve yardıma muhtaç bireylerin bu uygulamalara ulaşımı imkanının sağlanması hedeflenmiştir (TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Raporu, 2009, akt., Batur, 2011: 8).

Sosyal devlet, tanım ve nitelikleri ile sosyalist devletten ayrılmaktadır. Sosyalist devlet, üretim araçlarında özel mülkiyeti tamamen ya da büyük oranda ortadan kaldıran, iktisadi yaşama son veren ve iktisadi yaşamın düzenini serbest rekabete değil merkezi planlamaya dayandıran bir özelliğe sahipken; sosyal devlette üretim araçlarında özel mülkiyet ve özel teşebbüs özgürlüğü tanınmaktadır.

Sosyal devlet, orta sınıf oluşturmak için toplumun refah düzeyindeki farklılıkları ortadan kaldırmayı ve alt gelir grubundaki vatandaşların sosyal ve ekonomik durumlarını sosyal politikalarla iyileştirmeyi amaçlamaktadır. “Öte yandan, sosyal devlet, sosyal ve ekonomik hayatı yönlendirerek toplumsal sorunların baskısı altında bir

bireydir. Sosyal devletin sosyal hizmetler sunabilmesi için; zayıf, zavallı, korumaya, yardıma ve bakıma muhtaç bireyleri kurmak ve mümkün olduğunca önlemek ve koruyucu tedbirler ile sosyal sorunları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır” (Seyyar, 2002: 498).

Refah üretiminin önemli bir bölümünün devlet tarafından ödendiği ve sağlandığı toplumlara "refah devletleri" denilmektedir. Sosyal politika akademik konusu içinde, refah devleti niteliğini kazanmak için neyin gerekli olduğuna ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Örneğin “Amerika Birleşik Devletleri, federal, eyalet ve yerel refah hükümleri vatandaşlarına bir refah devleti etiketi koymak için yeterli yardım sağlıyor mu?” “Veya bu dönem, devlet refah hizmetlerinin ekonominin çok daha büyük bir bölümünü oluşturduğu İsveç veya Danimarka gibi İskandinav ülkeleri için mi saklanmalıdır?” gibi sorular sosyal devletin tartışmalarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, 'refah devleti' konusunda katı bir tanımın analitik bir bakış açısına gerek duyulmaması durumunda bile, bu terim politikacılar, medya ve sıradan insanlar tarafından kullanılan sıklık nedeniyle önemlidir ve tarihsel açıdan, refah devleti bir zamanlar yirminci yüzyılın sosyal ihtiyaç için en kapsamlı cevabı olarak anlaşılmıştır (Baldock, 2011: 65).

Bu nedenle, sosyal devletin refah alanı oldukça genişir ve her ülkenin kendine uygun sosyal refah modeli içinde farklı uygulamaları vardır. Bununla birlikte, sosyal devletin görevlerinin 6 ana alanda yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlar; sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, konut, gelir dağılımı ve sosyal refah hizmetleri'dir. Bunların dışında devletin izlediği sosyal politikalar da bulunmaktadır. Kendi çabalarıyla hedeflerine ulaşamayan bireylerin durumundaki eşitsizlikleri vatandaşlarına verdikleri sosyal haklarla düzeltmeyi hedeflemektedir (Özdemir, 2008: 78).

Refah devletinin farklı tanımlamalarına rağmen, bu tanımlamaların ortak noktası, devleti toplumsal ve ekonomik hayatın önemli bir aktörü olarak görmesidir. Refah devleti toplumsal denge, bütünleşme ve sağlıklı bir toplumsal yapı için sosyal ve ekonomik hayata müdahale eder. Sosyal devlet anlayışının temelinde çeşitli yaklaşım ve varsayımlar yer almaktadır. Bu yaklaşımların başlıcaları arasında, gelişen sol ve sosyalist dünya ile işçi sınıfının yükselişi ve değişen geleneksel toplumsal yapının ortaya çıkardığı sosyal sorunlar ve riskler olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta bu iki

anlayış olmak üzere, çeşitli nedenler modern sosyal devletin ortaya çıkışına ve gelişmesine yol açmıştır (Batur, 2011: 9).

2.2 Sosyal Devlet (Refah Devleti) Anlayışının Ortaya Çıkışı

Vatandaşların sosyal koşullarıyla ilgilenen ve onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamaktan sorumlu devlet olarak tanımlanan "sosyal devlet" veya " refah devleti" sanayi devriminin bir ürünüdür (Bulut, 2009: 55). Sosyal devletin anlaşılmasına ilişkin düzenlemeler, 19. yy. ortalarında devletlerin anayasalarına, kaynak liberal devletlerine ilişkin düzenlemelerle birlikte girmeye başlamıştır. Anayasalar, sosyal ilişkilerin bir sonucu olarak oluşan ve devletin işleyişini belirleyen temel metinlerdir (Beldağlı, 2016: 22).

Tarihsel olarak bakıldığında sosyal devlet, 19. yy.'de ortaya çıkan son derece etkili bir sosyal bir kavramdır. Sosyal devlet, "devlet ve vatandaşları arasındaki ilişkileri kökten değiştirmiştir. Dahası, refah devleti toplumsal eşitsizlikleri başarıyla hafifletmiş ve toplumsal riskleri asgariye indirmiştir. 1880'lerden beri süratle yaşama dahil olması ve gelecek on yıllar boyunca çok sayıdaki temel kurumların hızla gelişmesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olağanüstü bir patlama dönemi ile sonuçlanarak 1970'lerin ortalarında petrol krizine kadar sürmüştür. O günden bu yana, refah devleti köklü zorluklarla baş etmektedir" (Leibfried and Mau, 2008: xi).

Refah devletinin tarihçesinin çoğu sanayileşme sürecine önemli derecede ağırlık vermektedir. İngiltere, diğer ülkelerden önce endüstriyel ve çoğunlukla kent toplumu haline gelmiş ve vatandaşların refahına devlet müdahalesinin birçok biçimi de erken bir aşamada ortaya çıkmıştır. Sanayi toplumlarında kamusal refah öykülerinde de önemli benzerlikler vardır, ancak gelişme hızı değişmiştir. Hepsi on dokuzuncu yüzyılda Viktorya Yoksulluk Yasasının bir versiyonunu geliştirmişler ve hepsi modern refah devletinin temel altyapısını 20. yüzyılın ortalarında sergilemişlerdir (Mathias, 2001, Esping-Andersen and Korpi, 1987, akt: Baldock, 2011: 81).

Kökenleri on dokuzuncu yüzyılda olmasına karşın modern anlamda refah devletinin ortaya çıkışı, yirminci yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Bu dönemden önce de, çeşitli refah hizmetleri var olmakla birlikte, sanayileşmenin etkisi, nüfus artışı ve nüfusun sosyal kompozisyonunun değişimi, ulus devletlerin büyümesi, demokratikleşme ve politik vatandaşlığın ortaya çıkışı, sınıf mücadeleleri, sistem olarak

kapitalizmin gelişimi vb. dinamiklerin bütünü, bugün anladığımız anlamda bir refah devletinin ortaya çıkmasına belirli ölçülerde neden olan unsurlardır (Okur, 2008: 32).

Moreno ve Palier (2005: 145), Refah devletini “Avrupa icadı” olarak tanımlamaktadır. “Sosyal devlet temelde Almanya kökenli bir Avrupa terimidir. Anglo-Amerikan dünyasında, genellikle bir devletin amacı kapsamında "sosyal adalet" olarak adlandırılır ve "refah durumu" terimi tercih edilir” (Beldağlı, 2016: 22).

Ancak, temel felsefesi esas olarak İngiltere kaynaklıdır. “Sosyal devlete ilişkin iktisat politikalarının sistematik açıdan ana hatlarını Keynesyen iktisat teorisinde buluruz. Ana felsefesi aydınlanma döneminde mutlak monarşinin baskısından kurtulmak için mücadelelerin ekonomik yansıması meşruti monarşilere dönüşmüştür. Bu perspektiften bakarsak iktisat politikalarını toplumsal yapı belirlemiştir. Siyasal yapılar da zamanla bu düşünce ve uygulamalara ayak uydurmaya gecikmeli de olsa çalışmışlardır. Totaliterizme ve anarşizme yol açan mutlak monarşik yapı zaman zaman farklı markalar adı altında kendini göstermiştir. Bu durum ülkelerin gücü, coğrafi konumu ve dünyadaki yeri bakımından ya kendiliğinden ya da zorunlu olarak evrim geçirmişlerdir. Tarihsel zorlayıcı nedenler devreli olarak büyük savaşlara kaynak teşkil etmiştir. İktisat politikalarını bu dönemde politik uygulamalar belirleyici olmuştur” (Genç, 2009: 138).

Sanayi devrimi ile başlayan gelişmeler, İngiltere’den sonra tüm Avrupa’da yayılmaya başlamış, sanayi kapitalizminden önce Avrupa’da baskın görüş olan merkantilizm, üretim imkânlarının değişmesi ve sanayileşme ile oluşan sanayi toplumunun oluşmasına ortam hazırlamıştır. “Ekonomik alandaki düşünceleri bir tutarsızlık aşamasından çıkararak ekonomiyi bir bilim haline getiren Adam Smith’in ardından düşüncelerini tamamlayan David Ricardo ve T. Robert Malthus liberal düşünceye bir okul niteliği kazandırmışlardır” (Talas, 1999: 68). Bu gelişmelerle birlikte ekonomide serbestliğe geçiş ve rekabeti artması ile ulaşım imkânlarının da değişmesi, ticaretin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Toplum içinde iktisadi olarak kuvvetlenen kapitalist grup, daha önce iktisadi etkinliklerini kısıtlayan merkantilist devlet müdahalelerine karşı çıkmış, devlet müdahalesinin en aza indirilmesini sağlamıştır. Bu nedenle 19. yy. başlarındaki kapitalizmde hâkim olan ilke “bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler” ilkesidir.

Sanayi devrimi ile yoğunlaşan sosyal mücadeleler, sosyal düşüncenin de gelişimine neden olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan hukuk devleti fikri, sanayileşme ile birlikte sosyal risklere karşı çözüm üretememiş, bu durum insan onurunu korumayı amaçlayan sosyal devlet-sosyal hukuk devleti fikrinin ortaya çıkmasına ve sanayileşme ile tüm dünyada hızla yayılmaya başlamasına neden olmuştur. Sosyal devlet anlayışının 1848 Fransız Anayasası'nda yer almasıyla sosyal devlet ilk kez anayasal olarak ortaya çıkmıştır. 1848 yılında başlayan işçi hareketlerinin, işçi - işveren arasında uzlaşma yapılması ile sona erdikten sonra hazırlanan anayasada, getirmiş olduğu düzenleme ile 19. yy. ilk defa klasik hakların yanında sosyal ve ekonomik haklara da yer verilmiştir.

19. yy. başlarından itibaren varlığını hissettirmeye başlayan bu sosyal mücadele öncelikle, sanayi devriminin de ilk ortaya çıktığı yer olan İngiltere'den başlamış ve oradan Kıta Avrupa'sını ve özellikle Fransa'yı etkilemiştir. İngiltere, Fransa, İsviçre ve Almanya'da hemen benzeri kötü çalışma koşullarında ve çok az ücretle çalışmak zorunda kalan işçi sınıfının yazgı birliğinin bir sonucu olarak güçlü bir sınıf bilinci oluşmaya başlamış, yalnız ve tek tek hareket ettiklerinde hak ve menfaatlerini koruyamayacaklarını anlayan işçiler, bir çatı altında topyekûn olarak hareketlenmişlerdir. Bu hareketlilik daha sonra doğacak olan sendikacılığın dinamiğini ve temelini oluşturmuştur (Talas, 1999: 75).

Hızla gelişen bu sosyal mücadele, fikir alanında ilk sosyalistler denilen düşünürlerin sosyal eleştirileri ile de desteklenmiştir. Fakat fikir alanında gelişmekte olan sosyalizm, ilk kez Karl Marx'la Friedrich Engels'in 1848'de yayınladıkları "komünist manifestosu" adlı dokümanla bilimsel bir öğretim biçiminde ileri sürülmüştür. Marksist Sosyalizm'in özü niteliğinde olan bu dokümanla özet olarak; sınıf mücadelesine dayanan ve böyle bir mücadele sonucu üretim vasıtalarının topluma mal edilmesi amacına yönelik bir sosyalist hareket öngörülmüştür (İzveren, 1975, akt: Uzun, 2010: 17).

İngiltere ve Kıta Avrupa'sında, sosyalist fikir akımlarının ve yoğun sosyal mücadelelerin etkisiyle siyasi iktidarlar ekonomik ve sosyal hayata müdahaleye yönelmişlerdir. Artık sayıları gün geçtikçe artan işçi sınıfı, sosyalist aydınlarla bütünleşerek bir sosyal baskı grubu olmayı başarmışlardır. Bu sınıfın hissedilir biçimde artan ve kimi yerlerde gerçekleşen rejim değişikliği tehdidi, devletlerin olaylara seyirci

kalmasının bizzat devletlerin ve toplumun geleceği için büyük bir tehlike arz edeceğini göstermiştir (Ruhi, 1999, akt: Uzun, 2010: 18).

Marksist yaklaşıma göre sosyal devlet, kapitalizmin bir ürünüdür ve kapitalizmin sorunları, sınıf mücadelesi ve iktisadi sorunlarla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle sosyal politikalar da özel mülkiyet yapısını değiştirmeden, işçi sınıfını sistemle bütünleştirmeyi amaçlayan politikalar olarak ele alınır. Bu yaklaşıma göre sosyal devletin ortaya çıkışını ve gelişimini anlamak için kapitalizmin dönemsel ihtiyaçlarının sonu bakılmadığıdır. Piyasanın gerekliliklerine cevap verip vermediğine veya piyasanın etkinliğinin artmasından dolayı ortaya çıkan risklere, bir diğer ifadeyle piyasanın konusu olan fakat piyasa tarafından karşılanamayan insani ihtiyaçların karşılanıp karşılanmadığına, bununla birlikte bunların kapitalist toplumsal düzende mevcut olan sınıf çatışmalarının oluşturduğu toplumsal mücadelenin sonucu olarak oluşup oluşmadığına cevap verilmesi gereklidir.

Marksistlere göre sosyal devlet, bir yandan kapitalizmin olumsuz koşullarından etkilenenleri korumaya dair önlemler alırken, bir yandan bu kişileri kapitalizmin ihtiyaçları kapsamında denetleme işlevi ile görevlidir. Birbiriyle çelişkili olan bu işlevler, sosyal devletin çelişkili niteliğini anlama açısından son derece faydalıdır.

Refah devletlerinin evrimi hakkındaki iki yazı literatürde hâkimdir. Bazıları sanayileşmenin ve ürettiği sosyal ihtiyaçların, özellikle işsizlik ve yoksulluğun devlet refahını neredeyse kaçınılmaz hale getirdiğini savunmaktadır. Bu görüşün savunucuları Rimlinger (1971) ve Wilensky (1975) dir. Bazıları ise devlet refahının siyasi rekabet yoluyla kazanılmakta olduğunu ve sanayi işçilerinin ya da yakın bir zamanda kadınlar, etnik azınlıklar ve engelliler gibi diğer kilit grupların çıkarlarının temsilcilerinin politik gücünü takip ettiğini savunmaktadır. Sonuç olarak, refah devletinin ölçeği ve kapsamı, siyasi geçmişlerine ve hangi vatandaş gruplarının devletin menfaatlerine katılma yetkisini kazanmasına bağlı olarak ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Bu tarihsel analiz, Miliband (1961), Addison (1975) ve Gough (1979) tarafından çeşitli şekillerde temsil edilmektedir (Baldock, 2011: 101).

19. yy. sonu ve 20. yy.'in başında liberal anlayışın sosyal problemleri çözme konusunda yetersiz durumda kalması, liberal düşüncelere karşı genel bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur. Bu tepkiler dönemin şartları içinde, "liberalizmin düşüşü",

“kolektivizmin gelip çatması”, “sosyalizmin yükselişi” şeklinde ifadelerde yer bulmuştur. Bu üç başlık kapsamında belirtilen fikirlerin gelişimi ise 19. yy. başında “kapitalist anarşi” olarak isimlendirilen “bırakınız yapsınlar” anlayışının sosyo-ekonomik yapı da gerçekleştirdiği kaosu bir yansıması şeklinde de görmek olasıdır (Briggs, 1961: 232).

1870'lerde, sosyal devletin oluşumu, 1880'lerde sosyal güvenlik düzenlemeleriyle geliştirilen işçi sınıfına tehdit oluşturabilecek ülkedeki sanayileşmeden sonra Almanya'da Bismark'ın ilk tohumları atılmaya başlamıştır. Bu bağlamda Almanya, 1883 yılında hastalık, 1884 yılında iş kazası ve 1889 yılında yaşlılık ve sakatlık sigortası yasalarını yürürlüğe koyarak sosyal güvenlik konusunda tüm dünyaya öncülük etmiştir (Özdemir, 2004: 150).

1891'de Danimarka ve Yeni Zelanda'da 1898'de kurulan ancak 1908'de İngiltere'de hastalık ve işsizliğe karşı sosyal güvenlik şeklinde başlayan sosyal devlet sisteminin ilk gerçek uygulaması Amerika'da başlamıştır. 1929 ekonomik buhranı ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyaya yayılmıştır. Keynesyen ekonomik anlayışın yanı sıra yoksulluk durumundaki artışın artması, sosyo-ekonomik alanlara devlet müdahalesinin artmasından kaynaklanmaktadır. Bu süreç geniş bir durum olarak, yoksullukla mücadele, sosyal güvenlik ve sosyal yardım programlarının etkisi, sosyal devletler olarak adlandırılan devlet yapıları oluşmuştur (Özdemir, 2004: 150).

Briggs (2000: 14), on dokuzuncu yüzyıldaki refah anlayışından yirminci yüzyıla geçişte, refah tarihini belirleyen beş unsur olduğunu belirtir:

- i) Yoksulluğa yönelik tutumlardaki temel dönüşüm, on dokuzuncu yüzyılın yoksul yasalarının, artık modern toplumlar da uygulanabilir olmayışı,
- ii) “Sosyal açıdan beklenmedik olayların” ayrıntılı biçimde incelenmesinin, dikkatleri özel sosyal politika ihtiyacına yöneltmesi,
- iii) İşsizlik ve refah siyasetleri arasındaki yakın ilişki,
- iv) Pazar kapitalizminin kendi içinde refah felsefesi ve uygulamalarının gelişmesi,
- v) Refah yasalarının içeriği ve tonu hakkında işçi sınıfı baskısının etkisi.

20. yy. sosyal devlet anlayışının iyice ağırlık kazandığı birasıdır. Avrupa’da sosyal devlet anlayışının gelişmesi ve sosyal devlet uygulamaları, özellikle Almanya’da Weimar Anayasası’nda açıkça görülür durumdadır. Bu anayasa, hem çalışma hakları ve ilişkilerini hem de iktisadi hayatın, adil olarak düzenlenmesini esas almaktadır. Weimar Anayasası 1919 yılında getirdiği hükümlerle, sosyal devletin en yetkin örneğini oluşturmuştur.

Sosyal devlet anlayışı, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası devletin müdahaleci niteliğinin sosyo-ekonomik hayatta daha belirleyici olması gerektiği düşüncesiyle gelişmiştir. Özellikle 1929 bunalımından sonra mevcut liberal politikalar, yerini sosyo-ekonomik düzenin düzenlenmesinde devleti birincil aktör durumuna getiren Keynesyen politikalarına bırakmıştır. Keynesyen iktisat anlayışı, teorik zemin oluşturması nedeniyle sosyal devletin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. “II. Dünya Savaşı sonrası dönem, Keynesyen ekonomi politikasının uygulandığı bir dönemdir. Bu politikaya göre, devletin talep yaratmak üzere ekonomide önemli bir rol oynaması istenmekte, işgücü kaynağına da eğitim, sağlık gibi konularda ciddi yatırımlar yapılmaktadır. Bu yaklaşımın benimsendiği gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tümünde de, bu dönemde hem devletin yatırımlardaki payı yükselmiş hem de kamu harcamalarında sosyal harcamaların oranı artmıştır” (Koray, 2005: 73). Benzer sürecin II. Dünya Savaşı sonrası 1947 İtalyan, 1949 Alman, 1958 Fransız anayasalarında devam ettiği görülmüştür (Özdemir, 2007: 77).

Sosyal devletin kurumsal bir durum alması ise 1940-1970 yılları arasında İngiltere’de Beveridge Raporunun etkisi ile gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşının oluşturduğu sosyo-ekonomik çöküntüler Keynesçi Makro Ekonomik uygulamaların başlamasında etkili olmuştur. Savaş sonrası oluşan olumsuzluklar devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahalesini zorunlu duruma getirmiştir. Savaş sonrası bazı gönüllü toplulukların yaptığı yiyecek, içecek yardımları, 1942 yılında yayınlanan Beveridge Raporunun etkisi ile devlet tarafından üstlenilmiştir. Bu rapor incelendiğinde; aile yardımları, emekli aylığı ödemeleri, sosyal sigortalar, herkese asgari bir gelir sağlanması, açlık, yoksulluk, dul ve yetim sorunlarının çözülmesi, işsizlik ve cehaletle mücadele edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca devlet, tam istihdam ve kamu maliyesi politikaları ile yatırımları ve toplam talebi yüksek tutmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda İngiltere’nin 1941 - 1951 yılları arasında ekonomiye müdahalesi ile karma ekonomi

modeli ortaya çıkmış ve kamulaştırmaya ön verilmiştir. Maden, tren yolları, gaz ve elektrik işlerinde çalışanlar sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. Keynesçi politikaların etkisiyle kamusal nitelikteki hizmetler bir nevi devletleştirilmiştir. Bu kapsamda ilk ve orta eğitim ücretsiz ve zorunlu hale getirilmiştir (Sallan, 2006: 95).

1945-75 arasında “Altın Çağ” olarak tanımlanan refah kapitalizmi, 70’lerin sonundan itibaren Moreno ve Palier’in (2005) deyimiyle “Gümüş Çağ”a evrildi. Kapitalizmin krize girdiği ve sermaye birikimi koşullarının değişmeye başladığı bu yıllardan itibaren, birikim rejimi, düzenleme tarzı ve toplumsallaşma tarzı paradigması da değişmeye başlamıştır (Okur, 2008: 50).

Küreselleşme, demografik baskılar, bireyselleşme, sürekli yüksek işsizlik, daha büyük sosyal çeşitlilik ve mali kıtlık gibi bir dizi büyük ekonomik, sosyal ve politik değişimler şu soruyu gündeme getirdi: Uzun vadede refah devleti ne kadar sürdürülebilir? (Leibfried ve Mau, 2008: xi).

1980’lerde merkez kapitalist ülkelerde yaşanan ekonomik ve politik krizler nedeniyle, düzenleme tarzı ve birikim rejiminde ortaya çıkan değişim, refah devletini de dönüştürmeye başlamış, bunun sonucunda da, pek çok ülkede yaygın bir yeniden yapılanma sürecini zorunlu kılmıştır. Bu yeniden yapılanma süreci, politik müdahaleleri de beraberinde getirmiştir (Gottdiener ve Komninios, 1989, akt: Okur, 2008: 50).

2.3 Türkiye’de Sosyal Devletin Gelişimi

Bu bölümde Türkiye’deki sosyal devlet uygulamaları, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere iki bölümde incelenecektir. Türkiye’de sosyal devlet uygulamaları, tezimizin temeli olan sosyal hizmet kavramı kapsamında değerlendirilecektir.

2.3.1 Osmanlı’da Sosyal Devlet

Türkiye’de toplumsal bağlayıcılık kapsamında, kökeni Anadolu Türklerine dayalı olan Ahilik, temeli örf ve gelenek hukukuna dayalı en önemli sosyal ve yasal yapılanma olarak karşımıza çıkmaktadır. 13. yüzyıldan 20. yüzyılın başına kadar esnaf ve zanaat birliklerinin genel yapısal ismi olan Ahilik, Osmanlı Devleti’nin askeri idare ve kurumlarını düzenlemekle birlikte, esnaf ve zanaatkâr ilişkilerini de düzenleyici rol oynamıştır. Özellikle klasik dönemde olmakla birlikte Osmanlı’da sosyal devlet

kavramı, kökeni, ideolojisi, tarihi deneyim ve kurumsallık açısından Batılı örneklerinden farklı özellikler göstermektedir.

Kurulduğu tarihten itibaren Osmanlı Devleti, benimsediği İslam inancına göre bir hukuk sistemi geliştirmiş ve sosyal hayata önem vermiştir. Devlet, askeri personelin ihtiyaçlarını karşılar, erkek ve kadın, özgür ve köleler, Müslümanlar veya gayrimüslimler ne olursa olsun düşmüş olanlara yardım etmelidir, anlayışı benimsenmiştir. Aynı zamanda dular ve yetimler devletin güvenliği altındadır. Okullar, hastaneler, camiler, belediyeler ve sosyal hizmetler için yapılması gereken tüm kamu binalarının inşasından da devlet sorumludur. Yabancı yolculara hizmet edilmesi ve yabancı yolcuların yol güvenliği ve sağlık hizmetlerinin sağlanması için de gerekli tüm önlemlerin alınmasına özen gösterilmiştir (Yediyıldız, 1982, akt., Özdemir, 2008: 104).

Devlet, bu görevleri tek başına yürütmekle birlikte, devletin üstlendiği bu görevleri hafifletici ve destekleyici kuruluşlar da bulunmaktadır. Bu kuruluşlar esas olarak vakıf ve loncalar olarak sınıflandırılabilir.

En gelişmiş ve yaygın organizasyonlardan biri olan vakıflar, günlük yaşamla yakın bir bağlantıya ve sosyal düzen üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu bağlamda Vakıf, Osmanlı sosyal düzeninin en önemli aktörlerinden birisi olmuştur. Günümüz sosyal devletinin görevleri olan sosyo-ekonomik düzenlemelerin neredeyse tamamı vakıf kurumu tarafından gerçekleştirilmiştir. Eğitim, sağlık, imar ve şehircilik gibi hizmetlerin yanı sıra, sosyal yardım, dayanışma ve sosyal güvenlik gibi vakıflar, dönemin şartları dikkate alınarak vakıflar tarafından gerçekleştirilmiştir. Vakıflar, bugünkü sosyal güvenlik mahiyetindeki kurumları devralmıştır. Vakıflar tarafından uygulanan sosyal adalet, gelir ve fırsat eşitliği gibi sosyal devlet kavramları, bireylerin herkesin karşılaşılabileceği fiziksel ve sosyal risklere ve bazen de aşırı risklere karşı korunmasında aktif bir rol oynamıştır (Koray, 2000: 99). Osmanlı Devleti yapısında, vakıflar toplumun hukuki, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapısını demokratik bir temelde geliştirmiş ve kalkınmada istikrar ve denge kurmuştur.

Devlet ve toplum ilişkileri açısından bakıldığında vakıf kurumu, devlete karşı toplumsal desteğin zorlama olmadan yerine getirildiği kurumlar olarak görülmektedir. Bununla birlikte, sadece devlete olan desteği değil, toplum içindeki zengin grupların, toplumsal mevki ve itibarlarını korumak için ya da içinde bulunduğu topluma karşı

yardımda bulunmak için kurulan vakıflar, toplum içinde karşılıklı saygı ve sevgi bağlarını güçlendirmekle birlikte bireylerin birbirleri ile kaynaşmalarına yardımcı olmuştur (Serter, 1994: 115).

Sosyal yardım ve dayanışmanın temeli olan vakıf kuruluşları, hayri ve avarız olarak ikiye ayrılmaktadır. Hayri vakıflar, kendisinden faydalanan ve hayır kurumları olarak adlandırılan vakıflardır. Bu vakıfların içine cami, mescit, medrese, imaret, hastane, kütüphane, han gibi toplumun kullanımına açık olan kuruluşlar girmektedir. Hayri vakıflar, herkes tarafından kullanılabilen ve sadece fakirlerin kullanabileceği vakıflar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İlk vakıflardan herkes faydalanabilirken, diğer vakıflardan sadece fakir durumda olanlar yararlanabilmektedir (Çiçek, 2010: 98). Bu tür vakıfların vakfiyelerinde açık olarak yazılmasa da, örfi olarak bunların sadece fakirlerin kullanımına ayrılmıştır.

Avarız vakıfları ise daha çok sosyal yardımlaşma amacına sahip olmuştur. Arıza kelimesinin çoğulu olan avarız kelimesi, hastalık, fakirlik, zaruret ya da yangın gibi durumları ifade etmektedir. Avarız vakıfları, topluma açık olan kesin ve zorunlu gereksinimleri gidererek artan insanların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur (Halaçoğlu, 1993: 439). Bu vakıflar, özellikle mahalle ya da köyde hasta olan fakir bireylerin tedavi ve hastalıkları yüzünden çalışamayanların bakımları ile kimsesizlerin ve çocukların korunmasını amaçlamıştır.

Yaşam koşulları açısından vakıflar, insanlar arasında adaletin sağlanmasında ve aralarındaki farklılıkların ortadan kaldırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin sosyal refah düzeyi bize imaret sistemini en iyi şekilde gösterir. Duruma bağlı olarak, vakıf görevlileri, okullar ve medrese öğrencileri, yoksullar ve yolcular gibi ihtiyaç sahiplerine üç öğün yemek ikram ederlerdi. "Bimarhane ve Darüşşifa, Müslüman olsun ya da olmasın tüm insanlığa tahsis edilen hastanelerde fiziksel ve ruhsal hastalıkların tedavisi için imkân sağlamıştır". Yoksullar ve vergilerini ödeyemeyenler için kurulan avarız vakıfları Osmanlı sosyal hayatının güzel bir örneğidir (Halaçoğlu, 1993: 439).

Osmanlı'daki çağdaş sosyal güvenlik sisteminin işlevleri vakıflar tarafından görülmektedir. Osmanlı döneminde vakıflar genellikle kadılar veya kazaskerler tarafından yönetilirdi. Tüm vakıfların yönetimi yetkisi Evkaf-ı Hümayun Bakanlığı

olarak adlandırılırdı. 1838 itibariyle bu yetki bakanlık statüsüne yükseltilmiştir. Tanzimat döneminde vakıfların statüsü idari bir kararla askıya alınmıştır. Böylece devletin vakıflara müdahalesi başlamıştır (Zaim, 2005: 90-95).

Vakıf kurumunun Osmanlı Devleti'nde çok önemli sosyal, iktisadi ve kültürel işlevlere sahip olduğu aşikârdır. Osmanlı Devleti'nde vakıfların sahip olduğu işlevler göz önüne alındığında, vakıfların sosyal yaşamdaki etkinliği görülecektir. Vakıfların kamusal ve özel alandaki payının yüksek seviyede olmasından dolayı gerek vakıfların fiziki yerleşkelerinin sosyal olarak bütünleşmeye elverişli olması, gerek vakıfların bütün sosyal gereksinimleri giderecek nitelikte olması önem arz etmektedir. Osmanlı Devleti'nde vakıflar, kamu hizmetlerinin sosyal güvenlik ve sosyal dayanışma ihtiyaçlarının vakıflar tarafından giderilmesi, vakıfların yeniden gelir dağıtan ve gelir - servet dağılımını düzenleyen kurumlar olarak, sosyal tabaka piramidinde oluşturmaktadır. Vakıflar sayesinde oluşan olumlu değişiklikler nedeniyle toplumdaki denge unsuru olan orta sınıfın gelişmesine, başka bir deyişle, orta sınıfın ortaya çıkmasına neden olması nedeniyle vakıf kurumlarının sosyal bütünleşme açısından ne kadar önemli kurumlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Osmanlı vakıfları, gönüllülük, özerklik ve katılımcılık açısından gelişmiş özellikler sahipti. Bugünkü kurumsal vakıf yapısının temelinde Osmanlı vakıf kültürünün etkisi görülmekte ancak; vakıf gelirlerinin azaltılması ve yönetimlerine müdahale edilmesi gibi nedenlerle vakıf ve personelinin durumu Tanzimat'la birlikte gerilemeye başlamıştır (Buluş, 2009: 25-30).

Osmanlı Devleti, 19. yy. süresince sosyal yaşamın birçok kısmında etkisini arttırmıştır. Geçtiğimiz zamanlarda, devletle kısıtlı ilişkileri olan bölgeler, bürokratik devletin modern teknolojik olanaklarla donatılmış yeni işlevlerini kazanmıştır. Kısacası, bu yüzyıl boyunca, “*tehvini İhtiyacı, Arz-refah ve kutsal devlet*” sorununun, merkezi devlet gündemine giderek daha fazla oturduğu görülmektedir. Halkın refahını, sağlığını ve mutluluğunu sağlamayı ve verimlilik kapasitelerini arttırmayı hedefleyen bu gündem, devlet oluşumunun sosyal devlet şeklinde en önemli noktası olarak değerlendirilmelidir (Özbek, 2002: 53).

Osmanlı Devleti'nde sosyal toplum sisteminin diğer yardımcısı, sosyal güvenlik rolünü üstlenen loncalardır. “Osmanlı devleti içinde esnafların ilk denebilecek

dayanışmaları başka bir deyişle yardımlaşmaları, her biri meslek kuruluşu olarak nitelendirilen başta ahilik ve bununla devam eden loncalar içerisinde başlamıştır. Sanayi Devrimi'ne dek Osmanlı içerisinde zanaat ve ufak sanatları temel alan sanayi ve esnaflık olgusu oldukça ilerlemişti. Belli bir maaşla çalışan bireylerle işverenlerin aralarında bulunan ilişkiler ve çalışma şartlarını loncaların normları, gelenekler, dini inançlar ve sözlü olan karşılıklı anlaşmalar düzenlemektedir. Bunlar aynı zamanda lonca üyelerinden ihtiyaç sahibi olanların, zrllk, ihtiyaşlık, hastalık ve vefat gibi sebeplerle gelirlerini kaybetmiş olanlara nasıl ve ne şekilde yardım edileceğini de belirlemektedirler'' (Talas, 1997, akt., zdemir, 2008: 106). Loncaların kurmuş oldukları yardımlaşma sandıkları, Türkiye'de sosyal sigortaların ilk rneği olarak kabul edilebilmektedir.

Osmanlı Devleti kuruluşundan beri bağlı olduğu İşlam'ın normlarına uygun bir hukuk sistemi ve toplumsal hayatı temel alan bir sosyal yapı oluşturmuştur. Sosyal yaşamla ilgili birçok vazifeyi devlet tek başına yüklenmiş; ancak devlet mekanizmasının ilk dönemlerinden itibaren bu görevleri paylaştığı ve desteklediği kurumlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin genişlemesiyle doğru orantılı olarak bu kurumlar da gelişmiştir. Osmanlı toplumunda, batıdaki örneklerine benzer sosyal devleti oluşturan sosyal gereksinimler meydana gelmekle birlikte, devlet toplum işbirliği ile bu gereksinimler giderilmiştir. Osmanlı Devleti, Tanzimat dönemine kadar birçok sosyal güvenlik uygulamasını hem askeri hem sivil alanda vakıflarla yürütmekteydi. Klasik dönemde bu sistem oldukça başarılı olmuştur.

Klasik dönemde Osmanlı Devleti'nin sosyal güvenlik sistemine bakıldığında, sosyal devlet kavramının işlevselliği bakımından Batı'daki sosyal devlet anlayışından farklı bir şekilde belirlemiştir. Genel olarak totaliter yapısı ile birlikte, son yüzyıllarda ortaya çıkan sosyo-ekonomik gelişmelerin de etkisi ile Batı'daki sosyal devlete karşılık, Osmanlı Devleti daha dayanışmacı ve katılımcı bir sosyal sisteme sahip olmuştur.

Tanzimat sonrası sosyal güvenliğin sağlamasına yönelik vakıf konumundaki sandıklar tamamen devletin eline geçmiş, bunun sonucunda devlet sosyal güvenliğe tamamen hâkim olmuş, 1866 yılında Askeri Tekaüt Sandığı ve 1880'de Mülki Tekaüt Sandığı kurulmuştur.

Tanzimat döneminde, sosyal güvenlik açısından görülen en önemli durum, 19. yüzyılda vakıfların işlevlerinin kaybedilmesi, fırsatlarının devlete aktarılması ve geleneksel sosyal sistemin dağılmasıdır (Özbek, 2002: 25). Bu kapsamda, merkezi yapılaşma ile ortaya çıkan yoksullarla alakalı faaliyet alanlarının şekillendirilmesine yönelik yapılan yasal düzenlemeler Osmanlı'nın modern bir sosyal devlet olması olarak ifade edilmektedir (Özbek, 2006: 36).

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda bir geçiş dönemidir. Tanzimat'tan bu yana, devletin ekonomik ve politik yapılarında bazı reformlar yapılmıştır. Tanzimat ile Osmanlı Devleti yöneticileri daha çağdaş bir toplum ve devlet yaratma fikrine yönelmişlerdir. Maddi gücünü birçok yönden kanıtlayan Avrupa, bundan sonra Osmanlı yöneticileriyle daha çok ilgilenmeye başlamıştır (Talas, 1992, akt: Özdemir, 2008: 112).

Tanzimat ve Meşrutiyetten sonra, dulları ve yetimleri de dâhil ederek devlet hizmetinde çalışan sivil ve askeri personelin emeklilik statüsünü sağlamak için düzenlemeler yapılmıştır. Kamu sektörü çalışanlarının ve aile üyelerinin yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları böylece eski bir tarihe uzatılmış ve bu garanti bireyin ve devletin katkılarıyla sağlanmıştır. Mülkiyet, askeri ve ilmiye adı altında üç emeklilik kategorisi kurulmuştur (Talas, 1992, akt: Özdemir, 2008: 111).

II. Abdülhamit dönemi sosyal hizmetlerin ilerleme gösterdiği, padişahın yoksul ahaliyi koruma altına aldığı bir dönem olmuştur. Kış mevsiminde yoksula dağıtılan yakacak yardımları, yoksul ve ihtiyaç sahiplerine insani yardımlar, mahkûmlara yönelik yardımlar, bireysel gereksinimlere karşı yapılan isteklere karşılık padişahın ilgili olması, halkın padişah ve devlete yakınlık göstermesini sağlamıştır.

On dokuzuncu yüzyılın sonunda yoksul Osmanlı tebaasının, özellikle İstanbul'da yaşayanların, "II. Abdülhamit'in 'refah ve saadeti umumiyeyi temine'" (Özbek, 2002: 197) vermiş olduğu önemin sonucunda ortaya çıkan çeşitli modern sosyal refah kurumlarının sundukları hizmetten faydalanma olanağına sahip olduğu görülmektedir. Yüzyıl boyunca merkezi devlet, eskiden devlet etkinliği dışında olan kamu sağlığı, sosyal yardım ve çocuk hizmetleri gibi alanlarda etkinliğini artmıştır. Diğer bir ifadeyle, yüzyıl içinde genel refah ve saadetin temini, devletin temel işlevlerinden biri olmuştur. Aynı süreçte, Osmanlı Devleti'nin modern devlet niteliği

kazanması ile tebaanın güvenliği, refahı ve sağığı gibi konular devletin ilgilendiğı konulardan olmuştur. Bu dönemde kurulan, gazilere, savaş nedeniyle ailesiz kalan yetimlere, hasta, muhtaç, yaşlı insanlara yardım amacıyla kurulan hastaneler, Darülaceze, Darüleytam ve Kızılay gibi kuruluşlar Cumhuriyet döneminde de devam eden kuruluşlardandır.

2.3.2 Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyal Devlet

Sosyal devletin amacı, kişilere minimum bir gelir düzeyinin sağlanması veya belirli ihtiyaçlarını karşılamasında standarttı sağlamaktır. Genel anlamada baktığımızda sosyal devlet, tüm vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmelidir. Sosyal devletin ortaya çıkmasında önemli rol olan temel amaçlar; adil gelir dağılımı, yoksullukla mücadele, fırsat eşitsizliği, sosyal güvenlik, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal sigortalar şeklinde sıralayabiliriz.

Türkiye'de sosyal devlet ve sosyal politikaların gelişim şekli, Batı'da olduğu gibi olmamıştır. Batı ülkelerinde kapitalizm, işçi sınıfı ve demokratik hareketler, sosyal politikanın ortaya çıkması ve gelişimini önemli olarak etkilemişken; Türkiye'de sosyal politikaların gelişimi devlet merkezli ve devletin şekillendirmesiyle gerçekleşmiştir.

Batur (2011), Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki sosyal devlet ve sosyal politikalarının gelişimini şu şekilde açıklamaktadır: “Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarına baktığımızda sosyal politikalar alanında kapsamlı ve duyarlı bir yönetim biçimini göremiyoruz. Bunun nedeni de oldukça basit. Yeni bir devlet ve rejim kurulmakta, ayrıca o dönemde kentleşme ve sanayileşme oldukça zayıf bir düzeydedir. Ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık, Cumhuriyet dönemi toplumunun ana ekonomik faaliyetidir. Durum böyle olunca ne kentleşme sorunları ne işçi sınıfı sorunları ne de sosyal sigorta konuları gündeme gelmektedir.”

1923 yılından itibaren ekonomide liberalizm kabul edilmiş, bu durum 1932 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönem içinde devletin sosyal karakterinin oluşmasına dair çok ciddi adımlar atılamamıştır. Bu dönemin sosyo-ekonomik unsurları, liberal ekonomiye uygun olmadığı için liberal ekonomi yerine devletin ekonomide aktif olarak rol aldığı devletçilik politikaları uygulanmaya başlamıştır. “Ekonomide devletçilik politikasının ilk adımı olarak hazırlanan 1. Beş Yıllık Kalkınma Programı ve devlet bütçesiyle Sümerbank kurulmuştur. Bu dönemde Sümerbank, Anadolu'nun sosyo-

ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynamıştır. 1932 yılından itibaren devlet, ekonomik hayatta aktif olarak yer almaya başlamıştır” (Batur, 2011: 54).

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk döneminde iş yaşamına dair en kapsamlı düzenleme 1921 tarihli 151 sayılı kanundur. Özekin’in ifadeleriyle: *“bu rejime teşkil eden kanun ve kararnamelerin dayandığı prensipler, mevzuata girerken de işaret etmiş olduğumuz gibi, imparatorluk devrinde, bundan 75 yıl önce, aynı zaruretler karşısında ve ilk defa olarak tatbik edilmiş olan mükellefiyet rejiminden pek farklı değildir.”*(Özekin, 1955:190). Bu kanun, bilhassa çalışan ve işveren arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve emeği sermayeye karşı korumak için yapılmış çok önemli bir düzenlemedir. 151 sayılı kanunla, Ereğli kömür bölgesinde çalışan ve işveren ilişkileri düzenlenmiş, kanunla zorla çalıştırılma yasaklanmış, çalışma süresi, asgari ücret, işe alımda en küçük yaş, işçi eğitimi konularında hükümler getirilmiştir. Bu kanunla düzenlenen asgari çalışma yaşının 18 olarak düzenlenmesi, döneme göre atılmış çok ileri bir adımdır. İşveren yükümlülüklerinin de düzenlendiği kanunda, sosyal güvenlikle ilgili bazı önemli düzenlemeler öngörülmüştür.

Atatürk döneminde çıkarılan önemli sosyal kanunlardan biri 1930 tarihli kamu Umumi Hıfzısıhha Kanunudur. Bu kanun, diğer düzenlemeler arasında, kadın, çocuk ve tüm çalışanların korunması için hükümler içermektedir. Bu yasa ile; gebe kadınların, 12-16 yaş arası endüstriyel işlerde ve madenlerde, 12 yaşın altındaki çocuklarda doğum öncesi ve sonrası 3 hafta boyunca gece vardiyaları sırasında günde 8 saatten fazla çalışmaları yasaklanmıştır. Öte yandan, belirli sayıda işçi istihdam eden işyerlerinde hastalık, kaza ve doğum durumlarında işçiye sağlık hizmeti verilmesi öngörülmektedir (Dilik, 1943, akt., Batur, 2011: 57).

Atatürk Dönemi’nin sosyal politika alanındaki yaklaşımı ve uygulamaları dönemin toplumsal, ekonomik ve dış koşullarına bağlı olarak şekillenmiştir. Söz gelimi 3008 sayılı İş Kanunu’nda işçilerin grev hakkı ve işverenlerin lokavt hakkı yasaklanmıştı. Bunun nedenleri arasında, ülkenin henüz tam sanayileşmemiş olması, sınıflı toplum yapısının ve sınıf mücadeleleri yaklaşımının reddedilmesi ve uluslararası koşullar (II. Dünya Savaşı, komünizm ve faşizm tehdidi vb.) sayılabilir. Atatürk’ün toplum anlayışı, çalışan toplum kesimlerini sınıflara ayırmak ve sınıf mücadelesi anlayışı yerine toplumu meslek gruplarından müteşekkil olarak görmekten yanadır (Batur, 2011: 59).

2. Dünya Savaşı sonrasına kadar modern sosyal politika konusunda Türkiye'de uygulanan önlemler, çoğunlukla memurların emeklilik ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkıyla sınırlı kalmıştır (Buğra ve Sınmazdemir, 2002: 10).

Türkiye'de modern anlamda sosyal yardımların gelişimi kısıtlı olmuş ve geç kendini göstermiştir. 1976 yılına kadar (istiklal madalyası sahiplerine, savaş gazilerine, şehit yakınlarına ve terör mağdurlarına yapılan yardımlar) sosyal yardımların gönüllülük esasına yaslanan bir ağırlıkta şekillendiği ifade edilebilir (Metin, 2011: 179).

Türkiye'de "sosyal devlet" özelliği ilk kez 1961 Anayasasında yer almaktadır. Anayasanın 41. maddesinde sosyal devlet olmanın yükümlülükleri "İktisadi ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla göre düzenlenir. İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla, milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak devletin ödeviydi" şeklinde açıklanmıştır. Bu maddeyle 1961 anayasasında sosyal devletin yükümlülükleri belirtilmiş ve bu yolda atılacak adımlar sosyal, kültürel ve ekonomik amaçlı politikaları tespit etmesi ve çözüm üretmesi bir devlet görevi olduğu ifade edilmiştir (Kantarci, 2004: 77). 1961 Anayasası'nın 48. maddesinde ilk kez zikredilen "sosyal yardım" kavramının bir anlam daralması yaşayarak çalışanlara yönelik "tazminat karakteri taşıyan" sosyal yardım anlamıyla yer aldığı 1982 Anayasası, ilginç biçimde daha ileri tarihli bir yasal düzenleme olmakla birlikte sosyal yardımı bir anayasal hak olarak açıkça tanımlamamaktadır. 1982 Anayasası'nda sosyal yardımla ilintili kavramlar olan "sosyal adalet", "sosyal devlet" gibi kavramlarla sosyal yardım konusunda kapalı bir irade ortaya konulmuştur. "Harp ve vazife şehitleri, malul ve gaziler, engelliler, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocuklar", "Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler" başlığı altında, yine kapalı ve genel ifadelerle sosyal yardımın asli faydalanıcıları olarak belirtilmiştir. (Aksanyar, 2015: 195).

1961 Anayasası'nın amir hükümleri doğrultusunda 1976 yılında çıkarılan 2022 Sayılı 65 Yaşını doldurmuş Muhtaç ve Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun ile 1982 Anayasası'nın kabulünden sonra 1983 yılında çıkarılan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (Yapılan kanun değişikliğiyle, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı altında faaliyetlerini

yürütmektedir.), sosyal yardımın ülke genelinde yaygın bir kitleye kurumsal bir yapı eliyle sunumunu öngören yapılar oluşturmaları yönüyle diğer daha dar kapsamlı yasal düzenlemelere göre ön plana çıkan iki önemli yasal düzenleme olarak görülebilir (Aksanyar, 2015: 196).

17 Haziran 1982 tarih ve 2684 sayılı İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun ile ilk ve ortaöğretimde bulunan yardıma muhtaç öğrencilere parasız olarak yatılı ve burslu imkânı sağlanması ve çeşitli sosyal yardımlarda bulunulması görevi Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir.

Türkiye’de ilk kez 1980’lerden sonra geleneksel yardımlaşma kurumlarının çözülmesiyle birlikte, sosyal devlet ve politikaların alanına giren sosyal konular (yoksulluk, işsizlik, sosyal güvenlik vb.) tartışılmaya başlanmıştır. Buna yönelik atılan ilk adım ise, modern sosyal devlet araçlarından ziyade, Osmanlı’daki geleneksel vakıf sistemi örnek alınarak oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’dır. Bu vakıf, devletin sosyal politika harcamaları için bağımsız bir bütçeyi öngörmüyordu. Vakfın gelirleri bağışlarla elde edilecek ve gelirler yoksullukla mücadelede kullanılacaktı (Batur, 2011: 65).

Fak Fuk Fonu olarak da bilinen 1986 yılında kurulan Sosyal Yardım ve Dayanışma Fonu, yoksullukla başa çıkmak için yeni yöntemlere ihtiyaç duyulduğu gerçeğine yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, adından da anlaşılacağı gibi, bu fon, resmi bir sosyal güvenlik anlayışına değil, Osmanlı geleneksel vakıf sisteminin tarihsel arka planına dayanmaktadır. Bir anlamda, bu, devletin kaynak tahsis etmek yerine bağış toplaması ve üstlenmesi gerektiği anlayışını benimsemiş bir yapıdır. Başka bir deyişle, fonun ortaya çıkmasıyla birlikte, vergi destekli sosyal yardım sorunu bulunmamaktaydı (Buğra, 2008: 6).

14 Haziran 1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunuyla fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak için bir fon kurulması planlanmıştır. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı

teşvik etmek, muhtaç durumdaki bireylere el uzatabilmek maksadıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kurulmuştur (Etcı, 2012: 34).

1980'lerde ANAP döneminde ve 1990'larda çok ciddi bir işlevi olmayan fonun sıklıkla başka amaçlar için kullanıldığını görüyoruz. Sistematik sosyal yardım uygulamalarına benzer şekilde, Ecevit hükümeti döneminde fondan sorumlu olan Hasan Gemici tarafından 1999 depremi ve 2001 krizinden sonra ilk kez kullanılan bu fon, daha sonra iktidara gelen AK Parti hükümeti sırasında önem kazanmıştır. Bu bağlamda, örneğin; şartlı nakit transferi dediğimiz yeni bir Sosyal Yardım Mekanizması ortaya çıkmıştır. Çocuklu ailelerin çocuklarını okula göndermeleri veya sağlık kontrolünden geçirmeleri gibi transferleri içeren bu mekanizma, fon bünyesinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Böylelikle, Türkiye’de iyi çalışan bir mekanizma ortaya çıkmıştır (Buğra, 2008: 6).

Yürürlüğe 18 Nisan 1984'te giren Vakıflar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında 227 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Vakıflar Genel Müdürlüğü gerekli yerlerde öğrenci yurtları, fırınlar, eğitim tesisleri açmıştır. Aylık engelli yardımı, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yönetimini sağlamıştır (VGM, 2009: 3).

18 Haziran 1992 tarihinde Devlet tarafından verilen Yeşil Kart ile ödeme gücü olmayan vatandaşların tedavisi hakkında 3816 sayılı Kanun; Sağlık Bakanlığına tüm ayakta ve yatarak tedavi masraflarını, ilaç masraflarını karşılama görevini vermiştir (Etcı, 2012: 34). Ancak 2012 yılında yapılan değişiklikle Yeşil Kart sistemi yürürlükten kaldırılıp, Genel Sağlık Sigortası’na geçilmiştir.

Türkiye’de yoksullukla mücadelede geliştirilen araçlardan biri Yeşil Kart uygulaması diğeri ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından yürütülen “Şartlı Nakit Transferleri”dir. Yoksullukla mücadelede son 25 yıl içinde SYDV’nin yeri ve işlevi önemli bir yer tutmaktadır. Yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi amacıyla SYDV tarafından uygulanan “Şartlı Nakit Desteği”nin en önemli hedefi hem yoksulluğun kısa vadeli olumsuz etkilerini azaltmak hem de geleceğe yönelik sosyal sermayenin gelişmesine katkıda bulunmak, şeklinde özetlenebilir (Batur, 2011: 67).

1986 yılında kurulan SYDTF ve taşra teşkilatı olarak görülen SYDV’lerce, Şartlı sosyal yardım uygulamalarının farklı bir örneği olan "geri ödeme şartlı gelir getirici proje destekleri" aynı yıl uygulanmaya başlanmış, o yıllardaki toplumsal yapı ve yönetim kültürüne başat şekilde sosyal yardım için başvuran ve çalışma gücü bulunan bazı kişiler, vakıf başkanları olan valiler ve kaymakamlarca durumlarına uygun bazı basit işlerde çalıştırılmıştır, diğer bir anlatımla çok az örnekte de olsa doğrudan sosyal yardım vermek yerine sosyal yardım-istihdam bağlantısının etkinleştirilmesi amacına yönelik lokal uygulamalar denenmiş, bununla birlikte özellikle gerçekleştirilen eylemlerin sosyal güvenlik mevzuatı açısından temellendirilememesi ve karşılaşılan olumsuz yargısal sonuçlar nedeniyle uygulamalar Türkiye genelinde açık şekilde yaygınlık kazanamamıştır (Aksanyar, 2015: 197).

Sosyal yardım-istihdam bağlantısının etkinleştirilmesi eylemi kapsamında Türkiye’de “planlı” ve ”içeriden” bir uygulamaya neden olmasa dahi, 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Bankası ile imzalanan ikraz anlaşması kapsamında başlatılan “Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)” ile alt bileşeni olan Toplum Yararına Çalışma Projesi (TYÇP) uygulamaları, Türkiye’de klasik sosyal yardım enstrümanlarının kurumsal anlamda sorgulanmasını ve devamındaki süreçte şartlı sosyal yardım uygulamalarının pilot olarak yeni yeni başlatılmasını sağlayan ilk uygulamalar olarak kabul edilebilir (Aksanyar, 2015: 197).

Dünya Bankası’na göre, ŞNT’yi (Şartlı Nakit Transferi) Avrupa’da kabul eden ilk ülke olan Türkiye’de 2001 krizi ertesinde başlatılan ve 2006 yılı sonunda süresi dolan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamındaki ŞNT’ler yoksullukla mücadelede en önemli araçtır. Bu tartışmaya açık bir belirleme olmakla birlikte, Türkiye’nin SRAP deneyimine ilişkin olarak Latin Amerika’ya ilişkin değerlendirmelerde olduğu gibi, ŞNT’lerin yoksul ailelerin çocuklarının okula devamını sağlamada önemli rol oynadıkları belirtilmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin en büyük payı aldığı bu koşullu transferlerin kapsamının genişletilerek, Dünya Bankası kredisi sona erdikten sonra, kamu kaynaklarından sürdürülmesi, özellikle çocuk yoksulluğu ile mücadelede önemli bir rol oynadığı gerekçesiyle önerilmektedir (Yalman, 2007: 98).

Türkiye’de SRAP uygulamasına benzer diğer bir sosyal politika uygulaması ise, “topluma yararlı faaliyet koşulu”yla yapılan sosyal yardımlardır. Bu programın temel

amacı, sosyal yardımlara konu olan işsiz yetişkinleri hem sosyal yardım kapsamına almak hem de topluma yararlı faaliyetlere katmak suretiyle bir nevi istihdam piyasasına dâhil etmektir (Batur, 2011: 69).

2000-2010 yılları arası dönem, SYDGM'nin Şartlı nakit transferi ve gelir getirici projeler ile TYÇP'leri yoğunlukla uyguladığı ve Şartlı sosyal yardıma hazırlık anlamında kurumsal tecrübe kazandığı bir zaman dilimi olarak nitelendirilebilir (Aksanyar, 2015: 198).

1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5102 sayılı Yükseköğretim öğrencilerine burs ve kredi verilmesi hakkında kanun ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Yükseköğretim kredi ve Yurtlar Kurumu (Yurtkur), kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyacı olan öğrencilere burs sağlayan yetkili tek kurumdur. 9 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5263 Sayılı Kanun 19. Maddesiyle, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve Görevleri Hakkında, Sosyal Yardım ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'ne (SYDGM) bağlanmıştır. İl Özel İdaresi Kanunu, 4 Mart 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5302 sayılı kanunla birlikte İl Özel İdareleri, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi sağlanması açısından ilin ihtiyaçlarını karşılamak için, belediye sınırları ile Büyükşehir Belediyeleri görevlendirilmiştir. 13 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5393 Sayılı Kanun ile belediyelere, belediye sınırları içinde sosyal ve yardım hizmetleri sağlama görevi verilmiştir (Etcı, 2012: 34).

Kamu sosyal yardım harcamalarının 2002 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)'nin % 0,5'i iken 2010 yılında % 1,2'sine ulaşmış ve 2017 yılda ise %12,8 ulaşması gerçek ihtiyaç sahiplerinin sürdürülebilir ve kalıcı çözümle yoksulluk döngüsünün dışına çıkarılması ihtiyacının çok güçlü bir amaç olarak kamuoyunda benimsenmesi gibi temel iki nedene dayanarak 2010 yılında hazırlanan "Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı", 1 Nisan 2010 Tarihli EKK kararıyla uygulamaya geçmiştir. 2010 yılında bir irade beyanı olarak ortaya konulan bu plan, birincil algısı “istihdam” olan İşkur ile yine birincil algısı "sosyal yardım" olan SYDGM'nin ortak hedef kitlesi içinde yer alan “işsiz yoksullara” yönelik olarak sunulacak hizmetlerde önemli bir paradigma değişimini ifade eden en önemli yazılı metindir. Bu planın, anılan tarihe kadar hedef faydalanıcı kitlesine farklı algı, mevzuat, kurumsal yapı ve enstrümanlarla hizmet sunan iki kurumun oluşturulacak koordinasyon dâhilinde hizmet verimliliklerini artırması, buna yönelik olarak alınacak

tedbirler ile uygulanacak müeyyidelerin belirlenmesi gibi hedefleri ortaya koyması nedeniyle sosyal yardım istihdam bağlantısının etkinleştirilmesi amacı kapsamında Türkiye'de bugüne kadar atılmış en ciddi adım olduğunu belirtmek gerekir. Bahse konu eylem planı kapsamında "çalışabilir durumdaki yoksul" olgusu bu netlikte ilk kez resmi bir metinde doğrudan yer almış, bu gruptaki yoksulların "iş arayan" olarak İşkur'a kaydının yapılması ve uygun işlerde istihdamının sağlanması, eylem planının öncelikleri arasında yer almıştır (Aksanyar, 2015: 199).

Türkiye'deki sosyal politikalar son dönemlerde AB üyelik sürecine paralel olarak çeşitli değişimlere uğramaktadır. Örneğin, "sosyal diyalog" ve "sosyal uzlaşma" kavramları Türkiye'de de önem kazanan kavramlar arasına girmiştir. Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, sosyoekonomik aktörlerin katılımını da hedefleyen Ekonomik ve Sosyal Konsey kurumunu kurmuştur. Daha sonra, Ekonomik ve Sosyal Konsey, 12 Eylül 2010 Anayasa değişikliğiyle birlikte anayasal bir kurum halini almıştır (Batur, 2011: 91).

AB'nin yoksullukla mücadele çerçevesinde oluşturduğu sosyal yardım politikaları son zamanlarda Türkiye'nin de gündemine gelmektedir. Bu çerçevede yapılan çalışmaların basında ülke genelinde bir yoksulluk haritası çıkarmak ve bu bağlamda sosyal içerme politikaları üretmek yoluyla yoksulluk sorunuyla mücadele etmek olmuştur. Ayrıca yoksul ve işsiz toplumsal kesimlerin topluma ve istihdama kazandırılmasına yönelik çeşitli kurumlarca çalışmalar yapılmaktadır (Batur, 2011: 92).

10. Kalkınma Planı'nda sosyal yardım-istihdam bağlantısının güçlendirilerek sosyal yardım sisteminin, sosyal yardımdan faydalanan kişileri en kısa sürede istihdama kazandıracak şekilde yapılandırılması ile çalışabilir durumdaki yoksullara verilen nakdi yardımların çalışmayı teşvik edici şekilde tasarlanması Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bir görev olarak yüklenmiştir. Bu gelişmeler ışığında 13.02.2014 tarihinde toplanan SYDTF Kurulu, 2014/1 Sayılı kararıyla programı somut olarak başlatmıştır. SYDTF Kurulu'nun kararı, 14.04.2014 tarihinde Türkiye genelinde mevcut 973 adet SYDV'ye Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı SYDGM'nin 2014/4 adet sayılı Genelgesi ile tebliğ edilmiş, "Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısının Etkinleştirilmesi Programı" ülke genelinde uygulamaya geçmiştir (Aksanyar, 2015: 200).

AB ve Türkiye arasında son dönemlerde artan etkileşim ve üyelik yolunda atılan adımlar Türkiye'nin sosyal politika yaklaşımlarını ve uygulamalarını da etkilemektedir. AB'nin yukarıdaki taleplerinin yanında Türkiye'de de sosyal alanlara ve sosyal politikalara yönelik ilgi artmaktadır. Tabi bunda kendi iç toplumsal dinamiklerinin de büyük etkisi vardır. Nitekim Türkiye artık geniş çapta bir kent toplumudur. Bu bağlamda Türkiye'de kentleşmeyle birlikte çeşitli toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Söz gelimi, ailenin küçülmesi, kadının ekonomik hayata girmesi, gençliğin eğitim ve istihdam sorunları, toplumsal şiddet, ayrımcılık, insan hakları sorunları, sosyal güvenlik, kadın - erkek fırsat eşitliği, çocuk hakları vs. tüm bu konular güncelliğini ve önemini korumaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de sosyal politika konuları gerek AB üyelik sürecinin etkisi gerekse de kendi iç toplumsal dinamiklerinin etkisiyle önemini korumaya devam etmektedir (Batur, 2011: 94).

2. 4 Sosyal Devletin (Refah Devleti) Temel Özellikleri

Sosyal Devlet, sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, vatandaşlarına insan şeref ve onuruna yakışır, maddi, manevi ve kültürel gereksinimleri içeren asgari refah koşulları sunmayı amaçlamış, sosyal güvenlik kuruluşlarını kurmuş modern devlet anlayışıdır.

Sosyal sorumluluk kaygısıyla hareket eden sosyal devlet, ekonomik ve sosyal gelişmeyi gerçekleştirmek için sosyal altyapıyı iyileştirmeyi ve bireylere eşit fırsatlar sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yaşam seviyesine ulaşmak için bireylere çalışma hakkı, adil ücret, sosyal güvenlik, konut, sağlık ve eğitim hakkı verilmelidir. Bu nedenle, sosyal devlet sosyal politikaları ve ekonomi politikalarını birlikte ele alır (Koray, 2005: 95).

Sosyal refahın amacı herkesin iyi bir yaşama sahip olma koşullarını yaratmaktır. Bunu Carlo Knöpfel'in kendi sözleriyle söylemek gerekirse: "Kişisel ve toplumsal refahı geliştirmek için yapısal koşullar şunlardır (Urbé, 2012: 98):

- Her insanın kendi başına ve aileleri için günlük hayatı yönetebilme olasılığı vardır. Bunlar, gıda, konut, sağlık, hareketlilik ve toplumsal katılım harcamalarını içerir.

- Tüm insanların işsizlik, hastalık, kaza ve engellilik gibi sosyal risklere karşı kendilerini koruma imkânı.

- Tüm insanların (sosyal) sigortalarla emeklilik durumunda ve / veya yaşlılık için bir miktar tasarrufta bulunarak yaşam koşullarını güvence altına alma imkanı.

Üç ana kaynak bu koşulları şekillendirir: i) işgücü piyasasında ücretli istihdam; ii) aile ve birincil ağlar arasındaki dayanışma ve iii) refah devleti tarafından sağlanan destek.”

Sosyal Devlet; vatandaşlarının sosyal durumları ile ilgilenen ve onlara asgari düzeyde bir yaşam sağlamayı bilen, aynı zamanda sosyal adalet ve sosyal güvenliği gerçekleştiren bir devlettir. Sosyal devlet ilkesi, devletin herkesin insan onuruna layık bir hayat yaşayabilmesini sağlamak için gerekli önlemleri almasını gerektirmektedir (Balkır, 2009: 74).

Sosyal politika literatüründe Sosyal Devlet, genellikle yurttaşların sosyal durum ve refahıyla ilgilenen, onlara minimum bir yaşama düzeyi sağlamayı görev bilen devlettir. Sosyal devlet yurttaşlarının itibar ve şahsiyetlerine zarar getirmeden, onlar için insanca yaşam ortamı hazırlamayı kendisi için görev olarak kabul eden devlet olarak belirtilmektedir. Güçsüzleri, güçlüler karşısında koruyan, sosyal adalet ve dengeyi sağlamakla görevli devlet olan sosyal devlet, ilk olarak en aciz ve yardıma muhtaç insanlara en etkin şekilde çözüm bulan devlettir. Sosyal devlet, toplumdaki refah seviyesi açısından bulunan farklılıkları gidermeye çalışmakta ve orta sınıf oluşturmak için de başta alt gelir grubu olmak üzere muhtaç kesimlerin sosyo-ekonomik durumlarını sosyal politikalar ile iyi duruma getirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanında sosyal devlet, sosyo-ekonomik hayatı yönlendirerek, güçsüz, fakir ve muhtaç yurttaşları koruyan, sosyal hizmetleri götürmek için sosyal kurumlarla koruyucu tedbirler alarak toplum sorunlarını önlemeye ve gidermeye çalışan, sosyal sorunlar baskısı altında bulunan birey ve grupları koruyan devlettir. Sosyal devlet, sosyal adaleti sağlamak için, bireyleri çalışma ve sosyal yaşamında yalnız bırakmayan, iktisadi ve sosyal yapıda değişikliği amaçlayan, bu amaç ile iktisadi ve sosyal hayata müdahale eden devlet şeklidir (Seyyar, 2002: 156).

Sosyal devlet, ayrıca vatandaşlarının ahlaki ve entelektüel gelişim koşullarını hazırlamakla yükümlüdür. Bunun için devlet vatandaşlarının eğitim ihtiyaçlarını

karşılmalıdır. Sosyal devlet kavramı modern devlet kavramını ifade eder. Aslında, sosyal devlet kurumunun ortaya çıkmasıyla birlikte, devletin görev ve sorumluluklarının arttığı ve giderek daha fazla işlev kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda, modern devlet bir seyirci devlet olmaktan çıkmıştır; yani tribünlerden maçı izleyen bir seyirciden, oyuna katılan ve diğer organize gruplarla birlikte sahaya inen oyuncu devlet devlet biçimini almıştır. Bu bağlamda, sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş olan modern devlet anlayışı sosyal devlet tanımlamak mümkündür, insan onur ve haysiyetine uygun ve sosyal güvenlik kurumları kurulan maddi, Medeni ve kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah şartları ile insanların sağlamayı amaçlamaktadır’’ (Akıcı, 2010: 165). Böylelikle sosyal devlet anlayışının benimsemesiyle birlikte, toplumun ve bireyin yaşam standartlarının en üste seviyelere çıkarttırması için adımlar atılmaktadır. Özellikle 21. Yüz yılda ülkelerin sosyal harcama miktarlarının artışı bunun bir göstergesidir. Buradan da anlaşıldığı gibi Sosyal Devletin özellikleri şunlardır; fırsat eşitsizliği, sosyal denge ve barışı sağlama, tam istihdam ve işsizlikle mücadele, adil gelir dağılımı, vatandaşların gelirlerine göre vergi alması, yoksullukla mücadele ve sosyal güvenlik olarak sıralayabiliriz.

2.5 Sosyal Devlet (Refah Devleti) ve Sosyal Devletin Değişen Rolü

Sanayi Devrimi, toplumsal yapının dönüşümü ile, kentleşme, işçi sınıfının ortaya çıkışı, yükselişi, artan yoksulluğun önlenmesi konusunda eski dönemin yetersiz sosyal kurumları, hayır kurumları ve diğer kuruluşların yetersizliği, sosyal hayatta devlet müdahalesini gerektirmiştir (Özdemir, 2004: 101). 19.yy.’nin ortalarından itibaren uygulanmaya başlayan sosyal devlet uygulamasında insanlara, asgari seviyede yaşam sağlanması hedefiyle çeşitli sosyal devlet programları uygulanmaya başlamıştır. Devletin sosyal haklara yönelik olan uygulamaları ile insanlar, sosyal ve siyasi yaşama daha yaygın olarak katılarak,—yaşamlarını devam ettirmeye başlamışlardır. İnsanların, siyasi sisteme katılımı sağlanarak, onların sistemden uzaklaşması ve sisteme yabancılaşması önlenmiş, daha demokratik bir ortamın oluşmasına katkı sağlanmıştır.

Küreselleşme, demografik baskılar, bireyselleşme, sürekli yüksek işsizlik, daha fazla sosyal çeşitlilik ve mali kıtlık gibi bir dizi büyük ekonomik, sosyal ve politik değişimler şu soruyu gündeme getirdi: Uzun vadede refah devleti ne derece sürdürülebilir durumda? Kamusal ve akademik tartışmalar, sosyal devleti yeniden

yapılandırma ve içinde bulunduğu “sosyal sözleşmeyi” yeniden yazma gibi görünüşte hiç bitmeyen bir projeyi şiddetle meşgul etmiştir.

Avrupa devletlerinde birçok sosyal sorunun çözüldüğü sosyal devlet uygulamaları, sosyal adalet ve kamu yararına dayandığı yoğun devlet merkezli müdahalenin toplumun tüm kurumlarını kapsaması nedeniyle, doğuşundaki amaçtan uzaklaşmıştır. Devletin birey özgürlüklerine yaptığı müdahaleler ile toplum ve ekonomide belirleyici bir güç olması, milli gelirden %40 ve %50'lere dek pay ayrılması, iktisadi krizlerin de etkisi ile sosyal devlet uygulamasının tartışılmasına neden olmuş, hatta sosyal devlet kavramının bittiği ile ilgili söylemleri de beraberinde getirmiştir. Buna ek olarak devletin küçültülmesi, deregülasyon, özelleştirme gibi yeni konseptlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. “Özellikle 1970’li yılların sonlarından itibaren neoliberalizmin yaygınlaşması ile devletin fonksiyonlarında da birtakım değişimler meydana gelmeye başlamıştır (Özdemir, 2004: 101).” Bu süreçle birlikte, özellikle 1989 yılı sonrasında hız kazanan küreselleşme ile kapitalizm yeniden yapılanma sürecine girmiştir (Bulut, 2003: 60).

2.5.1 Küreselleşme ve Devletin Dönüşümü

Küreselleşmenin devlet ve toplumların siyasi yapı, yönetim, iktisat politikaları, sosyo-kültürel yapıları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bilhassa ulus devletlerin merkezi yönetim olgusunu reddeden ulus üstü ve ulus altı yönetim biçimlerini ortaya çıkaran küreselleşme, ulus devlet kavramını değişime zorlamıştır. Bu baskıcı sürece giren ulus devlet, klasik yönetim anlayışı ve yapısında bazı değişiklikler oluşturmaya başlamıştır.

Sosyolojinin küreselleşmesinden söz etmek, adeta bir moda söylem haline gelmiştir. Sosyolojik kavramlara "küresel" içerik kazandırmak yaygın eğilim olmuştur. Neredeyse her sosyolojik kavramın önüne "küresel" kavramı (küresel topluluk, küresel toplum, küresel Gessellschaft, küresel Gemeinschaft, küresel devlet", küresel kültür, küresel aktör, küresel kapitalizm, küresel evrenselcilik, küresel yerelleşme, küresel köy vb.) eklenmiştir (Kızılcılık, 2002).

Küreselleşme süreci ile demokrasi, özgürlük ve insan hakları gibi kavramlar gündeme getirilirken, ulus-devlette demokratik, şeffaf, esnek ve hesap veremeyen olarak eleştirilmişlerdir. Bu çerçevede devletin küçültülmesi, özelleştirilmesi, deregülasyon ve sosyo-ekonomik politikalarındaki değişiklikler ülke ve hükümetlerin

temel plan ve stratejilerine dönüştürülmüş, ulus devletin savunduğu geleneksel politikalar terk edilmiştir. Tüm dünyada ve her alanda etkisi olan küreselleşme, ulus-devletin sahip olduğu gücü yerel birimlere aktarma eğiliminde olmuştur. Devlet şimdi güvenlik, savunma, adalet ve diğer hizmet alanlarından çekilmeye başlamıştır (Gül ve Memişoğlu, 2007: 79). Devlet mekanizmasının, hiyerarşisi, yapısı, yönetimi ve bilgiyi sunuş şeklinde değişiklikler gerçekleşmiş, kamu idaresi katılımcılık, hesap verilebilirlik ve şeffaflaşma sürecine geçilmiştir.

Dünyanın tek bir alan olarak benimsenmesi ve küçükleşmesini ifade eden küreselleşme ile uluslararası yatırım engelleri aşılmaya başlanmış, çok uluslu şirketlerde sayıca ve kapasitesinde oluşan büyüme, “yerli-yabancı, kamu-özel kimlikleri giriftleştirmiştir” (Köse, 2003: 146). Çok taraflı imalat, ticaret ve finansal ilişkiler de, aynı bölgede bulunan ülkeleri güç birliği ve yoğun bölgesel ilişkilerde bulunmasına neden olmuş; bölgeselleşme ve entegrasyon hareketlerinin, ulusal sınırların dışına çıkmasını-hızlandırmıştır.

Uluslararası yatırım ve üretimin kaynağını teşkil eden çok uluslu şirketler, üretim ve pazarlama alanında yatay ve dikey bütünleşmeyi sağlayarak ekonomik ve sosyal sistemler arasında köprü görevi görmüştür. Küreselleşme, devletlerin ideolojik ve ekonomik yapısını etkilemiş, devletleri pazara dayalı olarak değiştirmeye zorlamıştır. 1980'lerde makroekonomik politikaların Keynesyen anlayıştan neo-liberal anlayışa, pazar odaklı çözümlerden serbest ticarete dönüşüm sürecine girdiği görülmektedir. İdeolojik değişimin teknolojik değişimi getirmesinin ardından, pazarın rolünü arttıran ve devletin rolünü azaltan politika değişiklikleri vardır (Köse, 2003: 7 ve Aktel, 2003: 154).

2.5.2 Neo-liberal Düşünce ve Sosyal Devletin Dönüşümü

Küreselleşme, devletleri iktisadi olarak belli kalıplara sokmaya çalışan, devletleri yönlendiren ve onları zorlayan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçle gelişmiş ülkeler teknolojik olarak üstünlüklerini korumak, kar getiren unsurların önündeki engelleri kaldırmak, uluslararası sermayenin dolaşımını kolaylaştırmak için belli görev ve sorumluluklar almışlardır. Gelişmekteki ülkeler de, serbest bölge, yüksek faiz, aşırı mevduat garantisi ve özelleştirme gibi uygulamalar yaparak, hem sermaye girişini kolaylaştırmakta, hem de çalışanların taleplerini göz ardı ederek sermaye

karlarını artırmaya çalışmaktadır (Toprak vd. 2001: 25). Küreselleşme, iktisadi yapıya bu şekilde etki eden devletleri yoğun bir rekabet ortamına ve yarışa itmekte, bu ülkeleri uluslararası sermayenin oluşturduğu ilkeler çerçevesinde hareket etmeye zorlamaktadır. Bu ortam içinde gelişmekte olan ülkelerin kolaylıkla vazgeçebileceği şey, sosyal politika, ayrılan kaynak ve harcamalardır.

Görülüyor ki böyle bir gelişme sosyal devlet ilkelerinin kısıtlanmasına, yeni liberal devlet ilkelerinin yerleşmesine neden olmaktadır. Neo-liberal anlayışa göre, kendiliğinden oluşan piyasa mekanizması sayesinde adil ve özgür bir toplumun yaratılacağı öne sürülmektedir. Başka bir deyişle mülkiyeti esas alan yasalar toplumu biçimlendirecektir. Sosyal devlet ise topladığı vergilerle iç ve dış güvenliği sağlayacak, adalet sistemini işletecek ve hukukun üstünlüğü ilkesini uygulayarak sınırlı görevlere bürünecektir (Bulut, 2003: 83).

Neo-liberal anlayışa iktisadi bakımdan bakıldığında, bu anlayışın dar gelirli, yoksul, vasıfsız insanları rekabet ortamı içinde tek başına bıraktığı, diğer bir deyişle, küreselleşme ve iktisadi yaklaşımı olan neo-liberalizmin, yoksul, ezilen, iktisadi gücü olmayan vasıfsız bireyleri siyasi ve sosyal alanın dışına attığı görülmektedir. Bu durum, sosyal devlet anlayışının gerilediğinin en önemli göstergesidir.

Neo-liberal anlayış, özgür bireyi, serbest piyasayı, sınırlı devleti savunmuş ve sosyal devlete bazı eleştiriler yapmıştır. Bu anlayışa göre, sosyal devlet, bireylerin inisiyatif özgürlüğünü dolaylı veya doğrudan ekonomik yaşamı etkileyerek kısıtlar ve bu da haksız rekabete yol açar. Buna ek olarak, kamu hizmetleri verimsiz ve pahalı üretilmekte bu durum ise kaynak israfına neden olmaktadır. Özelleştirme ve deregülasyon ile devletin elindeki merkezi güç yerel birimlere dağıtılmalıdır. Kamu hizmeti veren vatandaşın müşteri olarak algılanması ve hizmetlerin ücretlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak yoksul, satın alma gücü kuponları eksikliği ve benzeri yöntemler, yani fakirlere ihtiyaç halinde piyasadan alışveriş yapmaları için mali destek sağlanmakta ve geçici rıza gösterilmektedir. Neo-liberal anlayış, kamu hizmeti kavramını operasyonel bir duruma dönüştürerek, sosyal devletin pazar benzeri bir forma indirilmesine neden olmaktadır (Köse, 2004; Öztürk, 2012: 49).

Sosyal devletin sosyal harcamalarının yoksullar arasında haksız kazanç sağladığı savunulmaktadır. Günümüzde devlet, bu yeni anlayışa göre piyasa ekonomisinin

ilkelerini benimsemelidir. Ancak, bu pazar ekonomileri sayesinde refahın sağlanacağı düşünülmektedir. 1970'lerin sonuna gelindiğinde, neo-liberaller devlet ve sivil toplum örgütlerinin sınırlarını çizerek sivil toplum örgütlerini cepheye getirmiştir (Öztürk, 2012: 49).

2.5.3 Küreselleşme, Kamu Yönetimindeki Değişim ve Yerelleşme Eğilimleri

Küreselleşme, ulus devlete ve merkezi sisteme karşı çıkan, farklılaşma ve çoğulculuğu savunan, bölgesel entegrasyonları güçlendirerek yerel değer yaratmayı amaçlayan bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslar üstü sermayeye sınırsız yetki sunan ulus-devleti sınırlandırma süreci, kamu hizmetlerini sorgulayan ve değerlendiren bir olgudur. Bu fenomen, ulus-devletteki kamu kurumlarının belirli yetkilerinin uluslararası veya yerel ve sivil toplum kuruluşlarına aktarılmasını savunmaktadır. Bu sayede merkezi hükümetin görev ve sorumlulukları azalmakta, kalan ve yeni belirlenen alanlarda daha etkili olması hedeflenmektedir.

Küreselleşme sürecine girilmesiyle artık kamu yönetimi küçülmekte, devlet etkinliği ülke içinde ve dışında azalmaktadır. Ulus devletin görevleri içinde bulunan savunma, iktisadi yönetim gibi birçok alandaki düzenlemeler, ulus üstü kuruluş veya bölgesel seviyedeki siyasi ve iktisadi birliklere göre belirlenmektedir. Bu nedenle devletin ekonomik ve sosyal politikalarındaki tekeli de sona ermektedir.

Devlet, kamu işletmeciliği modeli çerçevesinde ekonomik alanda etkinlik, verimlilik, rekabet, özel sektörün önünün açılması gibi ilke ve anlayışları ortaya çıkarmıştır. Etkinlik ve verimlilik gibi ilkelerin kamu yönetimi üzerinde etkili olmaya başlamasıyla yeni kurumsal düzenlemeler de beraberinde gelmiştir. Buna istinaden kamu yönetiminde birçok bakanlığın sayısı azaltılmış, çeşitli hizmet alanları yeniden yapılandırılarak yeni bakanlıklar kurulmuş, hizmetlerin sunum düzeyi bazı birimlerce bölüşülmeye başlanmıştır (Köse, 2004: 35).

Özet olarak, 1980'lerin başından bu yana yaşanan küreselleşme ile paralel ulus devlet anlayışında radikal değişiklikler görülmüştür. Sosyal devlet ve kamu yönetimi, kamu hizmeti alanları daralmış, ulus devlet, sivil toplum örgütleri, kuruluşlar ya da yerel yönetimler uluslar üstü görev ve yetkilerinin bir kısmını devretmiştir. Bu transfer sürecinin etkisiyle piyasada, bireysel ve sivil toplum kavramları ortaya çıkmıştır. Neo-liberalizm, çağdaş muhafazakarlık ve yeni kamu yönetimi yaklaşımı, bu yeni argüman,

sosyal ve ekonomik sorunların sosyal devletin kaynakları verimsiz kullandığı gerekçesiyle sosyal devletten kaynaklandığını savunmaktadır. Piyasayı ortaya koyan sorunların çözümünde aktif bir rol oynayacağını düşünen neo-liberal görüş, kamu hizmetlerinin pazara, özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına getirilmesi gerektiğini öngörmüştür. Bu gelişmeler artık kamu yönetiminin özelleştirme, medeniyet ve lokalizasyon gibi değerler üzerinde yükseldiğinin açık bir göstergesidir (Gül ve Memişoğlu, 2007, Aktel, 2007, akt., Öztürk, 2012 : 50).

2.5.4 Sosyal Devlette Küçülme, Sosyal Hizmet ve Yardımlarda Yerelleşme Eğilimi

Avrupa ülkelerinde petrol krizleri, devletlerin yüksek istihdam ve vergi politikalarının etkileri nedeniyle, sosyal devlet kapsamında sosyal harcamalarının artması ile ters durumda büyüme ile doğru orantılı olduğunu, sosyal devlet anlayışına yönelik eleştiriler, 1970'lerin sonuna doğru artan, küreselleşme ve liberal politikalar çerçevesinde; özelleştirme politikaları etkili olmaya başlamıştır (Aysan, 2006: 121). Bu süreç, sosyal dışlanmayı, işsizlik sorununu, gelir dağılımındaki farklılık ve adaletsizliği artırmıştır. Bu bağlamda benimsenen neo-liberal politikalar ile devletler, öncelikle eğitim, sağlık, güvenlik gibi alanlarda piyasalaştırması bir tutum benimsemiş, sosyal devlet hizmetleri ve sosyal yardımların vatandaşlara dağılımında da dönüşümler oluşmuştur.

1970 sonlarındaki iktisadi ve siyasi olaylar, 1980 darbesi sonrasında izlenen politikalar, Türkiye’de Özal politikaları ortaya çıkmış ve sosyal devletten uzaklaşma süreci belirlemiştir. 1970’lerde uygulanan ekonomik model, 1980’lerden itibaren terk edilmeye başlanmış, Türkiye’de neo-liberal politikaların benimsenmesine neden olmuştur. “Bu bağlamda enflasyonu düşürmek, ödemeler dengesi açığını azaltmak ve uzun vadede ihracata yönelik büyüme ile enflasyonu yok etmek, kaynakların etkin dağılımına imkân veren fiyatlandırmanın oluşturulması amacıyla, yeni bir ekonomik politika olan “liberal ekonomik politika” 24 Ocak 1980 kararları ile benimsenerek uygulamaya geçirilmiştir (Aktel, 2007: 173).”

Liberal piyasacı yaklaşımın uygulanabilmesi için Türkiye, yeni bir kapitalist birikim stratejisi izlemiş ve ücretleri düşük düzeyde tutarak yeni para politikalarına yönelmiştir. Bunun dışında kamunun ekonomideki rolünün azaltılması amacıyla ithalatı

korumaya yönelik tedbirler azaltılmış, yerli üretimin dış pazarda rekabet edebilmesi için önündeki engeller, fiyat kontrolleri ve temel malların çoğundaki sübvansiyonlar gibi kaldırılmış, bir takım yasal düzenlemelerle yabancı sermaye girişi kolaylaştırılmıştır (Aktel, 2007: 174).

1980’li yıllarda etkisini iyice hissettiren, 1983 yılında ise Özal hükümetinin iş başına gelmesi ile devletin her kademesinde neo-liberal politikalar benimsenmiştir. Uygulamaya konulan neo-liberal politika anlayışına göre sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarındaki uygulamaların devlete yük olduğu söylenmiş ve artık devletin bu alanlardaki çalışmalardan çekilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kamu yönetiminin de bu çerçevede yeniden örgütlenerek daha önce devletin yapmış olduğu, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardımların özel sektörlere yaptırılması gerektiği öngörülmüş ve bu yönde politikalar esas alınmıştır. Dolayısıyla devlet yatırımlarının gerilemesi ile bu alanlarda kamu harcamaları azalma eğilimi göstermiştir (Sallan, 2009: 92). Bu kapsamda kurumsal sosyal devlet uygulamalarına alternatif olarak piyasa temelli veya geçici olarak yardım yapan uygulamalar yapılmaya başlanmıştır.

1990’ların sonlarında güçlenen IMF, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gibi neo-liberal politikaları savunan küresel aktörler, lokalizasyonu küreselleşme gibi kaçınılmaz bir süreç olarak nitelendirmişlerdir. Buna göre, artık pazar dinamikleri altında toplumların yeniden yapılandırılması hedefleniyor. Bu bağlamda, devletin ana görevleri adalet ve güvenlik olmalıdır. Devlet, sadece bu görevleri yerine getirecek ve bu görevlerden sorumlu tutulacak, üretim, dağıtım gibi sosyal dinamiklere veya pazar dinamiklerine müdahale etmeyecektir. Devletin geri çekildiği bu alanlar yerel yönetimlere, özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına bırakılacak ve yönetim kavramı çerçevesinde merkezi olmayan bir yapıya sahip olacaktır. Böylece, devlet daha merkezi olmayan bir yapı üstlenecek ve yeni kamu yönetimi reformları başlatarak daha etkili, daha katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir olacaktır (Özel, 2008: 246).

Merkezi yönetimin sunduğu hizmetin yerel olarak sunulması ilkesine göre yerel yönetime devredilen sosyal yardım ve hizmetlerin de özelleştirilmesi fikri savunulmuş, sosyal yardım alanlarında karar verme, hizmet ve yardım sağlama ile finansman konuları da yerel yönetimler tarafından uygulanmaya başlanmıştır. “Böylece yerel yönetimler, üretici belediyeçilikten uzaklaşarak, yeni kamu işletmeciliğini

benimseyerek rekabete açılmaya ya da ihaleci yöntemleri kendilerine araç edinerek hizmetleri piyasa mekanizmalarından satın almaya başlamışlardır” (Sallan, 2009: 95).

65 yaş aylığı olarak bilinen 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz, sakat vatandaşlara yapılan yardımların yapılmasında 1983 yılında yapılan değişiklik ile “muhtaçlığın ispatı” şartı getirilmiş ve bu ispatın belediyelerden veya muhtarlardan alınacak belgelerle olacağı hüküm altına alınmıştır. 1992 yılında yapılan başka bir değişiklik ile bu yetki il ve ilçe heyetlerine verilmiştir. Bu örnekler, sosyal yardımlarda yaşanan dönüşümün ve sosyal yardıma ilişkin yerel yönetimlere aktarılan görevlerin ve yetkilerin göstergesidir (Öztürk ve Gül 2012: 208).

İnsani merkezileşmeye paralel olarak, yerel demokrasi ve yerel özerklik güçlendirilmiş, Âdemi merkeziyetçilik ve yönetim mantığı ile kamu hizmetleri sağlanmıştır. Yerel merkez ve merkezin güçlendirilmesi olarak tanımlanan yerelleştirme ve yerel özerklik kavramları, pazar ve sivil toplumla işbirliğini öngörecektir şekilde yorumlanmaktadır. Yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları artırılmış olsa da, kamu otoritelerinin ve hizmet tekliflerinin piyasa aktörlerine aktarılması yasalar ve projelerle desteklenmiştir. Kamu yönetimi reformunun bir parçasını oluşturan 2000'lerde kabul edilen yasalar, yerellik ilkesini benimsedi ve devlet yapısının dönüşümü somutlaştırmıştır (Sallan, 2009: 97).

Kamu yönetimi reformları arasında yer alan yerel yönetimlerle ilgili çıkartılan yasalardan olan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde belediyelerin görev ve sorumlulukları belirtilmiştir. Bu maddede imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik gibi genel görevler dışında belediyelerin özellikle dar gelirliler, yoksullar, muhtaçlar, çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar ve kimsesizler ile özörlölere yönelik sosyal hizmet ve yardım sağlama görevinin yanında işsizliğin önlenmesi amacıyla meslek ve beceri kazandırma faaliyetlerini yürütecekleri de düzenleme altına alınarak, belediyelere sosyal hizmetlere yönelik çeşitli görev ve sorumluluklar verilmiş ve sosyal sorumlulukları artırılmıştır. Ayrıca söz konusu kanun maddesinde “... *hizmetleri yapar ya da yaptırır.*” Hükümüne yer verilerek bu hizmetlerin piyasa aracılığıyla verilmesine de imkân sağlanmıştır. Bunun dışında, konut ihtiyacının karşılanması gibi hizmetleri yapacakları ya da yaptırabilecekleri de yine kanunda belirtilmiştir (Sallan, 2009: 99).

Sonuç olarak, devletin küçültülmesi, Âdemi merkezîyetçilik ve özelleştirme gibi politikalar, merkezi sosyal devlet uygulamalarının zayıflamasına neden olmuş, bu zayıflamayla hizmet sunumunda sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler ön plana çıkmıştır. Bu transfer süreci, pazara dayalı çözümler ve ticari hizmet sunumu ile sonuçlanmıştır. Daha önce sosyal devlet tarafından yapılan sosyal hizmet ve yardımlar bu süreçle beraber geçici çözümler getiren sosyal yardım alanında yoğunlaşmaya başlamış, sosyal hak kavramının yerini ise kişisel sorumluluk ve kendi kendine yeterlilik gibi kavramlar almıştır. Başka bir deyişle, yapılan sosyal yardımlar, sadece muhtaçlara ve yoksullara yönelik yapılmaya başlanmış ve çoğunlukla da aile gibi geleneksel sosyal yardım kurumlarına ya da sivil toplum kuruluşlarına havale etme eğilimi içine girilmiştir (Sallan ve Gül, 2006; Köse, 2007; akt., Sallan, 2009: 101).

2.6 Sosyal Devletin (Refah Devletinin) Araçları Olarak Kamusal Hizmetler

Sosyal devletin amaçlarına ulaşmak için çeşitli araçlara ihtiyacı vardır. Sosyal sorunlara çözüm arayan bu araçlar sosyal politika araçlarıdır. Sosyal politika kavramı 20. yüzyıla ait bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak devlete ait bir uygulama olan sosyal politikaların geliştirilmesi, büyük ölçüde insan hakları ve demokratik gelişmelerle ilgilidir. “Bir yandan, sosyal sınıflar ve çıkarlar arasındaki uzlaşma ihtiyacı ve arayışı ile ilgilidir. Öte yandan, devletin tüm toplumun çıkarlarını korumak için piyasaya bırakılmaması gereken hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır” (Özdemir, 2008: 90).

Sosyal politika, iktisadi olayların sonuçlarının sosyal yaşam üzerindeki etkileri ile ilgilidir. Bu anlamda sosyal politika, sosyal gelişim, sosyal adalet, sosyal denge, sosyal bütünleşme amaçlarını bulundurmaz. Diğer bir açıdan sosyal politika, hem geniş sosyal kesimlere yönelmekte, hem de bu kesimler içindeki özel grupların sorunları ile ilgilenmektedir. Bu nedenle sosyal devletin oluşturduğu engelli, yaşlı, kadın, çocuk ve gençlere yönelik politikalar, yoksulluk programları gibi geniş sosyal alanlar, sosyal politikanın kapsamındadır. Sosyal politika, sosyal devletin kurumsallaşmasına olanak tanıyan bütün sosyal politikalar sürecidir.

Sosyal devletin gerekliliği olan kamusal hizmetlerin sunumunda devletin, ihtiyacı olan kaynağın yapılandırılması sürecinde bazı sosyal politika araçlarına ihtiyaç

duyulmaktadır. Bu kamu hizmetleri, aynı zamanda sosyal politikanın dar anlamdaki araçlarını da oluşturmaktadır.

Devletin faaliyetleri sınırlı kitlelere veya bir sınıfa yönelik çalışmalar içeriyorsa, bu sosyal politikanın dar bir anlayışı anlamına gelir. Bu bağlamda, dar anlamda sosyal politikanın amacı; işçileri sanayileşme ve kentleşmenin (yaşlılık, hastalık veya işsizlik sonucu) neden olduğu tehlikelere ve yoksulluğa karşı korumak veya onlar için bazı önlemler almaktır. Bu nedenle, bu dönemin sosyal politikası, işçilerin bazı sorunlarını ortadan kaldırmayı ve işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki çatışmayı önlemeyi amaçlamaktadır (Koray, 2000: 200).

Dar anlamda, sosyal politika araçları; esas olarak sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal tazminattır. Bu araçlar aynı zamanda sosyal ihtiyaçları karşılamak için sosyal devlet tarafından üstlenilen kamu hizmetlerine de atıfta bulunmaktadır (Özdemir, 2008: 92).

2.6.1 Sosyal Sigortalar

Sosyal sigorta, iktisadi açıdan zayıf olan bireylerin ve çalışanların işgücünü, belli sosyal risklere karşı koruyarak, geleceklerini garanti altına almak ve sosyal hayatta sosyal güvenliğin sağlanması için oluşturulan zorunlu sigortadır. Bu şekilde, belli mesleki, fiziki, iktisadi ve sosyal risklerin karşılanması için, öngörülen önlemlerin giderlerine toplu bir biçimde karşı konulmaktadır.

Sosyal sigortalar, çalışanlara sosyal tazmin kamusal bir görevi ifa ederken zarara uğrayanlara yönelik iken; sosyal yardımlar muhtaç durumda olup da sosyal hukukun belirtilen dallarının kapsamı dışında kalanları kapsamına almaktadır (Sözer, 1998).

Başka bir yaklaşımda, sosyal sigortanın temel amacı milli gelirin bir bölümünü yeniden dağıtmaktır. Gerçekten de, sosyal sigorta, çoğu ülkede olduğu gibi, genel bütçeden devlet sübvansiyonları ile, belirli bir oranda işçi ve işverenlerden alınan finansal kaynaklar, primler ile birlikte gelir (Talas, 1997: 403). Sosyal sigorta, bireylerin insan onuruna yaraşır bir geçim seviyesini sürekli devam ettirmeyi amaçlamıştır. Endüstriyel hayatta ücretli olarak çalışanların, karşılaşılabileceği olası olan meslek hastalıkları, annelik, genel hastalık, iş kazası, sakatlık, işsizlik gibi karşılaşılabileceği

durumlara karşı garanti altına alacak cebri sigorta organizasyonlarının kurulması, sosyal devletin en önemli işlevsel özelliğidir.

Sosyal sigortanın mali kaynakları, birçok ülkede olduğu gibi, işverenden belirli bir oranda alınan primlerle, devletin genel bütçesinden gelen katkılardan gelir. Bu kaynaklardan elde edilen fonlar sayesinde, milli gelirden elde edilen bu fonlarla beslenen ödeneklerle gelirin kesildiği dönemlerde milli gelirden mesleki ve sosyal riskleri karşılayacak kadar pay alamayan kişiler kendi kaderine bırakılmazlar (Talas, 1997: 403).

Sosyal sigorta, ön ödemeli prim veya katkılar temelinde bireyleri bir gelir veya servet testine tabi tutmadan işsizlik veya belirli bir yaş sınırına ulaşma gibi belirli bir olasılığın gerçekleştirilmesi temelinde elde edilir. Sosyal sigorta sisteminin temel ilkeleri şunlardır: katılım zorunludur, kurumsal özerklik; prim sistemi geçerlidir; gelirlerin yeniden dağılımı; devlet ve işverenlerin finansmanına katkıda bulunur ve toplu olarak kendi kendine yardımda bulunmaktadır (Güneş ve Soner, 2004: 128).

2.6.2 Sosyal Yardım

Sosyal yardımlar, ihtiyaçları kapsamında ve yaşantılarını devam ettirirken yoksul duruma düşen bireylerin devlet tarafından korunmasıdır. Devletin yoksul durumda bulunan muhtaç bireylere gerek maddi, gerekse de ayni olarak karşılıksız yaptığı yardımlar, sosyal yardımın konusunu oluşturmaktadır. Sosyal yardım, beklenmeyen veya kendi iradesi dışında oluşan nedenlerden dolayı maddi durumu olumsuz bir şekilde doğan veya sonradan yoksul olan bu nedenle yardıma muhtaç duruma gelen vatandaşlara, insanlık onuruna yaraşır bir seviyeyi sağlamak için, çoğunlukla devlet bütçesinden tek taraflı olarak yapılan karşılıksız veya bireyin durumunda iyileşme olması durumunda geri ödeme şartına bağlı olarak yapılan maddi yardımlardır (Yaşar ve Açıkgöz, 2011: 408-409).

Sosyal yardımlar da sosyal sigortalar gibi, maddi bakımdan yoksul ve az gelir sınıfında bulunan insan ve sınıfların refahları konusunda, kamusal sorumluluk ilkelerinin kabul edilmesi ile belirmiştir. “Günümüzde bir devletin sosyal sigorta açısından oluşturduğu sistem ne derece ileri düzeyde olursa olsun, meydana gelebilecek olağanüstü ve ani sosyal riskler karşısında yeterli gelmemektedir. Esasında sosyal yardımlar diğer sosyal güvenlik sistemlerinin sorunlarını gidermekte ve bütünleştirici

bir görev üstlenerek, çoğu zaman yalnızca münferit durumlarda devreye girmektedir (Seyyar, 2003: 50).” Sosyal yardım ve devlet tarafından bakılma metotları, sosyal sistemin büyüme ve ileriye gitmesine fayda sağlamaktadır.

Sosyal yardımlar ihtiyaçlara dayanır. İhtiyaç; kendisini, eşini ve bakmakla yükümlü olduğu yörenin yaşam koşullarına göre yeterli gelir, mal veya kazanç yoksa; sosyal yardımlar şartlı, ayni ve nakti olarak sağlanır. Sosyal yardımların önleyici özellikleri yoktur. Sosyal yardım karşılıksızlık ilkesine dayanmaktadır (Taşçı, 2007: 207).

Sosyal yardım, sosyal tazminin bir kamu görevini uygularken zarara uğrayanlara dair yapılan ve sosyal sigortaların da çalışan haklarının korunduğu düzenlemeyi kapsarken, muhtaç durumda olan bireylerin devlet tarafından sağlanan yardımı ifade edilirken diğerlerinden ayrılmaktadır.

2.6.3 Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetler, bireylerin, grupların, toplulukların yapı ve çevre koşullarından kaynaklanan yoksulluğu ve eşitsizliği ortadan kaldırmak veya kontrollerinin dışından ortaya çıkmak, toplumun değişen koşullarından kaynaklanan sorunları çözmek, insan kaynaklarını iyileştirmek ve insanların, ailelerin ve toplulukların refahını sağlamak için tasarlanmış hizmet programlarını içerir. Başka bir tanımda, sosyal hizmet bireylerin birbirleriyle ve çevreleriyle uyumunu kolaylaştırmayı amaçlayan çalışmalar düzenlenmektedir (Sözer, 1998: 135).

Sosyal hizmet, Ortadan kaldırmak veya azaltmak fiziksel, zihinsel, ruhsal, eşitsizlikler, yoksulluk ve eşitsizlik doğan yapı ve koşulların birey, grup veya topluluk ya da kendi kontrolü dışında meydana gelen durumların iyileştirmesini hedefler. Sosyal sorunları çözmeden kaynaklanan değişen koşullara toplum, insan kaynaklarının geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve yaşam standartlarının yükseltilmesi hedefler. Bununla birlikte yoksulluk ve toplumsal dışlanmanın, olumsuz sağlık, düşük eğitim, yetersiz konut koşullarının mağdurları olan insanların sayısı ve bunların toplumun yaşam kalitesi üzerindeki olumsuz etkileri, sosyal hizmet mesleği bu mesleği yerine getiren sosyal hizmet uzmanları olmaksızın giderek artacaklar. Sosyal hizmet ile birlikte toplumun iyileştirilmesi, bireysel standartlar, sosyal çevre, tüm servis programları alanlarında eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psiko-sosyal rehabilitasyon, onur ve

haysiyet gibi konuları kapsamaktadır. Dolayısıyla toplumda yoksulluğun ve sosyal dışlamanın olumsuz etkilerinin azaltılması için sosyal hizmet mesleği büyük önem taşımaktadır (Duyan, 2014: 1).

2.6.4 Sosyal Tazmin

Sosyal tazmin, kamunun sorumluluğunda vukuu bulan bir olayın etkisiyle kamu görevlileri, askerler ve sivillerin kamusal bir edimi yerine getirme zorunluluğu ya da bu edime maruz kalma suretiyle çeşitli nedenlerden dolayı uğradıkları maddi ya da manevi zararlardan dolayı devlet tarafından bu durumun tazmin edilmesidir (Akıcı, 2010: 79).

Devlet tarafından bakılma olarak da bilinen sosyal tazmin, kanuni sorumluluk altında olan sosyal risklere karşı oluşturulan bir koruyucu güvenlik sistemidir. Sosyal tazmin belirli riskler için, önceden kanuni olarak belirlenmiş fiil veya uğranılan zararların karşılığı olarak algılandığından dolayı, dar anlamda devlet tarafından bakılma kategorisindedir.

Ülkemizde anılan doktrinde sosyal tazmin için “tazminat karakteri taşıyan sosyal yardım” ile “devletçe bakılma” kavramları kullanılmaktadır. Bu hususta tazminin tam olarak yardım karakteri taşıması dolayısıyla sosyal yardımdan, devletçe bakılma hükmünün de sunulan edimler bakımından bir lütuf izlenimi verdiği için psikolojik açıdan rahatsız edici oluşu, kavramın tazminat niteliğinde düzenlenmesine neden olmuştur. Sosyal tazmin, devletin elde ettiği vergilerle finanse edilmekte olup, ilgili düzenlemelerde öngörülen koşullar gerçekleştiğinde, kişiler için hak doğurucu nitelik taşımaktadır (Sözer, 1998: 549).

Sosyal tazminin konusunu teşkil eden ve bu haktan faydalanan askerler için; görev başında iken geçici ya da kalıcı iş göremezlik hallerinin meydana gelmesi, bu durumların vazifeden ya da harp halinde meydana gelişlerine göre ayrımı yapılmak suretiyle kendilerine aylık bağlanarak sağlık hizmetleri sunulur. Harp malullüğünde bu tazminlerin yanı sıra çocuklarının okutulması, indirimli ulaşım imkânları ve yurtdışı bakım hizmetleri tazmin şekilleri de uygulanır. Yine görevini ifa ederken hayatını kaybeden asker yakınlarından dul eşi, anne-babalarına ve çocuklarına devlet tarafından 5434 sayılı kanun gereği aylık bağlanır, sağlık hizmetlerinden faydalanmaları sağlanır. Muhtaç asker ailelerine, milli mücadeleye, Kore ve Kıbrıs savaşlarına katılanlara ayrıca

uçuş, paraşüt, denizaltı, dalgıç ve kurbağa adam hizmetlerini üstlenenlere de sosyal tazmin şekilleri uygulanır (Akıcı, 2010: 199).

Kamu görevlilerine yönelik olarak, görevi asayiş ve güvenlik hizmetleri olan kamu çalışanlarına çeşitli koşulların gerçekleşmesi halinde, görevini ifa ettiği sürelerde uğradıkları zararların kendilerine ve ailelerine aylık; sakatlık meydana gelmiş ise sakatlık tazminatı, ücretsiz öğretim ve sağlık hizmetlerinden faydalandırılma olarak uygulanır. Görevi icabı yurtdışında bulunan kamu görevlilerinin uğradıkları zararlar tazminat bedelleri belirlenerek ödenir. Yine görevini yurtiçinde sürdüren kamu görevlilerine, görevleri dolayısıyla zarara uğramış olmaları ya da terör eylemi nedeniyle vukuu bulmuş olma durumlarında çeşitli tazminat şekilleri uygulanır (Akıcı, 2010: 200).

Sivil vatandaşlardan da sosyal tazmine konu olanlar, genel hayatı engelleyen herhangi bir doğal afette görev üstlenenlere, sivil savunma mükelleflerine, kanun dışı olarak yakalanan ya da tutuklananlara ve orman yangınlarının söndürülmesiyle görevli olanlara belirlenmiş şartların uygunluğu neticesinde, uğradıkları zararın nevine göre sosyal tazmin kuralları uygulanır. Ayrıca yurtdışında Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere üstün bir başarı ve gayretle Türk vatanına hizmet edenlere de aylık bağlanması yoluyla tazminat ödenir (Akıcı, 2010: 201).

Sosyal tazmin, devlet sorumluluğunda bulunan etkinlik ve işlemlerden dolayı zarara uğrayanların zararlarının karşılanmasına yöneliktir. Belli risk ve durumlar için önceden kanunla belirlenen yararlar, uğranan zararın karşılığıdır. Bu nedenle bireylere belli bir yaşam düzeyinin sağlanması yerine, ekonomik iyileştirme yapılması amaçlanmaktadır.

2.6.5 Sosyal Teşvik

Türkiye’de sosyal teşvik kapsamında genç ve yetişkinlerin mesleki eğitimi, boş zamanlarının değerlendirilmesi, konut yardımları, tasarrufu teşvik, başarılı sanatçı ve sporcuların teşviki şeklinde sosyal teşvik unsurları girmektedir. “Sosyal teşvikin amacı; eğitim, mesleki teşvik, konut, çocuk ve tasarruf yardımları gibi olanaklarla kişileri orta noktadan daha yukarılara çekmektir” (Akıcı, 2010: 202).

Sosyal teşvik uygulamaları, T. C. Anayasanın 17., 42., 57., 58., 59., maddelerinde doğrudan veya dolaylı olarak düzenlenmiştir. Sosyal teşvik kapsamında,

vatandaşların maddi ve manevi varlıklarını koruma ve geliştirme hakkı, sosyal devletin bu hakların kullanımı için gerekli ortamın hazırlanma yükümlülüğü anayasanın 42. maddesinde “Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, maddi imkânlardan yoksun ancak başarılı öğrencilere, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar”. 57. maddede “Konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, toplu konut teşebbüslerini destekler”. 58. maddede “Gençleri cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır”. 59. Maddede “Sporun yapılmasını teşvik eder, sporcuyu korur” hükümleriyle sosyal teşvik uygulamaları teşvik edilmiştir” (T. C. Anayasanın).

Sosyal teşvik; mesleki eğitimi konu alan uygulamasında gençlerin ve yetişkinlerin meslek sahibi olarak gelir elde etmelerini sağlar. İlk ve orta eğitimi konu alan uygulamasında temel ve orta öğretim kapsamındaki korunmaya muhtaç resmi ve özel okul öğrencilerinin eğitimi teşvik edici tedbirleri alır, yine yükseköğretimin teşvik edilerek ülkenin eğitimli kişi sayısını artırmayı hedefleyen uygulamaları devletçe ifa edilmesini sağlar. Ayrıca ülkemizdeki konut sahibi olma sorunlarını çözme amacıyla konut edindirmeyi konu alan tedbirleri, çalışanların tasarrufa teşvikini sağlamak amaçlı olarak çalışanların tasarrufta bulunmalarını sağlayıcı ve kişiliğin (beden ve ruh sağlığının) gelişimini konu alan teşvikleriyle boş zamanların değerlendirilmesi ile sporu ve sporcuları korumasının da görev olarak yerine getirilmesini sağlamaktadır (Akıcı, 2010: 204).

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA, SOSYAL YARDIM VE SOSYAL HİZMET

3.1 Sosyal Politika

Sosyal Politika, geçmişten bugüne dek çok çeşitli şekillerde tanımlanabilmiş ise de tüm zamanlar için geçerli olacak bir sosyal politika tanımının yapılabilmesinin güç olduğu varsayılmaktadır (Güven, 2001: 16). Çünkü sosyal politikayı oluşturan kavram ve bunlara yüklenen ifadeler büyük oranda içinde bulunulan döneme özgü koşullarla şekillenmektedir. Zira sosyal politikanın ilk çıktığı dönemlerde, sosyal politika kapsamı günümüzden daha dardı. Oysa günümüzde sosyal politikanın kapsam ve hedefleri, ilk ortaya çıktığı gibi sadece işçi sınıfına yönelik değil, tüm toplum ve sosyal sorunları kapsamaktadır. Günümüzde sosyal politika sadece belli bir sınıfın korunması olarak anlaşılmamakta ve toplum politikası olarak geniş bir anlam ve içerik ifade etmektedir.

Sosyal sorun ve eşitsizliklere karşı devlet müdahalesi ile kalkınma fikrini temel alan sosyal politika, sosyal devlet tartışmaları sonunda ortaya çıkmıştır. Batı'da sosyal devlet ve politikaların önünü açan Keynesyen yaklaşımı ile devletin konum, işlev ve sosyal politikaların geleceğine dair yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Kamu kararlarını ve uygulamalarını kapsayan bir sosyal bilim dalı olan sosyal politika, halkın refah düzeyini artırmayı amaçlamaktadır, sosyal devletin bir aracıdır ve devletlerin halkın refah düzeyini artırmak için kullandıkları politikalar olarak görülmektedir. Toplumun farklı kesimlerini dengelemek, eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, zayıf ve olumsuz grupların koşullarını iyileştirmek için devlet yönetiminin müdahalesi, sosyal politikayı geniş anlamda ifade eder (Altan, Aktan ve Özkıvrak, 2006, akt., Öztürk, 2012: 216).

Sosyal politika, toplumun bütün çıkarlarını korumak için piyasaya bırakılamayacak olan hizmetleri yerine getirme zorunluluğundan doğmuştur. Bütün devletlerin temel amacı, ülkenin refahını sağlamak ve büyümeyi gerçekleştirmektir. Bütün ülkelerin nihai hedefi olan büyümenin, planlı olarak uygulanması veya dengeli olarak sağlanması, bölgelerarası refah eşitsizliklerinin giderilmesi gereklidir. Büyümenin gerçekleştirilme amacı sadece iktisadi değil, sosyal nitelikler de taşımakta, kalkınma sosyal sorunların çözümü ile sağlanmaktadır ve burada devreye sosyal

politikalar girmektedir. “Sosyal politika gelir paylaşımının nasıl olması gerektiğini inceler. Örneğin gelirler politikası çerçevesinde ücretlerin fiyatlara uydurulması gerektiğini, ücret politikası çerçevesinde asgari ücret, adil ücret, sefalet ücreti gibi kavramlarla olması ve olmaması gerekenleri açıklar” (Güven, 2001: 219).

3.1.1 Sosyal Politika Tanımlamaları

Sosyal devlet kavramının en somut ürünü sosyal politikadır. Devlet, geliştirdiği sosyal politika araçlarıyla toplumu dengede tutmaya çalışır. Ancak burada sosyal politika tanım ve kapsamıyla ilgili çeşitli yaklaşımlar vardır. Sosyal politika, hem kapsam, hem politikaların saptanması ve uygulanmasında etkili olan kurumlar tarafından sınırları kesin olarak belirlenememiş bir alandır. Sosyal politika kavramı olarak incelendiğinde, farklı tanımlamalarla karşılaşabilmekte ve ele alınmış şekliyle hem geniş hem dar kapsamda değerlendirilebilmektedir. Kimi araştırmacılar, sosyal politika kapsamını sadece çalışan sınıflarla sınırlandırırken, özellikle Kuzey Amerika kökenli bilim insanları toplumdaki bütün yoksul ve zayıf grupları da dâhil etmektedir.

Sosyal politikanın tanımına ilişkin zorluklar, bu alanın diğer alanlarla ilişkisinde önemli problemlere neden olmaktadır. Farklı tanımların kapsam, uygulama alanı ve zaman açısından geçerli olması, tutarlı bir disiplin olmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Bir diğer önemli sorun, bu tanımları oluşturan kavramların tarihsel süreçte sürekli ve radikal değişikliklere uğramasıdır. Sorun sadece bir tanım sorunu değil, aynı zamanda uygulamalarda ayırt edici bir karakterdir. Bu çerçevede, benzer sosyo-kültürel değerlere sahip ülkeler arasında bile önemli farklılıklar gözlenmiştir (Özaydın, 2008: 208).

Günümüzde farklı sosyal politika yaklaşım ve uygulamalarının görülmesi mümkündür. Bu farklılıkların sebepleri arasında, ülkelerin sosyo-kültürel değerleri, yerel koşullar, siyasi yaklaşımlar gibi faktörler bulunmaktadır. Örnek olarak, Anglo-sakson ülkeleri veya Kıta Avrupası’nda, farklı sosyal politika yaklaşımı ve uygulamaları yer almaktadır. Tarihi süreç içinde sosyal politikalar, önemli değişikliklere uğramıştır. Sosyal devlet ve politikalar, ilk olarak toplumun olumsuz şartlar içinde olan ve kendisine bakamayacak durumda (hasta, yaşlı, engelli) olanlara yönelikti. İlerleyen zamanlarda sosyal sorunların değişimine paralel olarak önce işçi sınıfı, sonra da endüstriyelleşme ve şehirleşme nedeniyle ortaya çıkan çocuk ve kadın hakları,

yoksulluk, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, konut gibi konular, sosyal politika alanına girmiştir.

Çeşitli tanımlamalara konu olan sosyal politika kavramı ve uygulamaları ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve toplumsal sorun alanlarının önceliğine göre değişebilmektedir. Sözgelimi; sosyal politika kavramı, gelişmiş ülkelerde insan hakları, çevrecilik konuları, kadın ve çocuk hakları, işsizlik sigortası, sosyal adalet vb. alanlarda gündem oluştururken, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise daha çok çeşitli sosyal hizmetler ve sosyal yardımlarla gündeme gelmektedir (Batur, 2011: 139).

Altan (2004: 25), sosyal politikaları “günümüz için sosyal politikayı toplumun bağımlı çalışan, ekonomik yönden güçsüz ve özel olarak bakım, gözetim, yardım, destekleme gereksinimi duyan kesimlerinin ve grupların karşılaştıkları ya da karşılayabilecekleri risklere, olumsuzluklara karşı, en geniş biçimde korunmalarına yönelik kamusal politikaları konu alan bir sosyal bilim dalı” olarak tanımlamaktadır.

Gülmez (2004: 78), sosyal politikayı hem bir toplumsal politika uygulaması hem de bir bilim olarak tanımlar. Sosyal politika, ekonomik, sosyal kültürel vb. yönlerden güçsüz olan kişi ve kesimleri korumak; piyasa ekonomisi yasalarının yarattığı ve derinleştirdiği sosyal adaletsizlik ve eşitsizlikleri azaltmak amacıyla izlenmesi gereken politikaları, aynı zamanda tek yanlı ve iki yanlı araçlarla alınması gereken önlemleri, yapılması gereken ve yapılan hukuksal düzenleme ve değişiklikleri inceleyen disiplinler arası bir sosyal adalet bilimidir.

Sosyal politika, genel yaşam standartlarını yükseltmek, toplumun güçsüz yönlerini, zayıf kesimlerini korumak ve adil bir gelir dağılımı sağlamak amacıyla devlet idaresinin devlet müdahale politikaları olarak da tanımlanabilir (Ersöz, 2004: 198).

Çeşitli tanımlara sahip olan sosyal politikanın üç unsuru vardır: sosyal refah, sosyal adalet ve sosyal sorumluluk. Birincisi refah unsurudur. Devlet, bu politikalarla toplumun refah düzeyini artırmayı amaçlamaktadır. İkinci bir unsur olarak, devlet mevcut politikalarını yenilemeli ve asgari ücret asgari sınırı oluşturmalıdır. Buna ek olarak, sosyal politikaları ekonomik önlemlerle sınırlamadan, sosyal adalet ve ekonomi dışındaki sosyal sorunları çözmek için önlemler geliştirmeli ve zenginlerden fakirlere kaynak transferi düzenlemelerini uygulamalıdır. Sosyal politika kavramının üçüncü

unsuru, sosyal politikaların uygulanması için devletin sorumluluğudur (Ersöz, 2004: 204).

Kleinman'a göre (2006: 111), sosyal politikaların ulusal düzeyde üstlendiği önemli rollerden biri ulusal bilinci pekiştirmektir. Sosyal politika, özellikle bir kimlik ya da dayanışma hissi oluşturmak için kullanılabilir. Sosyal politikaların genişlemesi ve gelişimi ulusal refah devletinde ulus inşasının kilit bir kısmını teşkil etmektedir.

Şenkal (2007: 55), sosyal politikanın unsurlarını; gelir dağılımı, sosyal refah, sosyal barış, sosyal vatandaşlık, sosyal adalet olarak beşe ayırmaktadır. Sosyal sınıflar arası çatışmanın artması ve gelir dağılımında yaşanan adaletsizliklerin ortadan kaldırılması ve sınıf çatışmalarını engellemek açısından sosyal politikanın unsurlarından olan gelir dağılımı önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal refahta ise; toplumdaki fakir ve yoksul kişilerin refah düzeyinin yükseltilerek yaşamlarını insan onuruna yakışır bir biçimde sürdürmelerinin sağlanarak toplumdaki her kesimin eşit refah düzeyine ulaşmasını hedeflenmektedir. Toplumdaki eşitsizliklerin giderilmesi ile sınıflar arası sosyal çatışmayı engellemeyi hedefleyen sosyal barış, uyumsuzluk ve çıkar çatışmalarının barışçıl yollarla halledilmesi ve bunun bütün sınıflar arasında sağlanması için çatışmaların yönetimi sistemini doğurmuştur. Sosyal vatandaşlık kavramı, küreselleşmenin etkisiyle ulusal sınırlardan uluslararası sınırlara ulaşmıştır. Marshal tarafından ortaya atılan sosyal vatandaşlık kavramı ise, sivil ve politik sosyal hakları bir araya getiren, vatandaşlara sosyal ve ekonomik hakların devletçe sağlanması gerektiğini ve bununla sosyal politika ile sağlanabileceğini savunan görüştür. Son olarak sosyal adalet ise, zayıfların güçsüzlere karşı korunması, fırsat eşitliği sağlanması, insanların psikolojik ve fiziksel açıdan güçlendirilerek özgür ve katılımcı olmalarını hedeflemektedir. Sosyal adalet sayesinde güçsüzler korunup güçlenecek, güçlü kesim ise elindeki imkânları koruyabilecektir. Dolayısıyla sosyal adalet sadece zayıflar için değil tüm toplum için geçerli bir unsurdur.

Sosyal politika, bir bilim dalı olarak mali refaha ilişkin her türlü sorunun çözümüne yönelik tedbirler ve önlemleri incelemektedir. Diğer bilim dallarından farklı olarak nitel özellikler göstererek hem sosyolojik hem de hukuki boyut taşımaktadır. Sosyal politika, devlet dışındaki aktörlerin de söz sahibi olduğu fakat devlet tarafından hayata geçirilen bir uygulama alanıdır ve yasal bir nitelik taşımaktadır (Özsoy, 2007: 177).

Kavram olarak sosyal politika, toplumsal hayatı sağlıklı ve dengeli bir şekilde sürdürmeye yönelik olarak geliştirilen araçlar ile sosyal kişi ve gruplar arasındaki sosyal, kültürel, ekonomik vb. muhtemel çatışma ve eşitsizlikleri önlemeye yönelik, her türlü yasal düzenlemeler ve pratik uygulamalar bütünüdür denebilir. Günümüzde hemen hemen dünyanın tüm ülkelerinde farklılıklar taşıyor olmalarına rağmen, çeşitli sosyal politika uygulamalarına rastlamak mümkündür (Batur, 2011: 141).

Liberal iktisadi yaklaşıma göre; sosyal politikalar, başka bir ifadeyle devletin ekonomik ve sosyal ilişkilere müdahalesi yanlıştır. Çünkü bu, piyasa ekonomisinin doğal işleyişine bir müdahaledir, dolayısıyla da sağlıklı bir piyasa ekonomisine yönelik bir tehdittir. Diğer bir ifadeyle, serbest piyasaya devlet müdahalesi (sosyal politikalar) sağlıklı bir piyasa ekonomisinin işleyişine aykırılık teşkil etmektedir. Bu yaklaşıma göre; devlet, hiçbir şekilde piyasa ekonomisine ve çalışma hayatına müdahale etmemelidir. Devletin görevi, sadece piyasanın serbest ve sağlıklı işleyişine hizmet etmek, buna uygun hukuk kuralları tesis etmektir. Bu anlayış sadece klasik liberal yaklaşıma özgü bir anlayış olmayıp, günümüzde de neo-liberal yaklaşımın da savunduğu görüştür (Biber, 2008: 59-60).

Sosyal politikalara ilişkin diğer bir yaklaşım da sosyal ya da sosyal demokratik yaklaşım olarak adlandırılabilir olan yaklaşımdır. Bu yaklaşım, liberal yaklaşımın tam aksine devletin piyasaya müdahalesini zorunlu görmektedir. Bu yaklaşım serbest piyasanın olası yıkıcı etkilerini önlemek ve çalışma hayatındaki ilişkileri toplum yararına düzenlemek için devletin düzenleyici bir rol oynaması gerektiğini savunmaktadır (Batur, 2011: 144).

Sosyal devletin uygulamaları çok çeşitli sosyal politikaları kapsamaktadır. Sosyal devletin bir aracı olan sosyal politika, kamu politikası araçlarını kullanır. Sosyal devlet yaklaşımını kurumsallaştıracak kamu politikası araçları arasında sosyal politikanın kullandığı temel araçlar arasında sosyal sigorta, sosyal teşvikler, sosyal yardım, sosyal tazminat ve sosyal hizmetler yer almaktadır (Aktan ve Özkıvrak, 2006: 163).

Sosyal politikaların genişleyen faaliyet alanıyla birlikte söz konusu politikaları belirleme ve uygulama konuları önem kazanmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi sosyal politikaların sadece merkezi devlet eliyle yürütülemeyeceği, bu noktada yerel

yönetimlere de önemli görevler düştüğü çok acıktır. Çağdaş sosyal politikaların, merkezi yönetimin eliyle yürütüleceği anlayışından ziyade, yerel yönetimin alanı olarak değerlendirilmekte ve bu anlamda yerel yönetimler daha fazla yetki, sorumluluk ve imkânlarla donatılmaktadır. Bu süreçte merkezi yönetim dışında diğer kesimler de sosyal politika süreçlerine dâhil edilmeye çalışılmaktadır (Batur, 2011: 146).

3.1.2 Sosyal Politikanın Kurumsal ve Hukuksal Dayanakları

3.1.2.1 Sosyal Politikanın Ulusal Düzeyde Kurumsal ve Hukuksal Dayanakları

Sosyal politika, tarihi gelişim içinde ilk olarak emek ve sermaye piyasasına ilişkin dar kapsamı ve günümüzdeki tüm toplumu kapsayan geniş kapsamı ile sosyal devletin bir aracı olarak kabul edilmekte ve sosyal politikalar dar ve geniş fonksiyonuyla sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre dar kapsamı ile sosyal politika araçları, özellikle, sosyal devletin toplum içindeki muhtaç ve fakir durumdaki yurttaşlara gelecek garantisi sağlama amacı ile ilişkili. Geniş kapsamda sosyal politika araçları ise; genel anlamda toplumun refah seviyesini yükseltmek için devletin her alanda ulaşmaya gayret gösterdiği iktisadi büyüme, fiyat istikrarı ve etkin kaynak tahsisi gibi amaçları işaret etmektedir. Geniş kapsamda sosyal politika araçları, devletin iktisadi yaşama dâhil olmada yararlandığı kamu politikası kapsamında bulunan tüm araçları kapsar. Geniş kapsamda sosyal politika araçları, kamu giderleri, düzenleme ve denetim, KİT ve planlama, kamulaştırma ve devletleştirme. Geniş kapsamda sosyal politikalar, makro seviyede birbirleriyle uyumlu olarak yapılan uygulamalardır.

Dar kapsamda sosyal politika araçları, çalışanlar açısından sosyal sigortalar, kamu sorumluluğunda zarar uğrama durumları için sosyal tazmin, muhtaç olma durumu için de sosyal yardım ve sosyal hizmetlerdir. Bismarck sistemi kapsamında sınıflandırılan Türk sosyal hukuk sistemi, çalışan ve çalışma olgusuyla sınırlı olmakla birlikte, birden fazla güvenlik kurumunun primlerle finanse edildiği bir sistem üzerine kuruludur. Fransa ve Almanya'da da uygulanan bu sistemin sorunlu tarafı, bütün nüfusu kapsamasına ilişkindir (Sözer, 1998: 37).

Hukuk normları sosyal politikaların hedeflerine ulaşmasında yararlandıkları başlıca araçlardır ve aynı zamanda sosyal politikanın dayanaklarıdır. Sosyal planlama da sosyal politikaların yararlandığı araçlar arasındadır. Toplumsal anlaşmalar ya da toplu iş sözleşmeleri kurumsal anlamda ise istihdam, denetim kurumları gibi kamusal ya

da yarı kamusal araçlar sosyal nitelikli politikaların araçları arasında yer almaktadır. Sosyal güvenlik kurumları, sivil toplum örgütleri ve sendikalar da bu araçlar kapsamındadır (Özsoy, 2007: 201).

3.1.2.2 Sosyal Politikaların Finansmanı ve Kamusal Niteliği

Sosyal politika, devlet müdahalesini kapsamaktadır. Fakat bu müdahale, finansman veya sübvansiyon ve hizmetlerin doğrudan sunumu şeklinde bir veya birden çok şekil alabilir.

Kleinman (2006: 95), çeşitlilik gösteren sosyal politika hedeflerini, kazançlardaki aksamalara karşılık risk yönetimi ve sigortası, hayat döngüsü içinde yeniden dağıtım, haneler arasında yeniden dağıtım (zenginden fakire, sermayeden emeğe, aile olmayanlardan ailelere), piyasanın tedarik edemeyeceği kamu mallarını sağlama, refah arzı eksikliği ile sonuçlanacak dışsallıkların düzeltme, toplum için değerli mal ve hizmetleri üretme, devleti güçlendiren harcamaların yapılması, belirli değerleri geliştirme ve pekiştirme olarak tanımlamaktadır.

Sosyal politikaların finansman kaynaklarının başında vatandaşlardan alınan vergilerin oluşturduğu devlet bütçesi bulunur. Sigortalıların sosyal güvenlik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için edinilen gelirlere ek olarak ayrıca sigorta fonlarına aktarılan paylar, sosyal politikanın finansman kaynaklarındandır. Buna ek olarak, başta yerel yönetimlerin bütçeleri olmak üzere, iktisadi özellikteki yaptırımlar, belli bir amaca yönelik alınan özel vergi, harç, şans oyunları gelirleri, bağış ve alınan yardımlar da sosyal politikaların finansman kaynaklarındandır (Altan, 2004: 45).

Devletin sosyal politika uygulamalarının çoğu, gelir ve servet dağılımı ile ilişkilidir. Çünkü gelir ve servet dağılımı, sosyal politikaların amaçlarına ulaşmada en etkili araçtır. Devlet, gelir dağılımının sadece piyasa mekanizması tarafından belirlenmesine izin vermeyerek, sosyal politika amaçları kapsamında hareket etmektedir.

Devletin uyguladığı sosyal politikaların gelir dağılımına yaklaşımı düzeltici niteliktedir. Devlet, bunu önce vergi politikaları ve daha sonra kamu harcamalarıyla sağlamaktadır. Devletin geliri yeniden dağıtımı yoluyla, kişiler ve kurumlar gelirlerine göre farklı vergiye tabi tutulmakta, ulusal gelirin adil paylaşımı sağlanmakta, kamu

harcamaları yoluyla herkesin sosyal yardımlardan ve kamu hizmetlerinden yararlandırılması sağlanarak sosyal politikanın sosyal adalet hedefi gerçekleştirilmektedir. Devletin vergi toplamadaki amacı toplumun çeşitli kesimleri arasındaki gelir farklılıkları gidermek ve herkesin asgari yaşama düzeyini güvence altına almaktır (Özsoy, 2007: 181).

Vergi, kamusal hizmetlerin yapılabilmesi için devletin egemenlik gücüne dayanarak fert veya kurumlardan cebren aldığı, artan kamu harcamalarının finansmanını sağlayan en önemli kamu geliridir. Vatandaşların vergi ödemek zorunda olmaları vergiyi mali amaçlara ulaşmada en etkin bir araç haline getirmektedir. Verginin ekonomik amaçları, “yatırımları teşvik etmek, üretimi-tüketimi teşvik etmek ya da kısıtlamak, ödemeler dengesini düzenlemek, tasarrufları teşvik etmek, ekonomide istikrarı sağlamak, ekonomik yapıyı değiştirmektir”. Bir sosyal politika aracı olarak verginin sosyal amaçları da “gelir ve servet dağılımını düzenlemeyi, sosyal güvenliğini sağlamayı ve nüfus politikasına ilişkin amaçları içermektedir (Eker , vd., 2002: 153).

3.1.2.3 Sosyal Politikanın Refah Devletiyle Bağdaşan Niteliği

Günümüzde birçok modern devlet, sosyal devlet ilkesini anayasa ile güvence altına almaktadır. Bu ilkenin, devletler tarafından ne derece benimsendiği, ülkedeki yoksulluk, işsizlik ve gelir dağılımı ile ilgili temel göstergelerden, kamu hizmetlerinden yararlanma olanaklarından, devletlerin uyguladıkları sosyal politikaların gelişmişlik seviyelerinden anlaşılmaktadır.

Sosyal devlet, milli geliri artırmak, sosyo-ekonomik kalkınma ve refahı sağlamakla görevlidir. Milli gelirin adil bölüşülmesini sağlamak, sosyal hizmet, sosyal güvenlik, sosyal yardım uygulamaları, sosyal devletin temel görevlerindendir. Sosyal politika da, devletin fiyat mekanizması ve piyasa ekonomisi gibi temel kurumların işleyişinde olabilecek aksaklıkları gidermek amacıyla yardım aldığı bir yan kurum olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, sosyal politika ile sosyal refah devleti kavramlarının genellikle birbirine eş tutulması, kavram karmaşasına yol açmıştır. “Örneğin ilk kez Bismarck’ın 19. yüzyıldaki sosyal sigorta yasalarının yürürlüğe girmesiyle, başladığı kabul edilen modern anlamdaki sosyal politikaların, hatta sosyal refah devletinin de başlangıcı olarak kabul edilebilmiştir. Oysaki refah devleti

vatandaşlarına hak ve ödevler yükleyen demokratik bir hukuk devletidir’’ (Anderson, 2006: 36).

Bununla birlikte demokratik ülkelerin de kendilerine ait sosyal politikalar geliştirdikleri görülmektedir. Refah devletinin ekonomik hayata müdahalesinin sınırlarına ve asgari refah devleti hizmetlerinin boyutlarına dair çeşitli görüşler bulunmaktadır. Örneğin, ILO’nun kabul ettiği asgari refah devleti araçları, bireylere sağlanan sosyal yardım ve sosyal sigortalar şeklinde nakdi yararlar ve kamu sağlık hizmetlerini kapsamaktadır. Bu asli araçları, daha geniş şekilde Keynesyen yaklaşımına karşılık gelen tam istihdam ve konut politikalarına kadar uzanan görüşler olmakla birlikte, işletmelerin birey ve grupların çalışma ve yaşam şartlarını etkileyen özel etkinliklerini devletin düzenlemesini savunan görüşler de bulunmaktadır.

3.2 Sosyal Yardımlar

Son yıllarda gündemden düşmeyen yoksulluk kavramı ile birlikte yoksullukla mücadele ve sonuçlarını azaltıcı çözüm yolları bulma arayışlarına girilmiştir. Bu çözüm yollarının başında da sosyal yardımlar gelmektedir. Sosyal yardım, yoksullukla mücadelede en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Bu bölümde sosyal yardım kavramı, sosyal yardım rejimleri, sosyal yardım uygulamaları, sosyal refah ve sosyal yardım, sosyal yardım ve yoksulluk ilişkisi incelenecektir.

3.2.1 Kavram Olarak Sosyal Yardım

Sosyal yardım, yoksul olarak doğan veya sonradan yoksul olan ve bu nedenle yardıma muhtaç duruma gelen bireylere, insan onuruna yaraşır seviyeyi sağlamak için, çoğu kez devlet tarafından tek taraflı yapılan, karşılıksız ve bireyin yaşam koşullarını iyi duruma getirmek için yapılan ayni ve maddi desteklerdir.

Sosyal yardım kavramının evrensel bir tanımı yoktur. Sosyal yardım, tarihin ilk dönemlerinden beri farklı isimler altında var olmuştur. Yoksullara yardım, eski çağlardan beri toplumda yaşayan insanlar arasında var olmuştur. Dini inançlar, yönetim biçimleri ve toplumların ekonomik ve sosyal yapıları değiştikçe, yardımın dayandığı felsefe, yardımı sağlayan birimler ve yardımın kalitesi ve miktarı değişmiştir (Etcı, 2012: 6).

19. yüzyılda çeşitli ülkelerde ilk kez başlayan sosyal yardım, bugün sosyal sigortayla birlikte büyük bir sosyal güvenlik dalı oluşturuyor. Sosyal yardım, genellikle son çare olarak, acil bir durum olarak ya da sosyal sigorta kapsamında olmayan kişiler için ya da sosyal sigortaya ek olarak yoksul insanlara ve ailelere yardım etmek için faydaları ifade eder (Özdemir, 2008: 93).

Ekonomik ve sosyal yapı zamanla değiştikçe, çeşitli toplum kurumlarının yardım faaliyetleri yetersizleşti ve devletin sosyal yardım alanındaki sorumlulukları arttı. Modern toplumlarda, sosyal yardım faaliyetleri devlet tarafından işletilen faaliyetler olarak şekillendirilmiştir. İsminin ortaya çıkması sosyal yardım, kesin hatları ile bilinmiyorsa da sanayileşme döneminin ürünüdür. Bu bağlamda, modern anlamda sosyal yardımın, sanayileşme sürecinde, özellikle de gelirin yeniden dağıtılmasında işlevsellik kazanmanın bir aracı olarak yıllardır var olduğu belirtilmektedir (Karataş, 1999: 199).

Sosyal yardım kavramı, gelir desteği, gelir transferi, nakit desteği ve sosyal koruma kavramlarıyla benzer bir anlamda kullanılsa da, sosyal yardım kavramının yabancı literatürde bir çerçeve kavram olarak sıkça kullanıldığı görülmektedir (Aksanyar, 2015: 215).

Sosyal yardım; yararlanıcıların hiçbir şekilde katkıda bulunmadığı yoksulluğa karşı devlet tarafından geliştirilen destek mekanizmalarıdır (Şener, 2010: 231). Bugün, bir devletin sosyal sigorta uygulamaları ne kadar gelişmiş olursa olsun, ortaya çıkabilecek beklenmedik sosyal riskler için yeterli değildir. Bu bağlamda sosyal yardım, diğer sosyal güvenlik sistemlerinin eksikliklerini karşılar ve tamamlayıcı bir rol oynar ve genellikle sadece bireysel durumlarda kullanılır.

Sosyal yardım kavramı, en kısa ve en genel anlamda, belirli çerçeveler içinde ihtiyaç duyan kişilere ayni veya maddi olmayan, ayni veya nakit yardımların sağlanması anlamına gelir. Sosyal yardımdan bahsedildiğinde akla gelen en önemli özellik, kişinin kendi geliriyle kendi ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır. Burada, “devlet yardım kurumları, kendi kişisel inisiyatifleriyle kendi ihtiyaçlarını telafi etme gücünden yoksun olanlara yardım sağlamaktadır” (Taşçı, 2008: 210).

Sosyal yardımla ilgili birçok tanım bulunmakla birlikte sosyal yardıma dair literatür değerlendirildiğinde sosyal yardım kavramının tanımlanmasında öne çıkan belirli unsurlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Aksanyar, 2015: 56):

a) "Sosyal yardım" kavramını "sosyal dayanışma" kavramından ayıran temel özellikler, sosyal yardımın bir statüye dayanması, kurallar bütünü içinde yürütülmesi, sosyal yardım için kullanılan sistematik hedef, usul ve bütçe kullanılması, yardımların tesadüfî olmamasıdır.

b) Sosyal yardım, ihtiyacı olan insanlara sağlanan bir hizmettir. Kamu işletmelerinin veya özel işletmelerin “sosyal harcamalarını” çalışanlara değil, “yoksul” bireylere veya hanelere yaptıkları harcamaları kapsamaktadır.

c) Kamu veya özel, sivil veya resmi bütçeleri kullanırken, 'sürdürülebilirlik' sosyal yardım bütçelemesinde en önemli unsurdur.

d) Sosyal yardım yararlanıcılarının bağışçı ve kurum tarafından belirli eylem ve tutumları almaları beklenirken, yardım karşılığında prim yardımı anlamına gelebilecek herhangi bir parasal katkı yapmaları beklenemez; sosyal yardım karşılıksızdır.

e) Sosyal yardım sistemleri, sosyal güvenlik hedefine ulaşmak için kullanılan primli sosyal güvenlik uygulamalarını tamamlayıcı alt sistemlerdir.

f) Sosyal yardım para ve muhatabı, eğitim, istihdam ve sağlık gibi sektörlerde farklı eylemler şeklinde sunulabilir. Hangi tür yardım yanı sıra "sosyal gelir" ve "sosyal destek" olarak; bu bağlamda, hedefleri ve birçok noktada usul açısından hizmet sosyal hizmetle birçok kavramı kesiştirmektedir.

g) Sosyal yardımlar, duruma özgü olarak şekil alır, kesin standartları yoktur.

3.2.2 Sosyal Yardım Rejimleri

Dünyada tek bir sosyal yardım sisteminden söz etmek doğru ve olası değildir. Faydalardan yararlanmanın sayısı, türü, yönetim yapısı ve koşulları ülkeden ülkeye değişir.

İsveç ve Finlandiya genellikle sosyal demokratik tip refah rejiminin bir parçası olarak kabul edilir. Refah devleti, erkekler ve kadınlar için tam istihdam için güçlü bir

taahhüt içerir. Aynı şekilde, bu ülkelerin gelir destek yardımları evrensel bir sistem özelliğine sahiptir. Bu sistem kamu sosyal hizmet sektörü tarafından sağlanmaktadır. Bu genel çerçeveye göre, sosyal yardım gereksizdir; ancak vatandaşlık esastır. Bu durum, sosyal yardımların kısa vadeli acil durumlar için geçerli olduğu anlamına gelir. Genel sosyal riskler birincil kurumlar tarafından karşılanmaktadır. İhtiyaç duyan tüm vatandaşlar, hak olarak verilen tek bir genel şema ile karşılanmaktadır. Haklar ulusal bir çerçeve yasasına dayanır ve küçük farklılıklar gösteren belediyeler tarafından uygulanabilir (Etcı, 2012: 10-11).

İngiltere ise liberalizmin doğduğu ülke olarak bilinmesinden dolayıdır ki liberal tarzda bir refah rejiminin temsilcisi konumundadır. Bu rejim, pek çok liberal değere vurgu yapmaktadır. Bu değerler, kişisel sorumluluk ve piyasaya olan güçlü güvendir (Etcı, 2012: 11).

Almanya ve Fransa, genel olarak muhafazakâr refah rejimleri kapsamında incelenmektedir. Bismark sisteminde, erkek eve ekmek getirendir ve o statüdeki erkeğin statüsünü koruyan bir sosyal sistem söz konusudur. Almanya ve Fransa’da sosyal yardımları, şematik olarak ikili bir sosyal yardım yapısını temel almaktadır. Fransa’da kategorik şema seçilirken, Almanya’da genel ve özel yardım arasında ayırım yapılmaktadır. Fransız sosyal yardım sistemi, genel olarak kategorik şemalardan oluşmaktadır ve sosyal gruplar temelinde özelleştirilmiştir. Bu bakımdan, daha çok Güney Avrupa ülkelerine yaklaşmaktadır (Coşkun ve Güneş, 2008: 4).

Güney Avrupa ülkelerindeki sosyal politikaların değerlendirilmesi en net şekilde Ferrera tarafından yapılmıştır. Ona göre bu politikanın geliştiği ülkelerde ayrıcalıklı yani üst sınıfa ve formel işgücüne yüksek, toplumun kalan nüfusuna ise daha az ve düzensiz yardım yapılmaktadır. Ayrıca aynı hizmetler daima vaat edilenlerin gerisinde kalmaktadır. Bu ülkelerde “klientelizm” ve “yolsuzluk” sıklıkla görülmektedir (Buğra ve Keyder, 2006: 216).

3.2.3 Sosyal Yardım Uygulamaları

Taşcı'ya (2008) göre, sosyal yardımlar ”aynı ve nakdi yardımlar” şeklinde sınıflandırılır. Buğra ve Keyder (2006) ise, belirlenen minimum standart yaşam ölçülerinin altında bulunan herkese yapılan sosyal yardımlar olan "genel", işsizler, gençler, yaşlılar ve engelli bireyler gibi sınırlandırılmış gruplara yapılan "kategorik",

sağlık, eğitim gibi kamu hizmetlerinde erişim etkinlik ve kalitesini artıran "bağlı" sosyal yardımlar olarak sınıflandırmaktadır. (akt: Aksanyar, 2015: 75).

Tuncay (1998) ve Koşar (2000) gibi sosyal yardımları “tazminat” ve “koruma” olarak ayıran bazı yazarlar, sosyal yardımların temel hedeflerini; yetimler, yaşlılar, engelliler, çocuklar vb. gibi dezavantajlı gruplara yönelik yapılan yardımlardır, şeklinde ifade etmektedir. Bu grupların korunması için sağlanan yardımları koruma karakteri taşıyan", gerekçe ne olursa olsun kendisine doğrudan devlet tarafından hukuk veya güçlü uygulamalar yoluyla yardım sağlamaktadır. Kamu hizmeti ise; engelliler, şehitler, gaziler vb. tazminat gibi sosyal yardımlar olarak sınıflandırılır (akt: Aksanyar, 2015: 76).

Sosyal yardım uygulamaları çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu bölümde Türkiye’de sosyal yardım sınıflandırmalarından aile, sağlık, eğitim, yaşlılara ve engellilere yapılan yardımlar ve diğer çeşitli yardımlar incelenecektir.

3.2.3.1 Aile Yardımları

Türkiye’de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından; gıda, barınma, yakacak yardımları, elektrik tüketim desteği, doğum yardımı, muhtaç asker çocuk yardımı, öksüz ve yetim yardımı ve sosyal konut projesi aile yardımları adı altında yapılmaktadır.

Gıda yardımları, ihtiyaç sahibi bireylere gıda maddelerini kendilerinin satın almalarının sağlanması için şartların yerine getirilmesi veya kendilerine hazır sıcak yemek, gıda paketi gibi gıda maddelerinin verilmesi ile gerçekleşmektedir. Gıda paketi gibi yardımlar, özellikle dini bayramlarda ve Ramazan ayı süresince sık karşılaşılan bir durumdur. Gıda yardımında amaç, belli mallarının teminin sağlanabilmesinden dolayı nakdi yardım şeklinde verilse bile aynı yardım olarak kabul edilmektedir.

Barınma yardımları, evsiz bireylere kalabileceği bir yer veya insani yaşam şartlarına uymayan sağlıklı evlerde yaşayan yardıma muhtaç bireylere evlerinin bakım ve onarımı için ayni ve nakdi olarak yapılan yardımlardır. Bu yardımlar, bireylere kalacak yer sağlanması veya kalacak yer konusunda yardım edilmesi amacıyla yapılmaktadır. Bu yardımlar, muhtaç bireylerin kaldıkları konutlar için ödenen kira

bedelinin tamamı veya bir kısmının verilmesiyle yapılmaktadır. Belli bir ihtiyacın giderilmesine yönelik olduğundan aynı niteliktedir.

Yakacak yardımları, aynı bir yardımdır. Genellikle muhtaç durumdaki bireylere kömür verilmesi şeklinde yapılırken, doğal gaz veya odun masrafları için yardım yapılması şeklinde de yapılabilir.

Sosyal konut projesi, sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi aracılığıyla ev yapımını kapsamaktadır.

3.2.3.2 Sağlık Yardımları

Bu kapsamdaki yardımlar, genel olarak muhtaç kişilerin sağlık hizmeti masraflarının karşılanması amacıyla yapılmaktadır. Bu nedenle bunlar aynı yardım niteliğindedir. Bu kapsamda bu yardımdan faydalananların belli sağlık kontrollerine gitmelerini sağlamak amacıyla belirli bir miktar para verilmesi şeklinde de yapılması söz konusudur. Bu yönüyle nakdi yardım özelliği taşımaktadır. Sağlık yardımları ülkemizde iki farklı şekilde yerine getirilmektedir. Bunlar, tedavi giderlerine yönelik destekler ve şartlı nakit transferleri sağlık yardımlarıdır (Etcı, 2012: 212).

Tedavi maliyetleri için yapılan destekler; sosyal güvenliği olmayan vatandaşların ödeme gücünü aşan sağlık harcamalarını kapsamaktadır. Ayrıca engelli vatandaşların protez, işitme cihazları ve ekipman ihtiyaçları sağlık yardımı kapsamında yer almaktadır (Karabulut, 2011: 120).

Sağlık yardımları koşullu nakit transferleri sağlık faydaları; nüfusun en muhtaç kesimindeki ailelerin çocuklarına ve annelerine temel sağlık hizmetlerinin tam olarak erişilmesini amaçlayan bir sosyal güvenlik uygulamasıdır. Bu bağlamda, okul öncesi çocukların düzenli sağlık kontrolleri yapamayan ailelere ve annelere düzenli sağlık hizmeti verilmektedir (Karabulut, 2011: 120).

3.2.3.3 Eğitim Yardımları

Eğitim yardımları kapsamında yapılan yardımlar, öğrencilere harçlık kapsamında verilen burs, kırtasiye ve giyim ihtiyaçlarının giderilmesi, okula ulaşım masraflarının karşılanması gibi aynı nitelikli olabileceği gibi, öğrenciye burs verilmesi,

ailelerin çocuklarını okula gönderebilmelerini teşvik için para verilerek nakdi de olabilmektedir. Türkiye’de eğitim yardımı kapsamında eğitim araçları yardımları, taşınmalı eğitim, yükseköğrenim bursu, engellilere yapılan eğitim yardımları gibi yardımlar söz konusudur. Bu yardımlar MEB, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yüksek Öğrenim KYK Genel Müdürlüğü ve SYDV kuruluşları tarafından uygulanmaktadır.

3.2.3.4 Yaşlılara ve Engellilere Yapılan Yardımlar

Yaşlılara ve engelliler yapılan yardımlar aynı olabileceği gibi nakdi de olabilmektedir. Yapılan her iki yardım türünde de kişilerin yaşlılık ve engellik durumuna özgü yapılmaları dolayısıyla daha önce bahsettiğimiz kategorik yardım niteliği taşımaktadır. Yaşlılara yapılan yardımlara baktığımızda kapsam olarak en geniş olanı 65 yaşını dolduran; bağlı bulundukları il veya kaymakamlıklardaki “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı”ndan alacakları muhtaçlık belgesi ile SGK’ye başvurarak yaşlılık aylığı alabilirler. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve belediyeler tarafından da bu tür yardımlar ayrıca yapılabilmektedir. Bu kurumlardan yapılan yardımlar aynı ve nakdi olabilirken SGK’nin yapmış olduğu aylık yardımı nakdi şekilde yapılmaktadır (Etcı, 2012: 15).

Sosyal güvencesi bulunmayan engelli vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç gereç ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik bir sosyal yardım programı olarak engellilere yapılan sosyal yardımlar karşımıza çıkmaktadır. Engellilere yapılan nakdi yardımlar arasındaki en kapsamlı olanı 2022 sayılı kanuna bağlı muhtaç durumdaki engellilere verilen özürlü aylığıdır. Bununla birlikte engellilere de yaşlılarda olduğu gibi SYDV’ler ve belediyeler tarafından aynı ve nakdi olarak çeşitli yardımlar yapılmaktadır.

3.2.3.5 Diğer Yardımlar

Diğer yardımlar bağlamında giyim ve ev eşyası yardımları, işsizlik durumunda yapılan yardımlar bulunmaktadır. Giyim ve ev eşyası yardımları SYDV’ler ve belediyeler tarafından uygulanmaktadır. Bu yardımlar aynı yardımlardır ve yapılan bağışlarla uygulanmaktadır. Bu yardımlar düzenli olarak yapılan yardımlar değildir. Son yıllarda bu yardımlar SYDV’lerin kurduğu sosyal marketler tarafından uygulanmaktadır ve bu marketlere bağışlanan yeni ve ikinci el eşyalar ve kılık kıyafetler şeklindedir.

İşsizlik durumunda yardıma muhtaç vatandaşlara SYDGM ve SYDV'ler tarafından verilmekte olan proje destekleri, sosyal yardımların bireylerin kendilerine yetebilir hale gelmelerini amaçlamakta, sosyal yardımlar ile birlikte yürütülen programlardır. Bu yardımlar özellikle muhtaç durumda işsizlerin tekrar piyasaya girmelerini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Bunlar ile ilgili eğitimler verilmekteydi ancak SYDTF Kurulu bu verilen iş eğitimlerinin İŞKUR'un görev alanına girmesinden dolayı, SYDTF kaynakları ile bu eğitimlerin uygulamasına son verilmiştir (Etcı, 2012: 16).

3.2.4 Sosyal Yardım, “Yoksulluk” ve “Yoksunluk”

Sosyal yardımdan bahsedildiğinde akla gelen en önemli iki kavram yoksulluk ve yoksunluktur. Zenginliğin karşıtı olan fakirlik, yani sefalet, açlık, yokluk, muhtaçlık, hayatla sürekli mücadele, hayatta kalabilme savaşı, temel ve zorunlu ihtiyaçları yeterince karşılayamama, yeterli varlığa sahip olamama, kazançtan-gelirden mahrum olma ve geçici-kalıcı fakr-u zaruret halidir (Aksanyar, 2015: 12-13). Sosyal yardım kavramı, yoksul insanlara ayni veya nakit yardım sağlama süreci olduğu için genellikle yoksulluk ve yoksul insanlarla ilişkilidir. Başka bir deyişle, sosyal yardım hizmetlerine duyulan ihtiyacın ana belirleyicisi yoksulluktur. Bu anlamda sosyal yardım, yoksulları korumak için modern devletin sosyal sorumluluğunun bir gereği olarak algılanır ve genellikle “yoksul programlar ” olarak tanımlanır (Taşçı, 2008: 129). Öte yandan, literatürde yoksulluğun kullanımı sosyal yardımla karşılaştırıldığında nispeten yenidir. 1960 öncesi dönemde toplumsal sorunlar üzerine yazılan kitaplarda yoksulluğun pek de söz edilmediği, edebiyatın yanı sıra sosyal refah ve sosyoloji edebiyatı ile ilgili bazı kitaplarda yoksulluğun mevcut olmadığı ifade edilmiştir (Koşar, 2000: 19).

Yoksulluk söz konusu olduğunda, genel olarak akla gelen şey, zenginlik, yoksulluk, açlık, yoksunluk, ihtiyaçsızlık, yaşamla sürekli mücadele, hayatta kalma mücadelesi, temel ve gerekli ihtiyaçları yeterince karşılayamama, yeterli varlık eksikliği, gelir yoksunluğu ve geçici gelirin tam tersi olan yoksulluktur (Taşçı, 2008: 130). Başka bir deyişle yoksulluk, ihtiyacı olan tüm insanların ortak paydası olarak tanımlanabilir (Koşar, 2000: 7).

Bazı düşünürlere göre, yoksul olmanın sorumluluğu yoksul olanlarındır. Yoksullar, dürüst vatandaşlar gibi ağır iş yapmak yerine işsizlik tazminatı gibi çeşitli

yardımlardan faydalanarak kolay ve basit bir hayatı tercih etmektedir (Friedmann, 2001: 143). Kimilerine göre de “yoksullar tembeldir, cahildir, kendileri için neyin gerekli olduğunu bilmekten uzaktır, bunlara yapılan yardımlar bu olumsuz özellikleri daha da belirgin hale getirip onları bağımlı bir hale getirir- dolayısıyla bu kişilere yardım yapmak yerine çalıştırmak diğer bir deyişle balık tutmasını öğretmek gerekir” düşüncesinin temelinde yatan etken, suçlama eğilimidir. O halde denilebilir ki; yoksulları kendi yoksulluklarından sorumlu tutma düşüncesi, aslında bir suçlama eğilimden kaynaklanmaktadır (Buğra, 2005: 5).

Bu düşüncenin haklı yanları olduğu gibi haksız yanları da vardır. Çünkü hiç kimse yoksul olmak ve yoksul kalmak istemez fakat yoksulluk bir kısır döngü halini aldığı takdirde içinden çıkılmaz bir duruma dönüşür. Buna karşın, yapılan sosyal yardımlarda da istismar söz konusu olabilmektedir. Yardımların, gereğinden fazla süreyle devam etmesi ve sosyal yardım istihdam bağı kurulamaması durumunda yapılan yardımlar amacına ulaşamamaktadır. Çünkü amaç, ihtiyaç sahiplerini kısa süreliğine de olsa içinde bulundukları durumdan kurtarmaktır (Karabulut, 2011: 37).

Sosyal yardım kent ilişkisine baktığımızda, Türkiye’de kırdan kente göçte birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerden biri de, istihdam olanaklarından yararlanabilme umududur. Çünkü istihdam olanakları kentte kırsala göre daha fazladır. Ayrıca kentte sosyal yardımlardan kıra göre daha kolay erişilebilmektedir. Burada sosyal yardımların ikili etkisi ortaya çıkmaktadır. Kırdan kente göç eden yoksullar için sosyal yardım programları, iş bulmak için kente gelmiş ancak muhtaç durumda kalmış kişiler için güvence sağlamakta, ayrıca kırdan yaşarken sosyal yardımlara yeterince erişememiş fakat kentte ise daha kolay erişimin olması kenti daha cazip hale getirmektedir. Bu durum sosyal yardımların her yerde aynı şartlar ve olanaklarla yerine getirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (DDK, 2009: 6).

Sosyal yardım açısından ele alınabilecek ve aynı zamanda yoksul(luk) ile de ilinti kurulabilen bir diğer kavram “fakirliktir”. Uygulamada “fakir” ile “yoksul” arasında önemli bir fark olmasa da, tercihen yoksulların önceliğinden bahsedilmektedir. Buradaki ayrım, yoksul insanların bir şeyleri olabileceği, ancak belirli bir sınırın altında oldukları ve ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olmadıklarıdır. Öte yandan, yoksulların neredeyse hiçbir şeyi yok ya da yoksulların yapacak çok az şeyi var; yardım almadan geçinemiyorlar ve kendi ihtiyaçlarını sağlamaktan mahrum kalıyorlar (Etc, 2012: 19).

Örneğin, Almanya'da yoksulluk ortalama gelir ile tanımlanır. Ortalama net gelirin yarısından azına sahip olanlar, temel ihtiyaçlarını karşılayamayacakları için fakir kabul edilir. Yine yoksulluk, aç olma, barınak ve giysiye ihtiyaç duyma, hasta ve bakımı karşılayamama ve okuryazarlıktan yoksun olma açısından tanımlanabilir (Taşçı, 2008: 130).

3.2.5 Sosyal Yardımın Yapısal Tahlili

3.2.5.1 Sosyal Yardımın Temel Nitelikleri

Yukarıda belirtildiği gibi, sosyal yardım tek bir konsensüs (ortak) tanımı açısından açıklanmamıştır. Bununla birlikte gerek teoride, gerekse uygulama biçimiyle sosyal yardım kavramını daha iyi anlayabilmek için temel niteliklerini belirlemek, kavramın daha iyi anlaşılmasını sağlaması açısından önem taşımaktadır (Aksanyar, 2015: 67).

Sosyal yardımın bireye uygulanmasından önce ön şart olarak uygulanacak bireyin yoksul olması veya gereken asgari kaynağı ve geliri olmaması, kendisi ve sorumlu olduğu kişi veya kişileri geçindirememesi kriterleri, sosyal yardımın uygulanacağı kişi veya kişileri belirleyen ilk kriterlerdir.

Sosyal yardımı kurallı bir sistem olarak ele almak, klasik sosyal güvenlik aracı olan sosyal sigortacılıktan ayırarak primsiz sosyal güvenlik hizmeti olarak değerlendirmek, bu boyutuyla sosyal yardım kavramını sosyal güvenlik üst amacının bir unsuru olarak görmek mümkündür ve bu durum sosyal yardım kavramının kurumsal bir uygulama biçiminde olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Şener, 2010: 52 ve Aksanyar, 2015: 68).

Her ne kadar kimi zaman birlikte kullanılan sosyal dayanışma kavramı ile ilgili tanımlamalarla benzerliklerde bulunsa da, sosyal politika alan yazınında sosyal yardım kavramı, niteliksel olarak uygulayıcısı olan kuruluş veya devletin kurumsal, kurallı ve örgütlü olması bakımından sosyal dayanışma kavramından farklı bir kavram olarak algılanmaktadır.

Sosyal yardım, katılımda zorunlu olunmayan ve yardımla ilgili bir karşılık bulunulmayan yardım şeklidir. Bu tanıma benzer olarak sosyal yardımın karşılıksız olduğu niteliğini ele alan birçok tanımlamalar olmakla birlikte bu tanımlamalardaki

karşılıksız kavramından kasıt parasal bir karşılık veya geri ödeme ile alakalıdır. Bu kapsamda sosyal yardım, şartlı veya şartsız sosyal yardım olarak sunulabilmekte ve bu durumun sosyal yardımın karşılıksız olma niteliğine aykırı olmadığı kabul edilmektedir.

Sosyal yardımın dünyadaki uygulamalarında, kamu kurumları, özel kurumlar, STK'leri, özel ilgi gruplar gibi birçok farklı aktör tarafından gerek parasal, gerekse aynı yardım olarak gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Amacı yoksulluğu gidermek, gelir dağılımında adaleti sağlamak, sosyal adaleti gerçekleştirmek, sosyal dışlanmayı azaltmak, sosyal sermayeyi büyütmek gibi her ne olursa olsun sosyal yardım uygulamaları, uygulayıcı kuruluşlar tarafından ilgili coğrafyaya, kültüre ve duruma özgü olarak yapılandırılmak istenmektedir. Bu anlamda sosyal yardım uygulamalarının, klasik ve tekil bir uygulama olmayıp çok çeşitli ve farklı uygulamalar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu değerlendirmelerden yola çıkarak sosyal yardımın temel niteliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür (Aksanyar, 2015: 69):

- a) Sosyal yardım, "yoksul" kişi ve grupları hedefler.
- b) Tesadüfi ve kontrolsüz dayanışmadan, kurumsal, kurallı, örgütlü, hedef odaklı yapısıyla ayrışır.
- c) Sosyal yardım sistemine katılım zorunlu değildir, maddi karşılık vermek gerekmez, sosyal yardım uygulaması, prim ödeme mantığına dayanmaz.
- d) Uygulayıcıları, uygulama amaç ve usulleri, coğrafyaya ve kültüre göre değişiklik gösterir.
- e) Sosyal güvenlik üst amacına ulaşmada, sosyal yardım, sosyal güvenlik sistemin tamamlayıcı unsurudur ve çoğu durumda sosyal hizmet uygulamalarıyla birlikte kullanılır.

3.2.5.2 Sosyal Yardım Uygulamalarının Hedef Kitlesi

Sadece az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere ait bir özellik gibi ele alınamayacak olan yoksulluk ve eşitsizlik sorunu, bugün gelişmiş ülkelerin de önemli sorunlarından (Demirbilek, 2005: 257). Sosyal yardım uygulamalarının geçerli olduğu bütün ülkeler için sosyal yardım uygulamalarına konu olacak hedef kitleyi doğru bir şekilde belirlemek günümüz için önemli bir sorun alanıdır.

Bunun yanında sosyal yardım mekanizma ve uygulanış şekilleri dünya genelinde o kadar çeşitlidir ki, sosyal yardıma konu olacak hedef kitlenin sadece yoksul veya fırsat eşitliğinden yeteri kadar yararlanamayan kişi ve gruplardan oluştuğunu söylemek sosyal yardım uygulamalarının çeşitliliğini görmezden gelmekle eş değerdir. Sosyal yardım kavramı, “zaman içinde suç mağdurlarından aile içi şiddet mağduru kadın ve çocuklara, engelli bireylerden, çocuk, yaşlı, genç, kadın gruplarına kadar” (McGlynn ve Munra, 2010: 82-88 ve Yener, 1996: 2). Birçok değişik insan grubunu hedef kitlesine almış ve böylelikle sosyal yardım çeşitleri ve uygulanış şekilleri dünya genelinde geliştirilmiştir.

Sosyal yardım uygulamaları, doğası gereği eşitlik, sosyal adalet, denge gibi ideallere odaklanan bir yapı taşımakta, toplum terazisinin aşağıda kalan kesimine yönelik destekleme amacı taşımaktadır; amaç, negatif durumun ortadan kalkmasına kadar olan sürede sosyal yardım uygulamalarından bireyi ya da grubu istifade ettirmektir (Demirbilek, 2005: 38).

Hedef kitlenin belirlenmesinde dikkate alınması gereken noktalar vardır ve sosyal yardım uygulamasının muhatabı kim ya da hangi grup olursa olsun hizmet sağlayıcıların göz ardı edemeyeceği bu değerlendirme usulü geçerli olacaktır (Aksanyar, 2015: 70) Bunlar:

a) Hedef kitle, nitelik ve nicelik açısından, uygulama süre ve sırası açısından ilkin ele alınmalı, planlama bu doğrultuda yapılmalıdır.

b) Sosyal yardımda hedef kitle belirlenmesi çoğunlukla kamusal politik otoritelerce yürütülen bir süreçtir. Bununla birlikte, ideolojik, kültürel ve dini normların, sosyal ve ekonomik yönden kurum ve devletlerin tercihlerini etkileyerek hedef kitlenin belirlenmesinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

c) Pozitif ayrımcılık uygulaması hususunda lehlerine yönelik uluslararası yasal düzenlemeler ve sosyo-kültürel ön kabuller bulunan yaşlılar, engelliler, çocuklar, savaş gazileri vb. gibi grupların sosyal yardımların sorgusuz ve doğrudan muhatabı olması konusundaki dünya genelindeki eğilim yaygın bir kabul görmekte, ülke anayasalarında yer bulmaktadır.

d) Sosyal yardımda hedef kitlenin belirlenmesi, kurumsal ya da amatör hizmet sunum yapılarının hangisinin tercih edildiğine, ayrılacak bütçeye, hizmetin kamusal, sivil ya da özel sektör eliyle sunum tercihine, yoksulluk çizgi ve niteliğinin toplumsal kabul sınırına, normatif hukuk kültürünün ya da dayanışma olgusunun yaygınlığına kadar birçok olgudan doğrudan etkilenmektedir.

e) Sosyal yardımda hedef kitlenin belirlenmesine ülkeler ve kurumların ekonomik anlamda tercih ve kapasiteleri, sosyal ve kültürel belirleyicilerin sıklıkla önüne geçebilmektedir. Yoksul ülkelerin kıt kaynaklarını, istihdam, verimlilik, sosyal adalete yönelik sosyal yardım uygulamaları şeklinde kullanmayıp savaşlara aktarması sıklıkla eleştirilmektedir.

f) Sosyal yardımın hedef kitlesinin kim olacağı konusunda yapılan çalıştaylarda, son yıllarda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de belirtildiği üzere her bir bireyin onurlu bir yaşam ve sosyal güvenlik hakkına sahip varlığı vurgulanmaktadır. Sosyal adaleti sağlama yolunda "sosyal koruma inisiyatifleri" oluşturarak, "Kalkınmanın önemli bir unsuru kabul edilen sosyal koruma çemberini genişletmek gerektiği, her yıl 100 milyon insandan fazlasının yoksulluk nedeniyle hastalandığı dünya nüfusunun %30'unun temel sağlık hizmetlerine ulaşamadığı günümüz dünyasında sosyal yardımın hedef kitlesinin, tüm insanlar olması gerektiği" konusunda güçlü iddialar öne sürülmektedir.

g) Sosyal yardımların hedef kitlesinin sürekli olarak genişleme eğiliminde olması, finansman sıkıntısı, sistemin verimliliğine yönelik arayışlar, sosyal yardım sistemlerinde, sosyal yardım hizmetinden faydalananların, "sosyal yardımı sunan kuruluşun niyetini doğru anlayan, bu niyete uyum sağlayan ve aktif tavırlarıyla bu amaca ulaşmayı kolaylaştıran bireyler" olması yönünde hedef gruplar oluşturulma çabalarına neden olmuştur. Hedef kitlenin iyi niyetini ortaya koyabilmesi için "şartlı sosyal yardım mekanizmaları" sosyal yardım sistemleri içinde yer kazanmaya başlamıştır. Bu noktada, küresel gerçekliğin getirdiği sorunlardan genelde gerileme, daralma ve piyasalaşma eğiliminde olan modern çağ sosyal politika anlayışı ile gerçekçi biçimde uygulama uyumu sağlandığını, sosyal yardımın hedef kitlesini ne aktif, ne pasif muhatabını tekil olarak seçemediğini, ilgili aktörün ortak katkılarıyla amaca uygun hedef kitlenin seçilmesi gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

h) Dünya ülkelerinin sosyal yardım mekanizmalarında hedef kitle belirlenirken gerek küresel gerek yerel ön kabuller nedeniyle hedef kitlenin belirlenmesinde, belirlenen hedef kitlenin amaca uyumunda ve uygulama verimliliğinde karşılaşılan en önemli sorun, genel olarak katılımcı bir mekanizma oluşturulamaması ve bu nedenle ihtiyaca uygun çözüm üretilmemesi sorunu olarak görülmektedir (T.C. Anayasası, 1982, Kesici, 2007, Libert, 2011 , Koray, 2005, akt., Aksanyar, 2015: 70).

Sosyal yardıma konu olan kişi ve grupların belirlenmesi ve bu kişilere verilen hizmetin sunum şekli, genellikle hizmet sunucusu veya bağlı olduğu otorite tarafından tek taraflı bir şekilde belirlenmekte, nadir bir şekilde katılımcı bir görüşle yardım alacak birey veya gruplara danışılarak başvurulmaktadır. Sosyal yardım sisteminin işleyiş ve verimliliği, sosyal yardımın toplum ve bu yardımlardan yararlananlar tarafından kabul edilmesi ile sağlanmaktadır. Devletler, uluslararası kurum ve kuruluşlar, kamu, sivil veya özel sektör kuruluşları, genellikle bütün sosyal yardım sisteminin sunduğu bütün hizmetlerin, bu yardıma muhatap olan her yoksul tarafından sorgusuzca kabul edileceği hatası içinde olsalar da, sosyal yardım sistemlerinin zamanla sorgulanmaya başlayan işlevsizlik ve verimsizlik sorunlarının, temel olarak kabul edilen bu yanlışlıklar nedeniyle kaynaklandığı düşünülmektedir.

Herhangi bir sosyal yardım sistemi, sosyal yardım hizmetinin sunum şekli veya hizmetin kalite ve verimliliğinin yüksek olması, hizmeti kullanacak birey veya grubun bu sistemi kabul etmesine bağlıdır. Sosyal yardıma konu olan hedef kitlenin hizmet şekli ve niteliğini kabul etmesi, kendisini o hizmetin muhatabı olarak görmesi, sosyal yardım sistemini adil olarak benimsemesi, sosyal yardım sistem, şekil ve niteliğini kendi hakkı veya devlet veya bir kurumun görevi olarak görmesi gibi faktörler sosyal yardımın kabul seviyesini ortaya koyacak psikolojik bakışı oluşturmaktadır.

Şu halde, sadece sosyal yardım sunucusu kurum ya da devletlerin tek taraflı bakışından ziyade günümüz dünyasında "sosyal yardımda müşteri psikolojisi" ciddi boyutta önem taşımaktadır ve katıyetle göz ardı edilmemesi gerekir (Aksanyar, 2015: 73).

Sonuç olarak, sosyal yardımda hedefleme mekanizmalarının günümüz için ortak olan bazı amaçları, aşağıda görüldüğü gibi özetlenebilir (Aksanyar, 2015: 73):

a) Kaynak kısıtlılığı nedeniyle hedef belirleme, amaca uygun, objektif ve verimli şekilde yapılmalıdır.

b) Üretken birey ve grupların aktive edilmesi, en düşük ve zayıf grupların korumacı bir yaklaşımla ele alınması zorunlu hale gelmiştir.

c) Son yıllarda, nicel değerlendirmeler içeren puanlama sistemleri farklı ülkelerce kullanılmaya başlanmıştır.

d) Hedefleme mekanizması, yapılacak sosyal yardımın türü, miktarı, sunum usulü gibi farklılıklar nedeniyle her ülke ve kurum için farklı usullerle kurulmalıdır.

3.3 Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler sisteminin temel ilkesi, yeterli bir seviyede gelir sahibi olmayan ve bireysel veya üçüncü şahıslardan yeteri seviyede gelir edinemeyen vatandaşlara uygun bir yaşam seviyesinin sağlanması, ekonomik bağımsızlık kazandırarak sosyal yardımlarla yaşamını kolay duruma getirmek, bu kişileri kanuni olarak yardım sahibi yaparak, ayni ve nakdi yardımlardan yararlanmalarını sağlamaktır.

Topluluklar çeşitli sorunlarla karşılaştıklarından, ülkeler sosyal refah hizmetlerine ihtiyaç olduğunu fark etmişlerdir. Bu ihtiyaçlar, nüfusun bir kısmında ya da tüm bölümlerinde ekonomik ve sosyal koşulları, sağlığı ya da kişisel yeterliliği korumak ya da iyileştirmek için resmi olarak örgütlenmiş ve sosyal olarak desteklenen kurum, kuruluş ve programlar ile karşılanmaktadır. Refah hizmetlerinin sağlanması sosyal hizmet olarak adlandırılmaktadır (Spicker, P., Alvarez, L. S. and Gordon, 2007: 39).

Sosyal devletin fonksiyonelliğinin sağlanmasına dair sosyal güvenlik uygulamalarındaki yükün dağıtımı fikrine yönelik geliştirilmiş ortak sosyal güvenlik tekniklerinde yer alan ve sosyal güvenlik sistemini daha etkin bir duruma getirmeyi hedefleyen sosyal hizmetlerin, literatür ve uygulamada farklı tanımları bulunmaktadır (Şenocak, 2005: 42).

Sosyal hizmet, fiziksel engelli, öğrenme engelli veya fiziksel veya zihinsel hastalıkları olan yetişkinlerin kişisel bakımını ve pratik desteğini ve ayrıca bakıcılarına destek olmayı içerir. Hükümetin hedefleri, yetişkinlerin yaşam kalitesini arttırmak,

bakım ihtiyacını gidermek ve azaltmak, pozitif bakım deneyimleri sağlamak ve yetişkinleri zarardan korumaktır (Morse, 2014: 5).

Sosyal hizmet, insanların sağlık ve iyilik durumlarının gelişiminde, kendilerine daha da yeterli duruma gelmelerinde ve başkalarına olan bağımlılıklarının engellenmesinde, aile ilişkilerinin güçlü duruma getirilmesinde, birey, aile, grup veya toplulukların sosyal fonksiyonlarını başarılı bir şekilde yerine getirmeleri için yardımda bulunmak amacıyla uygulanan etkinlik ve programların tamamıdır. Sosyal hizmetler, grup ve toplumların gelişimi, refah ve mutluluklarının sağlanmasını amaçlamaktadır (DPT, 2001: 11).

Sosyal hizmetler, hem bir bilim dalı şeklinde ifade edilirken, hem de bu bilim dalında etkinlikte bulunan uzmanların çalışma alanı şeklinde tanımlanabilmektedir. Bilim olarak sosyal hizmet, farklı şekillerde tanımlanabilmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Kurumu Kanunu kapsamında sosyal hizmetler, bir nedenle sosyo-ekonomik muhtaç durumdaki birey ve ailelere yarar sağlamak, destek olmak, insani hassasiyetlere uygun olarak refah seviyesinin gerçekleşmesine katkı sağlamak amacıyla yönelik yapılan hizmetlerdir. Modern yaşamda sosyal hizmetler, birey, grup ve toplumların yapı ve şartlarından ortaya çıkan veya kendi denetimi dışında oluşan bedensel, zihinsel ve ruhsal eksiklik, fakirlik ve eşitsizliği ortadan kaldırmak veya azaltmak, toplumdaki değişen şartlarından ortaya çıkan sosyal sorunları çözmek, insan kaynaklarını geliştirmek, yaşam standartlarını iyi duruma getirmek ve yükseltmek, bireylerin birbirleri ile ve sosyal çevresi ile uyum sağlanmasını kolay duruma getirmek için insan onuruna yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü-özel STK'ler tarafından sistematik olarak uygulanan hizmet programlarının tamamıdır (Çiçek, 2010: 7). Bu bakımdan bakıldığında sosyal hizmet uygulamaları, sosyal yardım hizmetleri, çocuk ve aile refahı hizmetleri, fiziksel ve ruhsal sakatlar için yapılan hizmetler, ıslah hizmetleri, sosyal sigortalar, aile planlaması, konut sorunları ve toplum kalkınması gibi hizmet ve programlarını kapsar (III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı, 1968, akt., Özdemir, 2008: 148).

Agten'e (2004: 5) göre, sosyal hizmetin temelinde "sosyal adalete" ilaveten "insan hakları" esasları vardır.

Başka bir deyişle sosyal hizmetler, fakirlikten kaynaklansın veya kaynaklanmasın, toplumda bulunan ortalama yaşama ve algılama seviyesine, bazı sebepler nedeniyle süreli veya süresiz olarak ulaşamayan, sosyo-ekonomik olarak desteklenme gereği duyan bireylere karşılıklı ve karşılıksız olarak sunulan parasal veya nesnel hizmetlerdir (Çengelci, 1996: 4).

BM Genel Sekreterliği'ne göre sosyal hizmetler, bireyin çevresi ile uyum sağlamasını kolay duruma getirme amacına sahip örgütlü çalışmalardır. Bu amaç, birey, grup ve topluluklara gereksinimlerini gidermede ve sosyal yapıdaki değişimlere uyum sorunlarını çözmede yardımda bulunmaya dair yöntemler şeklinde gerçekleştirilmektedir. İktisadi ve sosyal durumların düzeltilmesiyle ilgili topluca önlemler de aynı amaca yöneliktir (Özdemir, 2008: 148).

Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, toplumun en muhtaç kesimlerinin, toplumun dışına itilme riskini engelleme ve toplum dışına itilenlerin toplum ve iş yaşamıyla tekrar bağ kurabilmeleri bakımından sosyal hizmetlerin önemine dikkat çekmektedir. Komiteye göre, nüfusta yaşlılık ve aile yapısında olan boşanma, evlenme oranında düşüş, tek ebeveyne sahip ailelerdeki artış gibi nedenlerden dolayı aile yapısında yaşanan değişimler nedeniyle yaşlı, çocuk, engellilerin korunması daha da önem kazanmaktadır. Bunların yanında sosyal hizmetlerden yararlanması gerekli olan diğer gruplar, eski hükümlüler, gençler, şiddete uğrayan kadınlar, madde bağımlıları, alkolikler, göçmen işçiler ve aileleri ile mültecilerden oluşmaktadır (Akkuş ve Aktüğün Başpınar, 2014: 99).

UNESCO'ya göre sosyal hizmetlerin amaçları şu şekildedir (Spicker, P., Alvarez, L. S. and Gordon, 2007: 39):

- 1.Sorunlarla başa çıkabilecek kişilerin, problem çözme ve kapasitelerini geliştirmek,
- 2.Sosyal problemleri olan çocukları, gençleri ve yetişkinleri desteklemek,
- 3.Cezaevindeki kişiler, fiziksel engelli, ebeveynler ve toplulukları için rehabilitasyon hizmetleri sağlamak,
- 4.Topluluğa, mevcut topluluk kaynaklarını kullanan kişiler için yararlı programlar başlatmaya yardımcı olmak,

- 5.İnsanlara hizmet etmek, kaynak ve fırsatlar sağlayan sistemler bağlamak;
- 6.Bu sistemlerin etkin çalışmasını teşvik etmek,
- 7.Araştırmayı gerçekleştirmek (örnek olay, araştırma, gözlem, vb.),
- 8.Sosyal politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmak.

Sosyal hizmet, özelde bireylerin genelde ise toplumun tümünün toplumsal, fiziksel ve psikolojik yönlerden en yüksek refah seviyesine çıkartılması için çözüm yolları bulmayı hedeflemiştir. Bunu gerçekleştirmeye çalışırken de bireylerin ekonomik, psikolojik, fiziksel özelliklerinin yanında, içinde yaşadıkları çevrenin de tüm dinamiklerini göz önünde bulundurmaktadır (Friedlander, 1965, akt., Çiçek, 2010: 168).

Sosyal hizmet, insani ve demokratik ilkelerden ortaya çıkmıştır ve değerleri, bireyin eşit olmasına, değeri ve onuruna gösterilecek saygı temellidir. Yüzlerce yıllık tarihinden bu yana sosyal hizmet uygulamaları bireyin ihtiyaçlarını gidermeye ve insanın potansiyelini geliştirmeye odaklanmıştır. Sosyal hizmet uygulamaları, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, sosyal olarak dezavantajlı birey, grup ve topluluklarla dayanışma içinde bulunarak sosyal içermeyi özendirmek, fakirliği azaltmak, savunma gücü olmayan ve ezilen bireyleri özgür duruma getirmek için çalışmaktadır. Sosyal hizmetin temel hedefi evrenseldir, ancak sosyal hizmet uygulamasının öncelikleri, kültürel, tarihi ve sosyo-ekonomik şartlara bağlı olarak ülkeden ülkeye, dönemden döneme çeşitlilik gösterebilmektedir (Duyan, 2014: 6).

Karataş'a göre, sosyal hizmet; bilgi, beceri ve değerleri bireyin sosyal kurumlara uyumuna yardım amacıyla kullanılır. Aynı zamanda sosyal hizmet insan ihtiyaçlarının karşılanması için sosyal kurumları harekete geçirmeye çalışır. Sosyal hizmet uzmanlarının aktiviteleri temel sosyal kurumlara yöneliktir. Örneğin, sosyal yardımlar bireyin ekonomik işlevselliğiyle, aile ve çocuk hizmetleri aileyle, probasyon (önemsiz bir suçtan gözetim altına alınma), parole (şartlı tahliye, kefaletle tahliye) ve ıslah hizmeti birey ve hukuk arasındaki ilişkiyle, okul sosyal hizmeti eğitim kurumu ve birey arasındaki ilişkiyle, tıbbi sosyal hizmet birey ve sağlık kurumları arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Sosyal hizmet uzmanları aynı zamanda kişilik gelişimi, rekreasyon (insanların zorunlu olmadan yaptıkları fiziksel, ruhsal yenilenme ve gelişim amaçlı aktiviteler) ve boş zaman etkinlikleriyle ilgili kurumlarda yer almaktadır (Karataş, 1999: 218).

Sosyal hizmet, sosyal yardımlara etki eden, şekillendiren önemli bir uygulamadır. Sosyal hizmetler, uzmanlaşmış kurum ve/veya evde uzmanların desteği ile

uygulan, yoksul ve yardıma muhtaç bireylerin yaşamlarında iyileştirme sağlamayı öngören uygulamalardır. Sosyal hizmetin hedef grubunu toplum içindeki dezavantajlı durumdaki yaşlı, kadın, çocuk, engelli ve yoksullar oluşturmaktadır. Sosyal hizmetlerin yaşlı, çocuk, engelli bakımı, sağlık ve eğitim hizmetleri üzerine yaptığı çalışmalar ve uygulamalar yoksulların yaşam kalitesini iyileştirme ve yapabilirliklerini artırma noktasında doğrudan etkiye sahiptir (Şener, 2010: 185).

3.3.1 Sosyal Hizmetlerin Çeşitleri

Sosyal hizmet, genel bir şekilde tüm bireylerin sosyal etkinlikleriyle ilgili olmasına rağmen, özde, toplum içindeki yardıma muhtaç kesimlerin gereksinimlerini giderme konusuna daha fazla yönelmektedir. Bu kesim, yoksul, çocuk, yaşlı, kadın, fiziki ve zihinsel engelli ve sosyal adaletsizlikten etkilenen tüm insanları kapsamaktadır. (Duyan, 2003) Ayrıca, bu tarz işlevsellik sorunu olmayan insanların da yeteneklerini, performanslarını artırmak ve genişletmek de sosyal hizmetin ilgi ve faaliyet alanı içerisinde bulunmaktadır (Çiçek, 2010: 211).

Bakım ihtiyacı olan yetişkinler, yıkama, ilaç, evrak, yemek pişirme ve alışveriş gibi günlük yaşam aktivitelerini desteksiz gerçekleştiremezler. Bakım ihtiyaçları kısa ömürlü, uzun süreli veya kalıcı olabilir ve planlanması zordur. İhtiyaçlar doğuştan engellilikten kaynaklanabilir; fiziksel yara; zihinsel sağlık sorunları; bunama gibi sağlık koşulları; hastaneden taburcu olma, belki de düşme veya kırılmadan sonra veya gayri resmi bir bakıcının sağlıksızlığı, sosyal bakım ve sağlık ihtiyaçları örtüşebilir ve ayırt edilmesi ve tanımlanması zor olabilir. Örneğin, bir birey sağlıklı olmasına rağmen bakım ihtiyaçları olabilir (Morse, 2014: 12).

Muhtaçlık her zaman maddi yetersizliklere bağlı olmamakta; yaşlılık, engelliler, hastalık gibi nedenlerden dolayı kaynaklanabilmektedir. Böyle durumlarda bireylere ekonomik olmayan sosyal hizmetler “non-economic (social) services” sunulması gerekmektedir. Sosyal hizmetlerin kapsamı ve ilgi alanları şunlardır (Seyyar, 2006: 286):

- 1) Tıbbi destek ve sağlık hizmetleri.
- 2) Psiko-sosyal danışmanlık hizmetleri.
- 3) Kurumsal ıslah ve rehabilitasyon hizmetleri.

- 4) Çocuk koruma ve kurumsal yetiştirme hizmetleri.
- 5) Gençliğe ve yetim çocuklara eğitsel destek hizmetleri.
- 6) Yaşlılara kurumsal barınma ve psiko-sosyal destek hizmetleri.
- 7) Tabii afetlerde kişilere psiko-sosyal destek hizmetleri.
- 8) Sorunlu ailelere manevi destek hizmetleri.
- 9) Özürlülere yönelik mesleki ve psiko-sosyal rehabilitasyon hizmetleri.
- 10) Bakıma muhtaç yaşlı, hasta veya özürlü insanlara psiko-sosyal ve bakım hizmetleri.
- 11) Sokak çocuklarının ve hayat kadınlarının (fuhşa itilen kadınların) psikososyal rehabilitasyonu.
- 12) Şiddet gören (görmüş olan) insanlara psiko-sosyal destek hizmetleri.
- 13) Borçlu ve işsiz kalanlara psiko-sosyal danışmanlık hizmetleri.

Sosyal hizmetin temel işlevi ise, yoksulluğu azaltmaya yönelik doğrudan ya da dolaylı hizmet ve programları geliştirmektir. Sosyal hizmet uygulamasının tedavi edici, önleyici, koruyucu ve geliştirici hedefleri ile mesleki amaç ve değerleri bu hizmet ve programlara etkin katkı sunar (Onat, 2006: 232).

Seyyar'a (2006: 287) göre, sosyal hizmetlerin temel hedefi; sağlıklı, sosyal olarak uyumlu, umutlu ve her şeye rağmen pozitif enerji ile donanmış insanların varlığını koruyarak ve sayılarını artırarak hem sosyal barışı ve dayanışmayı (milli birliği) tesis etmek, hem de kendisi ve sosyal çevresiyle barışık, bilinçli, kültürlü, kısacası kaliteli insan yetiştirmek suretiyle sosyal sermaye oluşturmaktır.

UNESCO'ya göre güçlü sosyal refah hizmetleri gerektiren gruplar şu şekildedir (Spicker, P., Alvarez, L. S. and Gordon, 2007: 40):

1. Çocuklar ve gençler,
2. Yaşlılar.

3. Engelliler,
4. İşsizler,
5. Yoksul aileler,
6. Hasta ve bakıma muhtaç bireyler.

UNESCO bu grupları şu şekilde açıklamaktadır: (Spicker, P., Alvarez, L. S. and Gordon, 2007: 175)

1. Çocuklar ve Gençler

Pek çok çocuk, yetersiz konut, kıyafet, denetim ve sevgi ile yoksulluk koşulları altında yaşamaktadır. Buna katkıda bulunan faktörlerden biri, kırsal kesimlerden kentsel alanlara göç eden ailelerin göç etmeleri, sadece ekonomik zorluklarla değil, aynı zamanda geniş aile biriminin sunduğu geleneksel destek sisteminin de eksik olmasıdır. Kentsel göç, kültürel yayılmaya ve toplumu yönetmek için kullanılan değer ve normların kaybına yol açar. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde çocukların özel olarak korunması ve bakımına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Şöyle ki İsrâ suresinin 31. ayetinde “Yoksulluk korkusu ile evlâtlarınızı öldürmeyin! Onları ve sizleri sadece biz rızıklandırırız.” denilmektedir (İsra Suresi 31. ayet).

Çocuklar ve gençlerin yararına, hükümetler, gençlerin sosyalleşebileceği okullar, kolejler ve üniversiteler gibi çeşitli kurumlar sağlar. Ancak bu kurumlar gittikçe daha pahalı hale geldiği için, birçok çocuk bu tür fırsatlardan mahrumdur. Eğitimin ücretsiz olduğu durumlar haricinde, bazı hükümetler, burslar ve yardımlar yoluyla, eğitimlerini sürdürmek ve tamamlamak için başarılı fakat dezavantajlı çocuklara ve gençlere yardım etmektedir (Kurt, 2016: 101).

Çocuklara ve gençlere yardım etmek için bazı ülkeler de koruyucu bakım sunmaktadır. Bazılarında çocuk köyleri bulunmaktadır. Gençlere yardım eden kurumların çoğu sivil toplum kuruluşlarına aittir.

Çocuklara ve gençlere yardım edecek sosyal hizmetlere duyulan ihtiyaç fazla vurgulanamaz. Özellikle hayatın onlara sunduğu zorluklar karşısında alabilecekleri tüm yardım ve rehberliğe ihtiyaçları bulunmaktadır. Gençlerin yaptığı seçimler, yaşamları ve

gelecekleri için ciddi sonuçlar doğurabilir. Bu yüzden destek ve danışmanlık önemlidir. Gençlerin yeterli sosyal hizmet almaları önemlidir.

2. Yaşlılar

Geleneksel olarak, aile içinde yaşlı bireyler önemli bir yere sahiptir. Yaşlı aile üyelerine gösterilen bir saygının sonucunda genç aile üyeleri, yaşlı aile üyelerine çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. Ancak, ücretli istihdamdaki artış nedeniyle, ailenin genç üyeleri kasabalara ve şehirlere göç etmektedir. Bunun sonucu, yaşlıların bağlı olabileceği insan sayısının azalmasıdır. Sanayileşme, gençleri ve genç olmayanları, yaşlıları nispeten yalnız bırakan kentsel alanlara çekmiştir. Bununla birlikte, uzun aile yükümlülüklerinin gözlenmediği anlamına gelmediği belirtilmelidir (Spicker, P., Alvarez, L. S. and Gordon, 2007: 175. Bu, yaşlıların geleneksel aile yapısında hala özel bir pozisyonda olduğunu göstermektedir.

Ancak her yaşlı birey geleneksel aile yapısına sahip olmamakta, olsalar dahi aile üyeleri tarafından bakım gereksinimleri çeşitli nedenlerle karşılanamamaktadır. Bu nedenle, çalışan nüfusun emekli olduklarında ve artık çalışamayacak duruma geldiklerinde kendilerine garanti sağlamak için kurulmuş bir fona sahip olması önemli hale gelmektedir. Bu sigorta, emeklilik faydaları, yardım fonları ve emekli maaşı yardım programlarını içerir. Diğer kişisel sosyal hizmetler, toplumlar için sosyal hizmetler sunan hem hükümet hem de sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanmaktadır.

Herkesin, hayatlarında daha sonra bağımlılığı azaltmak için emeklilik maaşı, hayat politikaları, vb. gibi finansal kurumların tekliflerini dikkate alması öğretilmelidir. Özellikle bu konuda kız çocuklarının eğitimi önemlidir, çünkü kadınlar erkeklerden daha uzun bir yaşam süresine sahiptir.

3. Engelliler

Engelli bireyler diğer engelsiz bireyler ile aynı ihtiyaçlara sahiptir. Arkadaşlığa, tatmin edici bir işe, yeterli bir gelire, rekreasyona ve konforlu bir eve ihtiyaçları bulunmaktadır. Ne yazık ki, onlara karşı olan toplumsal tutum sağlıksızdır. Bu, engelli bir üye ile aileye bağlı damgalamadan kaynaklanmaktadır. Bazı ailelerin böyle bir çocuk için gerekli olan sevgi ve sabrı yoktur. Başlangıçta engelli bir kişi, ailenin

sorumluluğundaydı. Şimdi ise hükümet birçok haklarını kabul edip onlar için resmi ve gayri resmi eğitim hizmetleri sunmaya gayret etmektedir (Genç, 2015: 67). Bu hizmetler, gönüllü kurumlar ve bakanlıklar arasındaki işbirliği çabaları ile sağlanmaktadır.

Engelliler için danışmanlık önemlidir; çünkü bazı engelli insanlar kendilerini oldukları gibi kabul etmede sorun yaşamaktadır. Bazılarının kendi imajlarını oluşturması gerekmektedir. Çocuklarının engelli bir çocuğun bulunduğu bir okula gittikleri ailelerin de danışmanlığa ihtiyaçları vardır. Bu ailelerin çocuklarına, okula giden engelli çocuğu kabul etmeleri ve anlamaları gerektiğini öğretmeleri önemlidir.

4. İşsizler

Bazı kesimler işsizliğin bir sosyal hizmet alanı olmadığını düşünmektedir. Ancak birçok ülkede işsizlik bir sorun olmaya devam etmektedir. Etkilenenler arasında kırsal alandaki göçmenler, kırsal kesimdeki işsizler ve işsizler (vasıfsızlar), genç yaşta okulu terk edenler, emekliler ve yakın zamanda eğitilmiş işsizler sayılabilir.

Genç yaşta okuldan ayrılanlar, herhangi bir işi yapmak için uygun becerileri olmadan okulu bırakırlar. Çoğunluğu, hükümetin iş imkânı sağlayacakları beklentileri yüksek olduğu için özel ilgi görmeleri gerekmektedir. Ayrıca kriz danışmanlığına ihtiyaç duyan işsiz işçi de bulunmaktadır. Bu sadece kariyer danışmanlığı değil, aynı zamanda sosyal danışmanlık da demektir. Sık sık, işini kaybettiğinde, işten atılan bir kişi çaresizdir ve iş kaybından sadece kendisi değil, aynı zamanda ailesi de etkilenmektedir (Taş ve Bilen, 2014: 68).

Pek çok ülkede, çalışanlara yönelik kariyer veya meslek danışmanlığı Çalışma Bakanlığı tarafından yapılırken, Eğitim Bakanlığı okula giden nüfustan sorumludur. Bununla birlikte, sosyal hizmet uzmanları, bulunulan bölgedeki her tür insanla ister kariyer / meslek danışmanlığı isterse ister okul yardımına ihtiyaç duyan okullar olsun, bu konularla ilgili temas halinde kalmaktadır. Onların ihtiyaçlarını ve endişelerini dinleyecek ve sorunlarını çözmek için diğer bakanlıklar ile birlikte çalışmaktadır. Ayrıca, işsiz olsalar bile, aile bireylerinin kendileriyle birlikte beslenmeleri, barınmaları ve giydikleri iş yükleri gibi, işsizlerin ailesiyle de çalışılması gerekebilir. İşsizlerin ailesi de aynı şekilde danışmaya ihtiyaç duyarlar ve bu durumda, örneğin, küçük bir işletme

girişimine girmelerine yardımcı olmak için finansal konular hakkında tavsiyelerde bulunabilir (Spicker, P., Alvarez, L. S. and Gordon, 2007: 176).

5. Yoksul Aileler

Birçok ülkenin yaşadığı hızlı nüfus artışının bir sonucu olarak, ihtiyaç sahibi ailelerin oranı artmıştır. İhtiyaç sahibi ailelerin tespit edilmesi söz konusu olduğunda pek çok hükümet sınırlı bir rol oynamaktadır. Bunun bir nedeni, ihtiyaç sahibi ailelerin belirlenmesinde zorluk yaşanmasıdır.

Genellikle hükümet, bu muhtaç aileleri tanımlamak için Sosyal Hizmetler Kuruluşlarına bağlıdır. Bu nedenledir ki bu kuruluşlar, bu insanları ileriye götürüp onlarla kayıt olmaya teşvik etmektedir. Bunlar, okula gitmek veya yiyecek almak için paraya ihtiyaç duyan yaşlı insanlar, dul ve çocuklar olabilir.

Doğal afetler de ihtiyaç sahibi ailelerde artışa neden olmuştur. Bunlardan bazıları kuraklık, siklon veya benzeri doğal felaketler olabilir. Bunlar şok edici deneyimler. Bu gibi durumlarda, insanlar sadece danışmanlığa ihtiyaç duymamakta, barınak, kıyafet ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlara da muhtaç olmaktadır. Mülteciler, başka bir ihtiyaç sahibi insan grubudur. Ayrıca birçok yardım ve desteğe de ihtiyaçları vardır (Spicker, P., Alvarez, L. S. and Gordon, 2007: 176).

3.3.2 Sosyal Hizmetin Rol ve İşlevleri

Sosyal hizmetler, bireyin diğer bireyler ve çevresiyle uyum sağlamasını daha kolay duruma getirmeyi hedefleyen kurumsallaşmış çalışmalardır. Bu hedef, birey, grup ve topluluklara gereksinimlerini gidermede ve sosyal yapıda yaşanan değişimlere olan uyumla ilgili sorunların çözülmesinde yardımcı olmaya dair yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte sosyo-ekonomik durumların düzeltilmesiyle ilgili toplu önlemler de alınmaktadır (Dilik, 1980: 89).

Sosyal hizmetler, sosyal yardım ve devlet tarafından bakımda olduğu gibi, finansmanı devlet tarafından yapılmaktadır. Sosyal hizmetler, uygulanan başka sosyal güvenlik uygulamalarından farklı bir şekilde, maddi anlam taşımaktan çok hizmet sunumu ve toplum kalkınmasına dairdir (Seyyar, 2002: 518).

Sosyal hizmetler, kamusal, yarı kamusal ve bir derecede gönüllü STK aracılığıyla uygulanmaktadır. Kamu kuruluşlarının finansmanını vergiler oluşturmaktadır. STK'lerin ise devlet katkıları ile birlikte bu STK'lerin özel kaynak ve faaliyetleri kapsamında değişen gelirlerden sağlanmaktadır. Sosyal hizmetlerden yararlanan bireylerden, sosyal hizmet finansmanına bir katkıda bulunma şartı aranmamaktadır (Dilik, 1980: 90).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL DEVLET ANLAYIŞININ SOSYAL HİZMETLER BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI: TÜRKİYE, ALMANYA VE İNGİLTERE ÖRNEĞİ

Sosyal hizmetlerle ilgili uluslararası anlamda uygulama konusunda bir birlikten bahsedebilmek mümkün değildir. Sosyal yardım ve hizmetlerin kapsamı, nitelik ve yöntemleri ülkeler kapsamında farklılık göstermektedir. Kimi ülkelerde, belli kriterlere göre saptanan tutarlar asgari gelir desteği şeklinde aynı statüdeki herkese ödenirken, kimi ülkelerde ise uygulanan dar kapsamlı yardım programlarıyla yoksul ve muhtaç yurttaşların belli ihtiyaçlarını gidermeye yönelik ayni veya nakdi yardımlar yapılmaktadır.

Günümüzde ülkelerin sosyal yönden gelişmişliği, vatandaşlarına sunduğu sosyal yardım ve sosyal hizmet imkânlarının gelişmişlik seviyesi ve yaygınlığı ile ölçülmektedir. Sosyal yönden gelişmişlik seviyesi bakımından ileride olan ülkeler, sosyal hizmet ilkeleri kapsamında ve bir bütünlük içinde sosyal sistemler oluşturmaktadır.

Yapılan yardım ve hizmetler farklı isim ve şekillerde uygulandığı için bu bölüm incelenen ülkelerdeki sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamaları ve sosyal yardımlardan yararlanan bireylerin daha kolay anlaşılması için bir sınıflandırmaya gidilmiştir.

4.1 Türkiye

Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları, hem kamu kurumları hem de özel kurumlar tarafından uygulanmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar yapı bakımından farklılık ve sundukları hizmet bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu bölümde sosyal yardım ve hizmet kurum ve kuruluşları ilk olarak kamu kurumları, sonra yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları kapsamında incelenecektir.

4.1.1 Kamu Kurumları

4.1.1.1 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

SYDTF, 1986 tarih ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile aynı kanunda belirtilen hizmetlerin gerçekleştirilmesi için Başbakanlık bünyesinde kurulmuştur. “SYDTF, sosyal devlet ilkesinin bir sonucu olarak yoksullukla mücadele amacıyla çeşitli sosyal yardımlar için kaynak sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Merkezde SYDTF’nin karar organı olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu bulunmaktadır. Bu kurul, fonda toplanan kaynakların gerçekleştirilecek sosyal yardım programları, projeleri ve yatırım programlarına dağıtım önceliklerini belirlemekte ve bu çerçevede il ve ilçelerde kurulu sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına yapılacak kaynak dağıtımlarını kararlaştırmaktadır (Karabulut, 2011: 119).” SYDTF’nin gelirleri; kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan ve kurulacak olan fonlardan, Bakanlar Kurulu kararıyla % 10'a kadar aktarılacak miktardan, bütçeye konulacak ödeneklerden, trafik para cezası hâsılatının yarısından, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu reklam gelirleri hâsılatından aktarılacak % 15'lik miktardan, her nevi bağış ve yardımlardan ve diğer gelirlerden oluşur (3294 sayılı Kanun, m. 4).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) 2004 tarih ve 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun uygulanması için Başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak kurulmuştu. Ancak 2017 yılında yapılan referandumla birlikte yönetim şeklinde oluşan değişiklikle birlikte SYDGM Aile, Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler bakanlığı bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün 5263 sayılı kanunun 3. Maddesinde belirtilen görev ve yetkileri şunlardır:

a) 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun amaçlarını gerçekleştirmek ve uygulanmasını sağlamak için gerekli idarî ve malî tedbirleri almak.

b) Fonun gelirlerini zamanında toplamak, toplanan gelirlerin yerinde, zamanında ve ihtiyaçlara göre kullanılmasını sağlamak.

c) Vakıfların harcamalarını, iş ve işlemlerini araştırmak ve incelemek, izlemek ve denetlemek, görülen aksaklıklarla ilgili gerekli tedbirleri almak, vakıfların çalışma usul ve esasları ile sosyal yardım programlarının kriterlerini belirlemek.

d) Genel Müdürlüğün görev alanı ile ilgili olarak araştırma ve etüt yapmak, proje hazırlamak ve uygulamak, bu konuda kamu kurum ve kuruluşlarından, üniversitelerden, yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişilerden, sivil toplum örgütlerinden destek almak, ortak projeler hazırlamak, gerektiğinde bunlarla sözleşmeler yapmak, hazırlanan projelere destek vermek, bu kurum ve kuruluşlardan proje uygulama, denetleme, danışmanlık ve değerlendirme konularında hizmet satın almak.

e) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak (SYDGM, 2004: m. 3).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

3294 sayılı kanun kapsamında kanunun amacı kapsamında etkinlik ve çalışmalarda bulunmak ve ihtiyaç sahibi olanlara nakdi veya ayni yardımlarda bulunmak amacıyla her il ve ilçede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının (SYDV) kurulması belirtilmiştir. Bu kapsamda 81 il ve 892 ilçede toplam 973 SYDV kurulmuştur. SYDV'lerin her biri özel hukuk tüzel kişiliğindedir. Bu vakıflar, başta kamu kaynakları olmak üzere, bu kaynaklardan sağlanan fonları ihtiyaç sahibi ve yoksullara dağıtım görevini üstlenmiştir. SYDV'lerin kuruluş, kuruluş şekli, tescil ve ilanı, vakıf senedi, denetimi konuları 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 101-117 maddeleri ile düzenlenmiştir. 3294 sayılı kanuna göre SYDV'lerin gelirleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan (SYDTF) aktarılan tutardan, her tür fitre, zekt, kurban deri yardımlarından, kurum ve iştirak gelirleri ve diğer gelirlerden oluşmaktadır.

SYDV'lerin tabii başkanları illerde vali, ilçelerde kaymakamlar olmakla birlikte, mütevelli heyeti ise illerde belediye başkanı, defterdar, il milli eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il tarım müdürü, aile ve sosyal politikalar il müdürü, il müftüsü, ilçelerde ise belediye başkanı, mal müdürü, ilçe milli eğitim müdürü, sağlık bakanlığının ilçe st görevlisi, varsa ilçe tarım müdürü, ilçe mftsnden oluşmaktadır. Buna ek olarak

mütevelli heyetinde her faaliyet dönemi için il kapsamında birer muhtar üye, sivil toplum kuruluşlarından iki temsilci ve iki hayırsever kişi, ilçe kapsamında birer muhtar üye, sivil toplum kuruluşlarından bir temsilci ve iki hayırsever kişi bulunmaktadır.

Taşçı'ya (2008: 132) göre, SYDGM bünyesindeki SYD Vakıfları sayesinde ortaya çıkan en önemli avantaj, yardımların yapılmasında hızlı bir sürecin uygulanma potansiyelinin bulunmasıdır. Çünkü yardımlarla ilgili kararların, SYD Vakıflarının il ve ilçede oluşturulan “mütevelli heyeti” tarafından ve ihtiyaç sahibi bilinerek yapılması dolayısıyla, hızlı harekete geçme imkânı doğurmaktadır.

SYDV'nin yaptığı yardımlar dörde ayrılmaktadır. Bu yardımlar şu şekildedir (Karabulut, 2011: 118 - 122):

Aile yardımları: Aile yardımları genel olarak gıda, yakacak, barınma olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Gıda yardımları, sosyo - ekonomik yoksulluk içinde bulunan vatandaşların temel ihtiyaçlarının karşılanması için dini bayramlar öncesinde fondan SYDV'lere kaynak aktarımı şeklinde yapılan yardımlardır.

Yakacak yardımları, vakıflar aracılığıyla ihtiyaç sahibi ailelere bedelsiz yapılan kömür yardımları şeklinde yapılmaktadır. 2003 yılından itibaren kömür yardımı TKİ'nin sağladığı kömürlerin aile başına en az 500 kg olarak Türkiye genelindeki ihtiyaç sahibi ailelere dağıtılması şeklinde yapılmaktadır. Kömürlerin illere ulaşımı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından, ilçeler ve köylere de valiliklerin sorumluluğunda vakıflar tarafından yapılmaktadır.

Barınma yardımları, oturulmayacak kadar eski, virane, bakımsız, sağlıklı evlerde yaşayan yardıma muhtaç vatandaşların evlerinin bakım ve onarımı için ayni ve nakdi olarak yapılmaktadır.

Sağlık Yardımları: Sağlık yardımları kapsamında temel olarak iki tür yardım bulunmaktadır. Bunlar Tedavi Giderlerine Yönelik Destekler ve Şartlı Nakit Transferleri Sağlık Yardımlarıdır.

Tedavi giderlerine yönelik destekler sosyal güvencesi ve Yeşil Kartı olmayan vatandaşların ödeme güçlerini aşan sağlık giderlerine yönelik yardımlardır. 2005 yılına

kadar sosyal güvencesi olmayan vatandaşların yatakta tedavileri Yeşil Kart Kanunu kapsamında, ayakta tedavi ve ilaç masrafları SYD Fonu tarafından karşılanmıştır. 2005 yılından itibaren Yeşil Kart sahibi olan yoksul vatandaşlara verilen sağlık yardımları ise Sağlık Bakanlığının mesuliyeti kapsamına alınmıştır. Bununla birlikte engelli vatandaşların protez, işitme cihazı, tekerlekli sandalye gibi araç - gereç ihtiyaçları da sağlık yardımları kapsamındadır.

Koşullu nakit transferleri nüfusun en muhtaç kısmında çocukların ve ailelerin anneleri için temel sağlık hizmetlerine tam erişim sağlamayı amaçlayan SYDGM tarafından bir sosyal güvenlik uygulamasıdır. Düzenli şartlı nakit transferleri, ihtiyaç sahibi ailelere, okul öncesi çocukların ve annelerin düzenli sağlık kontrolleri yapamayan ailelere düzenli sağlık hizmeti vermektedir. Bu uygulama, Sağlık Bakanlığı ile imzalanan protokol çerçevesinde yürütülmektedir. Kadınların aile ve toplumdaki konumunu güçlendirmek için ödemeler doğrudan annelere yapılır (Etcı, 2012: 59).

Eğitim Yardımları: Sosyal yardımlar kapsamında en sık ve kapsamlı olan yardım türüdür. Eğitim yardımları, eğitim-öğretim yılı başlangıcında dar gelirli ailelerin ilköğretim ve ortaöğretime devam eden çocuklarına yapılan giyim, çanta, kırtasiye gibi ihtiyaçların karşılanması için yapılan yardımlardır. Bu yardımlar için SYDTF'den SYDV'lere bölgenin nüfusu, sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi dikkate alınarak kaynak aktarılmaktadır.

SYDV'ler aracılığıyla yapılan başlıca eğitim yardımları, eğitim materyali yardımları, taşınmalı eğitim yardımları, yükseköğrenim bursu, engellilere yapılan eğitim yardımları, ŞNT eğitim yardımlarıdır.

Taşınmalı eğitim yardımı, 1997 yılında başlayan 8 yıllık kesintisiz temel eğitim kapsamında uygulanmaya başlanmıştır ve dar gelirli öğrencilerin okulların bulunduğu merkezlere taşınması ve öğlen yemeğinin verilmesini içermektedir. 2003-2004 öğretim yılından itibaren maddi olarak SYDTF'nin desteklediği bu yardımı, il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri uygulamaktadır.

Yükseköğrenim bursu, 1989'dan itibaren SYDTF'nin uyguladığı yükseköğrenim öğrencilerine burs verilmesine yönelik uygulanmaktadır ve 2003-2004 öğretim yılından itibaren YURTKUR tarafından uygulanmaktadır.

Engellilere yapılan eğitim yardımları, örgün eğitimde bulunan, özel eğitime gereksinim duyan ve ilk ve ortaöğretimde bulunan engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz taşınması yardımudur.

ŞNT eğitim yardımları, SYDGM tarafından yapılan eğitim yardımlarının yanında, nüfusun en muhtaç kesimindeki ailelerin çocuklarının temel eğitime tam erişiminin sağlanması amacıyla yapılan yardımlardır. Bu amaçla dar gelirli ailelere, çocuklarını düzenli bir şekilde okula göndermeleri şartıyla her ay eğitim yardımları yapılmaktadır.

Kız çocuklarının okula gitme oranını ve ortaöğretime geçiş yapan öğrenci sayısını artırmak amacıyla kız çocukları ve ortaöğretimde bulunan öğrencilere verilen yardım miktarı daha yüksek tutulmuştur.

Engelli Yardımları: Engelli ihtiyaç yardımları, sosyal güvencesi bulunmayan engelli vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak araç gereç ihtiyaçlarının karşılanması kapsamındaki bir yardım uygulamasıdır.

Yukarıdaki yardımlara ek olarak SYDV'ler tarafından özel amaçlı yardımlar da uygulanmaktadır. Bu yardımlar kapsamında işsizlik ve yoksulluğun belirgin bir şekilde yaşandığı bölgelerde SYDV'ler tarafından işletilen aşevleri ile muhtaç vatandaşlara günlük olarak sıcak yemek verilmektedir. Ayrıca doğal afet, terör, yangın gibi beklenmedik olaylardan dolayı mağdur statüsünde olan vatandaşların acil ihtiyaçları için SYDV'ler tarafından çeşitli yardımlar yapılmaktadır.

Ayrıca ülkemizde uygulanmakta olan yapısal reform programını desteklemek amacıyla, Dünya Bankası'ndan sağlanan ek finansman kapsamında 500 milyon ABD doları, sosyal yardım sisteminin güçlendirilmesi ve reform programının sosyal etkilerinin azaltılması için T.C. Hükümeti ve Dünya Bankası arasında 14 Eylül 2001 tarihinde imzalanan ve 28 Kasım 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) İkraz Anlaşması'yla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün kullanımına ayrılmıştır. Bu anlaşmayla Türkiye'de kısa ve uzun dönemde yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır (Etcı, 2012: 64).

2002 yılında uygulanmaya başlanan ve 2007 yılında sonlandırılan SRAP,

- Yaşanan ekonomik krizin muhtaç nüfus üzerindeki etkisini azaltma (Hızlı Yardım Bileşeni),
- Yoksullara hizmet ve sosyal yardım sağlayan devlet kurumlarının kapasitesini arttırma (Kurumsal Gelişim Bileşeni),
- Temel Sağlık ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi için nüfusun en yoksul % 6'lık bölümüne yönelik bir sosyal yardım sistemi kurma (Şartlı Nakit Transferi Bileşeni),
- Yoksulların gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını artırma (Yerel Girişimler Bileşeni) olmak üzere birbiriyle ilişkili dört bileşenden oluşmaktadır.

SRAP Yerel Girişimler Bileşeni kapsamında yapılan çeşitli projeler ve ŞNT Bileşeni, 2007 yılından itibaren SYDGM'nin sosyal yardım ve proje destek programları kapsamında SYDTF kaynaklarıyla uygulanmaktadır.

SYDTF kaynakları ile yürütülen sosyal yardım programlarında, kişiye en yakın noktada, yani yerinde ve esnek bir anlayışla sosyal yardım sağlanması amaçlanmaktadır. SYDGM ve SYDV büyük nüfus için Sosyal Yardım ve proje destek programları geniş bir yelpazede yürütmektedir. Dolayısıyla ülke genelinde oldukça geniş ve yaygın olan kapsamlı organizasyon nedeniyle sosyal yardım programının kaynaklarla yürütülmekte olduğunu belirten SYDTF, Türkiye'de sosyal yardımın temelini olduğunu söylemektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 126).

SYDTF tarafından uygulanan bu yardımlara ek olarak söylenmesi gereken, ŞNT'lere dair düzenlemelerdir. Dünya Bankasının uyguladığı bir proje olan ŞNT uygulamaları, 2001 yılından itibaren SYDTF tarafından uygulanmaktadır. ŞNT düzenlemeleri iki alanda karşımıza çıkmaktadır. Bunlar sağlık ve eğitim alanına dair düzenlemelerdir. Sağlık alanındaki düzenleme, sağlık muayenelerinin yaptırılması şartıyla dar gelirli ailelere düzenli para yardımı yapılması uygulamasıdır. Burada amaç çocuk ölümleri ve çocuk hastalanma oranlarını azaltmak, temel sağlık ve beslenme hizmetlerinden yeteri kadar yararlanamayan 0-6 yaş grubu çocukları güvence kapsamına almaktır. Diğer bir düzenleme olan eğitim düzenlemelerine göre maddi imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ve nüfusun en yoksul % 6'lık kesiminde yer alan aileler, ilk ve orta öğretime giden çocuklarının okula düzenli olarak

devam ettirmeleri koşulu ile her ay nakdi olarak ödemeler alırlar. Bu düzenlemeyle çocukların düzenli olarak okula devam etmeleri koşuluyla 1 yıl içerisinde toplam 9 aylık olmak üzere (yaz ayları hariç) 2 ayda bir, annelerin şahsına ödenmektedir. Sağlık alanındaki şartlı yardım tutarı ise 0-6 yaş arası erkek ve kız çocukları için sağlık kontrollerinin yaptırılmasından sonraki ödeme döneminde olmak üzere nakit yardım yapılmaktadır. Ayrıca gebelik ve loğusalık süresince düzenli olarak doktor kontrolüne gidilirse her bir muayene için ve doğum hastanede gerçekleştirilirse belirli miktar şartlı nakit transferi yapılmaktadır (Metin, 2011: 189).

Yardım hizmetleri de SYDT Fonu aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu hizmetler mesleki eğitim ve istihdam odaklı hizmetler olarak tanımlanır. Geniş bir proje yelpazesi devam etmektedir. Bunlardan bazıları; kırsal alanlarda sosyal destek hizmetleri (belirli koşullar altında kooperatif benzeri kuruluşlara hayvancılığı desteklemek için yapılan hizmetler), yerel girişimcilere destek hizmetleri (mikro kredi benzeri düzenlemelerdir) (Metin, 2011: 189).

4.1.1.2 Vakıflar Genel Müdürlüğü

02.05.1920 tarihinde TBMM, Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına Dair Kanununu çıkartmıştır. 11 kişilik İcra Vekilleri Heyetine Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti de alınarak vakıf işleri bu vekâlet tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Daha sonra, vakıflar ile ilgili iş ve işlemler, 03.03.1924 tarih ve 429 sayılı Yasa ile Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM)'ne devredilmiştir. Vakıflar İdaresinde asıl değişiklikler ise, 05.06.1935 tarihinde yürürlüğe giren "2762 sayılı Vakıflar Kanunu" ile yapılmıştır. VGM'nin, 21.05.1970 tarihli 1262 sayılı Kanunla da sınaî, ticarî, ziraî yatırımlara girmesi sağlanmış; 08.06.1984 tarihli 227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile de bazı birimlerin ismi değişerek, devlet standardı içindeki yerini almıştır (Karabulut, 2011: 115).

Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde yapılan yardım faaliyetleri, sosyal yardımın diğer bir ayağını oluşturmaktadır. 1984 yılında yürürlüğe giren 227 sayılı KHK'nin 2. ve 13. Maddesi ile "... fakirlerin doyurulması için açılmış olan imaretler (aş ocakları), yetenekli, zeki, çalışkan, fakir çocuklara sıhhatli bir öğrenim yapma olanağı sağlamak için açılan vakıf öğrenci yurtları, fakir ve muhtaç ilkokul öğrencileri için açılan kamplar, âmâ ve muhtaç durumda bulunan yoksul vatandaşlara aylık nakdi

yardımlar” yapılmaktadır (Etcı, 2012: 38). İmaratların yönetimi 28 Aralık 1989 gün ve 20386 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Muhtaç Aylığı ve Vakıf İmarat Yönetmeliğı'ne göre yapılmaktadır (DPT, 2001: 14). Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğünün bugünkü yapısına ilişkin esaslar 20.02.2008 tarih ve 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu ile belirlenmiştir (VGM, 2009: 4).

5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile vakıfların çağdaş yapıya kavuşturulması, yeni vakıfların uluslararası benzer örgütlerle işbirliğı yapabilmesi, toplumda saydamlığın sağlanması, farklı türdeki vakıfların dağınık mevzuatının bir araya getirilmesi, vakıf hizmetlerinin adil, süratli, kaliteli, etkili ve verimli bir şekilde yerine getirilebilmesi, amaçlanmıştır (VGM, 2010: 182).

Ayrıca, “Muhtaç Aylığı ve Vakıf İmarat Yönetmeliğı” hükümleri çerçevesinde aylık bağlanacak muhtaç, özürü ve yetim sayısı, her yıl Maliye Bakanlığı'nın görüşü alınarak, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce belirlenmektedir (DPT, 2006: 43).

VGM sosyal yardım uygulamaları kapsamında aşevi hizmeti, muhtaçlara aylık bağlanması ve burs hizmeti olmak üzere üç tür sosyal yardım uygulaması sunmaktadır.

Aşevi Hizmetleri: Aşevi; yoksullara yiyecek dağıtılmak üzere kurulmuş olan hayır evidir. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile VGM'ye gerekli yerlerde aşevi açma ve işletme görevi verilmiştir. Sosyal güvencesi bulunmayan veya geliri net asgari ücret miktarından fazla olmayanlar aşevinden yararlanabilmektedir. Ayrıca 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun gereğince aylık alanlar da aşevi hizmetinden yararlanabilirler (Karabulut, 2011: 115).

Muhtaçlara Aylık Bağlanması: Muhtaç kişilere aylık bağlanması konusunda VGM, vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla 27.09.2008 tarih ve 27010 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Vakıflar Yönetmeliğı" hükümleri gereğince muhtaç aylığı bağlanmaktadır. Muhtaç aylığından yararlanabilmek için; anne veya babası olmayan muhtaç çocuk ile %40 ve üzeri engelli olma, sosyal güvenceden yoksun olma, herhangi bir gelir veya aylığın bulunmaması, mahkeme kararı veya kanunla bakım altına alınmamış olma, gelir getirici taşınır ve taşınmaz malın olmaması veya olup da bunlardan elde edeceği aylık ortalama gelirinin yönetmelikle belirlenen

muhtaç aylığı miktarını geçmemesi, şartlarını taşımak gerekmektedir (Karabulut, 2011: 117).

Burs Hizmetleri: Burs hizmeti; VGM tarafından vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla ailelerinin maddi durumu yeterli olmayan MEB'e bağlı İlk Öğretim ve Orta Öğretim okullarında öğrenim gören öğrencilere burs verilmektedir. VGM tarafından verilen burstan faydalanmak isteyen öğrenciler öğretim yılı kayıtlarının başladığı tarihten itibaren bir ay içerisinde Burs Başvuru Formu ve öğrenci belgesi ile birlikte, öğrencinin ikamet ettiği ilin bağlı bulunduğu Vakıflar Bölge Müdürlüğüne müracaatta bulunmaları gerekmektedir. Burs yardımı almaya hak kazanan öğrenciye, öğrencilik halinin devamı ve yardımı almasına engel bir durumun olmaması koşuluyla öğrenim süresince verilir (Karabulut, 2011: 117).

4.1.1.3 Sosyal Güvenlik Kurumu

Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) kuruluş, teşkilat, görev ve yetkileri 5502 sayılı SGK Kanunu ile düzenlenmiştir. SGK merkez teşkilatında bulunan ve ana hizmet birimlerinden Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü, sosyal hizmet ve yardım uygulamalarıyla ilgili görev ve etkinlikleri yürütmektedir. 5502 sayılı Kanun kapsamında Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğünün görevleri sosyal güvenlik mevzuatında primsiz ödemelere dair konularda verilen görevleri uygulamak ve muhtelif kanun hükümleri kapsamında bedeli Hazine tarafından karşılanmak üzere yapılması gereken tazminat ve yardım uygulamaları ile bu kanunlar kapsamındaki görevlilere aylık ve diğer ödemeleri yapmaktır.

65 Yaş Aylığı: 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş veya engelli muhtaç vatandaşlara ve engelli yakınlarına aylık ödenmektedir. 2022 sayılı Kanuna göre bu aylıkları bağlama ve ödeme görevi Emekli Sandığına verilmiş, 2006 yılında yürürlüğe giren 5502 sayılı SGK Kanunu ile bu görev SGK'ye devredilmiştir.

Kendisine yasal olarak bakmakla yükümlü kimsesi bulunmayan 65 yaş üstü muhtaç kişilere 2022 sayılı Kanun uyarınca aylık bağlanabilmesi için,

- 2022 sayılı kanunun 1. Maddesinde geçen gösterge rakamının devlet memurlarının aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpılmasıyla bulunacak tutardan daha az geliri bulunmak,
- SGK'den bir gelir veya aylık almış olmamak,
- Belirlenen muhtaçlık sınırında veya üzerinde nafaka bağlanmamış olmak veya bağlanması mümkün olmamak,
- 2022 sayılı Kanun'un 1'inci maddesine göre bağlanacak aylığa eşit veya daha fazla olmak üzere; mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi bir devamlı gelir veya menkul ve gayrimenkul mallarından dolayı gelir sahibi olmamak veya bu geliri sağlaması mümkün olmamak,
- Kamu kurum ve kuruluşlarında iâşe ve ibateleri dâhil olmak üzere sürekli bakımı yapılmakta veya yaptırılmakta ise, mevzuatı gereği kendilerine muhtaçlık sınırına eşit veya daha fazla gelir, harçlık, aylık ve benzeri adlarla düzenli olarak ödeme yapılmamak,
- Muhtaçlığını İl veya İlçe İdare Heyetlerinden alacakları belgelerle kanıtlamak şartları aranmaktadır (2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun).

Çeşitli Engelli Aylıkları: 2022 sayılı kanun kapsamında engelli birey ve yakınlarına devlet tarafından aylık bağlanmaktadır. Engelli ve engelli yakını aylıklarına başvuru, başvuru değerlendirme ve aylık bağlama durumu, aylığın kesileceği durumlar, 65 yaş aylığıyla aynıdır. Engellilere bağlanan aylık, önceden 65 yaş aylığı ile aynıyken, 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı kanunla engellilik oranına göre iki veya üç kat artırılmıştır.

Bakıma muhtaç durumda olan yaşlı ve/veya engelli aylıklarına dair usul ve esaslar aşağıdaki gibidir:

- 18 yaşından büyük (65 yaşını dolduran vatandaşlar dâhil) ve başkasının yardımını olmadan yaşamını idame ettiremeyecek şekilde engelli olanlar (engel derecesi %70 ve üzeri),
- Yasal olarak bakmakla zorunlu kimsesi olmayan,
- Hiçbir sosyal güvenlik kuruluşunda bir gelir veya aylık hakkı olmayan,
- Her türlü gelir ve Medeni Kanuna göre nafaka ödemekle yükümlü yakınlarından sağladığı veya sağlayabileceği nafaka miktarının aylık olarak ortalaması, 2022 sayılı Kanunun 1. maddesinde yer alan gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı ile bulunacak olan tutardan daha az geliri bulunan vatandaşlara “bakıma muhtaç engelli aylığı” verilmektedir (Karabulut, 2011: 107).

Benzer olarak engelli aylığı bağlanması için şu şartların bulunması gereklidir:

- 18 yaşından büyük ve %40 ile %69 arasında engeli olmak,
- Yasal olarak bakmakla yükümlü kimsesi olmayan,
- Hiçbir sosyal güvenlik kuruluşunda bir gelir veya aylık hakkı olmayan,
- Hiçbir işe yerleştirilmemiş olan,
- Her türlü gelir ve Medeni Kanuna göre nafaka ödemekle yükümlü yakınlarından sağladığı veya sağlayabileceği nafaka miktarının aylık olarak ortalaması, 2022 sayılı Kanunun 1. maddesinde yer alan gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı ile bulunacak olan tutardan daha az geliri bulunan vatandaşlara “engelli” aylığı verilmektedir (Karabulut, 2011: 107).

Buna benzer olarak engelli yakını aylığı alabilmek için şu şartların bulunması gereklidir:

- 18 yaşından küçük en az %40 engelli yakını bulunan ve fiili olarak bu engellinin bakımını yapan,
- Hiçbir sosyal güvenlik kuruluşunda bir gelir veya aylık hakkı olmayan,

- Her türlü gelir ve Medeni Kanuna göre nafaka ödemekle yükümlü yakınlarından sağladığı veya sağlayabileceği nafaka miktarının aylık olarak ortalaması, 2022 sayılı Kanunun 1. maddesinde yer alan gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı ile bulunacak olan tutardan daha az geliri bulunan vatandaşlara “engelli yakını aylığı” verilmektedir (Karabulut, 2011: 108).

4.1.1.4 Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK); 24.05.1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak kurulan ve 02.04.1989 tarih ve 356 sayılı KHK ile Başbakanlığa bağlanan kurum (Şener, 2010: 15), 2017 yılında kurulan Aile, Çalışma ve Sosyal hizmetler Bakanlığı’nın kurulmasından sonra bu bakanlığa devredilen kurumun faaliyetleri günümüzde, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adıyla sürdürmektedir (<https://www.wikiwand.com/tr>). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Görevleri; yardıma ve/veya bakıma muhtaç, bir diğer ifadeyle korunmaya muhtaç aile, çocuk, genç, engelli, yaşlı, kadın ve diğer muhtaç insanlara sosyal hizmet götürmektir. Kurum yetkisini devletin, sosyal ve ekonomik yönden dezavantajlı kimselere yönelik görevini tanımlayan Anayasanın 61. maddesinden ve 2828 Sayılı Kuruluş Kanunundan almaktadır (Etcı, 2012: 49).

Söz konusu Kanunda danışma organı olan Sosyal Hizmetler Danışma Kurulu; Bakanın başkanlığında Kanunda belirtilen çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının yönetici ve temsilcilerinden meydana gelmekte ve yüksek düzeyde bir danışma organı niteliği taşımaktadır. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Görevleri, merkez ve taşra teşkilatından oluşmakta ve merkezdeki ana hizmet birimleri eliyle; çocuk hizmetleri, gençlik hizmetleri, yaşlı bakım hizmetleri, engelli bakım hizmetleri, aile kadın ve toplum hizmetleri ve diğer hizmetleri yürütmektedir. Taşra teşkilatını oluşturan birimler ise; il sosyal hizmetler kurulu, il sosyal hizmetler müdürlükleri, ilçe sosyal hizmetler müdürlükleri (ihtiyaç duyulan ilçelerde kurulmak üzere) ve sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Karabulut, 2011: 109).

Sosyal devlet olmanın temel sorumluluklarının uygulanmasında vazgeçilmez bir önem taşıyan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, koruma, bakım ve yardıma muhtaç

ailelere, çocuklara, gençlere, kadınlara, engellilere ve yaşlılara hizmet vermektedir. Gönüllü katkıları ve tüm alanlarda katılım toplum merkezleri, aile, gençlik ve yaşlı danışma merkezleri, evlat edinme, koruyucu aile, sosyal yardım uygulamaları, sokaklarda yaşayan ve çalışan çocuklar için hizmetler, yanı sıra örgüt olarak, sorumlu olduğu uluslararası sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek gibi görevleri bulunmaktadır (2828 Sayılı Kanuna, 2011: md. 1).

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1961 yılından itibaren kurulmasına dair teklife, Kalkınma Planlarında yer almasına ve birçok defa TBMM'ye gönderilen bir kanun tasarımı olmasına rağmen, ancak 1983 yılında kanunlaşarak kurulmuştur. 1983 tarih ve 2828 sayılı kanuna göre ayni ve nakdi yardımlarda bulunan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri bu kanunun 9. maddesinde belirtilmekte olup, görevlerinden biri de yoksulluk içinde olan ve temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede bile idame ettirmekte güçlük çeken birey ve ailelere kaynakların yeterliliği dâhilinde ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak için gerekli hizmet ve programları geliştirmek ve uygulamaktır. Kurum bünyesinde yapılan yardımların en önemli niteliği, bu yardımlardan ilgili yönetmelik esaslarına göre korunma kararı dikkate alınmadan, ilk olarak korunmaya muhtaçlık nitelikleri bulunan çocukların kullanımına verilmesidir (2828 Sayılı Kanuna, 2011: md.9).

2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile de Kuruma yeni görev ve sorumluluklar getirilmiştir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin olarak koruyucu ve destekleyici tedbirler ile çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, bakım ve barınma konularında alınacak tedbirlerin yürütülmesi görevini Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü vermiştir (5395 Sayılı Kanuna 2005: md. 5).

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü görevleri merkez ve taşra teşkilatı tarafından uygulanmaktadır. Ayrıca taşra teşkilatı altındaki birimler 2828 sayılı kanuna dayanarak hazırlanan yönetmelik, yönerge, genelge ve talimatlar kapsamında verilen görevleri uygulamaktadır.

Sosyal hizmet görevini uygulamakla görevli olan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, koruyucu, önleyici, destekleyici ve tedavi edici sosyal refah ve sosyal

yardım temelli hizmet modelleriyle bütün yardıma muhtaç birey ve ailelere ulaşmayı amaçlamakta ve ülkedeki yoksulluğa karşı mücadele oldukça önemli rol sahibidir. Yoksul, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede bile devam ettirmede zorluk yaşayan birey ve ailelere kaynaklar kapsamında ayni ve nakdi yardımlar yapmak ilgili kanunla kuruma verilen görevlerdendir.

Bu şekilde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, koruyucu ve önleyici özelliğe sahip sosyal yardım temelli hizmet modeliyle gerçekleştirdiği parasal ve nesnel yardımlarla toplumun yoksul olan kesimlerine yardım götürmekte ve onların kendilerine yeten bir duruma getirilmeleri amaçlanmaktadır. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün konu ile ilgili yönetmeliğinde muhtaçlık kavramını tanımlaması, muhtaçlık belirlenmesinde ve yardımda bulunmasına karar verilmeden önce birey ve ailelerle ilgili yetkililerce sosyal incelemede bulunulması ve bunun sonucunda düzenlenen sosyal inceleme raporlarında hangi hizmetin, söz konusu bireyin durumuna yardımcı olacağı belirtildikten sonra, yardımların destekleyici diğer hizmetlerle birlikte yapılması yönünde prensiplere yer vermesi, bu uygulamaya yasallık kazandırmaktadır.

Kurumda sosyal yardımlara ilişkin planlama, uygulama, değerlendirme uygulamaları, alanında uzman sosyal hizmet uzmanlarınca yapılmakta ve bu uygulamalara ait tüm çalışmalar, bilimsel ve mesleki kriterlere göre yapılmakta, sosyal inceleme raporlarıyla belgelenmektedir.

Bu şekilde kurum, koruyucu ve önleyici özelliğe sahip sosyal yardım temelli hizmet modeliyle uygulamış olduğu parasal ve nesnel yardımlarla toplumdaki yoksul kesimlerdeki bireylere ulaşmakta ve onların kendi kendilerine yeterli duruma getirilmeleri amaçlanmaktadır.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan yardımlar, devamlı bir yardım durumunda olmayıp, bireyin yaşadığı bölgenin sosyo-ekonomik nitelikleri kapsamında asgari bir yaşam seviyesine ulaşabilmesi için ihtiyaç duyduğu zaman ve sorunu çözebileceği süre içinde veya geçici özellikte bir sosyal yardım miktarı veya onun katları şeklinde bir kez olmak üzere yapılan yardımlardır. Ayrıca yardım programından yararlanan birey ve aileler düzenli olarak izlenmekte ve yardımın amacına uygun olarak kullanıp kullanılmadığına dair değerlendirmeler yapılmaktadır.

Bu yardımın önemli bir niteliği de aile bütünlüğünün korunmasıdır. Aynı ailede en çok ihtiyaç içinde olan bireyin korunması temeline dayanan bu hizmette, her bireye tek tek yardım yapılması söz konusudur.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından uygulanan sosyal yardımlarda hizmet götürülmesi öngörülen öncelikli hedef gruplar da belirlenmiştir. Bu gruplar korunmaya muhtaç çocuklar, engelliler ve yaşlılar öncelikli olmak üzere ekonomik yoksunluk içinde bulunan bütün risk gruplar, doğal afetler veya beklenmeyen bir olgu sonucunda kimsesiz ve korumasız kalmış kişiler, olağanüstü bir nedenden dolayı kendisini veya geçindirmekle yükümlü bulunduğu aile bireylerinin temel gereksinimlerini karşılayamayacak durumda olanlar, ekonomik yoksunluklar nedeniyle öğrenimlerini sürdüremeyecek durumda olan orta ve yükseköğrenim öğrencileri olmaktadır (DPT, 2001, akt., Etc, 2012: 52).

2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile de kuruma ilave görev ve sorumluluklar verilmiştir. Bu kanuna göre; korunma gereksiniminde olan ya da suça yönelen çocukların gözetilmesine, haklarının ve refahlarının koruma altına alınmasına ait olarak gözetici ve destekleyici önlemler ile çocuğun ilk olarak kendi ailesi içinde korunması doğrultusunda danışmanlık, bakım ve barınma hususlarında tedbirlerin yürütülmesi görevi Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir (5395 Sayılı Kanuna 2005: md. 5).

Kurum tarafından uygulanan yardımların en önemli işlevi, kurumun öncelikli hedef grubunda olan korunmaya muhtaç çocuk, genç, engelli ve yaşlıların korunma altına alınmasına yol açan nedenin ekonomik yoksulluk olması durumunda, muhtaç birey ve ailelerine bakım yardımı yerine, ekonomik yardım ve diğer destekleyici sosyal yardım uygulamalarıyla ailelerin parçalanmalarını engelleyerek bir arada yaşamalarına olanak sağlamış olmasıdır.

Türkiye’de sosyal hizmet alanında sunulan hizmetler ise; çocuk hizmetleri, gençlik hizmetleri, yaşlı bakım hizmetleri, özürlü bakım hizmetleri, aile-kadın toplum hizmetleri ve sosyal yardım hizmetleri olarak ayrılmaktadır. Genel olarak bakıldığında sosyal yardımlarla hedeflen kitle benzerlik göstermektedir. Unutulmamalıdır ki sosyal yardıma ihtiyacı olan bireyin mutlaka sosyal hizmete ihtiyacı varken, sosyal hizmete ihtiyacı olan bireyin illaki de sosyal yardıma ihtiyacı vardır denilemez (Etc, 2012: 54).

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü: Önceki dönemlerde korunma ve bakıma muhtaç çocukların yararlandığı hizmetler Kuruluş Bakım Hizmetleri'nde yoğunlaşırken, her çocuğun sağlıklı bir aile ortamında yaşama hakkı ilkesi kapsamında Aile Yanında Bakım Hizmetleri öncelikli hizmet durumuna getirilmiştir.

Aile yanında bakım, yoksul durumda olan, temel gereksinimlerini gideremeyen ve hayatlarını en alt düzeyde bile devam ettirmekte zorluklar yaşayan birey ve ailelere yapılan ayni ve nakdi yardımlardır. Korunmaya muhtaç çocuklara, aile yanında bakım hizmetleri kapsamında koruyucu aile, evlat edindirme ve ayni - nakdi yardım hizmetleri verilmektedir. Ayrıca kuruluştaki bakım hizmetleri kapsamında, korunmaya muhtaç çocuklara çocuk yuvalarında, sevgi evlerinde ve çocuk evlerinde, çocuk ve gençlik merkezlerinde çeşitli yardım hizmetleri sunulmaktadır.

Aile yanında bakım hizmeti kapsamında sunulan hizmetler şu şekildedir (ailevecalisma.gov.tr, 2019):

- Koruyucu aile hizmeti: Çeşitli nedenler dolayısıyla biyolojik ailesi yanında bakılamayan çocukların, kısa veya uzun süreli bakımlarının, bakımlarını üstlenen aile veya bireyin yanında devlet kontrolü kapsamında yetiştirilmeleridir. Bu hizmeti veren aile veya bireylere “koruyucu aile” denilmektedir.
- Evlat edinme: Bir çocuk ve durumu evlat edinmeye uygun olan bir birey arasında yasal bağlar sağlanarak çocuk ve ebeveyn ilişkisinin kurulmasıdır.
- Ayni-nakdi yardım hizmeti: Bir çocuk, en iyi bakımı aile ortamında almaktadır. Sağlıklı bir aile ortamında çocuğun, şiddet ve her türlü istismardan ve korunması daha kolaydır. Bu nedenle yetiştirme yurtlarında devlet korumasındaki çocuklar ayni ve nakdi yardımlarla desteklenerek aile veya koruyucu ailelerin yanında yetiştirilme imkânı verilmektedir.

Kurumda bakım hizmetleri kapsamında sunulan hizmetler şu şekildedir (ailevecalisma.gov.tr, 2019):

- Çocuk yuvaları: 0-12 yaş arasında olan ve korunmaya muhtaç çocukların bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerinin ve sağlıklı bir kişilik ve iyi

davranışlar edinmelerinin sağlanmasıyla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmetten faydalandığı kuruluşlardır.

- Sevgi evleri: Çocukların toplu olarak yaşamalarının beraberinde getirdiği risklere maruz kalmadan aile ortamının oluşturulmaya çalışıldığı, 10-12 çocuğun kaldığı, bağımsız ve bahçeli evlerden oluşan hizmet modelidir.
- Çocuk evleri: Kuruluş açısından evlerde kalan çocukların aile ortamını hissedebilecekleri ve bu şekilde oluşturulan apartman dairelerinde, toplum yaşamı ve komşuluk ilişkilerini yaşayarak öğrendikleri, 5-6 çocuğun birlikte kaldığı hizmet modelidir.
- Çocuk ve gençlik merkezleri: Sosyal tehlikelere maruz kalma olasılığının yüksek olduğu, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuk ve gençlerin rehabilitasyonları ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yerlerdir.

Gençlik Hizmetleri: Gençlik hizmetleri kapsamında, korunmaya muhtaç çocuk ve gençlerin belirlenmesi, korunma altına alınması, bakımı, eğitimi, bir iş ve meslek edindirilerek topluma yararlı bireyler haline getirilmesi ile ilgili hizmetler uygulanmaktadır. Gençlik hizmetleri, farklı ihtiyaç sahibi olan gençlere sunulan hizmetlerden oluşmaktadır. Bu hizmetler kısaca şu şekildedir (ailevecalisma.gov.tr, 2019):

- Yetiştirme yurtları: 13-18 yaş aralığında olan korunmaya muhtaç çocukları koruma, bakım, bir iş veya meslek edinmeleri ve topluma yararlı bireyler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü kuruluşlardır.
- Koruma bakım ve rehabilitasyon merkezi: Suça yönelen çocukların davranış bozukluklarını gidermek için rehabilitasyon süreci kapsamında geçici olarak rehabilitasyonlarının yapıldığı bu süre içinde aile ve sosyal ilişkilerinin düzenlenmesine dair çalışmaların yapıldığı, 7-18 yaş aralığındaki kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı yapılandırılmış yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

- Bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi: Duygusal, cinsel ve/veya fiziki olarak istismar mağduru çocukların yaşadıkları olumsuzluklardan kaynaklanan psikolojik bozuklukların giderilmesi için rehabilitasyon süreci kapsamında geçici olarak bakım ve korumalarının yapıldığı, bu süreçte aile ve sosyal ilişkilerinin düzenlenmesine dair çalışmaların yapıldığı ve kız ve erkek çocuklar için ayrı şekilde yapılandırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.
- Çocukların işe yerleştirilmesi: 3413 sayılı kanunda geçen ilgili madde kapsamında kurumdan ayrılan gençler bir işe yerleştirilmekte ve iş ve işlemleri takip edilmektedir.

Yaşlı Bakım Hizmetleri: Kurumun yaşlı bireylere yönelik uygulanan iki tür hizmeti vardır ve yatılı bakım ile gündüzlü bakım hizmetleri olarak uygulanmaktadır. Bu hizmetler şu şekildedir (ailevecalisma.gov.tr, 2019):

- Huzurevleri: Ruhsal olarak sağlıklı olan ve bulaşıcı bir hastalığı olmayan 60 yaş ve üzeri yaşlı bireyleri huzurlu bir ortamda korumak, bireylere bakmak ve bu bireylerin psiko - sosyal ihtiyaçlarını gidermek için kurulan kuruluşlardır.
- Yaşlı hizmet merkezi: Huzurevinde kalmak istemeyen, fiziki ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyan, akıl ve ruh sağlığı yerinde 60 yaş ve üzeri, bulaşıcı bir hastalığı ve engeli bulunmayan bireye evinde psiko - sosyal destek hizmeti verilen ve alzheimer, demans gibi hastalıkları olan bireylerin gündüz bakımının sağlanması yoluyla aileleri ile dayanışma ve paylaşımını geliştirerek ailelerdeki çaresizlik duygularının azaltılmasına yönelik çalışmaların yapıldığı merkezlerdir.

Engelli Bakım Hizmetleri: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, engelli bireylere, yatılı ve gündüzlü hizmet veren kuruluşlar ve evde bakım hizmet modeliyle engelli bakım hizmeti görevini yerine getirmektedir.

- Yatılı Bakım Hizmeti: Bakım ve rehabilitasyon hizmeti veren kuruluşlarda engelli yurttaşların bakım ve rehabilitasyonuna dair yapılan hizmetlerdir. Bu kuruluşlarda, engelli yurttaşların ilk olarak insan haysiyetine yakışır şekilde

bakım, beslenme, korunma, yeteneklerinin geliştirilmesi ve sosyal yaşama uyumuna dair bakım ve sosyal rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır.

- Gündüzlü Bakım Hizmeti: Engelli yurttaşlara nitelikli olarak bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunularak, bu yurttaşların ailelerinin kendilerine daha çok zaman ayırması ve üzerlerindeki bakım yükünün hafifletilmesine dair yapılan çalışmalardır.

2828 sayılı kanunun ek 7. maddesi uyarınca bakıma muhtaç engellinin akrabasına, evde bakım hizmeti karşılığında bir aylık net asgari ücret ödenmektedir. Bakıma muhtaç engellinin bakımının akrabaları tarafından yapılamaması durumunda özel kuruluşlarda bakılan engelli için iki aylık net asgari ücret bakım hizmeti bakım hizmeti sunan kuruluşa ödenmektedir.

Aile Kadın ve Toplum Hizmetleri: Koruyucu ve önleyici sosyal hizmetler, yurttaşların korunmaya ve kurum tarafından bakıma ihtiyaç oluşturabilecek sorunların önceden belirlenerek ortadan kaldırılmasına dair uygulamalardır. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, koruyucu ve önleyici hizmetlerin büyük bir kısmını Aile Danışma Merkezleri, Kadın Konuk evleri ve Toplum Merkezleri ile yapmaktadır (ailevecalisma.gov.tr, 2019).

- Aile danışma merkezleri: Aile yaşamını korumak, desteklemek ve sorunların çözümüne yardımcı olmak amacıyla aile bireylerine yönelik koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici, tedavi ve rehabilite edici hizmetlerin yanı sıra rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin de verildiği merkezlerdir.
- Kadın konukevleri: Eşler arası anlaşmazlık nedeniyle evini terk eden veya terk edilmesi sebebiyle yardıma ihtiyaç duyan, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismara uğrayan, boşanma veya eşin ölüm nedeni ile ekonomik ve sosyal yoksunluk yaşayan, istenmeyen evliliklere zorlanan, evlilik dışı hamile kalan veya çocuk sahibi olan ve bu nedenle ailesi tarafından kabul edilmeyen, önceden alkol veya uyuşturucu madde bağımlısı olup tedavi görmüş ve alışkanlıklarını terk eden, cezaevinden yeni çıkmış olup yardım ve desteğe ihtiyacı olan, çevre koşulları nedeniyle ekonomik ve sosyal yoksunluk içine düşmüş kadınların varsa çocukları ile birlikte buralara kabulü yapılmaktadır.

- Toplum merkezleri: Kadınların ve yanlarında getirdikleri çocuklarının sağlık, psiko-sosyal ve hukuki yardım, beslenme, giyim, eğitim öğrenim, harçlık, ulaşım ihtiyaçlarının karşılandığı yerlerdir.

4.1.1.5 Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Türkiye’de kadınlara dair politikaların oluşturulması ve bu kapsamda etkinliklerin uygulanmasının sağlanması için oluşturulan kurumsallaşma süreci 1987 yılında DPT Müsteşarlığı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü kapsamında Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu’nun kurulmasıyla başlamış, 1990’larda çıkartılan çeşitli kanun ve KHK’lerle devam ettirilmiş ve bu etkinlikleri uygulayacak bir teşkilat kurulmuştur. Bu konuda ilk kuruluş, 1990 yılında 422 sayılı KHK ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı ismiyle kurulmuştur. Kurum, 2004 yılında kabul edilen 5251 sayılı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla günümüzdeki yapısını elde etmiştir (Karabulut, 2011: 123).

Genel Müdürlüğün yapısı, genel müdür, genel müdür yardımcısı ve ana hizmet birimleri, danışma ve yardımcı hizmet birimlerinden oluşmaktadır. KSGM, günümüzde T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak faaliyette bulunmaktadır.

KSGM sosyal yaşamda cinsiyetler arası eşitliği sağlamaya, ayrımcılık ve kötü muameleyi önleme ve kadını yaşamın her alanında aktif bir birey durumuna getirmeye dair etkinliklerle bu konudaki bilinç ve duyarlılığın artırılması ve yaşanan sorunların çözülmesi kapsamında etkinlik göstermektedir. “Bu amaçla, kadına karşı şiddet ile mücadele edilmesi, kız çocuklarının örgün eğitime katılımlarının teşvik edilmesi, kadınların mesleki becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programlarına erişimlerinin sağlanması, kadınların istihdama katılımlarının artırılması, kadınların sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alandaki konumlarını güçlendirmek ve sorunlarının çözümüne katkı sağlamaya yönelik faaliyetler yürütmektedir” (KSGM, 2011: 16).

Bu kapsamda genel müdürlüğün görev alanıyla alakalı ulusal ve uluslararası toplantı, seminer ve diğer etkinliklere katılma, uluslararası gelişme ve uygulamaları izleme, STK ve diğer kamu kuruluşlarıyla iş birliği içinde çalışmalarda bulunma, kuruluş amaçları kapsamında etkinlikler düzenleme, proje yapma ve destekleme, eğitim

düzenleme, basılı ve görsel yayın çalışmaları gibi etkinliklerde bulunma ve ilgili mevzuatta yer alan etkinlikleri uygulamaktadır.

4.1.2 Yerel Yönetimler

Yerel bir topluluğa kamu hizmetleri sağlayan siyasal, sosyal, ekonomik ve idari birimler anlamında yerel yönetim, tarihi gelişim içerisinde farklı görevler yerine getirmiştir. İlk zamanlarda yerel yönetimler, günümüzde daha çok merkezi idareye, devlete bırakılmış olan görevleri yerine getirmekteydiler.

T.C. Anayasasının 127. Maddesine göre yerel yönetimler “il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, genel kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, belediye başkanları, il özel idare encümenleri, belediye meclis üyeleri ve muhtarlar kamu tüzel kişileridir. Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.” (T.C. Anayasası).

Buna göre, Türkiye’de yerel yönetimler, il özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşmaktadır. Yerel yönetimlerden, özellikle il özel idareleri ile belediyeler sosyal hizmet ve sosyal yardım alanlarında önemli işlevler üstlenmektedir. Yerel düzeyde örgütlenmiş olan bu birimler bu amaçla kaynaklar ayırmakta, bünyelerinde bu görevleri yerine getirecek yeni birimler oluşturmaktadır. Böylece birçok etkinliğe imza atmaktadırlar. Köylere de ilgili mevzuatla sosyal yardım ve hizmet kapsamında değerlendirilebilecek birçok görev verilmesine karşın, köyler söz konusu görevlerin yerine getirilmesinde teşkilat, bütçe ve insan kaynağı bakımından yetersiz kalmaktadır (Çiçek, 2010: 40).

Günümüzde gittikçe ağırlaşan ekonomik ve sosyal sorunlar yerel yönetimleri etkilemektedir. İşsizlik, köyden kente göç, yaşlı ve özürülülerin kent hayatında karşılaştıkları zorluklar, çevre kirliliği, konut yetersizliği vb. sorunlar bunların arasında ilk akla gelenlerdir. Başka bir deyişle, yerel yönetimlere yöneltilen istekler bir yandan artarken bir yandan da çeşitlenmektedir (Toprak, 1997: 51).

Sosyal politikaların uygulanmasında merkezi otorite genel otorite olmasına rağmen, yerel yönetimler, özellikle belediyeler, son yıllarda halka yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesinde ön plana çıkmıştır. Merkezi hükümetin sosyal politika

faaliyetleri yerel yönetimlerin desteği ile sağlanabilir. Aslında, yerel yönetimler, merkezi hükümete kıyasla halkın sosyal ihtiyaçlarını belirlemede ve karşılamada daha avantajlıdır. Aynı zamanda, sosyal politikaların uygulayıcısı olarak, sadece merkezi hükümeti güçlendirmek, sosyal politikanın yerel etkinliğini engelleyecek bir uygulamadır (Seyyar ve Demir, 2008: 153).

Merkezi ve yerel sosyal politikaların hedefleri genellikle aynı olmasına rağmen, merkezi sosyal politika daha çok yasal çerçevenin oluşturulmasına yöneliktir. Yerel sosyal politika aktörleri onları bölgelerinin sosyo-ekonomik koşullarına ve sosyal yapısına uygun olarak uygular (Parlak ve Ökmen, 2016: 26-27).

Yerel yönetimler, altyapı, eğitim, sağlık, konut vb. alanında önemli işlevler üstlenerek üretim ve sosyal yaşamın devam etmesini sağlar. Kentsel nüfusun artması, ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik vb. sosyal sorunlar, yerel yönetimlerin sosyal politikadaki önemi üzerinde artan bir etkiye sahiptir. Kadınların çalışma hayatına girmesi, çocukların bakımı ve eğitimi, yaşlıların bakım ihtiyacındaki artışlar sosyal hizmetlerin önemini arttırmış ve yerel yönetimlerin bu alanlarda politika üretmelerini zorunlu kılmıştır. Sonuç olarak, yerel yönetimler artan ihtiyaçlar için kurumsal düzenlemeler ve sosyal yardım programları ile hizmet verebilmişlerdir. Yerel yönetimler, merkezi hükümet tarafından belirlenen ulusal ölçekli ekonomik ve sosyal plan ve programların uygulanmasında etkili olmuştur. Gelişmiş Avrupa ülkelerinde, Âdem-i merkeziyet politikaları sonucunda, yerel yönetimler daha fazla yetki ve sorumluluk kazanmış ve sosyal politikaların, sosyal hizmet ve yardım politikalarının en önemli tamamlayıcısı ve uygulayıcısı haline gelmiştir. Günlük sosyal ve ekonomik yaşamın çoğunu oluşturan sosyal hizmetler ve faydalar yerel yönetimler tarafından organize edilir ve dağıtılır (Ersöz, 2005: 770).

Yerel yönetimlerin özellikle sosyal yardım kapsamında ihtiyaç sahiplerine aynı veya nakit yardım sağladığı görülmektedir. Sosyal yardım sistemi, en yüksek sosyal güvenlik ihtiyacı olan insanlara sosyal güvenlik sağlamak açısından son derece önemlidir. Sosyal yardımlar da prim olmayan sosyal güvenlik sistemi olarak adlandırılır, çünkü ilgili kişinin herhangi bir katkısı yoktur ve bu, ihtiyacı olan insanlara sosyal gelir sağlamak anlamına gelir. Yerel yönetimler, çeşitli sosyal yardım faaliyetleri aracılığıyla yerel düzeyde Sosyal Politikalar sağlar. Yoksullukla mücadelede göz önünde bulundurulması gereken önemli konu, muhtaç insanların ihtiyaç kriterlerinin

belirlenmesinde objektif, adil ve etkili olmaktadır. Aksi takdirde, yerel yönetimler sosyal yardım faaliyetlerini siyasi kaygılarla yönlendirebilir. Buna ek olarak, sosyal yardıma ihtiyacı olan kişilerin karar verme gücüne sahip olanlar tarafından aşağılanmaları önlenmelidir. Sosyal yardımlar insan onuruna uygun bir şekilde yapılmalıdır (Çiçek, 2010: 54).

4.1.2.1 İl Özel İdareleri

İl özel idarelerinin sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetleri ile ilgili görevleri 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesinin a fıkrası ile düzenlenmiştir. “Gençlik ve spor Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları” içindeki hizmetleri yapmakla görevlendirilmiştir ((Parlak ve Ökmen, 2016: 204).

5302 sayılı kanunun 43. Maddesinin h ve m fıkrasındaki “yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özörlölere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar” ve “sosyo-költörel ve bilimsel etkinlikler için yapılan giderler” il özel idaresi bütçesine ait giderler arasında sayılmıştır.

Aynı kanunun 35. maddesinde, il özel idare teşkilatının, genel sekreterlik, mali işler, sağlık, tarım, imar, insan kaynakları, hukuk işleri birimlerinden oluşacağı belirtilmiş, ancak sosyal yardımlarla ilgili bir birim yer almamıştır. Bununla birlikte aynı maddede, “ilin nüfusu, fiziki ve coğrafi yapısı, ekonomik, sosyal, költörel özellikleri ile gelişme potansiyeli dikkate alınarak ihtiyaca göre diğer birimlerin oluşturulması, kurulması, kaldırılması veya birleştirilmesi il genel meclisinin yetkisine bırakılmıştır.”

İl özel idareleri sosyal hizmet ve yardımlara dair görevler, dair başkanlığı veya şube müdürlüğü şeklinde yapılandırılan birimler ile yapılmaktadır. Birimlerin isim ve teşkilatlanma şekli iller itibariyle farklılaşabilmektedir. Ayrıca bazı illerde sosyal hizmet ve yardımlar, bu hizmet ve yardımlara ait özel bir birim oluşturulmadan, diğer birimler tarafından yapılabilmektedir.

İl özel idareleri, 1913 yılından itibaren Türkiye’de meydana gelen sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmelerden etkilenmiştir. İl özel idaresi, sosyal refahı artırmak, yoksullukla mücadele etmek ve ihtiyaç sahiplerine sosyal koruma sağlamak için çeşitli sosyal hizmetler ve yardım faaliyetleri yürütmektedir. Bu kapsamda yaşlılara, kadınlara, engellilere, çocuklara, yetimlere ve muhtaç ailelere çeşitli sosyal hizmetler ve yardımlar sağlanmaktadır. Bu hizmetlerin şekli ve kalitesi illere göre farklılık göstermektedir. Bu tür hizmetler il özel idareleri tarafından doğrudan sağlanabilir, ayrıca ildeki sosyal hizmetleri ve hayır kurumlarını desteklemek, gerekli yatırımları yapmak, kaynak sağlamak veya hizmetleri birlikte yürütmekte bunlar arasındadır (Özer ve Akçakaya, 2014: 147).

Sosyal hizmet ve yardımlar ile çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarına dair hizmetler ve yoksul yurttaşlara mikro kredi verilmesi, il özel idarelerinin görevleri arasındadır. Ancak il özel idarelerinin bütün bu görevleri uygulamasına imkânı bulunmamasından dolayı, öncelik sırasını, mali durum ve hizmetin aciliyeti ile yardım ve hizmet uygulamalarının uyguladığı yerin gelişmişlik seviyesi dikkate alınarak belirlemesi gerekmektedir.

4.1.2.2 Belediyeler

5393 sayılı Belediye Kanunun 14. maddesine göre sosyal hizmet ve yardım hizmetlerini yapmak veya yaptırmak belediyelerin görevlerindendir. Bu kapsamda belediyeler, gelirleri kapsamında farklı tutarlarda sosyal yardım yapmaktadırlar.

Belediyeler, sosyal hizmet ve yardım uygulamaları kapsamında yaşlı, çocuk ve gençlere, engellilere, kadınlara, yoksullara ve muhtaç asker ailelerine yönelik yardımlarda bulunmaktadır.

4.1.2.2.1 Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri

Büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin sosyal yardım ve hizmet konusunda görev ve sorumlulukları 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda genel olarak belirlenmiş, yaşlılara dair olarak da “hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşükün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır” şeklinde genel bir hüküm bulunmaktadır. Bu kapsamda belediyeler yardıma muhtaç yaşlıların barınması

için huzurevi yapımı, ücretsiz muayene ve ilaç yardımı, gıda, yakacak, toplu taşımadan ücretsiz veya indirimli yararlanmalarının sağlanması gibi görevleri uygulamaktadır.

Ekonomik ve kültürel olarak çok gelişmiş belediyeler bu tür seminer ve yaşlı insanlar, evlerine aşevi gıda teslimatı için poliklinik hizmetleri gibi faaliyetlerini yürütmek, nakit hizmetleri veren, ev gönüllü kuruluşlarla, özel gün kutlamaları, sinema ve tiyatro davetiyeleri ve seyahat programları ambulans ile sağlık hizmeti alıyor. Bazı belediyeler huzurevlerinin inşası için il ve ilçe sosyal hizmetler müdürlüklerine dolaylı katkılarda bulunurlar (iek, 2010: 99).

4.1.2.2.2 ocuk ve Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri

Belediyelerin ocuk ve gençlerle ilgili yapması gereken sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri 5393 sayılı kanunda belirtilmiştir. 5393 sayılı kanuna göre büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’den fazla olan belediyelere çocuklar için koruma evleri açma zorunluluğu getirilmiş, diğer sosyal faaliyetler de belediye başkanı veya il genel meclisi ile belediye meclisinin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu nedenle belediyelerin ocuk ve gençlere yönelik hizmetlerde standart bir uygulama yer almamaktadır.

Çocuklar ve gençler için belediyelerin faaliyetleri; gençlik merkezleri açılması ve gençler için kültür ve sanat ve mesleki eğitim faaliyetlerini yürütmek, ocuk meclisleri oluşturmak; ocuk kulüpleri kurmak; rehabilitasyon ve risk altındaki çocukların dahil edilmesi için kurulması merkezleri, organize festivaller, geziler, yarışmalar; verme, burs ve krediler; pansiyon binaları inşa etmek; kurmak ocuk oyun alanları ve parklar; niversite hazırlık kursları (şataf ve Taşdelen, 2019: 10).

4.1.2.2.3 Engellilere Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri

Belediyelere engellilere her türlü yardım ve hizmeti sunma yetkisi ve görevi verilmiştir. Ancak, diğer sosyal hizmetler ve sosyal yardım faaliyetlerinde olduğu gibi, bu görevler söz konusu kurumların yetkili birimlerinin inisiyatifine bırakılmıştır.

Sadece büyükşehir belediyeleri için 5216 sayılı Kanun’a 01.07.2005 tarih ve 5378 sayılı Kanun’la eklenen “ek madde 1” ile engelliler ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere zrl hizmet birimleri oluşturulması, bu birimlerin faaliyetlerini zrllere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların st kuruluşlarıyla

işbirliği halinde sürdürmeleri öngörülmüştür. Bu çerçevede “Büyükşehir Belediyeleri Engelliler Hizmet Birimleri Yönetmeliği” 16.08.2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Özer ve Akçakaya, 2014: 106-107).

Engelliler için hizmetler; açılış bakım ve rehabilitasyon; danışma ve rehberlik merkezleri açmak; ücretsiz muayene ve ilaç yardımı yapmak; özel kurslar düzenlemek belediye otobüsleri ücretsiz veya indirimli kullanım sağlar. Ayni ve nakdi yardım; sağlanması, organize yarışmalar, şenlikler, geziler ve spor olarak sıralanabilir (Çiçek, 2010: 101).

4.1.2.2.4 Kadınlara Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri

Belediyelerin kadınlarla ilgili yapması gereken sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri 5393 sayılı kanunda belirtilmiştir. 5393 sayılı kanuna göre, büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’den fazla olan belediyelere kadınlar için koruma evleri getirilmiş, diğer faaliyetler belediye başkanı ile belediye meclisinin inisiyatifine bırakılmıştır.

Belediyelerce kadına yönelik olarak gerçekleştirilen diğer faaliyetler; kadın kulüpleri açmak; buralarda, eğitim, kültür ve sportif faaliyetlerde bulunmak; aile yaşam merkezleri kurmak; kadınlar için mesleki veya el sanatları kursları açmak; okuma yazma kursları açmak; ayni ve nakdi yardımda bulunmak ve düğün şöenleri düzenlemektir (Yıldırım ve Öztoprak, 2014: 8-9).

4.1.2.2.5 Yoksullara Yönelik Sosyal Hizmet ve Yardım Faaliyetleri

Belediyeler tarafından yoksullara yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardım faaliyetleri olarak; gıda paketleri dağıtmak, bütün ya da yoksul çocuklar için okulda yemek verilmesi, aile ödenekleri, bedava sağlık yardımı ve bakımı, yiyecek, giyecek ve diğer malzemeler ve ev eşyalarının dağıtıldığı sadaka pazarlar kurmak, nakit yardım, çanta dağıtmak, kırtasiye ve okul kıyafeti öğrenciye ev kurmak ve ihtiyaç sahiplerine ücretsiz yemek ve ekmek dağıtmak sayılabilir (Şişman, 2002: 221).

4.1.2.2.6 Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Sosyal Yardımlar

4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkındaki Kanun gereğince, gerekli şartları taşıyan ve istenilen belgeleri hazırlayan asker ailelerine

belediyelerce yardım yapılmaktadır. 4109 sayılı Kanun'un 7. maddesine göre yardım yapabilmek için; yardım isteyeceklerin askerin annesi, baba veya çocukları, karısı, kız ve erkek kardeşi (18 yaşından büyük ve öğrenci değilse yardımdan faydalanamamaktadır) olmaları, yardım isteyeceklerin geçiminin er tarafından karşılanıyor olması, yerel düzeyde idare ve ihtiyaçlarını temin edecek ne kendilerinin ne de askere gidenin geçim olanaklarının bulunmaması şartları aranmaktadır (4109 Sayılı Kanun, Madde: 7).

4.1.2.3 Köyler

Köylerdeki yerel idarecilerin görev, yetki ve sorumlulukları 1924 yılında çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu ile belirlenmiştir. Kanunla belirlenen görevler arasında sosyal hizmet ve sosyal yardım niteliği taşıyan görevler bulunsa da uygulamada kanunun birçok hükmü uygulanmamışlardır (Karakılçık, 2013: 208).

Köylerde yaşayan yurttaşlar da diğer yurttaşlar gibi devletin çeşitli kurum ve kuruluşlarının sunduğu sosyal hizmet ve yardım uygulamalarından yararlanmaktadır. Gelenek, dini ve etik değerler ve Köy Kanunu kapsamında değerlendirilebilecek bazı sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamalarından söz edilebilse de, bu yardımların kurumsal bir yapı ve kamu hizmeti niteliğine sahip olmadıkları bilinmektedir.

4.2 Almanya

Almanya'da sosyal güvenlikle ilgili detaylı bir düzenleme ilk defa Bismarck tarafından 1881'de hazırlanan imparatorluk fermanı ile yapılmıştır. Böyle bir düzenlemenin yapılmasındaki en önemli faktör; iktisadi bozuklukların da etkisiyle, sosyalist akımın önemli bir tehlike olarak algılanması ve işçi sınıfının bu akıma katılımıyla ülkede büyük bir karmaşa çıkabilmesine dair endişesidir. Muhtemel bir karmaşayı engellemek için işçi sınıfına bazı sosyal hakların verilmesi uygun görülerek bu amaçla bir ferman hazırlanmıştır. İç barışın sağlanması ve yardıma muhtaç bireylere daha fazla sosyal güvenlik haklarının tanınması amacıyla sosyal güvenlik yasalarının çıkarılacağı ferman aracılığıyla duyurulmuştur (Tuncay ve Ekmekçi, 2008: 17).

1883'te Alman Şansölyesi Otto von Bismarck Almanya'da yasal bir sağlık sigortası başlattı ve böylece kapsamlı bir sosyal sigorta sisteminin yolunu açtı. Asıl amaç, çalışanların iş kazası nedeniyle yaşam standartlarında dramatik değişikliklere

maruz kalmasını engellemekti. Bunu yaparken, Von Bismarck, sosyal huzursuzluklara ve sosyalistlere olan desteklere engel olmayı ve 'Yardımlaşma Derneklerini', daha sonra sendikalar ve kilise işçilerinin gönüllü karşılıklı sosyal sigortalarını (daha sonra hastalık fonlarına dönüşmüştür) zayıflatmak istiyordu. Modelde ana amaç, - geçici olarak - çalışma olasılığını kaybetmenin etkisini azaltmak olduğundan, Bismarck Modeli ücret alan insanlara odaklanmıştır. Modelin anlamı esas olarak hem işveren hem de çalışanların katkılarından gelmektedir. Katkılar gelirle ilgilidir, dolayısıyla faydaları da (büyük ölçüde) gelirle ilgilidir. Bu nedenle Bismarck Modelinin ana hedefi, gelir dağılımı değil, risk yönetimi, katkıda bulunan herkesi risklere karşı sigorta altına almaktır. Bu açıdan katılan herkes, bir şeylerden de faydalanabilmelidir. Bu nedenle Bismarck sistemleri evrenseldir (Verhoeven, 2012: 71).

Bismarck sosyal güvenlik sistemlerinin bir diğer özelliği de sivil toplumun sistemi (sendikalar ve işveren dernekleri) idare etmede değil, aynı zamanda bakım organizasyonunda da rol oynamasıdır. Diğerleri arasında inanç temelli organizasyonlar bakım tesislerinin kurulmasında çok aktif olmuştur. Almanya'da sivil toplum, sağlık ve sosyal refah tesislerini kurmak ve yönetmek için anayasal bir önceliğe sahiptir (Verhoeven, 2012: 74).

Weimar Anayasası, 1919 yılında getirdiği hükümlerle Almanya'da sosyal devlet anlayışı bakımından bir örnek oluşturmıştır. Anayasa, hem getirdiği koruma düzeni ile sağlık, çalışma, eğitim hakkı ve aile ve meslek gruplarını garanti altına alırken, hem de çalışma koşullarının çalışan ve işveren arasında birlikte araştırılması ve çalışanların kurum içindeki kurullarda görevlendirilmeleri kapsamında orta sınıfın güven altına alınmasına itina gösterilmesini sağlamıştır. Ayrıca Weimar Anayasası, iktisadi yaşamın adalet bazında ele alınması ve insan haysiyetine yakışır bir şekilde düzenlenme esasını benimsemiştir. Aynı tutum, II. Dünya Savaşı sonrası yürürlüğe giren 1949 Alman Anayasası'nda da korunmuştur (Bulut, 2003: 177).

Almanya'da geçerli sistem, sosyal yardım sistemi şeklinde ifade edilmektedir. Yasal olarak bu sistem 1999 tarihli Federal Sosyal Yardım Kanunu kapsamındadır. Sistemin temel prensipleri, yeterli bir gelir sahibi olmayan ve bireysel gayretleri ile veya üçüncü şahıslardan yeterli seviyede bir gelir elde edemeyen yurttaşlara uygun bir yaşam seviyesi sağlamaktır. Ayrıca bu şahıslara iktisadi bağımsızlık kazandırarak onların sosyal yardımlar ile yaşamını kolaylaştırmak, bu şahısları farklı ödeneklere sahip

kılmak, öznel hukuk ile kanuni olarak yardım sahibi yapmak, olarak ifade edilmektedir (Altındağ, 2007: 52).

Sosyal yardım hukuku kapsamında Alman vatandaşlarına verilen sosyal hizmet destekleri ana hatlarıyla şu şekildedir (Karabulut, 2011: 136):

- Sosyal hizmetten yararlanacak vatandaşların özel durumu, istek ve yetenekleri kapsamında sağlanan hizmet, bireysel ihtiyaç kapsamında ayarlanmaktadır.
- Sosyal yardım ikincil bir yardım türü şeklinde olup diğer bütün imkânlar bittikten sonra devreye girmektedir.
- Sosyal yardım, bireyin başvurusuyla değil, sosyal yardım kuruluşuna gerekli koşulların var olduğu bildirildikten sonra başlamaktadır. Bu durumun istisnası ise yaşlılık ve iş gücü kaybı ile ilgili temel güvence ödemeleridir.
- Sosyal yardım destekleri, hizmet, para yardımı veya ayni yardım şeklinde yapılmaktadır. Nakdi yardımlar, ayni yardımlara göre önceliklidir. Ayrıca danışma, etkinleştirme ve sosyal yardımdan bağımsız olmayı sağlayabilecek diğer destek biçimleri sağlanmaktadır.
- Ayakta tedavi yardımı, yatılı tedavi yardımına göre önceliklidir. Bu konuda hamile, engelli ve bakıma muhtaç kişilere özellikle istisnalar öngörülmektedir.
- Kapsamlı danışmalık hizmetleri, rehberlik ve destek niteliğindeki çeşitli sosyal hizmetler gibi ek hizmetlerle kendi kendine yardım gücü artırılıp etkinleştirilmektedir.

4.2.1 Aile ve Çocuklara Yönelik Yardımlar

Yoksulluğun engellenmesi için bütün dünyada kabul edilen en temel politika muhtaç ailelere dair yapılan yardımlardan başlamaktadır. Yoksulluğun engellenmesine yönelik aile politikaları oldukça önemlidir. Almanya’da ailelere dair politikalar “açık aile politikaları” olarak isimlendirilmektedir.

Devamlı yardımlarda minimum tutar, yalnız yaşayanlar veya aile reisleri için belirlenmektedir. Aile reisi erkek veya kadın olabilmektedir. Ayrıca varsa geçindirilmeye muhtaç çocuklar için ödenecek miktarı etkilemektedir. Bu yardıma konut, ısınma, hastalık, tedavi ve diğer sosyal zorluklar için fazladan ödemeler eklenmektedir. Tek ebeveynli aileler, hamileler, 65 yaş üstü çalışamaz durumda olanlar gibi bireylerin ihtiyaçları için istisnai ek ödemeler de yapılmaktadır. Her aile bireyi, kendisi için sosyal yardımdan yararlanmaktadır. Yardım, aile üyelerinin sayısına göre artırılmaktadır (Altındağ, 2007: 53).

Almanya'da aile yardımları sosyal yardım olarak uygulanmaktadır. Aile yardımı, devlet tarafından finanse edilir ve bir veya daha fazla çocuğu olan ebeveynlere ve aileleriyle olan tüm bağlarını kaybeden çocuk ve yetimlere verilir. Daha yakın zamanlarda, ailelere kira yardımı ve çocuk yardımı ödemelerinde iyileştirmeler yapılmıştır (Karadoğan, 2015: 49).

Ailelere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının bir diğeri geçim yardımıdır. Bu yardımdan faydalananlar daha çok aile birliğinde yaşayan özel şahıslardır. Öncelikle nakdi olarak yapılmaktadır. Alman Sosyal Kanununa göre bireyin geçimi için özellikle, gıda, barınma, giysi, ısınma, ev eşyası, vücut bakımı ve günlük yaşamın şahsi ihtiyaçları kriter alınmaktadır. Makul seviyede çevre ilişkileri ve kültürel yaşama dâhil olma da günlük yaşamın şahsi ihtiyaçları arasına alınmaktadır. Buradan sosyal yardımın, sadece fiziksel bir minimal yardım olmadığı, toplum yaşamına dâhil olmayı da kapsayan sosyo - kültürel minimal standardı sağladığı anlaşılmaktadır (Karabulut, 2011: 137).

Bu yardım, belli kurumlar bünyesinde yaşayan şahıslara da yapılmaktadır. Kurumun sağladığı aynı yardımların yanında giyecek yardımı ve şahsi harcamalar için belirli nakit ödemeyi de içermektedir. Yetişkinler için ödeme, standart miktarın %26'sıdır. Yurtdışında yerleşik Almanlar sadece, olağanüstü acil bir durumda olması ve geri gelmeleri belirli nedenlerden dolayı mümkün olmaması durumunda geçim yardımı alabilmektedir (Karabulut, 2011: 138).

Almanya'da genç ve çocuklara yardımcı olmak için kurulan kurumlardan biri Jugendamt'tır. Türkiye'deki SHÇEK benzeri bir yapı olan Jugendamt 1900'lü yılların başında kurumsallaşmaya başlamış ve II. Dünya Savaşı sonrası İçişleri Bakanlığı'nda Polis teşkilatına bağlı bir birim olarak faaliyette bulunmuştur. 1970'li yıllara dek daha

çok denetim ve müdahale amaçlı çalışan Jugendamt 1970'lerden sonra merkezine gençler ve ailelerine sosyal, pedagojik ve psikolojik yardım amacını koyarak, belediyelere bağlı bir kuruma dönüştürülmüştür.

Çocuklarına karşı bakma yükümlülüğünü yerine getirmeyen ve şiddet uygulayan ailelerin çocuklarını ellerinden alma yetkisi bulunmaktadır. Evlat edinme ve çocukların bakıcı ailelere yerleştirilmesi konusunda faal bir şekilde çalışan kurum, mahkemede de bu konularda taraf olabilmekte, çocukların uygun bakıcı ailelere yerleştirilmesini sağlamaktadır. Kurum, Çocuk ve Gençlik Yasası (Sozialgesetzbuch (SGB) VIII) kapsamında çalışmalarını yürütmektedir.

SGB'ye göre “gelişiminin desteklenmesi, sorumluluk sahibi ve toplum hayatına katılabilme yeteneğine sahip bir şahsiyet olarak yetiştirilmek her genç insanın hakkıdır.” Ayrıca “çocukların bakımı ve yetiştirilmesi anne ve babanın doğal hakkı ve öncelikli görevidir. Devlet ise bu görevin icrası esnasında denetleyicidir” diye devam etmektedir (Karabulut, 2011: 138).

Devlet, çocuk-aile ilişkisindeki gözetleyici ve denetleyici görevini Jugendamt ile yerine getirmektedir. Jugendamt, anne ve babaların çocuklarının fiziksel, ruhsal ve psikolojik gelişiminde olan görevlerini denetlemektedir. Jugendamt, bu görevini sadece pasif gözetleyici olarak değil, çocuk eğitimi sırasında aileye danışma hizmetinden çocuğun koruma altına alınması ve bir yetiştirme yurduna yerleştirmeye kadar birçok şekilde uygulamaktadır. Aynı şekilde yetiştirme yurtlarının açılması, ev çalıştırılmasına izin verilmesi, denetimi ve koruyucu aile olma kararı Jugendamt'ın görevleri arasındadır.

Aşağıda belirtilen koşulların yerine getirilmesi şartıyla, Almanya'da yaşayan herkes, kendi çocukları için, evlatlık çocuklar veya eşlerin çocukları için (üvey çocuklar) çocuk parası (Kindergeld) ve ebeveyn ödeneği (Elterngeld) hakkına sahiptir. Çocuk parasına hak kazanabilmek için, aynı evde yaşayan torunlar veya koruyucu çocuklar da dikkate alınabilir (European Commission, 2013a: 26).

Çocuk yardımı

18 yaşına kadar olan tüm çocuklar için çocuk parası verilir. Bundan sonra, çocuklar henüz 21 yaşını geçmemiş, bir işte çalışmıyor ve Almanya'da ya da başka bir

AB Üyesi Devlet, İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ya da İsviçre’de bir iş bulma hizmeti veren bir iş arayan olarak kayıt altına alınırlarsa yararlanmaya devam ederler.

Yine henüz 25 yaşını geçmemiş bireylerin bir okula devam etmesi, mesleki eğitim alması, iki eğitim veya öğrenim süresi arasında geçiş süresinde (dört aydan uzun süren) devam ediyorsa ya da Gelir Vergisi Yasası kapsamında gönüllü hizmetlere katılıyorsa veya eğitim yerlerinin bulunmaması nedeniyle bir mesleki eğitime başlayamayan ya da devam edemeyen bireylere yardımda bulunmaktadır.

Aynı zamanda 25 yaşını doldurmadan önce ortaya çıkan fiziksel, zihinsel veya psikolojik bir bozukluğa bağlı olarak kendi hayatını kazanamayan bireyler de bu yardımlardan faydalanabilmektedir.

Ebeveyn ödeneği (Elterngeld)

Ebeveyn ödeneği, ebeveynin aynı haneyi çocukla paylaşması ve kendisini yetiştirmesi şartıyla, anne ve/veya babaya ödenir. Bir ebeveyn, haftada 30 saatten fazla çalışmadığı sürece bu yardımı alır.

Bu ödenek çocuk 14 aylık olana gelene kadar ödenir. Doğumdan sonra bir çocuğun bakımını üstlenen eş veya eşler (çocuk kendilerinden olmasa bile) aynı koşullar altında ebeveynlik ödeneği alabilirler. Aynı durum, ebeveynler için (ebeveynlerin hastalıkları, sakatlıkları veya ölümleri) çocuğun kendilerine bakamadıkları durumlarda üçüncü dereceye kadar olan akrabalar için de geçerlidir.

Evlat edinme amacı ile evlat edinilmiş çocuklar için, ebeveyn ödeneği 14 aya kadar ödenebilir. 14 aylık süre, çocuğun hane içine alındığı zaman başlar. Çocuk sekiz yaşına ulaştığında yardım durdurulur.

4.2.2 Yaşlı ve Engellilere Yönelik Yardımlar

Almanya’da yaşlı vatandaşlara dair sosyal politikalar, bakıma muhtaçlık ve emeklilik sistemi kapsamında şekillenmiştir. Federal Sosyal Yardım Kanununa göre “hastalık veya engellikten dolayı yardım ve bakım olmaksızın hayatını sürdüremeyen” kişiler, bakıma muhtaç kişilerdir. Kanuna göre bakıma muhtaç kişiler, fiziken, ruhen

veya aklen hasta veya engelli olmalarından dolayı, yaşamlarını kendi başlarına idame ettiremeyen, günlük basit işleri yerine getiremeyen, bu nedenle başkalarına muhtaç veya bağımlı olanlardır (BMAS, 2018: 115). “Ayrıca 65 yaşından büyük kişiler ve tıbbi nedenlerden ötürü tam iş gücü kaybı olan 18 yaşından büyük kişiler, olağan ikametlerinin Almanya’da olması ve yardıma muhtaç olmaları durumunda temel güvence ödemelerine hak kazanmaktadır. Bahse konu ödemeler, dilekçe ile talep edilmek zorundadır”. Bir yıla kadar yapılan ödemelerin devam etmesi isteniyorsa, tekrar başvuruda bulunulması gerekmektedir Yaşlılar, bu kanun kapsamında bakım hizmeti almada güvence altına alınmaktadır (BMAS, 2018: 115).

Almanya’da emeklilik sistemi, tek yönlü, başka bir ifadeyle karşılıksız yardım, kamu destekli sistem, prime dayalı yapı ve belli katkıyı esas alan sistemlerden oluşmaktadır. Bu sistem sosyal sigorta temelli bir sistemdir. Alt tabakasında sosyal yardımlar, üst tabakasında ise çalışma ve özel sisteme dayalı emeklilik uygulaması bulunmaktadır (Taşçı, 2010: 191).

Almanya’da sosyal güvenlik sistemi pek çok ülkede olduğu gibi ilgili kişinin prim yatırmak suretiyle faydalanabildiği “kuşaklararası dağıtım modeli” sistemine göre işleyen ve zorunlu bir sigorta programı olan primli sosyal güvenlik rejimi ve ilgili kişinin herhangi bir prim yatırmadan yararlanabildiği primsiz sosyal güvenlik rejimi olmak üzere iki yapıdır. Sonuçta emeklilik sisteminin içinde olamayan biri, gelir testine tabi tutularak, muhtaçlığı saptandıktan sonra sosyal yardım almaya hak kazanabilmektedir (Koç ve Akyol, 2016: 544).

Almanya’da sosyal güvenlik, sadece yaşlı vatandaşları yoksulluktan korumakla kalmaz, aynı zamanda yaşam standartlarını geliştiren bir yaklaşımla uygulanır. Almanya’da hemen hemen her emekli, kamu emeklilik sistemi tarafından yönetilmektedir. Temel olarak, tüm emeklilik gelirlerinin yaklaşık %85’i kamu sektörü sistemi ile ilişkili emekli maaşlarından gelmektedir. Bu yüksek oran sisteme dâhil olma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır (Taşçı, 2010: 191).

Zorunlu bakım sigortası, 1994 yılında Almanya’da kurulmuş bir sosyal güvenlik sigortasıdır. Mali açıdan bağımsız bir sosyal güvenlik sigortasıdır. Yaşlı popülasyondaki artışın bir sonucu olarak, bakım ihtiyacı olan hasta ve yaşlı sayısında önemli bir artış olmuştur. Buna ek olarak, aile hayatındaki değişiklikler, ataerkil aileden nükleer aileye

geçişteki artış, zorunlu bakım sigortasının uygulanmasına yol açmıştır. Zorunlu bakım sigortası ile finansman sorunları çözülmüş yaşlıların ve hastaların bakımı özel kişiler tarafından üstlenilmiştir. Zorunlu bakım sigortası iki bölüme ayrılmıştır: evde bakım ve hastane bakımı. Evde bakım ve mali yardım için gerekli malzemeleri sağlamak zorunlu bakım sigortası, çalışanların brüt gelirlerinden %1.95 prim indirilerek sağlanır. 2005'ten bu yana çocuksuz olanlar %0.25 daha fazla prim ödemeye başlamıştır (Karadoğan, 2015: 49).

Zorunlu ve uzun süreli bakım sigortası sistemi hem yaşlı hem de engelli çalışma çağını kapsamaktadır. Tüm maliyetleri (sağlık sigortası olduğu gibi) karşılamak değil, temel ihtiyaçları karşılamak için tasarlanmamıştır; bireylerin özel fonlara katkıda bulunmaları ya da vasıtalarla test edilmiş refah ödemelerine başvurmaları beklenir (Arntz ve Thomsen, 2010: 151).

Uzun süreli bakım sigortası sağlık sigorta şirketleri tarafından yönetilmektedir; ancak bakım fonları bağımsız kendi kendini yöneten kuruluşlardır. Bütün çalışanların bir çeşit uzun vadeli bakım sigortası olmalıdır; ancak daha yüksek gelirli bireyler hükümet programına katılmak yerine özel bir sigorta yaptırmayı seçebilir ve yaklaşık dokuz milyon insan bunu yapar (Forder ve Fernandez 2011: 93).

Sosyal bakım ihtiyacı olan insanlar, Kanuni Sağlık Sigortası Tıbbi İnceleme Kurulu tarafından değerlendirilir ve bakım eşliğini karşılamaları halinde ihtiyaçları doğrultusunda üç seviyeden birine konulur (Blümel 2013: 96). Destek için uygunluk, kişisel bakım ve ev temizliği ile ne sıklıkla yardım gerektiğine ve aynı zamanda gayri resmi bakıcılar tarafından sağlanan bakım miktarına bağlıdır (Forder ve Fernandez, 2011: 96).

Kişiler, aile bakıcılarına ödeme yapmak, bakım için bir ajans ödemek, hatta evlerinin yenilenmesini sağlamak için ev yenileme çalışmaları yapmak için kullanabilecekleri nakit paralar alabilirler ya da sigorta şirketinin sözleşmeli bir ajans tarafından sağlandığı türden ayni yardımlar almayı tercih edebilirler. Ayrıca her ikisinin bir kombinasyonunu da seçebilirler (Gleckman, 2010: 108).

Destek seviyeleri, ayni hizmetler için ve konut bakımı için ayda belli miktarlar arasındadır (Forder ve Fernandez 2011: 99). Bir bireyin bakıma muhtaç olduğu değerlendirildikten altı ay sonrasına kadar ödeme yapılmaz. Uzun vadeli bakım sigortası

yardımlarının bakım masraflarının tamamını karşılaması beklenmemektedir ve program, kurumsal bakımdaki konaklama maliyetini karşılamamaktadır, bu nedenle insanların bu maliyetleri karşılamak için ek özel sigorta almaları tavsiye edilmektedir (Blümel 2013: 97). 2009 yılında, 40 yaş üstü Alman nüfusun yaklaşık yüzde 3,5'inin bu tür uzun vadeli bakım sigortası planı vardı; bu durum, bir kişinin 'bağımlı' olduğu düşünüldüğünde, belirlenen yıllık toplamı ödeyen bir tazminat planıdır (OECD, 2011). Sigortalı olmayan masrafları karşılayamayanlar için federal devlet tarafından idare edilen sosyal yardımlar şeklinde bir güvenlik ağı bulunmaktadır. Yasal güvence sigortasının yürürlüğe girmesinden bu yana, test edilen kişilerin sayısı azalmıştır (Forder ve Fernandez 2011: 50).

Almanya'da sunulan sosyal güvenlik uygulamalarından bir diğeri de yaşlılık ve işgücü kaybından ötürü temel güvencedir. Bu güvence kapsamında, 65 veya 67 (1947'de ve daha sonra doğanlar için 2012 yılından 2029 yılına kadar kademeli olarak yükseltiliyor) yaşını doldurmuş olmak ve 5 yıllık (60 ay) bekleme (asgari sigortalılık) süresini tamamlamak gerekmektedir. 5 yıllık bekleme süresini tamamlayamayan sigortalıya veya geride kalanlara sigortalının ödediği işçi payı sigorta primleri iade edilir (www.calisma.de). 65 veya 67 yaşından büyük bireyler ve devamlı, sırf tıbbi nedenlerden dolayı tam iş gücü kaybı olan 18 yaşından büyük bireyler, ikametleri Almanya'da olan ve yardıma muhtaç durumda olması durumunda bu bireyler temel güvence ödemelerine hak kazanmaktadır. Yardımlar dilekçe ile başvurularak talep edilmekte ve başvuru kapsamında her defasında bir yıllık ödemeye izin verilmektedir. Hak sahibinin, birlikte yaşadığı eşi veya hayat arkadaşının veya evlilik benzeri birliktelikteki çiftlerin emekli aylıkları veya servet gibi gelirleri, yapılan genel yardım tutarından düşülmektedir. Yıllık geliri 10.000 Avro'dan az olanlar ve nafaka ödemekle yükümlü ebeveynlerden kesinti yapılmamaktadır (Karabulut, 2011: 146).

Almanya'da sosyal hizmet kapsamında uygulanan diğer bir yardım, engelliler için uyum yardımıdır. Bu yardım kapsamında sakatlanma tehlikesini engellemek veya hafifletmek ve engelli insanların topluma tekrar uyumlarının sağlanması amaçlanmaktadır. Geçici bir süre için değil, fiziki, zihinsel veya ruhsal olarak önemli seviyede engelli veya engelli kalma tehlikesi altındaki her yurttaş hak sahibi durumundadır.

Yaşlı ve engelli yurttaşlara yönelik yapılan başka bir yardım, bakım yardımıdır. Bu yardım kapsamında bakıma muhtaç insanların bakımı ile ilgili masrafların tamamı veya bir kısmı karşılanmaktadır. Bakım sigortası uygulamasının başlamasından itibaren sosyal yardım özellikle önemli seviyede bakıma muhtaç kriterine sahip olmayan bakıma muhtaç bireyler için, bakım sigortasının ödeme üst limitini aşan ve en fazla masrafa neden olan en ağır bakım durumlarında, bir kurumda yatılı bakım için bakım sigortası tarafından üstlenilmeyen barınma, beslenme ve yatırım finansmanı için ve bakım sigortası olmayan bireyler için yetkilendirilmiştir (Karabulut, 2011: 147).

Almanya’da uygulanan yardımlardan diğerleri özel sosyal zorlukların üstesinden gelinmesi için sağlanan sosyal yardım ve diğer hayati durumlarda yapılan yardımlardır. Özel sosyal zorlukların üstesinden gelinmesi için sağlanan sosyal yardım, sıkıntılı bir dönemde bulunan ve özel sosyal zorluklar içinde bulunanlara verilmektedir. Başta evsiz kalma durumu olmak üzere ve bununla birlikte şahsi varlığını tehlikeye sokan başka sorunlara maruz kalan vatandaşlar bu yardımdan yararlanabilmektedir. Diğer hayati durumlarda yapılan yardımlar da ev işlerini devam ettirme yardımı, yaşlılara yönelik yardım, görme engelliler için hizmetler gibi diğer yardımlardır (Karabulut, 2011).

4.2.3 İşsizlere Yönelik Yardımlar

Almanya’da işsizlik nedeniyle, yardım almak için başvuran işsiz yurttaşlara işveren yararına çalışmayı teşvik etmek için mali olarak yardımda bulunmaktadır. Düzenli iş ilişkileri ile sosyal sigortaya konu olan iş sözleşmeleri düzenlenerek geçici istihdam olanakları oluşturulmakta ve yardım giderleri sosyal yardım fonu kullanılarak giderilmektedir. Ayrıca kamu yararına geçici ek istihdam olanakları sağlanmakta veya iş sözleşmesi düzenlenerek ek ödenek verilmektedir. Uygun bir işte çalışmanın reddedilmesi halinde asgari miktardan %25 oranında kesinti uygulanmaktadır. Burada hedef, kişileri ekonomik anlamda aktif hale getirmek ve gerekli bir süre zarfında maddi açıdan destek olmaktır (Altındağ, 2007: 54).

Bireyin bir işte çalışırken veya stajyer olarak çalışırken işsiz kalması durumunda, aşağıdaki durumlarda işsizlik ödeneği alabilmektedir (European Commission, 2013a: 28)

- İstihdam bürosuna işsiz bir kişi olarak kayıt olunması ve yardımdan yararlanmak için başvurulması durumunda,

- İşsiz olunması veya haftada 15 saatten daha az çalışılması durumunda,
- Çalışma için müsait olunması, yani sunulan herhangi bir uygun işi kabul etmek için çalışabilmeli ve istekli olunması ve aktif olarak iş aranması durumunda,
- İşten ayrılma hakkına sahip olmak için gerekli şartları tamamlaması, yani son iki yıl içinde en az 12 ay boyunca istihdam edilmiş olunması durumunda işsizlik yardımından yararlanılabilmektedir.

Önemli bir gerekçe olmaksızın, şu durumların olması durumunda işsizlik yardımı ödenmemektedir: (European Commission, 2013a: 28)

- İş ilişkisini bireyin kendisinin sonlandırması,
- İş yeri tarafından sunulan işin reddedilmesi,
- İstihdam edilmesine yardımcı olmak için herhangi bir makul ölçüte katılımın reddi,
- İstihdam bürosuna bildirmek için bir talepte bulunulmaması ya da hemen bir iş arayan olarak kayıt olunmaması.

İşsizlik yardımından faydalanma durumu, bireyin maaşı, vergi kartında belirtilen mali kategoriye ve çocuk sahibi olup olmadığına göre değişiklik gösterir. Yardımın hesaplanması amacıyla, eski Länder'de aylık 5.800 € 'luk ve yeni Länder'de ayda 4.900 € 'luk bir fayda tavanına kadar geçen yılki ortalama günlük ücret dikkate alınmaktadır. Çocuklu faydalanıcılar net kazançların% 67'sini alırken, çocuksuz yararlanıcılar net kazançların% 60'ını alırlar. Avantajların süresi, ödemelerin yapıldığı ve yaşa göre, maksimum 24 ay olmak üzere süren sürenin uzunluğuna bağlıdır. İşsizlik yardımı zorunlu sigortaya tabi olan kişiler için, 12 ile en fazla 24 ay, zorunlu sigortaya tabi tutulan yaşlılar için 48 ay şeklindedir (European Commission, 2013a: 29).

İş arayanlar için temel hüküm, sosyo-kültürel bir geçim düzeyini garanti altına almak için sosyal yardım doğrultusunda belirlenen, ihtiyaç odaklı ve araçlarla test edilmiş bir refah yardımcısıdır. Gerekli geçim seviyesi, tüm Almanya'da aynı olan federal düzeyde “normal şartlara” (Regelbedarfe) göre verilir. Gerek konut ve ısıtma maliyetleri, eğer yeterli ise, tam tutarın üzerindedir. Otoriter normal gereklilik, gıda, kişisel hijyen, ev eşyası ve günlük yaşamın kişisel ihtiyaçları için maliyetleri kapsayan bir toplu ödeme olarak verilir. Ayrıca, “ek şartlar” (Mehrbedarfe) (örn. hamilelik veya

tek ebeveynler için) ve özel avantajlar verilebilir. Çocuklar, gençler ve genç yetişkinler için sosyo-kültürel geçim seviyesi için asgari kaynak planı sözde “eğitim paketi” ni güvence altına almaktadır. Bu pakette okul gezileri, kişiselleştirilmiş okul malzemeleri, toplum öğle yemekleri, okul taşımacılığı, spor, kültür ve boş zaman etkinlikleri ile ilgili ihtiyaçlar ve belirli koşullar altında öğrenme / öğrenim desteği dikkate alınmaktadır. İş arayanlar için temel hükmün süresi, uygunluk koşulları yerine getirildiği sürece prensip olarak sınırsızdır; bununla birlikte, kural olarak, bu yardım sadece altı aylık bir süre için verilir, daha sonra bu hakların bir kez daha kanıtlanması gerekir (European Commission, 2013a: 29).

4.2.4 Sağlık Yardımları ve Diğer Yardımlar

Sağlık yardımları, yasal hastalık sigortası ödemeleri ile eşdeğer durumdadır. Bundan dolayı, sosyal yardımdan yararlanıp hastalık sigortası bulunmayanlar aynı yasal hastalık sigortası olanların yararlandıkları ödemelerden yararlanmaktadır. Genel olarak yasal hastalık kasaları, hastalık sigortası olmayan sosyal yardımdan yararlananların hastalık tedavi masraflarını daha sonra tazmin edilmek üzere üstlenmektedir. Hastalık sigortası bulunmayan sosyal yardımdan yararlanan birey, yardımlardan sorumlu sosyal yardım kuruluşunun kapsamında olan bir hastalık kasasını seçmekte ve bu hastalık kasası sosyal yardımdan yararlanacak bireye gerekli sağlık yardımlarından yararlanmak üzere bir hastalık sigortası kartı düzenlemektedir. Bu kartla kart sahibi birey, bütün sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadır (Karabulut, 2011: 122).

Daimi ikameti olan ihtiyaç sahibi her yurttaş en alt seviyeden koruyucu ağ olarak özel durumuna uygun bir yardımı isteme hakkına sahiptir. Bu durum için zor durumda bulunmak, kendi kendine yetecek durumda olmamak ve başkasından yardım alamıyor olmak koşulu aranmaktadır. Yaşamını devam ettirme amaçlı yardımlar, bir hanede ikamet sağlamak, yardıma konu bireyin kendi hanesi için gerekli olan eşya, gıda, giyecek, yakıt temini ve kültürel yaşama katılma imkânı sağlamak şeklindedir. Özel durum yardımları, hastalık, annelik, engellilik gibi durumlarda yardıma konu olan bireye ihtiyacı olan sağlık, doğum, rehabilitasyon imkanı sağlamak, ev idaresine yardım, iş kurma şeklindedir. Sosyal yardımlar, bireyler için bir hak teşkil etmektedir ve yararlanmak için talepte bulunmak şart değildir. Edimler resen olarak da sunulabilmektedir. Yardımlar için her eyalet kapsamında bir Sosyal Yardım İdaresi kurulmuştur ve bölgesel olarak kurumlaşmışlardır (DPT, 2001: 52).

Tüm nüfusun hastalık riskine karşı sigortalanması için genel bir yükümlölük vardır. Kural olarak, bu yükümlölük yasal veya özel hastalık sigortası ile yerine getirilebilir. Yasal hastalık sigortasında (Gesetzliche Krankenversicherung, GKV), tüm sigortalı kişiler zorunlu olarak, gönüllü olarak mı yoksa aile sigortalı mı olduklarına bakılmaksızın, hastalık durumunda aynı yardım alma hakkına sahiptir (European Commission, 2013a: 10).

Aşağıdaki gruplar yasal hastalık sigortası kapsamında zorunlu sigortalıdır: (European Commission, 2013: 10):

- Ücretli işlerde çalışanlar ve stajyerler de dâhil olmak üzere mesleki eğitim alan kişiler,
- Yeterli bir sigorta süresi olan emekliler,
- İşsizlik sigortası yardımları alan işsiz kişiler,
- Korunaklı istihdamda engelli kişiler,
- Mesleki rehabilitasyona katılan kişiler ve gençlik yardımı için özel eğitim kurumlarında (Jugendhilfe) bir tür istihdam için eğitilen kişiler,
- Kamu ya da eyalet onaylı yüksek öğrenim öğrencileri,
- Çiftçiler ve ailelerine yardım eden üyeler,
- Sanatçılar ve yazarlar,
- Sağlık hizmetlerinin sağlanmasına yönelik başka bir hakkı bulunmayan kişiler (belirli koşullar altında).

Almanya, ayda belirli bir miktardan daha az kazanan tüm çalışan vatandaşları kapsayan bir yasal sağlık sigortası sistemine sahiptir (Blümel 2013: 216). Devlet memurları ve serbest meslek sahiplerinin yanı sıra bundan daha fazlasını kazananlar özel sağlık sigortası planı (çoğunlukla daha geniş bir hizmet yelpazesini kapsar) ya da yasal sağlık sigortası kapsamına girmeyi tercih edebilirler. Emekliler için sağlık sigortası zorunludur ve daha önceden yasal bir sağlık sigortasıyla sigortalanmışlarsa, seçtikleri yasal sağlık sigortasına hak kazanırlar. Aksi takdirde, kendilerini özel olarak sigorta ettirmek zorundadırlar (Robertson, Gregory ve Jabbal, 2014: 27).

Yasal sağlık sigortası, önleyici hizmetleri, yataklı ve ayakta hasta bakımı, hekim hizmetleri, akıl sağlığı bakımı, diş bakımı, optometri, fizik tedavi, tıbbi yardımlar, rehabilitasyon, darülaceze ve palyatif bakım, hastalık izni tazminatı ve tüm reçeteli

ilaçları kapsamaktadır. Yasal sağlık sigortası önleyici hizmetler düzenli dış muayeneleri, iyi çocuk muayeneleri, temel bağışıklıklar, kronik hastalıklar için kontroller ve belirli yaşlarda kanser taramasını kapsamaktadır. Hastanede yatış ve rehabilitasyon için (her yıl ilk 28 gün için) eş ödemenin yanı sıra tıbbi yardımlar öngörülmektedir. Fiyatın referans fiyattan en az yüzde 30 daha az olmaması halinde, poliklinik reçetesi başına bir eş-ödeme de söz konusudur. Uygulamada 5.000'den fazla ilacın etkin bir şekilde ücretsiz olması şeklindedir (Blümel 2013: 217).

Sağlık sigortası kapsamının dışındaki bireysel sağlık hizmetleri, maddi durumu olmayan hastalara sunulmaktadır. Maliyet paylaşımı, hane gelirinin yüzde 2'sine denk gelmektedir. Kronik hasta kişiler için bu oran yüzde 1 olarak belirlenmiştir; ancak bu indirgemeye hak kazanabilmek için insanlar, hastalığa yakalanmadan önce tavsiye edilen danışmanlık veya tarama testlerine katıldıklarını kanıtlamak zorundadır. 18 yaşın altındaki çocuklar maliyet paylaşımından muaftır (Robertson, Gregory and Jabbal, 2014: 27).

Kapsayıcı ve detaylı bir sosyal güvenlik sistemi bulunan Almanya, vatandaşlarının hastalanma, emeklilik, kaza, bakım ve işsizlik durumlarında uyguladığı koruyucu yapılar, yaşam şartları içindeki riskler karşısında vatandaşların çaresiz durumda bulunmalarını engellemektedir. Bunun dışında sosyal güvence kapsamına vergilerle karşılanan aileye yönelik yardımlar veya emekli ve işsizler için temel güvenceler de girmektedir. Bu nedenle Almanya kendini bir sosyal devlet olarak tanımlamaktadır ve vatandaşlarının sosyal güvenliklerini öncelikli birer görev arasında saymaktadır.

Almanya'da sosyal güvenlik, sosyal sigorta ve sosyal yardım şeklinde ikili bir yapıdadır. Hastalık, işsizlik ve emeklilik için zorunlu sigortalar vardır. Sosyal sigorta zamanla farklı çalışan kesimlere doğru devamlı bir ilerleme göstermiş ve nüfusun çoğunluğu sigorta ile güvence altına alınmıştır (Kara, 2004: 179).

Sosyal yardım, vatandaşları yoksulluk, sosyal dışlanma ve güçlüklerle karşı korumaktadır. Birey ve ailelerini kendi kendilerine üstesinden gelemeyecekleri ve yeterli sosyal güvencelerinin olmadığı durumlarda destek olmaktadır.

4.3 İngiltere

Devletin varoluşuyla birlikte, ortaya çıkan sosyal, kültürel ve ekonomik karmaşıklığın, belli bir düzen içerisinde yürütülmesine sağlamak devletin temel görevidir. Küreselleşmenin etkisiyle değişen dünyada ki karmaşıklığın giderilmesi ve toplumunun refah durumlarını iyileştirmek için devletler birçok önlemler almaktadır. Toplumsal farklılıklarla birlikte, meydana gelen değişiklikler tek bir ülkeye özgü değildir. Tüm ülkelerde hızlı değişim ile birlikte artan nüfus oranlara karşı bazı düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin en önemli konusu olan da toplumun refah durumudur. İngiltere’de refah devlet anlayışını benimseyen ilk ülkelerdendir.

İngiltere’de refah devleti kapsamında yapılan uygulamalar 20. yy.’ın başlarında başlamıştır. Prim ödenmeden 70 yaş üzerini kapsayan Yaşlı Aylığı Kanunu 1908 yılında ve Ulusal Sigorta Kanunu 1911’de kabul edilmiştir.

1911’de İngiltere’deki Ulusal Sigorta Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte, sosyal güvenlik alanında ciddi düzenlemeler getirilmiştir. Hastalık ve sağlık sigortasına ek olarak, dünyada ilk kez işsizlik sigortası yönetmeliği yasaya dâhil edilmiştir. 1942 tarihli Beveridge Raporu, sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesine devam etmiştir (Egeli, 2009: 61).

1944 yılında “hükümetin öncelikli amaç ve sorumluluklarından biri de yüksek ve kalıcı bir istihdamın devam ettirilmesidir” şeklinde açıklama yapılmıştır. 1944 yılında Eğitim Kanunu, 1945 yılında Aile Yardımları Kanunu, 1946 yılında Ulusal Sağlık Hizmeti Kanunu çıkarılmıştır.

İngiltere’de sosyal bakım, ihtiyaç veya risk altındaki çocuk veya yetişkinlere ya da hastalık, maluliyet, yaşlılık veya yoksulluktan kaynaklanan ihtiyaç sahibi yetişkinlere sosyal hizmet, kişisel bakım, koruma ya da sosyal destek hizmetleri sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Temel yasal tanımlar, Ulusal Sağlık Hizmeti ve Toplumsal Bakım Yasası 1990 ile kayıt dışı bakıcılara karşı sorumlulukları kapsayan diğer hükümlerden oluşmaktadır. Bu kanun ve hükümlerin amaçları şu şekildedir: bakım hizmetlerini kullanan kişileri istismar veya ihmalden korumak, fiziksel veya ruhsal sağlığın bozulmasını önlemek veya teşvik etmek, bağımsızlığı ve sosyal içermeyi desteklemek, fırsatları ve yaşam şanslarını geliştirmek, aileleri güçlendirmek ve insanların sosyal ihtiyaçlarıyla ilgili olarak insan haklarını korumak.

Merkezi hükümet, ulusal politikaları, yerel makamların yasal görevlerini ve çoğunluğu halka açık olmayan yetkililer için merkezi finansman miktarını belirler. Yerel makamlar, yerel politikaları ve öncelikleri belirleyerek merkezi hükümeti nasıl harcayacaklarına ve yerel hizmetlerde yerel olarak toplanan fonlara nasıl karar vereceğine karar verdiler. Yerel ihtiyaçları en iyi nasıl karşılayacaklarını ve yetişkin sosyal bakım hizmetlerini nasıl işleteceklerini seçerler. Mevcut politika, bakım hizmetlerini kişiselleştirmeyi, bireyin özel ihtiyaçlarına ve isteklerine uyarlamayı amaçlamaktadır. Örneğin, ev bakım randevularını kullanıcılara uygun zamanlarda düzenler (Morse, 2014: 12).

Birleşik Krallık'ta sosyal bakım hizmetleri, genel olarak ortak bir politika şemsiyesi altında düzenlenir, finanse edilir, görevlendirilir ve sağlanır (Henderson ve Knapp, 2003: 382).

İngiltere sosyal güvenlik planları şunları içerir (European Commission, 2013b: 4):

- Hastalık, işsizlik, eşin ölümü, emeklilik vb. için nakit fayda sağlayan Ulusal Sigortacılık Planı. Bireyler Ulusal Sigorta primlerini ödeyerek bu haklardan faydalanmaya hak kazanırlar,
- Tıbbi, diş ve optik tedavi sağlayan ve sadece Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda'da yaşayan insanlara ücretsiz olarak sunulan Ulusal Sağlık Hizmeti (NHS),
- Çocuk yetiştiren insanlara para yardımı sağlayan çocuk parası ve Çocuk Vergi Kredisı programları,
- Bazı engelli veya bakıcı kategorileri için primsiz yardımlar,
- Çocuk doğduğunda veya evlat edinildiği zaman işverenlerin çalışanlara yaptığı diğer yasal ödemeler.

İngiltere'de sosyal güvenlik sistemi devlet tarafından yönetilir ve tüm toplumu kapsamaktadır. Premium olmayan premium ödenek katkısı ile ilgili ödenek var. Sosyal Güvenlik Sistemi, Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bakanlık, Emeklilik maaşı ve sakatlık emekli maaşı, hastalık ve işsizlik sigortası, dullara, hasta ve engellilere yardım gibi sosyal hizmetlerden sorumludur. Sağlık Bakanlığı bünyesinde

Genel Sağlık Sigortası hizmetleri sağlayan ve genel vergilerle finanse edilen bir Ulusal Sağlık Hizmetleri (NHS) birimi de bulunmaktadır (Karadoğan, 2015: 51).

İngiltere’de sosyal bakım hizmetleri için bir diğer uygulama olan uzun dönem bakım (long-term care) sistemi, yalnızca bakım masraflarını karşılayamayan çok ciddi ihtiyaçları olanları destekleyen 'güvenlik ağı' tipi bir sistem olarak tanımlanabilir (Fernandez ve ark., 2009: 109). Sistem, yaşlıların uzun süreli bakım ihtiyaçlarını karşılamak için özel hizmetler geliştirerek ve gelir testlerinin sınırlı bir şekilde gevşeterek yoksullar için daha önceki refah sistemlerinden kademeli olarak evrimleşmiştir (Ikegami ve Campbell, 2002: 126).

Mevcut İngiliz uzun dönem bakım sisteminin felsefesi, bireyler ve aileleri ile uzun süreli bakımın sağlıklı bakım bileşenleri için birincil sorumluluğu yerleştirmektedir. Sadece gelir düzeyi ve varlık düzeyi test edilen seviyenin altındaki bireyler kamu tarafından finanse edilen sosyal hizmetleri alırlar ve sistem hizmetleri yalnız başına yaşayan ve gayri resmi bakım almayanlara yönlendirir. Hükümetin 2009 yılında yayınladığı Yeşil Kitapta belirtildiği gibi, İngiltere’de uzun dönem bakım sisteminin büyük bir reformu için planlar bulunmaktadır (Comas-Herrera, Pickard, Wittenberg, Malley and King, 2010: 151).

Dönemin iktidardaki hükümeti seçimlere, sistemi derinlemesine gözden geçiren ve hükümete bir dizi tavsiyede bulunan bir Kraliyet Komisyonu kurulmasıyla uzun vadeli bakım sistemini reform vaadiyle girmiştir. Kraliyet Komisyonu'nun raporundan bu yana, Komisyon tarafından tespit edilen sorunların bir kısmına değinmeye çalışan çok sayıda hükümet belgesi ile birlikte uzun süreli bakım sisteminde yoğun bir faaliyet ve tartışma süreci yaşanmıştır. Bununla birlikte, İngiltere’de uzun süreli bakım finansmanı sistemi neredeyse hiç değişmeden kalmıştır; çünkü hemşirelik bakımı, ihtiyaç duyan herkese ve araç testlerinde küçük değişikliklere ücretsiz olarak yapılmaktadır. 2006 yılında King's Fund (bağımsız bir düşünce kuruluşu) sistemi ve finansmanı bir kez daha gözden geçirmiş ve yeni bir finansman ve hizmet sağlama modeli önermiştir (Wanless vd., 2006: 162). Temmuz 2009’da hükümet, Ulusal Bakım Hizmetinin oluşturulmasını ana hatlarıyla belirten bir istişare süreci başlatmış ve zorunlu sigorta dâhil olmak üzere uzun vadeli bakımı finanse etmek için tamamen yeni (Birleşik Krallık için) yollarını araştırmıştır (HM Government, 2009: 36).

2014 Yılı Bakım Yasası, İngiltere'deki yetişkin sosyal bakım sistemine geniş kapsamlı reformlar getirerek Nisan 2015'te yürürlüğe girmiştir. Bunlar arasında yeni bir değerlendirme süreci, ulusal uygunluk kriterleri ve bakıcılar için yeni haklar yer almıştır (Wallace, Cavander-Attwood ve Redfern-Tofts, 2017: 7).

Resmi hizmetler, yerel otorite sosyal hizmetleri, toplum sağlığı hizmetleri ve bağımsız (kâr amacı gütmeyen) ve konut dışı bakım evleri, bakım evleri, evde bakım ve günlük bakım hizmetleri gibi bir dizi kurum tarafından sağlanmaktadır. Bireyler ayrıca doğrudan ödemeleri ve bireysel bütçeleri kullanarak veya kendi özel fonlarını kullanarak kendi hizmetlerini satın alabilirler (Comas-Herrera, vd., 2010: 160).

4.3.1 Aile ve Çocuklara Yönelik Yardımlar

Aile yardımlarına dair ilk yasa 1945 yılındaki Çocuk Yardım Kanunu ve 1987 yılındaki Aile Kredisi Kanunudur. Bugün aile yardımları 1992 yılında yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik Yardımları Kanunu kapsamında incelenmektedir. İngiltere’de iki tür aile yardımı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi çocuk yardımları, diğeri çalışma vergi kredisidir (Özdamar, 2007: 102).

Sosyal sigorta yapılanması beş birim aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bunlar:

- Bilgi Sistemleri Hizmetleri Dairesi,
- Savaş Aylığı Dairesi,
- Primler Dairesi,
- Çocuk Destek Hizmeti,
- Yardımlar Dairesi (Karadoğan, 2015: 51).

Bilgi Sistemleri Hizmetleri Dairesi: Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve diğer dairelerin bilgi sistemlerinin geliştirilmesinden ve uygulamalarından sorumludur.

Çocuk Destek Dairesi: Yerel seviyede 6 çocuk destek merkezi ile ihtiyaç sahibi olan ailelere çocukları için maddi destek sağlamaktadır.

Primler Dairesi: Primlerin kayda alınması ve sigorta ile ilişkili ulusal bilgi hizmetlerinin sağlanmasından sorumludur.

Yardımlar Dairesi: Sosyal Güvenlik Bakanlığının icra kuruludur. Birçok yardımın yönetiminden sorumlu yardım direktörlüğü bulunmaktadır (Karadoğan, 2015: 51).

Bunlar;

- Aylıklar ve Denizaşırı Yardımlar Direktörlüğü
- Çocuk Yardımları Direktörlüğü
- Gelire ilişkin Yardım Direktörlüğü
- Sakatlık Yardımı Direktörlüğü olmak üzere dört adettir (Karadoğan, 2015: 51).

Özel ihtiyaçlar parası, düzenli bir gelir ile giderilmesi olanaklı olmayan normal dışı harcamanın gerektiği durumlar için ödenmektedir. Bu paranın tahsili amacıyla kurulmuş özel bir fon bulunmaktadır. İngiltere’de yaşayan ve 18 yaş üstü, geliri belli bir seviyeyi geçmeyen bireyler, tek başlarına karşılayamayacakları münferit bir gereksinim oluştuğunda, istekte bulunarak temin edebilmektedir. Yerel yönetimler bütçelerinin bir bölümünü sosyal fona tahsis etmekle yükümlüdür. Engellilik durumu, seviyeleri, bakıma muhtaç olma durumu, yaş ve medeni durum göz önünde bulundurularak yurttaşlara aylık bağlanmaktadır. Bu niteliklerin her biri göz önünde bulundurularak bireylerin durumlarına uyan belli bir ödeme yapılmaktadır (DPT, 2001: 38).

Çocuklara dair ödemeler çocuk parası ve vasi aylığı şeklindedir. Son 52 haftalık ikamet etme süresi içinde minimum 182 gün İngiltere’de ikamet etmiş ebeveynler, eğitim almama durumunda 16, eğitim durumunda 19 yaşını doldurmamış ve tam gün eğitime devam eden çocukların hepsi için haftalık ödeme almaya hak kazanmaktadır. Çeşitli nedenler dolayısıyla ebeveynlerinin velayeti altında olmayan çocuklar için atanan vasilere, bakımı aile içinde yapılması şartıyla vasi aylığı bağlanmaktadır (DPT, 2001: 40).

Eğitimden sorumlu Devlet Bakanlığı kapsamında bulunan Eğitim Servisi’ne bağlı Yerel Eğitim Daireleri bulunmaktadır. Bunların hepsi okul öncesi eğitimden orta öğretime kadar eğitimin sağlanması ve kontrol edilmesiyle görevlidir. İngiltere’de diğer eğitim seviyelerine göre 5 yaş altı çocukların eğitimine daha da fazla önem verilmektedir. 2002’de 4 yaşındaki bütün çocuklar okul öncesi eğitime alınmıştır. 5 - 11 yaş arasındaki çocukların Yerel Eğitim Daireleri tarafından finanse edilen devlet

okullarında eğitim alabilmektedir. Okul öncesi, ilk okul, yüksekokul ve üniversite dışında tam zamanlı bir eğitime kayıtlı olmayan öğrenciler için mesleki, sosyal ve kültürel etkinliklerin öğretildiği İleri Eğitim olarak adlandırılan bir eğitim seviyesi daha bulunmaktadır (Özdamar, 2007: 173).

4.3.2 Yaşlı ve Engellilere Yönelik Yardımlar

İngiltere'deki 85 ve üzeri yaşlardaki insan sayısı, son on yılda neredeyse üçte bir oranında artmış ve önümüzdeki yirmi yılda iki kattan fazladır. 80'li yaşlarının üzerinde olanların 3/1'den fazlası, günlük yaşamdaki beş veya daha fazla aktiviteyi gerçekleştirmede yardım almakta zorluk çekmektedir (Age UK, 2017: 4).

İngiltere'de yaşlılara yönelik devlet tarafından uygulanan temel uygulamalardan biri devlet tarafından bağlanan emekli aylığıdır. Emekli aylığı, başvuru sahibinin çalışma hayatı boyunca ödenen Ulusal Sigorta katkıları yoluyla kazanılan yıllarının sayısına dayanmaktadır. Devlet emeklilik maaşı, devlet emeklilik yaşına ulaşıldığında talep edilebilir. 6 Aralık 1953'ten önce doğan erkekler için, mevcut Devlet Emeklilik yaşı 65'tir. 5 Nisan 1950'den sonra 6 Aralık 1953'ten önce doğan kadınlar için, Devlet Emeklilik yaşı 60 ile 65 arasındadır. Aralık 2018'den itibaren emeklilik yaşı hem erkekler hem de kadınlar için artacak ve 2020'de kadın ve erkekler için emeklilik yaşı 66 olacaktır (European Commission, 2013b: 16).

Emeklilik sisteminin ilk ayağı kamu yaşlılık sigortasıdır. İngiltere devleti, ödenen tüm primlerin yaklaşık %5'ine geçersizlik, yaşlılık ve ölüm yararına katkıda bulunur. Hastalık ve annelik sigortalarında, iş kazalarına ve hastalıklara ödenen tüm primlerin %5'i, ulusal sağlık hizmetlerinin tüm maliyetlerinin yaklaşık %85'i ve işsizlik sigortası ve tüm aile yardımları devlet tarafından finanse edilmektedir. 1995 yılından bu yana, bireysel emeklilik sigortası İngiltere'de tanıtıldı. İngiltere'de sosyal güvenlik belli bir ölçüde özelleştirildi ve özel sosyal güvenlik uygulamaları bireysel emeklilik sistemine dayanıyor. Sistemin ilk ayağı olan temel yaşlılık sigortasına katılım zorunludur ve ikinci tercih olan kamu sigorta sisteminden ayrılmak ise isteğe bağlıdır. Ülkedeki kamu emeklilik sistemini tercih edenler daha az vergi ödüyor ve daha düşük maaş alıyor. Bireysel emeklilik sistemini seçenler daha fazla kazanırlar ve emekli olana kadar ödenen katkılar vergiden muaftır. İngiliz sosyal güvenlik sistemi başarıyla çalışır ve borç sorunu yoktur. Ülkedeki çalışanların çoğunluğu profesyonel emeklilik

fonlarının üyeleridir. Çalışanların çoğunluğu için Bireysel Emeklilik fırsatları da sağlandığından, gelecekte potansiyel maliyetleri ve yükleri önemli ölçüde azaltmıştır (Egeli, 2009: 61).

6 Nisan 2010'da veya daha sonra emeklilik yaşına ulaşan erkek ve kadınlar, tam bir Temel Devlet Emekliliği için 30 çalışma yılına ihtiyaç duymaktadır. Birey en az 12 ay boyunca emekli maaşı almayı talep etmeyi tercih ederse, bir defaya mahsus bir toplu ödeme alabilmektedir (European Commission, 2013b: 16).

Temel Kamu Emeklilik Maaşı, emeklilik sisteminin birinci aşamasıdır. Bu sisteme katılım zorunludur ve kişi başına haftalık 80-645 sterlin arasında bir ödeme yapılmaktadır. Burada amaç, emeklilikte asgari seviyede bir gelirin ödenmesinin devlet garantisinde olmasıdır. AB üyesi ülkelerden birinde ikamet eden veya İngiltere'nin karşılıklı anlaşmada bulunduğu diğer ülkelerin yurttaşları da bu emeklilik sisteminden yararlanabilmektedir. Başka bir emeklilik sistemi de İkinci Kamu Emeklilik Maaşıdır. Bu iki sistem dışında Primsiz Yaşlılık Aylıkları ve Emeklilik Kredisi bulunmaktadır (Özdamar, 2007: 99).

İngiltere'de yaşlılar için sosyal uygulamaların diğer bir önemli uygulaması bakım uygulamalarıdır. Bakım hizmetlerinden biri olan evde bakım hizmeti, zor durumda ve ihtiyaç durumundaki bireylerin bu durumunu gidermek için uygulanan bakım fikrinin bulunduğu 19. yy.'daki Yoksulluk Kanununa dayalıdır (Taşçı, 2010: 191).

İhtiyaç durumundaki yaşlılara yönelik olan sorumluluklar iki kuruma bağlıdır. Hasta olanlardan sağlık otoriteleri, bakım ihtiyacı ve dikkat sorunu sebebiyle ayakta duramayanların sorumluluğu yerel yönetimlere aittir. Bunlara ek olarak, karma bir bakım modeli de bulunmaktadır. Bu kapsamda hem sağlık kurumu veya yerel yönetimlerin bakım hizmeti istenirken, hem de aileler de bu bakım görevinde bulunmaktadır. İngiltere'de yaşlılara uygulanan başka bir sosyal uygulama yaşlı köyleridir. Yaşlılar için özel olarak kurulan bu bölgelerde yaşlılara profesyonel kişiler tarafından özel ilgi gösterilmektedir (Taşçı, 2010: 193).

İngiltere'de uzun süreli bakım genellikle ev içi görevler (alışveriş ve yemek hazırlama gibi), kişisel bakım görevlerinde yardım (giyinme ve banyo yapma) ve hemşirelik bakımı gibi konularda yardımcı olmak için alınır. Artık artan sayıda yaşlı

kişi, doğrudan ödeme veya bireysel bütçeler şeklinde hizmet yerine nakit alıyor. Evde yaşayan yaşlılar için en uzun süreli bakım enformel bakıcılar tarafından sağlanmaktadır (Pickard vd., 2000: 199). Resmi hizmetler, yerel otorite sosyal hizmetleri, toplum sağlığı hizmetleri ve bağımsız (kâr amacı gütmeyen) sektörde yerleşik bakım evleri, bakım evleri, evde bakım ve günlük bakım hizmetleri gibi bir dizi kurum tarafından sağlanmaktadır. Uzun süreli bakım hizmetleri Ulusal Sağlık Servisi, yerel yetkililer, hayır kurumları ve yaşlı kişilerin kendileri tarafından finanse edilmektedir. Sağlık hizmetleri kullanım noktasında ücretsizdir ve erişim ihtiyaçları temel almaktadır, çoğu resmi uzun süreli bakım sosyal bakım olarak kabul edilir ve katı bir şekilde gelir tespitine tabidir. Ancak kişisel bakım ihtiyaçları olan yaşlı engelliler ve bakıcıları için bir yarar sağlamada gelir testine gerek yoktur (Comas-Herrera, vd., 2010: 169).

İngiltere’de sosyal devlet uygulaması kapsamında uygulanan başka bir uygulama da engelli yardımlarıdır. “İngiltere’de 1992 yılında malul bireylerin çalışmasını teşvik amacıyla “malullük çalışma yardımı” adı altında bir ödeme sistemi uygulamaya konulmuştur” (Egeli, 2009: 61). Engelli yardımları, 1992 yılındaki Sosyal Güvenlik Yardımları Kanunu, 1994 yılındaki Sosyal Güvenlik Kanunu ve 2002 yılındaki İstihdam Kanunu ile düzenlenmiştir. Dört tür yardım bulunmaktadır. Bu yardımlardan üçü prim katkısı olmamaktadır. Prim katkısız yardımlar, Malullük Yaşam Aylığı, Bakım Aylığı ve evde yaşlı veya hastaya bakanlara dair bir yardımdır. Uzun Dönem Ehliyetsizlik Yardımı prim katkılıdır. Uzun Dönem Ehliyetsizlik Yardımı ehliyetsizliğin 53. haftasından itibaren artmakta, acil bir hastalık söz konusu ise bu tutar 29. haftadan itibaren de ödenebilmektedir. Engellilik durumu 45 yaşından önce başlarsa ek bir ödeme de yapılabilir (Özdamar, 2007: 99).

Bir hastalık veya engellilik nedeniyle ödenen İstihdam ve Destek Ödeneği, 27 Ekim 2008 tarihinden itibaren İş Gücü ve Gelir Desteği şeklinde değiştirilmiştir. İstihdam ve Destek Ödeneği almak için bireyin sınırlı bir kapasiteye sahip olması ve belirli ulusal sigorta katkı koşullarını yerine getirmesi gerekmektedir. Bireyin bu koşulları karşılaması durumunda, 13 haftalık bir değerlendirme aşamasına girmektedir. Bu aşamada bir doktor veya bir sağlık uzmanı, İş Kapasitesi Değerlendirmesi adı verilen tıbbi bir değerlendirme gerçekleştirmektedir. Yararlanabilme hakkının olup olmadığının belirlenmesinin yanı sıra, İş Kapasitesi Değerlendirmesi, bireyin zorunlu bir iş odaklı faaliyete sahip olan İşle İlgili Etkinlik Grubuna mı, yoksa böyle bir

zorunluluğu olmayan destek grubuna mı dâhil edilip edilemeyeceğini de belirlemektedir (European Commission, 2013b: 14).

Bireyin işle ilgili etkinlik grubuna yerleştirilmesi durumunda, kişisel danışmanınızla iş odaklı görüşmelerde yer alması beklenmektedir. Burada birey uygun iş için hazırlanmasına yardımcı olacak destek almaktadır. Buna karşılık, temel İstihdam ve Destek Ödeneği oranına ek olarak işle ilgili bir faaliyet bileşeni almaktadır. Bireyin Destek Grubuna yerleştirilmesi durumunda, hastalık ya da sakatlığın bireyin çalışma yeteneği üzerinde ciddi bir etkisi vardır, herhangi bir işe katılması beklenmez (European Commission, 2013b: 14).

Ağır engelli kategorisinde aylık alan bireye bakanlara da devlet, bakım nedeniyle iş gücü piyasasına katılamamalarından dolayı ortaya çıkan kaybın telafisi için aylık bağlamaktadır. Bu aylığın ödenmesi için, bakım işinin düzenli, yani haftada en az 35 saat yapılıyor olması gerekmektedir (DPT, 2001: 41).

4.3.3 İşsizlere Yönelik Yardımlar

Sosyal devlet kapsamında uygulanan uygulamalardan biri olan işsizlik sigortası uygulaması, İngiltere’de ilk olarak 1911 yılında uygulanmaya başlamıştır (Ekin, 1994, akt., Çolak, 2017: 1382). İşsizlik yardımlarına yönelik kanun kapsamında, kendi isteği dışında işsiz kalan ve hâlihazırda iş arayan her vatandaş, gerekli koşullara sahip olması durumunda bu yardımlardan yararlanma hakkına sahiptir. Bu kapsamda serbest çalışanlar, evli kadınlar ve dullar işsizlik sigortası kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu grubun işsizlik sigortasından yararlanmaları, kendi isteklerine bırakılmıştır (Taş, 2016: 47).

İşsizlik sigortası kapsamında ödenen işsizlik maaşı, işverenlerin katkıları ve Milli Sigorta Fonu olmak üzere iki merci tarafından sağlanmaktadır. Yetersiz gelir sahibi olanların bütün sosyal güvenlik masraflarının karşılanması için devlet, bu fona katkıda bulunmaktadır (Andaç, 2010: 90).

Her ülkede olduğu gibi İngiltere’de de işsizlik yardımının ödenmesi belirli şartlar altında yapılmaktadır. Bu kapsamda işsizlik yardımı, bireyin kendi isteği dışında işsiz kalması, yeni bir işte çalışmak için hazır durumda olması, iş arayan statüsünde istihdam bürosuna kayıtlı olması, aktif olarak iş araması, işsiz kalmadan önceki son

işinde haftada en az 16 saat olarak çalışıyor olması, öğrenci olması durumunda öğrencilik durumunun tam zamanlı statüsünde olmaması, emeklilik yaşının altında olması, yasal olarak Büyük Britanya sınırları içinde ikamet etmesi, gereken primleri ödemesi durumunda ödenmektedir. İşsizlik yardımı iki türlü uygulanmaktadır. Bunlardan ilki en fazla 182 gün ödenecek şekilde sağlanan kısa süreli ödenek olup, ödemeler prime dayalıdır. Bu yardıma hak kazanamayan işsiz bireylere ise mal varlıklarına göre yardım yapılmaktadır (Taş, 2016: 47).

İşsizlik yardımları kapsamında yapılacak olan ödemeler, farklı kriterlere göre hesaplanmaktadır. İşsizlik yardımları 25 yaşından küçük bekâr bireylere haftalık 56,80 Sterlin olarak ödenirken, 25 yaşından büyük bekârlara haftalık 71.70 Sterlin olarak ödenmektedir. Evli kişilere ise her ikisi de beraber ve 18 yaşında ya da daha büyükler ise 112.55, yalnız yaşıyorlar ise aynen bekâr olanların ücretleri verilmektedir. İşsizlik maaşı, üç gün bekleme süresi sonrası en fazla 6 ay olmak üzere ödenmektedir. Yani ödenek sabit miktar olup, bakmakla yükümlü olunan yetişkin sayısına bağlı olarak değişmektedir (Taş, 2016: 47).

4.3.4 Sağlık Yardımları ve Diğer Yardımlar

Birleşik Krallık ülkelerinin her biri, kendi sağlık sistemi ve kendi Kamu Sağlığı kurumları için sağlık koruma ve eşitsizliklerin üstesinden gelmek için kendi danışma, planlama ve izleme çerçevesine sahiptir. Her ne kadar hizmetlerin düzenlenme ve ödeme şekli birbirinden farklı olsa da Ulusal Sağlık Hizmeti (NHS) modeli dört ülkede de geçerlidir ve kullanım noktasında ücretsiz kamu hizmetlerine erişim sağlar. Birleşik Krallık nüfusunun %80'inden fazlası İngiltere'de yaşamaktadır ve bu nedenle en büyük sağlık hizmetine sahiptir.

İngiliz sağlık sistemindeki hizmetlere bakıldığında, bireysel koruyucu sağlık hizmetleri ile tanı, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri genel olarak Sağlık Bakanlığı sorumluluğundayken, çevre sağlığı hizmetleri yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Sağlık Bakanlığı kapsamındaki sağlık hizmetlerinin büyük bir kısmı Ulusal Sağlık Hizmeti kapsamında sunulmaktadır. İngiliz sağlık sistemi finansman bakımından vergiye dayalı sağlık sisteminin tipik bir örneği durumundadır. Sağlık harcamalarında kamunun payı oldukça yüksektir. Ulusal Sağlık Hizmeti (NHS) yapısal olarak merkeziyetçi bir yapıdadır. Bu durum NHS'yi parlamentoya sorumlu duruma

getirmektedir. İngiliz sağlık sistemi, birinci basamak, toplum sağlığı hizmetleri ve ikinci/üçüncü basamak olmak üzere üç basamaklı bir yapıdadır. Bu hizmetlerde birinci basamak ayakta tanı ve tedavi hizmetlerini sunan ekiplerle kişiye yönelik koruyucu sağlık hizmetlerini sunan toplum sağlığı çalışanları arasında yeterli entegrasyon sağlanamamış olması sistemin önemli bir sorunu olarak göze çarpmaktadır (Dinç, 2009: 5).

NHS, hastalar için farklı hizmet türlerinde uzmanlaşmış çok çeşitli kuruluşlardan oluşur. Acil olmayan durumlarda, “birincil bakım” sağlayıcıları, fiziksel ve zihinsel sağlık endişeleri için ilk temas noktasıdır. Bunlar arasında pratisyen hekimler, ayrıca diş hekimleri, optikçiler ve eczacılar bulunmaktadır. İngiltere’de, 3600’den fazla pratisyen hekim vardır ve 8,300’den fazla uygulamada çalışmaktadır (The NHS Constitution, 2013: 4).

Aile hekimliği pratisyenleri bünyesindeki sağlık profesyonelleri, uygulama tarafından sağlanan hizmetler de dâhil olmak üzere sorunları yerel olarak çözmeyi amaçlamaktadır. Bir durum daha uzmanlaşmış tedavi veya daha fazla araştırma gerektiriyorsa, hastalar başka bir sağlık hizmeti sağlayıcısına yönlendirilebilir. Bunlar bir hastanede ya da toplumda olabilir. Hastalar, farklı bakım türleri ve onların bakım sağlayıcıları arasından seçim yapmak için (mümkün olduğunda) hak sahibidirler (The NHS Constitution, 2013: 4).

NHS sisteminde sunulan sağlık hizmetleri, birinci basamakta tek veya grup olarak çalışan genel pratisyen uzmanları ve toplum sağlığı çalışanları, ikinci ve üçüncü basamakta ise kamu hastaneleri tarafından sunulmaktadır. NHS sisteminde tanı ve tedavi hizmetleri, basamaklandırılmış hizmet modeli kapsamında sunulmaktadır. Birinci basamağa başvuran hasta, gerekli görüldüğü durumda genel pratisyen tarafından ikinci basamak tanı ve tedavi hizmeti sunan bir sağlık kurumuna sevk etmektedir. Bu kapsamda hastalar, NHS kapsamında bütün sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanabilmekle birlikte tek şart, ikinci ve üçüncü basamak sağlık kurumlarına kayıtlı oldukları genel pratisyen tarafından sevk edilmeleridir. Başka bir ifadeyle genel pratisyenler, NHS’nin ilk başlangıç basamağıdır. Basamaklara ayrılmış olan bu uygulama, İngiliz sağlık sisteminin başarılı olmasındaki başlıca etkenlerden biri olarak kabul edilmekle birlikte, sağlık harcamalarında kısıtlama ve kaynakların verimli olarak

kullanılmasına olanak vermekte, ayrıca sağlık hizmetlerinin devamlılığını sağlamaktadır (Dinç, 2009: 6).

Toplum temelli bakım, uzun vadede, orta ve orta dereceli koşulların çoğunluğunun bakımını sağlamak için giderek daha çok tercih edilen yoldur. Bu, insanların normal rutinlerini sürdürmelerine, aile ve arkadaşlarına yakın kalmaları sağlar. Hastane hizmetleri, uzmanlık, cerrahi veya acil bakım gibi NHS'nin önemli bir parçası olmaya devam etmektedir. NHS kalitesi ve finansal standartlarını karşılayarak hastaları ilk önce kuran kuruluşlar, NHS tarafından finanse edilen hizmetleri sağlayabilmektedir. Sağlık, sağlık sistemi için öncelikli önceliktir. Kalitenin artırılması, NHS'de çalışan herkesin sorumluluğundadır. Sağlık hizmetlerinde kalite, iyi tıbbi sonuçların, güvenli bakımın ve iyi hasta deneyimlerinin bir bileşimidir (The NHS Constitution, 2013: 4).

NHS tarafından finanse edilen hizmetler arasında hem NHS sağlayıcı organizasyonları hem de hayır kurumları, özel kuruluşlar ve sosyal girişimler gibi diğer sağlık hizmetleri sağlayıcıları bulunmaktadır. Tüm sağlayıcılar, bakım kalitesi ve kuruluşlarının süregelen finansal istikrarı konusunda nihai sorumluluğu olan bir yönetim kurulu (veya eşdeğerı) tarafından yönetilmektedir (The NHS Constitution, 2013: 4).

Yetişkin bakımı aile, arkadaş ya da komşuları tarafından gayri resmi olarak ödeme yapılmadan ya da resmi olarak ya da yerel makamları tarafından ödenen hizmetler yoluyla iki ana şekilde ele alınmaktadır. Bazı gönüllü kuruluşlar ücretsiz resmi hizmetler sağlar (Morse, 2014: 13).

Enformel bakım, kişisel bakım, pratik yardım ve resmi hizmetleri koordine eden ücretsiz aile, arkadaşlar ve komşular tarafından gayri resmi olarak sağlanmaktadır. Resmi olmayan bakımın değerı hakkındaki tahminler yılda yaklaşık 100 milyar Pound'a kadar çıkmaktadır. Yerel makamlar kayıt dışı bakıcıları tavsiye ve bilgi ile desteklemektedir. Yetkili makamlar, düzenli olarak önemli saatlerde bakım sağlayanlara geçici bakım sunarlar. Ayrıca bakıcılar için danışmanlık, eğlence dersleri veya ev işlerinde yardım gibi hizmetlerin satın alınması için ödeme yaparlar (Morse, 2014: 14).

Resmi bakım hizmetleri yerel otorite tarafından veya kullanıcı tarafından ödenir. En yaygın hizmetler şunlardır (Morse, 2014: 14):

- Evde bakım

Bir yetişkinin kendi evinde veya alışveriş ve eğlence aktiviteleriyle kişisel görevlerde yardımcı olur.

- Gündüz bakımı

Evden uzakta sosyalleşmek ve resmi olmayan bakıcılar için izin vermek için fırsatlar sunar.

- Bakım evleri

Kalifiye hemşirelerden hemşirelik hizmetlerini içerebilen bir yerleşim yerinde 24 saat destek alınmaktadır.

Kamu tarafından finanse edilen sosyal bakım hizmetlerine erişim, esas olarak yerel yönetimin sosyal hizmetler departmanının koordine ettiği bakım ihtiyaçlarının bir değerlendirmesidir. Değerlendirme ve bakım yönetimi, bireylerin ihtiyaçlarını mevcut hizmetler ile eşleştirmeyi ve daha büyük engellilere yönelik hedefleme hizmetlerine vurgu yapmayı amaçlamaktadır. Süreç, bakım ihtiyaçlarının değerlendirilmesini ve bu ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan bir bakım paketinin düzenlenmesini içerir ve yerel olarak değişir. Değerlendirmeyi ve bakım organizasyonunu koordine etmek için bir bakım yöneticisi görev alabilir. Bakım yöneticisi, hizmet satın almak için devredilmiş bir bütçeye sahip olabilir. Bir bakım paketine uygun olarak değerlendirilenler, bunun yerine ekipman veya hizmet satın almak için kullanabilecekleri doğrudan bir ödeme yapmayı tercih edebilirler. Bakım ihtiyacının ulusal bir tanımı yoktur, ancak bireyler, ülkedeki tutarsızlıkları gidermek için uygunluk kriterleri için ulusal bir çerçeve olan Ulusal Sağlık Erişim Girişiminin uygunluk gruplarını kullanarak ihtiyaçlarına göre sınıflandırılmaktadır (Department of Health, 2002: 212). Çerçevenin amacı, benzer ihtiyaçları olan bireylerin benzer sonuçlara ulaşabilmelerini sağlamaktır. Benzer ihtiyaçları olanlara benzer hizmetler verilmesini gerektirmez. Uygunluk çerçevesi, bireylerin tahsis edildiği dört seviye grubu sağlar (Comas-Herrera, vd., 2010: 190).

Hizmetlere uygun olarak değerlendirilenler, daha sonra hizmetlerinin yerel otorite tarafından tamamen mi yoksa kısmen mi finanse edileceğini belirlemek için bir

gelir testine tabi tutulur. Kamu tarafından finanse edilen, uzun vadeli bakım sağlık hizmetlerine (çoğunlukla evde bakım hizmeti) erişim, bir genel pratisyen hekimden ya da hastaneden taburcu olduktan sonra düzenlenen bakım paketinin bir sonucu olarak yapılmaktadır. Sağlık hizmetleri evrensel bir hak olduğu için, bu hizmetler için hiçbir gelir testine gerek yoktur (Comas-Herrera, vd., 2010: 191).

İngiltere’de kendi evinde yaşayan bireyler için ana uzun süreli bakım hizmetleri evde bakım veya evde yardım hizmetleri, özel ev yardımı, toplum hemşireliği hizmetleri, gündüz hastanelerinde veya merkezlerde günlük bakım, tekerlekli yemekler veya öğle yemeği kulüpleri, psikiyatri, terapi hizmetleri ve özel ev içi yardımlarıdır. Ana kurumsal hizmetler konut evleri ve bakım evleridir (Comas-Herrera, vd., 2010: 192).

Genel pratisyenler serbest meslek sahibidir ve Ulusal Sağlık Servisi için hizmet sunacak sözleşmelere sahiptir. Genel pratisyenler, hasta listelerine katılmak için başvuruları kabul etmede bir takdir yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, başvuruçuları ırk, cinsiyet, sosyal sınıf, yaş, din, cinsel yönelim, görünüm, sakatlık veya tıbbi durum nedeniyle geri çeviremezler. Kuzey İrlanda’da hastalar genel pratisyenlerle kayıt olmak için normal olarak ikamet etmelidirler. EHIC anlaşmaları kapsamında hak sahibi olan hastalar kayıt yaptırmaya gerek kalmadan ücretsiz olarak sağlık hizmetinden yararlanabilmektedir (European Commission, 2013b: 7).

Birey normalde Birleşik Krallık’ta ikamet ediyorsa (yani, yasal ve yerleşik bir şekilde yaşanmaktaysa), Ulusal Sağlık Hizmeti kapsamında hastane hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkı vardır. Alternatif olarak, birey 2011 Ulusal Sağlık Hizmeti (Yurtdışı Ziyaretçiye Yönelik Yükümlülükler) Yönetmeliği uyarınca, (örneğin, İngiltere merkezli bir işveren tarafından yasal olarak çalıştırılarak) ödemelerden muaf tutuluyorsa, benzer şekilde Ulusal Sağlık Hizmeti hastanede ücretsiz tedavi görme hakkına sahiptir. Kuzey İrlanda’da eşdeğer mevzuat, değiştirilen şekliyle 2005 Yılı Normal Olmayan Yerleşim Düzenlemelerine Dair Kişilere Sağlık Hizmetlerinin Sağlanması şeklindedir. Bireyin eşi / medeni partneri ve 16 yaşın altındaki çocukları (veya tam zamanlı eğitim görürseniz 19 yaşından küçükler) ayrıca birlikte yaşıyorlarsa ya da kendi başlarına hak kazanıyorlarsa Ulusal Sağlık Hizmeti hastanede ücretsiz tedavi alma hakkına sahiptirler (European Commission, 2013b: 7).

Sosyal refah devleti ortaya çıkışından bugüne değin farklı uygulamalardan ve farklı süreçlerden geçmiştir. ‘‘Sosyal devlet’’ anlayışıyla toplumsal alanlarda eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, gelir dağılımı ve yoksulluk gibi sorunlara çözüm aranmıştır. Bu sebeple, gelişmiş olan Almanya ve İngiltere gibi gelişmiş ülkeler görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin bu sorumlulukları yerine getirmede geride kalmaktadır.

2. dünya savaşının etkilerini hızlı bir şekilde atlatan Almanya, ülkenin yönetim, siyasal ve ekonomik sorunlar için hızlı bir ivme kazanmasıyla oluşan istikrarla birlikte, toplumsal refah seviyesinin yükseltilmesi için adımlar atılmaya başlanmıştır. Aynı şekilde İngiltere’nin toplum refah seviyesinin artırması için ciddi adımlar atılmıştır. Türkiye ise siyasal istikrarsızlık ve ekonomik sıkıntıların süreklilik göstermesi toplumsal sorunlar sürekli ötelenmek zorunda kalmıştır. Ancak son yıllarda oluşan siyasal ve ekonomik istikrarla birlikte Türkiye de birçok sosyal alanda ciddi adımlar atıldığı görülmektedir.

Günümüz dünyasında ekonominin işlevi değişmiştir. Özellikle 1980’li yıllardan sonra devlet ekonomi alanında müdahalecilik ve serbestlik rolleri arasında gidip gelmiştir. Piyasa ekonomisinin ağırlığı artmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri de kapitalizmin dünya çapında yaygınlaşmasıdır. Ancak devlet varlığını önemli ölçüde devam ettirmekte ve hatta piyasa ekonomisinin ortaya çıkardığı piyasa aksaklıklarının giderilmesinde devlete önemli rol düşmektedir. Türkiye’de 1961 Anayasası ile ‘‘sosyal devlet’’ anayasal olarak benimsenmiştir. Her geçen yıl sunulan hizmetler ve yapılan harcamalar artış gösterse de Almanya ve İngiltere’ye kıyasla sunulan hizmetler ve yapılan harcamalar yetersiz kalmaktadır. Bu farklılıkların oluşmasının sonuçlarını tablo 1’de görmekteyiz.

Tablo 1. 2018 Dünya Refah Sıralaması

Refah	Ülkeler	Ekonomi	Özgürlük	Sosyal sermaye	İş ortamı	Sağlık	Güvenlik	Eğitim
1	Norveç	7	9	3	11	8	1	4
2	Yeni Zelanda	14	2	1	2	17	24	18
3	Finlandiya	12	11	14	6	25	11	1
4	İsviçre	4	21	13	10	4	13	2
5	Danimarka	8	16	5	8	18	9	10
6	İsveç	5	10	22	13	7	12	16
7	İngiltere	16	18	8	4	26	14	2
8	Kanada	21	1	11	3	21	17	15
9	Hollanda	6	7	9	14	11	7	5
10	İrlanda	10	5	7	16	27	5	6
11	İzlanda	1	3	4	15	14	10	31
12	Lüksemburg	3	4	18	37	2	15	37
13	Avustralya	28	14	2	9	12	22	8
14	Almanya	11	19	16	12	24	16	20
15	Avusturya	17	25	17	21	6	8	19
16	Belçika	24	12	24	18	13	30	13
17	ABD	13	23	6	1	35	43	9
18	Slovenya	31	20	20	41	34	18	7
19	Malta	15	13	10	54	20	6	40
93	Türkiye	55	113	115	96	50	110	83

Kaynak:2018 Legatum Prosperity Index, Legatum İnstitute,

(<http://www.prosperity.com/#!/country-list>)

4.4 Türkiye, Almanya ve İngiltere’de Uygulanan Sosyal Yardımları Karşılaştırması

Türkiye, Almanya ve İngiltere’de yıllara göre sosyal yardımların istatistikî verileri, Avrupa Birliği’nin resmi istatistik kurumu EuroStat’ın internet sitesinden alınmıştır. EuroStat’ın yayınlamış olduğu resmi veriler, 2010 yılı itibariyle 2018 yılına kadardır. Bu nedenle sosyal yardımların istatistikî verileri hakkında bilgi en son 2018 yılı sonu itibariyle olup, 2019 yılına dair bir veriye bu araştırmada yer verilmemiştir.

Almanya Federal devletinde; Hastane, Gençlik yardımı, Aile yardımı, Yaşlı yardımı, Engelli yardımı, Eğitim yardımı ve diğer kurumlarda 804.795 tam zamanlı ve 1.107.870’i yarım zamanlı toplam 1.912.065 personel çalışmaktadır. Bu kamu yararlı sosyal hizmet kurumların da çalışmaları yaparken oluşan harcamaların %90’ını devletten finans desteği olarak alırlar. Diğer %10’luk finansmanlarını bağışlardan, aidatlardan, çeşitli faaliyetlerden elde edilen gelirlerle ve Avrupa Birliği fonlarından

sağlarlar. Özetle Almanya'nın engelli kurumlarının %80'i, gençlik refah kurumlarının (kreş ve anaokulu dâhil) %68'i, yaşlı bakım evlerinin %51'i ve hastanelerin %39'u içinde Katolik, Protestan ve Yahudi cemaatlerin de bulunduğu derneklere aittir. Devlet sosyal politikalarını bu kurumlar üzerinden yürütmekte ve bu kurumlara bütçe desteği sağlamaktadır (BAGFW, 2019). İngiltere de ise sosyal hizmet uzmanı olarak 88.726 uzman olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda sosyal hizmet alanlarında özel kuruluşların adı altında çok sayıda çalışan bulunmaktadır (DWP, 2019). Türkiye'de sağlık bakanlığında 2354, özel hastanelerde 124, ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesi altında 9574 uzman çalışmaktadır. Türkiye'de bu alanda toplam 12052 sosyal hizmet uzmanı çalışmaktadır (SHUDER, 2019).

Türkiye, Almanya ve İngiltere ülkelerinin 2018 yılı itibarıyla baktığımızda Almanya'nın toplam nüfusu, 80.457.737'dir. Bu nüfusun 17.991.838' yaşlı nüfusu oluşturmaktadır. Almanya'daki yaşlı nüfus ülkenin toplam nüfusun %22,4'ünü oluşturmaktadır. İngiltere'ye baktığımızda ülkenin toplam nüfusu 65.105.246'dır. Ülke nüfusunun %18,2'si yani 11.840.331'ini yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Değerlendireceğimiz son ülke olan Türkiye'nin nüfusu 82.003.882'dir. Ülkenin yaşlı nüfus sayısına baktığımızda 7.186.204 kişinin ülke nüfusuna oranı ise %8,8 olduğu görülmektedir. Dünya geneline baktığımızda nüfusun %9,1 yaşlılar oluşturmaktadır (TUİK, 2018). Bu üç ülkeye baktığımızda, Türkiye'nin daha genç bir nüfusa sahip olduğu ve yaşlı nüfus oranıyla da dünya ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

Kişi başına nominal GSYİH değerlerine göre ülkelerin dünya sıralamasına baktığımızda: Almanya'da kişi başı 48.196,15 dolar ile 15. sırada, İngiltere 42.491 dolar ile 19. sırada, Türkiye ise 9.311 dolar ile 67. sırada yer almaktadır (Wikiwand, 2019).

Üç ülkenin yıllar itibariyle sosyal yardıma ayırdıkları miktarlar, milyon Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye, Almanya ve İngiltere’de Sosyal Yardım Miktarlarının Yıllara Göre Dağılımı (Milyon Avro)

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	73.250,63	72.325,10	83.288,11	85.433,70	83.575,56	90.864,89	94.545,54	91.136,86
Almanya	734.564,03	739.234,86	756.635,30	783.514,39	811.745,12	847.698,39	875.312,22	852.452,35
İngiltere (Birleşik Krallık)	519.854,31	539.624,35	597.100,38	580.623,78	622.974,48	716.114,63	787.322,73	616.262,29

Kaynak: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2019 veri tabanından derlenmiştir (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Erişim Tarihi: 13.11.2019) Türkiye verileri SGK istatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır. (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim Tarihi: 13.11.2019).

Araştırmada ele alınan üç ülkede sosyal yardıma ayrılan toplam miktarlar incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce Almanya’da, sonra İngiltere’de ve en düşük olarak Türkiye’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, Almanya’da 2016 yılında 875.312,22 milyon Avro harcanırken, bu oranın İngiltere’de 616.262,29 milyon Avro olduğu görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise bu oranın çok düşük olduğu, 2017 yılında sosyal yardımlara toplam 91.136,86 milyon Avro harcandığı görülmektedir. 2017 yılında ise elde edilen sayılar doğrultusunda Türkiye’nin ve İngiltere’nin yardımlarında düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Ülkelerin sahip olduğu nüfus oranlarına bakıldığında, bu üç ülke arasında en çok nüfusun Türkiye’de olmasına rağmen, en az yardım oranlarının Türkiye’de olması, sosyal yardım ödenekleri konusunda Türkiye’nin bu iki Avrupa ülkesine göre oldukça geride kaldığını göstermektedir.

Üç ülkede yıllar itibariyle kişi başına düşen sosyal yardım miktarı, Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Kişi Başına Düşen Sosyal Yardım Miktarı

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	1.016,58	989,33	1.125,02	1.142,59	1.102,15	2.313,50	2.484,89	2.499,25
Almanya	9.401,15	9.636,69	9.839,05	10.166,27	9.483,31	9.839,44	10.500,02	10.790,71
İngiltere (Birleşik Krallık)	8.496,06	8.643,99	9.490,33	9.156,34	9.727,40	11.082,81	9.594,35	9.395,12

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede kişi başına düşen sosyal yardım miktarları incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce Almanya’da, sonra İngiltere’de ve en düşük olarak Türkiye’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, Almanya’da 2017 yılında kişi başına sosyal yardımlara ayrılan miktarın 10.790,71Avro olurken, bu oranın İngiltere’de 9.395,12 Avro olduğu görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise bu oranın çok düşük olduğu, 2017 yılında kişi başına düşen sosyal yardım miktarının 2.499.25 Avro olduğu görülmektedir. 2017 yılında elde edilen İngiltere ve Türkiye verilerinde ise İngiltere’nin Türkiye’ye kıyasla dokuz kat daha fazla sosyal yardım yaptığı görülmektedir. Kişi başına düşen sosyal yardım miktarı kapsamında bakıldığında yine en düşük yardım miktarının Türkiye’de olduğu, en fazla ise kişi başına düşen yardım miktarının Almanya’da olduğu görülmektedir.

Üç ülkede yıllar itibariyle sosyal yardım miktarlarının GSYİH'ya olan oranı, yüzde cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Yardım Miktarlarının GSYİH'ye Oranı

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Türkiye	12,6	12,1	12,3	12,0	11,9	11,8	12,0	12,3	12,0
Almanya	28,5	27,3	27,4	27,7	27,6	27,8	28,0	25,1	25,1
İngiltere (Birleşik Krallık)	28,1	28,5	28,6	28,0	27,2	27,4	27,7	20,8	20,6

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede sosyal yardım miktarlarının GSYİH'ye olan oranı incelendiğinde, sosyal yardımların GSYİH'ye olan oranı bakımından bu oranın en çok Almanya'da yüksek olduğu görülmektedir. Bunu İngiltere'nin izlediği, en son ise Türkiye'nin izlediği görülmektedir. Sosyal yardım miktarlarının GSYİH'ye olan oranı yüzdelik olarak incelendiğinde, 2018 yılında Almanya'da yapılan sosyal yardımların GSYİH'ye oranının %25,1 olduğu görülürken, bu oranın İngiltere'de %20,6, Türkiye'de ise %12 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu veriler 2017 yılında Türkiye'de 12,3, Almanya'da 25,1 ve İngiltere'de 20,8 şeklinde saptanmıştır. 2018 yılında ise Türkiye verilerinde 12,0 ve İngiltere verilerinde 20,6 düşüş yaşanmışken Almanya'da sabit kalmıştır. Yapılan sosyal yardımların GSYİH'ye oranına bakıldığında, Türkiye'nin Almanya ve İngiltere'nin oldukça geride kaldığı görülmektedir.

Üç ülkede yıllar itibariyle sağlık yardımlarına harcanan miktarlar, Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. Sağlık Yardımlarına Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	24.757,59	23.973,75	26.158,84	25.987,31	25.226,82	26.594,91	27.137,32	25.015,14
Almanya	238.576,42	246.114,01	255.429,88	269.493,75	281.613,05	294.166,57	322.327,32	305.145,24
İngiltere (Birleşik Krallık)	151.865,06	165.270,46	181.537,59	182.843,02	196.967,31	234.244,20	246.616,13	200.949,75

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede sağlık yardımlarına ayrılan toplam miktarlar incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce Almanya’da, sonra İngiltere’de ve en düşük olarak Türkiye’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, Almanya’da 2017 yılında 305.145,24 milyon Avro harcanırken, bu miktarın İngiltere’de 200.949,75 milyon Avro olduğu görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise bu oranın çok düşük olduğu, 2017 yılında sağlık yardımlarına toplam 25.015,14 milyon Avro harcandığı görülmektedir. 2017 yılında elde edilen verilen incelendiğinde ise Türkiye 25.015,14 milyon Avro ve İngiltere’nin 200,949,75 milyon Avro sağlık yardımlarında düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Sağlık yardımları bakımından incelendiğinde, sağlık yardımları kapsamında en fazla miktarın Almanya’da ayrıldığı görülürken, bunu İngiltere’nin izlediği ve en az ise Türkiye’de ayrıldığı görülmektedir.

Her ülkede farklılık gösterse de Almanya ve İngiltere’de sağlanan hizmetler genel olarak her sınıfa özel olarak sağlanmaktadır. Örneğin öğrenci, çiftçi, aile, sanatçı ve yazarlara özel olarak sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Almanya’da genel olarak sağlık hizmetleri halkın çaresiz kalmama amacına yöneliktir. İngiltere’de ise yaşlı nüfusuna bağlı olarak hizmetler genel olarak evde bakım, gece-gündüz bakımı, fiziksel ve zihinsel olarak sınıflandırılabilir. Türkiye’de ise sağlık harcamaları yüksek miktarlarda olmasına rağmen genel olarak hastalık atlatmaya yöneliktir

Üç ülkede yıllar itibariyle engelli yardımlarına harcanan miktarlar, Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6. Yardımlarına Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	2.14 3,51	2.41 8,37	3.04 0,64	3.19 2,26	3.18 2,92	3.34 6,15	2,32	3.58 3,99
Almanya	56.8 76,9	57.9 57,0	60.1 95,5	62.9 42,9	65.4 84,1	69.0 38,1	4	75.4 52,2 1
İngiltere (Birleşik Krallık)	35.81 1,15	35.75 8,65	37.44 2,19	33.87 5,55	36.86 2,30	43.95 6,62	5,43	41.18 7,32

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede engelli yardımlarına ayrılan toplam miktarlar incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce Almanya’da, sonra İngiltere’de ve en düşük olarak Türkiye’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, Almanya’da 2017 yılında 75.452,21 milyon Avro harcanırken, bu oranın İngiltere’de 46.344,43 milyon Avro olduğu görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise bu oranın çok düşük olduğu, 2017 yılında sosyal yardımlara toplam 3.583.99 milyon Avro harcandığı görülmektedir. 2017 yılında ise bu veriler Türkiye 3.583.99 milyon Avro ve İngiltere’de 41.187.32 milyon Avro azalmıştır. Engelli yardımları kapsamında incelendiğinde yine en fazla yardımın Almanya’da yapıldığı, bunu İngiltere’nin izlediği ve en az ise Türkiye’de yapıldığı görülmektedir.

Üç ülkede yıllar itibariyle yaşlılara yönelik yardımlara harcanan miktarlar, Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Yaşlılara Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	35.925,56	34.324,28	39.825,93	41.268,41	40.388,91	44.129,90	46.372,32	44.905,18
Almanya	242.484,20	244.938,30	250.318,28	254.667,06	263.399,39	275.740,12	287.322,10	295.542,36
İngiltere (Birleşik Krallık)	214.959,46	221.011,64	250.569,49	245.286,74	264.952,07	302.217,06	327.102,06	265.513,10

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede yaşlılara yönelik yardımlara ayrılan toplam miktarlar incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce İngiltere’de, sonra Almanya’da ve en düşük olarak Türkiye’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, 2017 yılında İngiltere’de 327.102,06 milyon Avro harcanırken, bu oranın Almanya’da 295.542,36 milyon Avro olduğu görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise bu oranın çok düşük olduğu, 2017 yılında yaşlılara yönelik yardımlara toplam 46.372,32 milyon Avro harcandığı görülmektedir. 2017 yılında ise yaşlı yardımları da diğer yardımlar gibi azalmıştır. Yaşlı yardımları kapsamında incelendiğinde en fazla yardımın İngiltere’de yapıldığı, bunu Almanya’nın izlediği ve en az ise Türkiye’de yapıldığı görülmektedir.

Yaşlılara yönelik hizmetlerde her ülkenin harcadığı miktar farklılık göstermektedir. Türkiye’de ücretsiz muayene, ilaç, gıda, yakacak, ücretsiz toplu taşıma, aşevi açma, yemek dağıtımı tiyatro ve gezi programları gibi sanatsal aktiviteler hizmet olarak sunulmuştur. Almanya’da ise bu hizmetlerin yanında yaşam standartlarını geliştirici, özel sosyal yardım, uyum yardımı, nakit desteği ve ev yenileme gibi hizmetler sunulmuştur. İngiltere’de ise Almanya’ya benzer nitelikte hizmetler görülmektedir; emekli aylığı, bakım, kişisel bakım, bakım evleri, aylık maaşlar, alışveriş ve yemeklerin hazırlanması için ev içi görevliler hizmet olarak sunulmaktadır

Üç ülkede yıllar itibariyle dul ve yetimlere yönelik yardımlara harcanan miktarlar, Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8. Dul ve Yetimlere Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	7.086,40	8.212,89	9.692,55	10.092,14	9.953,98	10.814,44	11.327,17	10.844,46
Almanya	52.782,55	52.887,38	53.597,74	54.126,05	55.014,26	55.782,20	56.172,13	57.452,54
İngiltere (Birleşik Krallık)	1.947,06	1.929,25	2.119,11	1.950,49	2.187,93	2.204,63	2.325,55	1.739,35

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede dul ve yetimlere yönelik yardımlara ayrılan toplam miktarlar incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce Almanya’da, sonra Türkiye’de ve en düşük olarak İngiltere’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, Almanya’da 2017 yılında 57.452,54 milyon Avro harcanırken, bu oranın Türkiye’de 11.327,17 milyon Avro olduğu görülmektedir. İngiltere’ye bakıldığında ise bu oranın düşük olduğu, 2016 yılında dul ve yetimlere yapılan yardımlara toplam 2.325,55 milyon Avro harcandığı görülmektedir. Diğer yardımlar gibi ülkelerin yaptığı Dul ve yetim yardımları 2017 yılında düşmüştür. Dul ve yetim yardımları kapsamında incelendiğinde yine en fazla yardımın Almanya’da yapıldığı, bunu Türkiye’nin izlediği ve en az ise İngiltere’de yapıldığı görülmektedir.

Üç ülkede yıllar itibariyle aile ve çocuk yardımlarına harcanan miktarlar, Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9. Aile ve Çocuklara Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	1.843,63	1.969,08	2.419,21	2.723,03	2.607,79	2.942,11	3.275,13	3.614,88
Almanya	80.875,09	82.738,46	85.204,68	88.564,20	91.882,08	96.191,74	100.310,01	95.584,22
İngiltere (Birleşik Krallık)	57.962,45	58.971,70	63.766,35	59.641,37	64.610,13	71.882,43	77.200,13	57.980,79

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede aile ve çocuk yardımlarına ayrılan toplam miktarlar incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce Almanya’da, sonra İngiltere’de ve en düşük olarak Türkiye’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, Almanya’da 2017 yılında 95.584,22 milyon Avro harcanırken, bu oranın İngiltere’de 57.980,79 milyon Avro olduğu görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise bu oranın çok düşük olduğu, 2017 yılında sosyal yardımlara toplam 3.614,88 milyon Avro harcandığı görülmektedir. 2017 yılında ise Türkiye’nin verileri artarken İngiltere’nin yardımlarında düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Aile ve çocuk yardımları kapsamında incelendiğinde yine en fazla yardımın Almanya’da yapıldığı, bunu İngiltere’nin izlediği ve en az ise Türkiye’de yapıldığı görülmektedir.

Bu harcamalar genel olarak ülkelere göre farklılık göstermektedir. Örneğin Türkiye’de gençlere yöneliktir. Aile destekleri asgarinin altında kalmaktadır. Fakat Almanya ve İngiltere’de hizmetlere yüksek miktarlarda harcama yapılmaktadır. Örneğin Almanya’da; konut, ısınma, hastalık, tedavi, kira yardımı, gıda, barınma, giyecek, vücut bakımı, şahsi ihtiyaçlar gibi hizmetler sunulmaktadır. Almanya’da bu hizmetler Türkiye’deki minimal seviyelerde değildir. İngiltere de Almanya gibi yüksek harcamalarla özel ihtiyaç, normal dışı harcama, haftalık harçlık, okul öncesi harcamalar gibi hizmetler sunmaktadır.

Üç ülkede yıllar itibariyle işsizlere yönelik yapılan yardımlara harcanan miktarlar, Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10. İşsizlere Yönelik Yapılan Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	813,38	743,88	1.050,82	1.015,22	1.089,71	1.739,39	2.122,31	2.104,50
Almanya	42.328,25	34.234,04	31.480,26	32.274,24	31.760,16	31.042,96	30.720,06	29.524,54
İngiltere (Birleşik Krallık)	12.965,56	12.684,57	14.003,28	12.005,75	10.178,69	10.145,31	9.959,55	7.840,75

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede işsizlik yardımlarına ayrılan toplam miktarlar incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce Almanya’da, sonra İngiltere’de ve en düşük olarak Türkiye’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, Almanya’da 2017 yılında 30.720,06 milyon Avro harcanırken, bu oranın İngiltere’de 9.959,55 milyon Avro olduğu görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise bu oranın düşük olduğu, 2017 yılında işsizlik yardımlarına toplam 29.524,54 milyon Avro harcandığı görülmektedir. 2017 yılında ise Türkiye’nin işsizlik yardımları sabit kalırken İngiltere’nin işsizlik yardımlarında düşüş olmuştur. İşsizlik yardımları kapsamında incelendiğinde yine en fazla yardımın Almanya’da yapıldığı, bunu İngiltere’nin izlediği ve en az ise Türkiye’de yapıldığı görülmektedir.

İşsizlik desteği olarak yapılan harcamalarda ise Almanya’nın öncü konumda olması tablodan da görülebilmektedir. İşsizlik ödeneği, işe kazandırma, iş bulma gibi hizmetler sunulmaktadır. Türkiye’de işsizlere yönelik çok fazla hizmet bulunmamaktadır. İngiltere’de ise Almanya’daki hizmetlere benzer hizmetler uygulanmaktadır. Serbest çalışanlara, evlilere, dullara ve kişiye özel değişkenlik gösteren hizmetler sunulmaktadır.

Üç ülkede yıllar itibariyle sosyal dışlanma yardımlarına harcanan miktarlar, Avro cinsinden aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11. Sosyal Dışlanmaya Yönelik Yardımlara Harcanan Miktarlar (Milyon Avro)

Ülke/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	680,56	682,84	1.100,13	1.155,33	1.125,43	1.297,98	1.560,75	1.420,54
Almanya	3.637,30	3.872,41	4.177,92	4.865,82	5.814,32	8.870,22	13.000,62	9.507,48
İngiltere (Birleşik Krallık)	18.648,31	16.925,90	17.082,50	15.308,20	15.672,25	16.360,11	16.954,13	13.418,12

Kaynak: EuroStat, 2019.

Araştırmada ele alınan üç ülkede sosyal dışlanma yardımlarına ayrılan toplam miktarlar incelendiğinde, en çok yardımın sırasıyla önce İngiltere’de, sonra Almanya’da ve en düşük olarak Türkiye’de yapıldığı görülmektedir. Avro bazlı incelendiğinde, İngiltere’de 2017 yılında 13.418.12 milyon Avro harcanırken, bu oranın Almanya’da 9.507.48 milyon Avro olduğu görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise 2017 yılında sosyal yardımlara toplam 1.420.54 milyon Avro harcandığı görülmektedir. 2017 yılında ise Türkiye’nin sosyal dışlanma yardımları artmış İngiltere’nin sosyal dışlanma yardımları azalmıştır. Sosyal dışlanma yardımları kapsamında incelendiğinde en fazla yardımın İngiltere’de yapıldığı, bunu Almanya’nın izlediği ve en az ise Türkiye’de yapıldığı görülmektedir.

İstatiksel ve sayısal verilerin karşılaştırılmasının yanında ülkeler tarafından verilen sosyal hizmetlerin karşılaştırılması da yapılması gerekmektedir. Türkiye’de yaşlılar için yardımlar ücretsiz muayene, ilaç, gıda, yakacak ücretsiz toplu taşıma, aşevi yemek dağıtımı gibi daha temel seviyedeyken Almanya ve İngiltere’de bu yardımlar daha özele inmektedir. Örneğin yaşam standartlarını geliştirici, topluma uyum, ev içi görevlerin yapılması için çalışan ayarlanması, sosyal etkinlikler, geziler ve sanatsal aktiviteler temel yardımlar kadar yüksek harcamalara sahiptir. Gençlere yönelik yardımlarda ise Türkiye genel olarak meslek edindirme, suçtan uzak tutma, şenlik, gezi

ve burs üzerine dayanmaktadır fakat Almanya ve İngiltere’de gençler haftalık harçlıklarla maddi olarak desteklenip kültürel, sanatsal, eğitim ve spor alanlarına yönlendirilmektedir. Bu iki ülkede de okul öncesi eğitime çok fazla yatırım yapılmaktadır. Ayrıca İngiltere ve Almanya’da çocuklar yasalarla korunmaktadır. Çocuğa şiddetin söz konusu olamayacağı yasalar ve yaptırımlarla kanıtlanmıştır. Şiddet durumlarında çocuğun aileden alınması gibi sert yaptırımları bulunmaktadır. Yoksulluk yardımlarında Türkiye, Almanya ve İngiltere’nin yanında genel olarak temel ihtiyaçlara dayanmaktadır ve yeterli maddi destek verilmemektedir. Bu durum Almanya ve İngiltere’de her kişiye göre özel olarak ayarlanmaktadır. Sağlık konusunda Türkiye çok fazla yatırım yapmasına ve imkân sağlamasına rağmen hala daha yeterli seviyede değildir. Almanya ve İngiltere’de öğrenci, çiftçi, sanatçı ve yazarlar için ek olarak sağlık desteği bulunmaktadır. Bu iki ülke çaresizlik önleme üzerine yoğunlaşmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Toplumsal kurumlar arasında ve insanlık tarihinin en eski kurumlarından biri olan devlet, toplumların gelişmesinde ve diğer toplumlarla olan ilişkilerinde her zaman belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Antik çağlarda insanların, kendi can ve mal güvenliğini sağlamaları kapsamında belli hak ve özgürlüklerinden taviz vererek kurdukları bir otorite durumundaki devlet, zamanla salt güvenliği sağlama işlevinin yanında zaman içinde yaşanan gelişmelere cevap verecek nitelikte farklı işlevleri de bünyesinde barındırmak durumunda kalmıştır. Bu kapsamda araştırmamızın da temelini oluşturan devlete atfedilen sosyallik işlevi de günümüzde devletlerin en önemli görevlerinden biri olmuştur.

Sosyal devlet anlayışının temeline indiğimizde tarihin eski dönemlerinde de devletin sosyal işlevinin var olduğunu görmekteyiz. Ancak bugünkü anlamda sosyal devlet anlayışı, Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı ile birlikte ortaya çıkmıştır, denilebilir. Toplumsal kurumların ve algılamaların yeniden şekillendiği Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile birlikte, devlet algılamaları tüm dünyada yeniden şekillenmiş, bu kapsamda sosyal devlet kavramı insanların devlete olan bakışında da yer almıştır. Bu kapsamda İngiltere'nin öncülüğünde ortaya çıkan Sanayi Devrimi ve Fransa'nın öncülüğünde ortaya çıkan Fransız Devrimi, devletin görevleri konusunda önemli bir milat durumundadır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrası sosyal yapıda yaşanan radikal değişiklikler ve sosyal sınıflar arasında yaşanan farklılıkların çatışmalara neden olması, devletin işlevinin yeniden belirlenmesini zorunlu duruma getirmiştir. Bunun sonucunda, kapitalizm olgusunun da güçlenmesiyle birlikte yenisünya düzeninin kurulması ve sağlamlaştırılması için modern devletin karakterinde bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerle birlikte devletin tanım ve görevi sadece sınırların güvenliğini sağlayan totaliter bir otorite olarak değil, yurttaşlarının sorunlarıyla ilgili, bu sorunların çözümüne yönelik politikaları hayata geçiren bir otorite anlayışına dönüşmüştür. Modern devlet kavramındaki bu radikal değişim sonunda sosyal devlet olarak adlandırılan bir tanımlama süreci ortaya çıkmıştır.

19. yy. 'da yaşanan sanayileşme ile birlikte ekonomik hayatta olduğu kadar, sosyal hayatta da yaşanan değişiklikler ile birlikte oluşan modern devletin en temel niteliklerinden biri de sosyal karakteri olmuştur. Sanayi Devrimi'nin oluşturduğu kapitalist sistemin, yeni ve ciddi sorunları beraberinde getirmesi, sosyal devlet

anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda devlet, zamanla başta ekonomik ve sosyal alanlarda olmak üzere, her türlü toplumsal alana yönelik olarak ilgisini ve müdahalesini artırmaya başlamıştır. Buna göre devlet, yetkisi yaşanan sürece yansıtan müdahaleci bir devlet anlayışına doğru evrilmiş, seyirci devletten müdahaleci devlet anlayışına yönelmiştir. Bu kapsamda devlet, toplumda yaşanan insani, dini, askeri, siyasi, sıhhi, ekonomik, kültürel nedenler ve işçi sınıfın baskısı gibi sebeplerden dolayı toplumun sosyal açıdan çalışma ve yaşam koşullarına müdahale etmek zorunda kalmış, bu nedenle yeni bir form kazanmıştır. Günümüzde devlet anlayışına bakıldığında, devletin birey için var olduğu ve devletin artık sosyal refahın sağlanmasında öncü bir kurum olduğu anlayışının yer aldığı görülmektedir.

Sosyal devlet kavramı ilk olarak 19. yy.'ın sonunda Bismarck Almanya'sında kullanılmıştır. Bu kavram daha sonraları İsveç, Yeni Zelanda, İrlanda, Danimarka, Avusturya, Çekoslovakya ve Avustralya'da da ortaya çıkmış, 20. yy.'ın başına kadar buna yönelik bazı sosyal yasalar kabul edilmiştir. Sosyal devlet kapsamında daha kapsamlı ve bazı yönler bakımından daha etkili uygulamalar da İngiltere tarafından getirilmiştir. Almanya ve İngiltere'de ortaya çıkan sosyal reformlar, 1. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiş, bu dönemde Avrupa'nın çoğunda sosyal devletin bir işlevi olarak devlet destekli işgücü tazminat sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Modern sosyal devlet kapsamında ortaya çıkan ilk uygulamalar, sosyal sigortalar olmuştur. Özellikle iş kazalarına yönelik sigorta kapsamında başlayan uygulamalar sonrası, hastalık, yaşlılık ve işsizlik sigortaları olarak uygulanmaya başlamıştır. 1920 yılına kadar Avrupa'da sağlık sigortası, yaşlı aylıkları, işsizlik tazminatı, aile ödenekleri ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Bu dönemde yaşanan 1. Dünya savaşı sosyal ve ekonomik sorunlar başta olmak üzere, birçok toplumsal soruna neden olmuş, savaştan etkilenen milyonlarca insanın başta konut, sağlık, emekli aylığı ve rehabilitasyona yönelik talepler, devletin birçok alanda sorumluluklarını artırmıştır. 20. yy.'ın ortasında yaşanan 2. Dünya Savaşı, sosyal ve ekonomik açıdan dünyayı önemli oranda etkileyen gelişmelere neden olmuştur. Savaş, sosyal ayrımları azaltmış, yaşanan olumsuzluklar toplumun tüm kesimini eşit olarak etkilemiştir. Yaşanan ortak sorunların baskısı, ortak çözümlerinde kabul edilmesine neden olmuştur. Savaş nedeniyle ortaya çıkan sorunlar, daha iyi bir yaşama ulaşma isteğini de ortaya çıkarmış ve insanlar arasında uluslararası seviyede bir

uzlaşmaya neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte modern sosyal refah devletinin oluşumu için uygun bir psikolojik ortam oluşmuş, devlet, adil bir sosyal düzeni sağlamak, ekonominin sağlıklı olarak işlemesi için bizzat kendisi ekonomiye müdahale etme yönteminde de bulunmuştur. Yapılan müdahale incelendiğinde, bu uygulamaların daha çok alt yapı ve sosyal hizmetlerde yoğunlaştığı görülmektedir.

Günümüz sosyal refah devletinin tarihine bakıldığında II. Dünya Savaşı sonrasında başlayıp, 1970 yılların ortalarına dek süren bu dönem, sosyal devletin altın çağı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde tam vatandaşlık fikrine dayalı olarak daha kapsamlı ve evrensel nitelikte bir refah devletinin oluşturulması için hızlı reformlarda bulunulmuştur. Bu kapsamda devlet, sosyal refah sisteminin kapsadığı riskler ve gruplar ile birlikte sunulan yararların hızlı bir şekilde genişletilmesi için kaynakların artırılması taahhüdünde bulunmuş, ekonomik büyüme ve tam istihdama yönelik çalışmalara öncelik vermiş, bu çerçevede karma ekonomi ve kapsamlı refah sistemine yönelik geniş tabanlı siyasi fikir birliği sağlanmıştır. Bu dönemde sosyal refah devletine yönelik gelir ve harcamalar arttıkça, eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, tam istihdam, gelir dağılımı gibi sosyal politika ve sosyal hizmetler de gelişim göstermiş, sosyal devletin kurumsallaşan bu hizmetler, vatandaşlar tarafından artık doğal bir sosyal hak olarak görülmeye başlanmıştır.

Globalleşme ile birlikte yaşanan sosyal, ekonomik, siyasi ve ideolojik değişimler sosyal devlet anlayışının da değişmesine neden olmuştur. Sosyalist bloğun dağılması, ulus devlet anlayışının zayıflaması, sosyo-demografik yapıda yaşanan değişimler, sosyal devletin yeni formunun oluşumunda etkili olmuştur. Bu kapsamda sosyal devletin görevi, vatandaşlara sadece klasik hak ve özgürlükleri sağlamak değil, aynı zamanda onların insanca yaşamaları için gereken maddi ihtiyaçlarının da karşılanmasıdır. Günümüzde sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardım uygulamaları devlet için vatandaşlarına tanıdıkları bir lütuf değil, onun görevi durumundadır. Kısaca sosyal devlet, insanlara asgari bir yaşam kalitesinin sağlanmasına yönelik bir sistemdir. Bu kapsamda tarihin birçok döneminde insanların sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine dair bir sistem kurma ihtiyacı toplumda kendini göstermiştir.

Bu araştırmanın amacı AB ile bütünleşme sürecinde sosyal devlet anlayışının sosyal hizmetler bağlamında incelenmesidir. Bu amaçla AB adayı olan Türkiye ile AB

üyesi olan Almanya ve İngiltere’de uygulanan sosyal hizmet uygulamaları analiz edilecek, elde edilen veriler kapsamında karşılaştırılacaktır. Bu amaçla AB’nin resmi analiz kurumu olan EuroStat’tan elde edilen veriler bu araştırmanın veri tabanını oluşturmaktadır.

Sosyal devlet bağlamında verilen sosyal yardımlar tarihsel açıdan incelendiğinde, Türkiye’de sosyal yardım kavramının Tanzimat’la birlikte devletleştiği görülmektedir. Özellikle II. Abdülhamit’le birlikte devlet, sosyal yardımlara yönelik hizmetlerde görev üstlenmiş; ancak ilerleyen dönemlerde bazı etkenlerden dolayı sistemli bir sosyal devlet oluşumu gerçekleştirememiştir. Yaklaşık 100 yıldır devam eden savaş ortamında bulunan ve 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi iki önemli savaş geçiren Türk toplumunda yaşanan ciddi sosyal sorunlar, 1923 yılında kurulan Cumhuriyet’e de miras kalmış, sosyal devlet kapsamında uygulanan sosyal hizmetlere, yeni Cumhuriyet yönetimi tarafından öncelik verilmiştir. İlerleyen dönemlerde sosyal devlet anlayışında gelişmeler yaşanmış özellikle 1980 ve 1990’lı yıllarda sosyal devlet kapsamında tezahür eden sosyal hizmetler kavramı daha da önem kazanmıştır. Ancak bir bütün olarak bakıldığında sosyal hizmet uygulamalarının, diğer gelişmiş Avrupa devletlerine göre günümüzde bile yeterince gelişemediği görülmektedir.

Tarihsel süreç içinde incelendiğinde Türkiye’de devletin sosyal niteliğinin yeteri kadar gelişmemesi ve uyguladığı sosyal politikaların yeterli olmamasında, Türkiye’nin her ne kadar Kurtuluş Savaşı gibi önemli bir mücadeleyi zaferle kazanmış olmasına rağmen, Batılı devletlerde olduğu kadar önemli tarihsel ve toplumsal deneyimlerin yaşanmamış olması etkili olmuştur. Ayrıca modernleşmenin ve sosyal yapıya geçişin günümüzde dahi yukarıdan aşağı bir yöntemle devlet eliyle uygulanması, sanayileşmenin geç olması, sermayenin yetersiz olması, sermaye ve teknolojiye dışa bağımlılık gibi faktörlerden dolayı bu durum günümüzde dahi sosyal devlet anlayışının tam olarak gelişmemesine neden olmaktadır.

Günümüzde Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları hem kamu kurumları hem de özel kurumlar tarafından sunulmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar yapı bakımından farklılık ve sundukları hizmet bakımından çeşitlilik göstermektedir. Ancak sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin tek elden yürütülmesi, verilerin daha sağlıklı olarak tutulması ve mükerrerliğin önlenmesi için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuş olup, araştırma kapsamında incelenen yardımlar genel olarak Aile, Çalışma ve

Sosyal Hizmetler Bakanlığı sunduğu yardımlar olmaktadır. Türkiye’de toplumu oluşturan ve muhtaç durumdaki birçok kesime çeşitli yardımlar yapılmakla birlikte, elde edilen verilere göre Türk toplumu günümüzde sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden yeteri kadar yararlanamamaktadır.

Türkiye’de sosyal hizmete yönelik yardımlar temel olarak merkezi yönetim kapsamındaki kamu kurumları ve yerel yönetimler olmak üzere iki otorite tarafından sağlanmaktadır. Kamu kurumları tarafından sunulan sosyal yardımlar çeşitlilik göstermektedir. Türkiye’de sosyal yardımlar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olmak üzere 5 kurum tarafından sunulmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kapsamında ele alındığında Türkiye’nin 81 ili ve her ilçesinde yasal olarak valilik ve kaymakamlık bünyesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının (SYDV) kurulması belirtilmiştir. Bu vakıfların sunduğu yardımlar aile yardımları, sağlık yardımları, eğitim yardımları, engelli yardımları olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Aile yardımları genel olarak gıda, yakacak, barınma olmak üzere üçe ayrılırken, sağlık yardımları tedavi giderlerine yönelik destekler ve şartlı nakit transferleri sağlık yardımları olarak ikiye ayrılmaktadır. Sosyal yardımlar kapsamında en sık ve kapsamlı olan yardım türü ise eğitim yardımlarıdır. Eğitim yardımları, eğitim- öğretim yılı başlangıcında dar gelirli ailelerin ilköğretim ve ortaöğretime devam eden çocuklarına yapılan giyim, çanta, kırtasiye gibi ihtiyaçların karşılanması için yapılan yardımlardır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kapsamında sunulan bir yardım da engelli yardımlarıdır. Engelli ihtiyaç yardımları, sosyal güvencesi bulunmayan engelli vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak araç gereç ihtiyaçlarının karşılanması kapsamında uygulanan bir yardım uygulamasıdır.

Kamu kurumları kapsamında sunulan bir diğer yardım türü de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından sunulan yardımlardır. VGM sosyal yardım uygulamaları kapsamında aşevi hizmeti, muhtaçlara aylık bağlanması yurt içi kuru gıda yardımları ve burs hizmeti olmak üzere üç tür sosyal yardım uygulaması sunmaktadır.

Türkiye’de sosyal yardımlar kapsamında sunulan diğer yardımlar ise SYDV’nin sunduğu 65 yaş aylığıdır. Bunun yanı sıra çeşitli engelli aylıkları da vardır(2020 sayılı kanun uyarınca SYDV tarafından verilmektedir). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde kurulan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün, sunduğu gençlik hizmetleri, yaşlı bakım hizmetleri, engelli bakım hizmetleri, aile kadın ve toplum hizmetleri, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün sunduğu kadınları korumaya yönelik yardımlardır.

Türkiye’de sosyal yardım kapsamında yardım sunan bir diğer otorite ise yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimlerden, özellikle il özel idareleri ile belediyeler sosyal hizmet ve sosyal yardım alanlarında önemli işlevler üstlenmektedir. Belediyeler, sosyal hizmet ve yardım uygulamaları kapsamında yaşlı, çocuk ve gençlere, engellilere, kadınlara, yoksullara ve muhtaç asker ailelerine yönelik yardımlarda bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen bir başka devlet ise, Avrupa Birliği’nin en gelişmiş ülkesi durumundaki Almanya Federal Cumhuriyeti’dir. Almanya’da sosyal devlet anlayışının ilk olarak 19. yy.’ın sonuna dayanan bir olgu olduğu görülmektedir. İlk olarak 1881 yılında Bismarck’ın hazırladığı bir düzenleme ile başlayan sosyal devlet anlayışı, sosyalizmin bir tehlike olarak algılanması ve ülkedeki işçi sınıfının bu akıma katılmasıyla oluşabilecek olası bir sosyal karmaşanın önceden engellenmesi amacıyla ortaya çıkarılmış bir kavram durumundadır. Almanya’da sosyal devlet uygulamaları, ülke içi barışın sağlanması ve yardıma muhtaç kesime yönelik daha fazla sosyal güvenlik hakkı tanınmasına yönelik uygulamalar sosyal devlet anlayışının ilk basamağını oluşturmuştur. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, sosyal devlet anlayışının oluşmasında sosyal baskıların devleti etkilediği söylenebilir.

1883 yılında Bismarck tarafından yasal bir sağlık sigortası başlatılmış, bu sigorta kapsamlı bir sosyal sigorta sisteminin başlangıcını oluşturmuştur. Bu sigortanın amacı, iş kazasına uğrayan çalışanların yaşan standartlarında olumsuz değişikliklerin neden olacağı olumsuzlukları engellemek, sosyal huzursuzluk ve sosyalistlere olan desteklere engel olmak ve Yardımlaşma Dernekleri, sendika ve kilisenin sunduğu gönüllü karşılıklı sosyal sigortaların zayıflatılmasıdır. Günümüzün sosyal sigorta uygulamalarının temelini oluşturan bu sistemin gelirlerini hem işveren hem de çalışanların katkıları oluşturmaktadır. Sisteme yapılan katkılar gelirle ilgili olup, faydaları da büyük ölçüde gelirle ilgili olmaktadır. Bu kapsamda Bismarck modeli

kapsamında, korumaya alınanlar gelir dağılımına göre değil, katkıda bulunan herkesi kapsamaktadır. Bu nedenle Bismarck sistemi evrensel niteliktedir.

1919 yılında Weimar Anayasasının getirdiği hükümler, Alman sosyal devlet anlayışını etkileyen bir başka önemli gelişmedir. Anayasa ile yurttaşlara yönelik bir koruma düzeni getirilmiş, böylelikle sağlık, çalışma, eğitim hakkı ile aile ve meslek grupları garanti altına alınmıştır.

Günümüz Alman sosyal güvenlik sistemi, önemli ölçüde gelişmiş olup, vatandaşların büyük bir kısmını kapsayıcı bir niteliktedir. Avrupa Birliği içinde en gelişmiş sosyal devlet ve sosyal hizmetler sistemine sahip olan Almanya'da sosyal hizmetler, aile ve çocuklara, yaşlı ve engellilere, işsizlere yapılan yardımlar ve sağlık yardımları ve diğer yardımlar kapsamında geniş bir sunum ağı kapsamında vatandaşlara sunulmaktadır.

Sosyal hizmetler sisteminin temel ilkesi, yeterli bir seviyede gelir sahibi olmayan ve bireysel veya üçüncü şahıslardan yeteri seviyede gelir edinemeyen vatandaşlara uygun bir yaşam seviyesinin sağlanması, ekonomik bağımsızlık kazandırarak sosyal yardımlarla yaşamını kolay duruma getirmek, bu kişileri kanuni olarak yardım sahibi yaparak, ayni ve nakdi yardımlardan yararlanmalarını sağlamaktır.

Araştırma kapsamında ele alınan üçüncü ülke ise Birleşik Krallık'ın bir parçası olan İngiltere'dir. İngiltere'de sosyal devlet kapsamında uygulamalar 20. yy.'ın başlarında başlamıştır. Sosyal devlet uygulamaları kapsamında prim ödemedi 70 yaş üzerini kapsayan herkese aylık ödenmesini sağlayan ve 1908 yılında çıkarılan Yaşlı Aylığı Kanunu ve günümüz İngiliz sağlık sisteminin temelini oluşturan 1911 yılında kabul edilen Ulusal Sigorta Kanunu İngiltere'de sosyal devlet uygulamalarının ilk örneklerini oluşturmaktadır.

1911 yılında uygulanmaya başlanan Ulusal Sigorta Kanunu ile sosyal güvenlik alanında ciddi düzenlemeler başlamış, bu kapsamda sağlık ve hastalık sigortasına ilaveten dünyada ilk kez işsizlik sigortasına yer verilmiştir. 1942 yılındaki Beveridge Raporu ile birlikte sosyal güvenlik sistemi gelişim göstermiş, sosyal devlet anlayışı kapsamında 1944 yılında Eğitim Kanunu, 1945 yılında Aile Yardımları Kanunu, 1946 yılında Ulusal Sağlık Hizmeti Kanunu çıkarılmıştır.

Sosyal devlet kapsamında sosyal bakım kavramı önemli bir yer tutmaktadır. İngiltere'de sosyal bakım, ihtiyaç veya risk altındaki çocuk veya yetişkinlere ya da hastalık, maluliyet, yaşlılık veya yoksulluktan kaynaklanan ihtiyaç sahibi yetişkinlere sosyal hizmet, kişisel bakım, koruma ya da sosyal destek hizmetleri sağlanması olarak tanımlanmaktadır. İngiltere sosyal hizmet planları hastalık, işsizlik, eşin ölümü, emeklilik vb. için nakit fayda sağlayan Ulusal Sigortacılık Planı; tıbbi, diş ve optik tedavi sağlayan ve sadece Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda'da yaşayan insanlara ücretsiz olarak sunulan Ulusal Sağlık Hizmeti (NHS); çocuk yetiştiren insanlara para yardımı sağlayan çocuk parası ve Çocuk Vergi Kredisini programları; bazı engelli veya bakıcı kategorileri için primsiz yardımlar, çocuk doğduğunda veya evlat edinildiği zaman işverenlerin çalışanlara yaptığı diğer yasal ödemeler şeklinde sunulmaktadır.

İngiliz sosyal hizmet rejimi tüm toplumu kapsayan ve devlet tarafından idare edilen bir sistemdir. Yapılan yardımlar, prime dayalı olmakla birlikte, prime bağlı olmayan ödenekler şeklinde de yapılabilmektedir. Hükümet, emeklilik ve engellilere yönelik aylıklar, hastalık, işsizlik sigortaları, dul annelere, hasta ve engellilere verilen yardımlardan sorumlu olup ayrıca, Ulusal Sağlık Hizmetleri de Sağlık Bakanlığı kapsamındadır.

Araştırma evrenini oluşturan bu üç ülkenin sosyal hizmetlere ayrılan bütçe ve harcamalara bakıldığında Almanya'nın birçok alanda öncü olduğu, Almanya'yı İngiltere'nin izlediği, Türkiye'nin ise son sırada yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye bu üç ülke içinde en fazla nüfusa sahip olmasına rağmen, sosyal yardım harcamalarının ve kişi başına düşen yardım miktarlarının son derece düşük olması, sosyal yardımlar konusunda Türkiye'nin çok geride kaldığını göstermektedir.

2017 yılında Türkiye'de sosyal yardımlara harcanan toplam miktar 91.136,86 milyon Avro olarak gerçekleşirken, bu durum İngiltere'de 616.262,29 milyon Avro, Almanya'da ise 852.452,35 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Aradaki farkın oldukça fazla olduğu görülmektedir. Yine kişi başı düşen sosyal yardım miktarlarına bakıldığında 2017 yılında Türkiye'de kişi başı 2.499,25 Avro harcanırken, bu oran İngiltere'de 9.395,12 Avro, Almanya'da 10.790,71 Avro harcanmıştır. Her ne kadar Avro olarak kişi başı sosyal harcamaların diğer ülkelere göre düşük olsa da Türkiye'nin kullandığı TL cinsinden baktığımızda azımsanmayacak miktardadır.

Türkiye’de yaşlılar için yardımlar ücretsiz muayene, ilaç, gıda, yakacak ücretsiz toplu taşıma, aşevi yemek dağıtımı gibi daha temel seviyedeyken Almanya ve İngiltere’de bu yardımlar daha özele inmektedir. Örneğin yaşam standartlarını geliştirici, topluma uyum, ev içi görevlerin yapılması için çalışan ayarlanması, sosyal etkinlikler, geziler ve sanatsal aktiviteler temel yardımlar kadar yüksek harcamalara sahiptir. Gençlere yönelik yardımlarda ise Türkiye, genel olarak meslek edindirme, suçtan uzak tutma, şenlik, gezi ve burs üzerine dayanmaktadır; fakat Almanya ve İngiltere’de gençler haftalık harçlıklarla maddi olarak desteklenip kültürel, sanatsal, eğitim ve spor alanlarına yönlendirilmektedir. Bu iki ülkede de okul öncesi eğitime çok fazla yatırım yapılmaktadır. Ayrıca İngiltere ve Almanya’da çocuklar yasalarla korunmaktadır. Çocuğa şiddetin söz konusu olamayacağı yasalar ve yaptırımlarla kanıtlanmıştır. Şiddet durumlarında çocuğun aileden alınması gibi sert yaptırımları bulunmaktadır. Yoksulluk yardımlarında Türkiye, Almanya ve İngiltere’nin yanında genel olarak temel ihtiyaçlara dayanmaktadır ve yeterli maddi destek verilmemektedir. Bu durum Almanya ve İngiltere’de her kişiye göre özel olarak ayarlanmaktadır. Sağlık konusunda Türkiye çok fazla yatırım yapmasına ve imkân sağlamasına rağmen hala daha yeterli seviyede değildir. Almanya ve İngiltere’de öğrenci, çiftçi, sanatçı ve yazarlar için ek olarak sağlık desteği bulunmaktadır. Bu iki ülke çaresizlik önleme üzerine yoğunlaşmıştır.

Sonuç olarak Türkiye, Almanya ve İngiltere’de resmi olarak uygulamada olan çeşitli sosyal yardım uygulamaları bulunmakla birlikte, ülkeler bazında maddi bazlı incelendiğinde nüfusu en fazla ülke olan Türkiye’de yardım miktarları ve kişi başına düşen yardım miktarının, Almanya ve İngiltere’de harcanan yardım miktarları ve kişi başına düşen yardım miktarlarına göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. Türkiye’de her ne kadar pratikte birçok yardım uygulamasına rağmen, yardım miktarlarının düşük olması bu yardımların uygulamada yetersiz olmasına neden olmaktadır. Türkiye de bu yardımların diğer ülkelere göre az olmasının nedenlerinden biri de GSYİH diğer ülkelere nazaran oldukça düşük olmasıdır.

Türkiye sosyal yardım modeli kapsamında değerlendirildiğinde, sosyal yardım uygulamalarının sadece toplumun minimum yaşam standartlarına sahip kesime yönelik olduğu görülmektedir. Alt sınıfın yararlanmasına açık olan sosyal yardımlar, genellikle insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yardımlardan oluşmaktadır.

Yardımlara bakıldığında genelde aynı yardımların öncelikli olduğu, bu kapsamda yiyecek, giysi, yakacak, okul araç-gereçleri gibi basit ihtiyaçların giderilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Türk sosyal hizmet sistemi, Almanya ve İngiltere sosyal güvenlik sisteminin aksine, toplumun refah seviyesini artırmaktan çok, günü kurtarmaya yönelik yardımlar sunmaktadır. Her ne kadar nakdi yardımlar yapılsa da bu yardımlar çok düşük olup, toplumun gereksinimlerini karşılamamasına, sosyal yardımın temel hedefi olan muhtaçlık olgusunu yok etme durumunun gerçekleşmemesine neden olmaktadır.

Öneriler

- Sosyal hizmet çalışmaları, anayasa ile korunmalı ve devlet tarafından güvence altına alınmalıdır.
- Sosyal hizmet, gönüllülük temelli değil, bireylerin sırf vatandaş oldukları için yararlanma hakları olarak değerlendirilmelidir.
- Sosyal yardım sistemleri, vatandaşları piyasa ekonomik risklere karşı korunmalıdır.
- Sosyal hizmet yardımları, merkezi yönetim yerine, yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.
- Sosyal hizmet uzman sayısı acilen artırılmalıdır.

Sonuç olarak Türk sosyal hizmet sistemi, insanların temel ihtiyaçlarını giderip, onların muhtaçlık durumlarının devam etmesine neden olacak sistemlerden vazgeçip, Almanya ve İngiltere’de uygulanan insanların refah seviyesini artırıcı ve kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlayan sosyal devlet uygulamasına geçmelidir.

KAYNAKLAR

- Age UK, (2017). Briefing: Health and care of older people in England 2017. Age UK.
- Agten, J. (2004). Avrupa’da Sosyal Hizmet. A., İçağasıoğlu ve H., K., Arslanoğlu. (Ed.), Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004: Türkiye’de Sosyal Hizmet Uygulamaları, İhtiyaçlar ve Sorunlar. Ümit Ofset Matbaacılık.
- Akıcı, A. O. (2010). Türk Hukukunda Sosyal Devlet İlkesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akkuş, P. ve Aktütün B. Ö. (2014). Sosyal Hizmet ve Öteki Disiplinler Arası Yaklaşım. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Aksanyar, Y. (2015). Sosyal Yardımda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Şartlı Sosyal Yardım: Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısının Etkinleştirilmesi Programı 2014 Yılı Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Aktan, C. C. ve Özkıvrak, Ö. (2008). Sosyal Refah Devleti, Ankara: Okutan Yayınları.
- Aktan, C. C., Dileyici, D. ve Özkıvrak, Ö. (2006). “Bir Bölgesel Entegrasyon Girişimi olarak AB.” http://www.canaktan.org/ekonomi/yeniavrupa/bir-bolgesel.htm#_ednref2, 22 Nisan 2017.
- Aktel, M. (2007). “Yerel Yönetimlerde Özürlülere Yönelik Uygulamalar”, Hüseyin Özgür, Muhammet Kösecik (edt), *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-II* (s. 226-245), 1. Basım, Ankara: Nobel Yayın
- Aktel, M. (2003). Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi. İstanbul: Asil Yayın Dağıtım.
- Akkor, N. (2018). “1929 Dünya Ekonomik Krizi ve Türkiye’de Devletçilik Politikasına Geçiş”, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, (s. 133-139).
- Akyıldız, H. (1999). “Dünyada Sosyal Güvenlikte Alternatif Reform Arayışları”, D.E.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 14, Sayı:2, (s. 197-214).

- Altan, Z. Ö. (2004). Sosyal Politika Dersleri. Anadolu. Eskişehir: Üniversitesi Yayınları.
- Altındağ, Ö. (2007). Sosyal Yardım Sisteminin Çalışanların Gözüyle Değerlendirilmesi: Ankara Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- Altunya, N. (2003). Vatandaşlık Bilgisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Andaç, F. (2010). İşsizlik Sigortası. Ankara: TÜHİS Yayınları.
- Andersen, G., E., (2006). ‘‘Altın Çağ Sonrası? Küresel Bir Ekonomide Refah Devleti İnkilemleri’’. (Ed: A., Buğra ve Ç., Keyder.), Sosyal Politika Yazıları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, B. (2006). Imagined Communities: Reflections On The Origin And Spread Of Nationalism. London: Verso Books.
- Arntz, M., ve Thomsen, S., (2010). The Social Long-Term Care Insurance: A Frail Pillar Of The German Social Insurance System. (Report, 2.), Cesifo DICE, German, 2010.
- Aydın, M. K. ve Çakmak, E. E. (2017). ‘‘Sosyal Devletin Temelleri’’, Sakarya İktisat Dergisi. Cilt: 6, Sayı: 4, (s. 1-11).
- Aysan, M. F. (2006). ‘‘Küreselleşme Bağlamında Türkiye’de Sosyal Politikaların Dönüşümü’’. Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu: Hedefleri Ve Geleceği Sempozyumu Sunum Kitabı, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, Antalya, Nisan 2006, (403-4013).
- Baldock, J., C., (2011). Social Policy, Social Welfare, And The Welfare State. In J., C., Baldock, N., Manning Ve S., Vickerstaff. (Eds.), The Origins, Character, And Politics Of Modern Social Welfare Systems.
- Baldock, J., Mitton, L. and Vickerstaff, S. (Eds.). (2011). Social Policy. Oxford University Press.
- Balkır, Z. ve Türk, G. (2009). Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

- Batur, B., (2011). Sosyal Devlet Bağlamında Sosyal Politika ve Projelerin Sosyolojik Bir İncelemesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2011.
- Bayraklı, H. H. (2009). Hukukun Temel Kavramları, Trabzon, Murathan Yayınevi.
- Beldağlı V. Z. (2016). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yerel Yönetimlerde Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmete Etkisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.
- Blümel, M. (2013). The German Health Care System 2013. In S., Thomson, R., Osborn, D., M., Squires Jun. (Eds.), International Profiles Of Health Care Systems, The Commonwealth Fund.
- Bozkurt, E. (2006). Anayasa Hukuku, Ankara, Asil Yayın Dağıtım.
- Briggs, A. (1961). “The Welfare State in Histrocial Perspective”, European Journal Of Sociology, Vol: 2, Issue: 2, (s. 221-258).
- Briggs, A. (2000). The Welfare State in Historical Perspective. In C., Pierson and F., G., Castles (Eds.). The Welfare State Reader, London: Polity Press.
- Buğra, A. (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Buğra, A. (2005). Yoksulluk ve Sosyal Haklar. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, (TR0401.04/001) İstanbul.
- Buğra, A. ve Keyder Ç. (2006). Sosyal Politika Yazıları, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A. ve Sınmazdemir, T. (2002). Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, İstanbul.
- Buluş, A. (2009). Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Sayı:16, (s. 20-36).

- Bulut, N., (2003). “Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 52, Sayı: 2, (s. 173-197).
- Bulut, N. (2009). Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, İstanbul: 12 Levha Yayıncılık.
- Biber, Ahme. E. (2008). “Değişen Devlet Anlayışı, Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi”. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 16, (s. 56-69).
- Comas-Herrera, A., Pickard, D., L., Wittenberg, R., Malley, J., ve King, D., (2010). The Long-Term Care System for The Elderly in England. Enepri Research (Report No. 74) Contribution to WP1 of The Ancien Project.
- Çengelci, E. (1996). Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Çiçek, S. E. (2010). Türkiye’de Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Politikaları: Batı Akdeniz Örneği, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Coşkun, S. ve Güneş, S. (2008). Dünyadaki Gelişmeler Çerçevesinde Ülkemizdeki Sosyal Yardımları İyileştirme Çabalarının Değerlendirilmesi, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Mayıs 17, 2011.
- Çolak, A. (2017). The Evolution of Unemployment Insurance in Turkey. International Journal of Social Sciences and Education Research Online, Vol: 3, Issue: 4, (p. 1381–1393).
- DDK. (2009). Araştırma ve İnceleme Raporu, (Sayı 4), Ankara: DDK.
- Demirbilek, S. (2005). Sosyal Güvenlik Sosyolojisi. İstanbul: Legal Yayınevi.
- Department of Health, (2002). Fair Access to Care. Local Authority Circular, London: Department Of Health.
- Dilik, S. (1980). “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 35, Sayı: 1, (s. 73-84).

- Dinç, G. (2009). Birleşik Krallık Sağlık Sistemi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Matbaası.
- DPT. (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyon Raporu (Rapor no: DPT:2503). Ankara: DPT.
- DPT. (2001). Sosyal Hizmetler ve Yardımlar. Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (Rapor No: Dpt:2593). Ankara: DPT.
- DPT. (2006). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı: Sosyal Hizmetler Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (Rapor no: DPT:2723). Ankara: DPT
- Duyan, V. (2003). “Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller”’. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, (s. 1-22).
- Duyan, V. (2014). Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). Antropoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayın
- Egeli, H. (2009). Parafiskalite ve Parafiskal Yükümlülükler. İstanbul: Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım.
- Eker, A., vd. (2002). Maliye Politikası, Teori, İlkeler ve Yöntemler. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ersöz, H. Y. (2004). Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler, İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Ersöz, H., Y., (2005). “Sosyal Politika-Refah Devleti-Yerel Yönetimler İlişkisi”’. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. Cilt 55, Sayı 1. (s. 759-775).
- Esping-Andersen, G. and Korpi, W. (1987). From Poor Relief to Institutional Welfare State. New York: The Scandinavian Model.
- Etcı, H. (2012). Sosyal Yardımların Politik Nitelik Kazanması (2002-2011 Türkiye Örneğinde). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- European Union, (2013a). Your Social Security Rights in Germany Employment. European Commission Social Affairs and Inclusion.
- European Union, (2013b). Your Social Security Rights in The United Kingdom. European Commission Employment Social Affairs & Inclusion.
- Fernández, J., L., Forder, J., Truckeschtz, B., Rokosova, M., and Mcdaid, D. (2009). How Can European States Design Efficient, Equitable and Sustainable Funding Systems For Long-Term Care For Older People? (Policy Brief No. 11), World Health Organisation Europe.
- Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı (BMAS). (2018). Özetle Sosyal Güvenlik 2018, Bonn, www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/a985-soziale-sicherung-gesamt-tuerkisch.pdf
- Forder, J., Ve Fernandez, J., L. (2011). What Works Abroad? Evaluating The Funding Abroad. The Commonwealth Fund.
- Friedlander, S. L. (1965). Labor Migration And Economic Growth; A Case Study Of Puerto Rico. London: M.I.T. Press.
- Friedmann, J., (2001)., Yoksulluğu Yeniden Düşünmek: Yetkilendirme ve Yurttaşlık Hakları (Çev. N. Oktik ve F. Nas). İstanbul: Doğu-Batı Dergileri
- Genç, İ. (2009). Neoliberal İktisat Politikaları Ve Sosyal Devlet Arasındaki İlişkilerin Analizi Ve Sosyal Devletin Geleceği. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Genç, Y. (2015). “Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri Sosyal Politika” Çalışmaları Dergisi Cilt: 15, Sayı: 35/2 (Ek), (s. 65-92).
- George, V. and Wilding, P. (1994). Welfare and ideology. Galashiels: Prentice Hall.
- Gleckman, H. (2010). Long-Term Care Financing Reform: Lessons From The US And Abroad, The Urban Institute, ABD, 2010.
- Gottdiener, M. and Komninos, N. (1989). Capitalist Development and Crisis Theory: Accumulation, Regulation and Spatial Restructuring. UK: Palgrave Macmillan.

- Government, H. M. (2009). Shaping The Future Of Care Together. Building Britain's Future, London. 2009.
- Gül, H. (2007). "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikaları, Kentsel Yoksulluk ve Yerel Yönetişim". Özgür, H. & Kösecik, M. (Ed.) *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-II*: (s. 246-283). Ankara: Nobel.
- Güneş, İ. ve Soner Y. (2004), "Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye'de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi", Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 13, Sayı:2, (s. 127-142).
- Gülmez, M., (2004). "Türkiye'de Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi". I. Ulusal Sosyal Politika Kongresi, 22-24 Ocak 2004, Ankara.
- Güven, S. (2001). Sosyal Politikanın Temelleri. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Hacımahmutoğlu, H. (2009). Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi. (Uzmanlık Tezi), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Halaçoğlu, Y., (1993). Osmanlı Devlet Teşkilatı. Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. II. (s. 328-524). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Henderson, K. and Knapp Anheier, M. (2003). "Social Services In Europe: An Annotated Bibliography". In K., Helmut ve S., Kumar. (Eds.), Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik e.V.
- Ikegami, N. and Campbell, J., C., (2002). "Choices, Policy Logics And Problems In The Design Of Longterm Care Systems". Social Policy and Administration, Vol: 36, Issue: 7, (p. 719-734).
- İzveren, A. (1975). "Sosyal Devlet". Danıştay Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 19, (s. 32-43).
- Kapani, M. (1983). Politika Bilimine Giriş. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kara, U. (2004). Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü. Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı.

- Karabulut, A., (2011). Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımların Tek Merkezden Yürütülebilirliği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karadoğan, M. (2015). Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Güvenlik Hizmetlerinde Değişim (Avrupa Birliği Süreci Açısından Bir Değerlendirme). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa, 2015.
- Karakılçık, Y. (2013). Yerel Yönetimler. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karataş, K. (1999). Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu, Gelişimi Ve Nitelikleri. N., G., Koşar. (Ed.), Yaşam Boyu Sosyal Hizmet; Prof. Dr. Sema Kut’a Armağan, Ankara: Hacettepe Üniversitesi S.H.Y.O.
- Kantarcı, H. B. (2004). "Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Türkiye’de Zorunlu Askerlik Hizmeti", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1 Sayı: 6, (s. 75-85).
- Kesici, M. R. (2007). “Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi”. Çalışma ve Toplum, Cilt: 2, Sayı: 2, (s.121-158).
- Kesgin, B. (2012). Yoksulluğa Yerel Müdahale Sosyal Belediyecilik, Bursa: Ekin Yayın Dağıtım.
- Kızılcıkelik, S. (2002). Sefaletin Sosyolojisi, Ankara: Anı Yayınevi.
- Kleinman, M. (2006) Kriz Mi, Ne Krizi Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim. A., Buğra ve Ç., Keyder. (Ed.), Sosyal Politika Yazıları, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koç, M. ve Akyol, B. (20016). “Türkiye Sosyal Güvenlik Sistemi İle Almanya Sosyal Güvenlik Sisteminin Karşılaştırılması”, International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series V. IBANESS Congress Series, Kırklareli, 23-24.09.2016, (s. 542-551).
- Koray, M. (2000). Sosyal Politika. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Koray, M. (2005). Sosyal Politika. İstanbul: İmge Kitabevi.

- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:15, (s. 19-55).
- Koşar, N., G., (2000). Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı: (Yoksulluk Ve Sosyal Hizmet). Ankara: Şafak Matbaası.
- Köse, H. Ö. (2003). Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal Ve İşlevsel Dönüşümü. Sayıştay Dergisi, Sayı: 49, (s. 3-46).
- Köse, H. Ö. (2004) “Yerel Yönetim Olgusu ve Küreselleşme Sürecindeki Yükselişi”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 52, (s. 3-42).
- Köse, H. Ö. (2007). Küreselleşmenin Devlet ve Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları. A., Nohutçu Ve A., Balcı. (Ed.), Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması-II, İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Kurt, S. L. (2016). “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi Cilt: 16, Sayı: 36, (s. 99-127).
- Kur'an-ı Kerim Meali. (2010). (E.H. Yazır, Çev.) İstanbul: Haktan Yayıncılık.
- KSGM, (2011). 2010 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: KSGM.
- Leibfried, S. and Mau, S. (2008). Welfare States: Construction, Deconstruction, Reconstruction. Berlin: Edward Elgar Publishing.
- Metin, O. (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. Çalışma Ve Toplum Dergisi, 28.
- Moreno, L. and Palier B., (2005). The Europeanisation of Welfare: Paradigm Shifts and Social Policy Reforms. in P., Taylor-Gooby (Eds.), Ideas and Welfare State Reform in Western Europe. Palgrave Macmillan.
- Morse, A. (2014). Adult Social Care in England: Overview. National Audit Office Department Of Health Department for Communities and Local Government Report.
- Mümtaz, S. (1993). 100 Soruda Anayasa'nın Anlamı. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- McGLYNN, C. and MUNRA, V. E. (2010). Rethinking Rape Law: International and Comparative Perspectives. New York: Routledge.
- OECD, (2011). Help Wanted? Providing and Paying for Long-Term Care. OECD Publishing. Of Long-Term Care: International Perspectives. PSSRU Discussion Paper.
- Okur, N. (2008). Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Sosyal Devletin Geleceği. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Onat, Ü. (2006). Sosyal Hizmet Açısından Günümüzde Yoksulluk Sorunu. Ü., Onat. (Ed.), Sosyal Hizmet Sempozyumu 2003: Yoksulluk Ve Sosyal Hizmetler, Aydınlar Matbaacılık.
- Özaydın, M. M. (2008). Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, (S. 163-180).
- Özeken, A. A. (1955). Türkiye Kömür Ekonomisi Tarihi. İstanbul: Milli Mecma Basımevi.
- Özbek, N. (2002). Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet: Siyaset, İktidar Ve Meşruiyet (1876–1914). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbek, N. (2006). Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar. İstanbul: Tarih Vakfı, Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Özbudun, E. (2005). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özdamar, Ö. (2007). Sosyal Politikaların Refah Etkilerinin Ampirik Ölçümü: Türkiye’de Temel Eğitimle İlgili Politikaların Ve Sosyal Yardımların Refah Etkilerinin Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.
- Özdemir, İ. M. (2008). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

- Özdemir, S. (2004). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını.
- Özdemir, S. (2007). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını.
- Özel, M., (2008). Küreselleşme Sürecinde Türk Kamu Yönetimi ve Yeniden Yapılanma. M., Özel Ve V., Eren. (Ed.), Devletin Dönüşümü ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi, Ankara: Çizgi Yayınevi.
- Özer, A. M. ve Akçakaya, M. (2014). Teorik Boyut, Yerel Yönetimler. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özsoy, P. (2007). Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Oluşumu ve Türkiye. . (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla. 2007.
- Öztürk, H. ve Gül, H. (2012). Sosyal belediyecilik sosyal devlete ve sosyal haklara bir alternatif mi? IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Öztürk, H. (2012). Değişen Sosyal Devlet Anlayışı ve Sosyal Belediyecilik. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta. 2012.
- Öztürk, N. (2004). Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Vakıflar', Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu. Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu 2003. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Parlak, B. ve Ökmen, M. (2016). Türkiye’de ve Dünya’da Yerel Yönetimler Teori ve Uygulamanlar. Bursa: Ekin yayınevi.
- Pickard, L., Wittenberg, R., Comas-Herrera, A., Davies, B., Darton, R. (2000). ‘‘Relying On Informal Care İn The New Century? Informal Care For Elderly People İn England To 2031’’. Ageing And Society, Vol: 20, Issue:6, (P. 745-772).

- Robertson, R., Gregory, S. and Jabbal, J. (2014). The Social Care And Health Systems Of Nine Countries. Background Paper. Commission On The Future Of Health And Social Care in England.
- Sallan G. S. (2006). Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa! Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kışkacında Refah Devleti. İstanbul: Ebabil Yayıncılık.
- Sallan G. S. (2009). Sosyal Devlet Ya Da Refah Devleti Nedir? İ., Kamalak Ve H., Gül (Ed.), Yerel Yönetimlerde Toplumcu Belediyecilik, Teorik Yaklaşımlar, Türkiye Uygulamaları. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Sallan G. S. ve Gül, H. (2006). ‘Küreselleşmenin Türkiye’de Yoksul Ailelere Yönelik Hizmet Sunan Kurumlara Yansımaları’. Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri Ve Geleceği Sempozyumu. Nisan 2006. Antalya.
- Serter, N. (1994). Türkiye’nin Sosyal Yapısı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Serozan, R. (2000). Çocuk Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.
- Seyyar, A. (2006). Değişen Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politikalar. Sakarya: Değişim Yayınları.
- Seyyar, A. (2006). Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları. Sakarya: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi.
- Seyyar, A. (2002). Sosyal Siyaset Terimleri: (Ansiklopedik Sözlük). İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Seyyar, A. (2003). Yoksulluk Sempozyum Notları. A., E., Bilgili ve İ., Altan. (Ed.), Yoksulluk Sempozyum Notları. Deniz Feneri Derneği, Cilt 1. 31 Mayıs-1 Haziran 2003. İstanbul.
- Seyyar, A. (2010). Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık Geliri Modeli Türk Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Sistemini Nasıl Etkiler? (Erişim) <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/16102010.asp> (12.09.2018)
- Seyyar, A., ve Demir, O. (2008). Katımcılık Ve Kalkınma Ekseninde Yerel Sosyal Politikalar. Ankara: Kent Araştırmaları Merkezi Yayınları.

- SHÇEK. (2009). 2009 Yılı Faaliyet Raporu. SHÇEK. Ankara, 2009
- SHÇEK. (2010). 2010 Yılı Faaliyet Raporu. SHÇEK. Ankara, 2010.
- Soysal, İ. (1993). Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz, (1919-1993). İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Sözer, A. N. (1998). Türkiye’de Sosyal Hukuk. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.
- Sözer, N. A. (1998). Türkiye’de Sosyal Hukuk. Ankara: Fakülteler Kitabevi.
- Spicker, P. (2000). The Welfare State: A General Theory. Los Angeles: SAGE Publications.
- Spicker, P., Alvarez, L. S. and Gordon, D. (2007). Poverty: An International Glossary. London : Zed Books,
- Şener, Ü. (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları Ve İş Gücü Politikaları. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Ankara. 2010.
- Şenkal, A. (2007). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Şenocak, H. (2005). Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.
- Şataf, C. ve Taşdelen, S. (2019). “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri Çerçevesinde Antalya Büyükşehir Belediyesi Örneği”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1, (s. 1-23).
- Şişman, Y. (2002). Sosyal Politika ve İş Hukuku, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- T. C. Anayasası, (2018). https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf
- Talas, C. (1992). Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Talas, C. (1997). Toplumsal Ekonomi ve Çalışma Ekonomisi. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Talas, C. (1999). Ekonomik Sistemler. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Taş, H. Y. ve Bilen, M. (2014). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Genç İşsizliği Sorunu Ve Çözüm Önerileri”, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 6, (s. 50-69).
- Taş, H. Y. (2016). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Sosyo-Ekonomik Açından Karşılaştırılması”. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 11, (s. 26-55).
- Taşçı, F. (2007). 1980 Sonrası Türkiye’de Sosyal Yardımların Analizi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Taşçı, F. (2008). Türkiye’nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Anlayış. İ.Ü. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 55, (s. 127-149).
- Taşçı, F. (2010). Sosyal Politikaların Can Simidi Sosyal Yardımlar. Ankara: Nobel Yayınları.
- Taşçı, F. (2017). Türkiye’de Sosyal Politika ve Dönüşüm Zihniyet, Aktörler, Uygulamalar. (SETA Yayınları 80), İstanbul: SETA Yayınları.
- The NHS Constitution, (2013). Guide to The Healthcare System in England Including The Statement Of NHS Accountability. The NHS Constitution.
- Tok, N. (2008). Küreselleşme Ve Ulus-Devletin Dönüşümü. M., Özel Ve V., Eren. (Ed.), Devletin Dönüşümü Ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi. İstanbul: Çizgi Yayınevi.
- Toprak K. Z. (1997). “Türk Yerel Yönetimlerin İşlevselliği ve 1997 Mahalli İdareler Reformu”. Türk İdare Dergisi, Sayı: 417, (s. 45-60).

- Toprak, M., Demir, Ö., Doğanlar, M., Dönek, E., Acar, M. ve Açıkgöz, Ö. (2001). Küreselleşen Dünyada Türkiye Ekonomisi: Serbest Piyasa Devriminin Serüveni, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Tuncay, A. C. Ve Ekmekçi, Ö. (2008). Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları. Ankara: Legal Yayınları.
- Ulutürk, S. Dane, K. (2009). “Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm Ve Türkiye Uygulaması”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:8, Sayı:29, (s. 114-142).
- Unesco, (2007). Social Work. Swaziland. In W., Guez And J., Allen. (Eds.), Unesco.
- Urbé, R. (2012). The Future Of The welfare State. In R., Urbé. (Eds.), A Comparative Study In Eu-Countries. Caritas Europa Publication.
- Uzun, S., (2010). 1982 Anayasasına Göre Sosyal Devlet İlkesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- Verhoeven, D. (2012). Welfare In Bismarckian Countries. In R., Urbé. (Eds.), A Comparative Study In EU-Countries. Caritas Europa Publication.
- VGM. (2009). 2008 Yılı Faaliyet Raporu, Vakıflar Genel Müdürlüğü Stratejik Planı. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- VGM. (2010). 2009 Yılı Faaliyet Raporu. VGM.
- Wallace, L., Cavander Attwood, F., Ve Redfern-Tofts, D. (2017). Social Care and The MS Community in England Care and Support Analysis Of The 2016. My MS My Needs Survey. MS Society.
- Wanless, D., Forder, J., Fernandez, J., L., Poole, T., Beesley, L., Henwood, M., ve Moscone, F., (2006). Securing Good Care for Older People: Taking a Long-Term View. HM Government Shaping The Future of Care Together King's Fund.
- Wedderburn, D. (1965). Facts and Theories of The Welfare State. The Socialist Register. London: Merlin Press

Yanık, C ve Kara, M. (2014). “Küreselleşmenin Sosyal Devlet Anlayışındaki Dönüşüme Etkisi: Genel Bir Değerlendirme”, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 6, (s. 8-25).

Yalman, G., L., (2007). “Sosyal Politika: Refah Devletinden Sosyal Risk Yönetimine”, Cahit Talas Anısına, Güncel Sosyal Politika Tartışmaları, (Der.) Berrin C. Ataman, Ankara: AÜ SBF Yayınları.

Yaşar, R., Açıkgöz, R. (2011). “Yoksullukla Mücadelede Bütüncül Bir Politika: İnsani Gelişme ve Yardım Merkezi”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.10, Sayı. 6, (s.405-429).

Yediyıldız, B. (1982). XVIII. Asırda Türk Vakıf Teşkilatı. 12 (Tayyip Gökbilgin Hâtıra Sayısı), İstanbul: İÜ EFTED.

Yener, S. (1996). Amerika Birleşik Devletleri'nde Federal ve Eyalet Düzeyinde Sosyal Hizmet Programları. Ankara: DPT Yayınları.

Yıldırım, R. ve Öztoprak, S. (2014). “5393 Sayılı Kanun Kapsamında Belediye Hizmetlerinin Aksadığının Tespit Edilmesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, (3-27).

Zaim, S. (2005). Türkiye'nin Yirminci Yüzyılı: Toplum, İktisat, Siyaset. İstanbul: İşaret Yayınları.

2684 sayılı İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu

Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkındaki Kanun, 11.08.1941 tarih ve 4109 sayılı kanun, RG. 05.08.1941, Sayı: 4887

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

5393 sayılı Belediye Kanunu

2828 Sayılı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kanunu

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

İNTERNET KAYNAKLARI

EuroStat. (2019). www.ec.europa.eu/eurostat, (Erişim Tarihi: 22.09.2019).

Wikiwand.(2019).[https://www.wikiwand.com/tr/%C3%87ocuk Hizmetleri Genel M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC](https://www.wikiwand.com/tr/%C3%87ocuk_Hizmetleri_Genel_M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC), (Erişim Tarihi: 04.12.2019).

Calisma. (2019). Berlin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği www.calisma.de (Erişim Tarihi: 04.12.2019).

ÇocukKorumaKanunu(2005).<https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/kanunlar/5395-sayili-cocuk-koruma-kanunu.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.12.2019).

<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler>, (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

2018 Legatum ProsperityIndex,LegatumInstitute,<http://www.prosperity.com/#!/country-list>, (Erişim Tarihi: 10.11.2019).

2014. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>, (Erişim Tarihi: 25.12.2019).

2004. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041209.htm#2>, (Erişim Tarihi: 25.12.2019).

BAGFW(2019).https://www.bagfw.de/fileadmin/user_upload/Veroeffentlichungen/Publikationen/Statistik/BAGFW_Gesamtstatistik_2016.pdf, (Erişim Tarihi: 25.12.2019).

DWP (2019). <https://www.gov.uk/search/all?keywords=social+work&order=relevance>, (Erişim Tarihi: 26.12.2019).

SHUDER, (2019). <https://shuder.org/sosyalhizmet/sh8.html>, (Erişim Tarihi: 26.12.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad Soyadı	Kadir AYDIN
Uyruğu	T. C.
Doğum Yeri ve Tarihi	Besni – 22.10.1985
E Posta	kaydin@adiyaman.edu.tr

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Rahime Batu Lisesi	2005
Üniversite	Fatih Üniversitesi	2011
Yüksek Lisans	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	2013
Doktora	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	2017
Doktora	Adıyaman Üniversitesi	2019

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2012 – Devam Ediyor	Adıyaman Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil	İngilizce
-------------	-----------